V.I. Lenin

Devrim Demokrasi Sosyalizm

Seçme Yazılar

İngilizceden çeviren Sungur Savran

Yordam Kitap

V.I. Lenin - Seçme Yazılar

DEVRİM
DEMOKRASİ
SOSYALİZM

SEÇME YAZILAR

V.İ.LENİN

Lenin'in 1895-1923 yılları arasında yazdığı kitap ve makalelerden bölümler ve parçalar içeren bu kitapta Paul Le Blanc tarafından yapılan *Revolution, Democracy, Socialism: Selected Writings* (Pluto Press, Londra, 2008) adlı derleme esas alınmıştır. Le Blanc'ın yaptığı bölümlemelere sadık kalınmış, derleyenin, her bölümün başına yazdığı açıklayıcı notlar da korunmuştur. Ancak İngilizce derlemede bulunan "Amerikan İşçilerine Mektup" makalesi kitaba alınmamıştır. Ayrıca Le Blanc'ın İngilizce derlemenin başına eklediği uzun giriş yazısı ise kitabın sonuna alınmıştır.

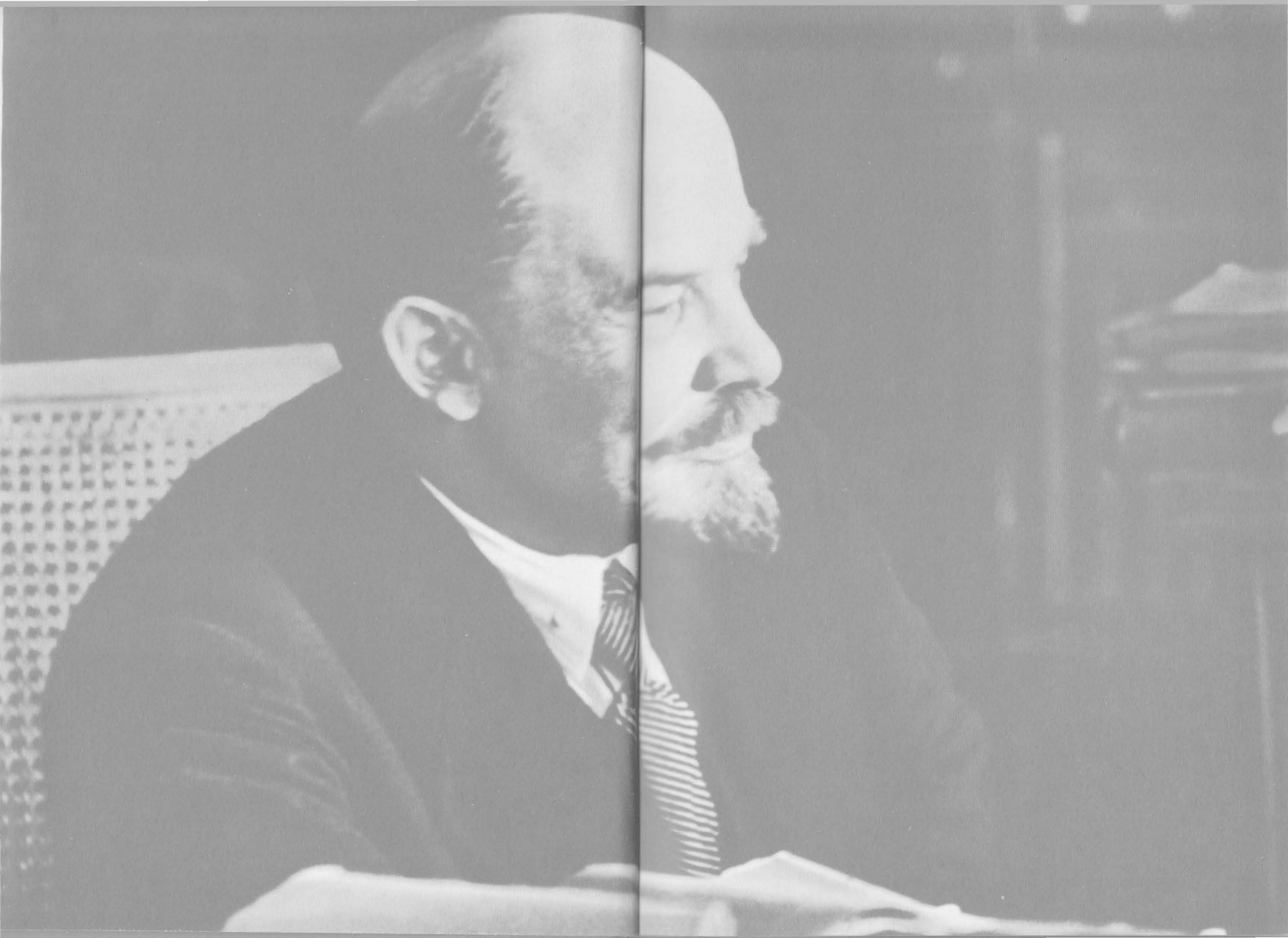

Seçme Yazılar

Devrim, Demokrasi, Sosyalizm

V. İ. Lenin

İngilizceden Çeviren
Sungur Savran

Yordam Kitap: 120
V. I. Lenin
Seçme Yazılar: Devrim, Demokrasi, Sosyalizm

ISBN 978-605-5541-04-0

Hazırlayan Çeviren
Sungur Savran

Tasarım ve Uygulama
Savaş Çekiç

Birinci Basım
Şubat 2011

Yayın Yönetmeni
Hayri Erdoğan

© Sungur Savran, 2009
© Yordam Kitap, 2009

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3
34110 Cağaloğlu - İstanbul
T: 0212 528 19 10
F: 0212 528 19 09
E: info@yordamkitap.com
www.yordamkitap.com

Baskı: Paragraf Basım
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
2. Cadde No: 202-A
Bağcılar – İstanbul
Tel: 0212 629 06 07

DEVRİM
DEMOKRASİ
SOSYALİZM

SEÇME YAZILAR

V.İ.LENİN

İÇİNDEKİLER

015 | LENİN'İN SEÇME YAZILARI, 1895-1923

019 | MARKSİST PROGRAM VE DEVRİMCİ ÖRGÜT

021 | 1895-96: Sosyal Demokrat Parti İçin Bir Program Taslağı ve Açıklaması

031 | 1897-1899: Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi

051 | 1899: Programımız

057 | 1899: Acil Görevimiz

063 | 1899: Sosyalizmi İşçi Hareketi İle Kaynaştıralım

069 | BOLŞEVİZMİN DOĞUŞU

072 | 1900: Hareketimizin Acil Görevleri

078 | 1902: Ne Yapmalı?

088 | 1903: Kır Yoksullarına

096 | 1904: Bir Adım İleri, İki Adım Geri-Rosa Luxemburg'a Cevap

109 | 1904: Liberallere Tâbi Olmaya Karşı

115 | 1905: DEVRİMCİ YÜKSELİŞİN GETİRDİĞİ ZORLU SORUNLAR

119 | 1905: Rusya'da Devrimin Başlangıcı

123 | 1905: Ayaklanma İçin Militanca Bir Anlaşma

132 | 1905: Sosyal Demokrasinin Demokratik Devrimde İki Taktiği

139 | 1905: Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyeti

144 | 1905: Sosyalizm ve Din

151 | 1905: DEVRİMCİ YÜKSELİŞİN GETİRDİĞİ ZORLU SORUNLAR

155 | 1906: Eleştiri Özgürlüğü ve Eylem Birliği

158 | 1909: Ültra Sol Bolşeviklerden Kopuş

161 | 1912: Menşeviklerden Nihai Kopuş

164 | 1914: Brüksel'e Rapor

177 | EMPERYALİST SAVAŞ, ULUSAL KURTULUŞ, DEVRİMCİ DEMOKRASİ

181 | 1913: Karl Marx'ın Doktrininin Tarihsel Yazgısı

186 | 1915: Sosyalizm ve Savaş

198 | 1915: Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı

203 | 1916: Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması

218 | 1917: İstatistik ve Sosyoloji

227 | 1917 DEVRİMİ

230 | 1917: Taktik Üzerine Mektuplar

234 | 1917: Devlet ve Devrim

252 | 1917: Halka Çağrı: İktidarı Kendi Elinize Alın
255 | 1918: Kurucu Meclisin Lağvedilmesi
261 | DÜNYA DEVRİMİ
264 | 1919: Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri
269 | 1920: "Sol" Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı
280 | 1921: Komünist Enternasyonal'in Taktiği Üzerine Konuşma
287 | SOSYALİZME YÖNELMEK, BÜROKRASİYE DİRENMEK
293 | 1919: Emekçi Kadın Hareketinin Görevleri
297 | 1919: Yetişkinlerin Eğitimi Kongresinde Konuşma
305 | 1920: Sendikalar Üzerine
307 | 1921: Parti Krizi
309 | 1923: Az Olsun, Öz Olsun
327 | LENİN'İ OKUMAMAK İÇİN ON NEDEN/Paul Le Blanc

Lenin'in Seçme Yazıları, 1895-1923

Lenin'in *Toplu Eserler*'inin ilk basımı, 1920'li yıllarda, Lenin'le uzun yıllar boyunca birlikte çalışmış deneyimli bir Bolşevik olan Lev Kamenev'in editörlüğü altında başlatıldı. Kamenev, Sovyetler Birliği'ni sarmaya çoktan başlamış olan ve hayatta olsa eski yoldaşını hasta edecek ve dehşete düşürecek olan Lenin kültüne kendi tarzında karşı çıkarak şöyle yazıyordu: "'Proleter devriminin nasıl yapılacağı hiçbir kitapta yazmaz' demeyi severdi Vladimir İlyiç. Lenin'in öğretisi mücadelenin içinde yaratıldı. Leninizmin bir 'El Kitabı'nı yaratma, yani bütün zamanlarda bütün meselelere uygulanabilecek bir formüller koleksiyonu oluşturma yolundaki... her çaba, hiç kuşku yok, başarısızlığa uğrayacaktır. Çalışması içinde Lenin'e, bir ilmihal yaratma eğiliminden daha uzak düşecek bir şey düşünemiyorum."

1923'ün başlarında, Lenin'in bir başka yoldaşı Karl Radek 1917 devriminden sonra yaşanmış olan şu anısını aktarıyordu: "Benim kendisinin 1903 yılında yazmış olduğu yazıların bir derlemesine baktığımı görünce, Vladimir İlyiç'in yüzünde kurnaz bir gülümseme belirdi, sonra gülerek şöyle dedi: 'Ne kadar aptal adamlar olduğumuzu görmek ne kadar ilginç!'" Bu Kamenev'in şu gözlemi ile tam tamına uyuşur: Lenin'in "büyük bir basınç altında yazılmış ve... verili bir durum ile ilgilenen" her bir yazısına "baştan aşağı, tikel bir tarihsel durumun kaygıları ve dersleri sinmiştir." Birikmekte olan deneyim ve bilgi ile etkileşim, yoldaşlarla ve muarızlarla etkileşim, teori ve pratik ile etkileşim Lenin'in görüşlerinin hayatının sonuna kadar evrilmesine yol açmıştır. Kamenev şöyle yazıyordu: "Lenin'in gerçek bilimine, ancak toplu yapıtlarını çağdaş olayların ışığında ele alarak yaklaşabiliriz."

Buradaki seçmeler, hiçbir biçimde Lenin'in "toplu eserleri"nin yerini tutsun diye sunulmuyor: Bu kitapta yayınlanan parçaların içinde yer aldığı çalışmaların tamamını okumak ve burada hiç temsil edilmemiş metinleri incelemek kesinlikle katlanılacak zahmete değecek bir şey olur. Öte yandan, bu seçmeler Lenin'in düşüncesinin asli boyutları ve özellikle de devrimci-demokrat bir teorisyen olarak yaptığı katkıların sürekliliği konusunda insana gerçekten bir fikir vermektedir. Yine de Kamenev'in uyarısını aklımızda tutmalı, Lenin'in yapıtlarını "çağdaş olayların ışığında" ele almalıyız. Ancak, Kamenev'in gözleminde bir ikircikliklik mevcuttur. Çağdaş olaylardan kastı Lenin'in çağdaşı olan olaylar mıdır yoksa bizim çağdaşımız olanlar mı? Belki de en verimli yanıt, "her ikisi de" olurdu. Bu cevap da bizi Lenin'in durumu ile bizimki arasındaki farkları göz önüne almaya zorlardı.

Aşağıdaki okuma parçaları Lenin'in *Toplu Eserler*'inin İngilizce basımından alınmıştır (*Collected Works*, Progress Publishers, Moskova, 1960-1970). Lenin'in *Ne Yapmalı?* çalışmasının önemli bir yeni çevirisini yapmış olan Lars T. Lih Moskova basımındaki çeviriye bazı ikincil değişiklikler önermiştir. Bu kitapta o çalışmadan alınan bölümlerde bu değişikliklere de yer verilmiştir.

133

[1]

MARKSİST PROGRAM VE DEVRİMCİ ÖRGÜT

1895 yılında 25 yaşında bir Marksist, V. İ. Ulyanov İsviçre'ye giderek, yüksek prestij sahibi, "Rus Marksizminin babası" Georgi Plehanov'un başını çektiği küçük ama etkili Emeğin Kurtuluşu Grubu ile temasa geçti. Ardından sosyalist hareketle temas kurmak için Fransa'ya, Avusturya'ya ve Almanya'ya geçti. Sonra Rusya'ya dönerek bir küme sosyalist ve işçi sınıfı militanıyla San Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'nin yer altında örgütlenmesine ön ayak oldu ve grubun önderi haline geldi. Birkaç ay içinde tutuklanacaktı. Ama cezaevindeyken "Sosyal Demokrat Parti için bir Program Taslağı ve Açıklaması"nı yazarak işçi hareketine yön gösterecek politik programa ilişkin klasik Marksist bir anlayışı ortaya koydu. Bu program burada tam metin olarak verilmektedir. Buna "açıklama"dan "işçi sınıfı bilinci"nin doğasını irdeleyen bir pasaj eklenmiştir.

1897'de Sibirya'da sürgüne mahkûm edilen Ulyanov, 1899 yılında Vladimir İlyin müstear adıyla ve *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* başlığıyla yayınlanacak olan büyük bir araştırmaya girişti. Buraya alınan pasajlar Rusya'da kapitalist üretim tarzının, "kapitalizm öncesi" kırsal ekonominin çatlak ve yarıklarında bile artan ölçüde hâkim hale gelmekte olduğu gerçeğine ışık tutuyor. *Narodnik*'lere (popülist aydınlar) karşıt biçimde, Ulyanov bunu geleneksel Rus köylülüğünün temel özelliği olan statik, ataerkil hayat tarzı karşısında ilerici bir gelişme olarak görüyordu. Kendi analizlerinin, klasik Marksizmin devrimci güç olarak işçi sınıfı

üzerinde odaklaşmasını doğruladığı ve (özellikle "kırsal proletarya" ile "orta köylülüğün" kötü durumunun ufuk genişletici bir kavrayışı temelinde) bir işçi-köylü ittifakının olanaklarını da ortaya koyduğu kanısındaydı.

19. yüzyılın sonunda, dünya sosyalist hareketi içinde, Karl Marx ile Friedrich Engels'in çizmiş olduğu teorik ve politik yönelişi revize etme yönünde etkisi gittikçe artan bir eğilim gelişti. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden Eduard Bernstein'ın öncülüğünü yaptığı bu eğilim, işçilerle kapitalistler arasındaki sınıf mücadelesinin ne yoğunlaşmasının ne de sosyalist bir devrimle sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğunu ileri sürüyordu. Bunun yerine, üst üste yapılacak reformlar kapitalizmin olumsuz özelliklerini tedrici biçimde ortadan kaldırabilirdi.

Ulyanov, başta Almanya'da Karl Kautsky ve Rusya'da Georgi Plehanov olmak üzere, dünyanın önde gelen Marksistlerini izleyerek devrimci Marksist bir yönelişi savunacaktı. Oklarını, kendi örgütü olan, yeni kurulmuş Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) içinde ve çevresinde, işçilerin sendikal faaliyetler ve ekonomik reform mücadeleleri üzerinde odaklaşması türünden kısıtlamalar öneren ve zamanla "Ekonomizm" adıyla anılmaya başlayan unsurlara yöneltiyordu. Bu bölümdeki son üç pasajın hepsi 1899'da yayınlanmıştır ve bu eğilime karşı polemiklerdir. "Programımız" ve "Dolaysız Görevimiz" tam metin olarak verilmiştir. *Rus Sosyal Demokrasisinde Geri Bir Eğilim* başlıklı çalışmada, "Sosyalizmi İşçi Hareketiyle Kaynaştırma" konusunda bir ısrar görürüz. Bu metinden alınan pasaja bu yüzden bu başlığı koyduk.

1895-96:

SOSYAL DEMOKRAT PARTİ İÇİN BİR PROGRAM TASLAĞI VE AÇIKLAMASI

COLLECTED WORKS, CİLT 2, S. 95-112-117

PROGRAM TASLAĞI

a

1. Rusya'da büyük fabrikalar her gün artan bir hızla gelişiyor, küçük zanaatkâr ve köylüleri yıkıma sürüklüyor ve mülksüz işçilere dönüştürüyor, halkın, sayısı her gün artan bir bölümünü kentlere, fabrika ve sanayi köylerine ve kasabalarına sürüyor.

2. Kapitalizmdeki bu gelişme, bir avuç fabrika sahibinin, tüccarın ve toprak sahibinin muazzam bir servete ve lükse kavuşması ve işçilerin bundan da hızlı biçimde yoksullaşması ve ezilmesi anlamına geliyor. Üretimdeki ilerlemeler ve fabrikalarda kullanılmaya başlayan makineler, bir yandan toplumsal emek üretkenliğinde bir artışı sağlarken, bir yandan da kapitalistlerin işçiler üzerindeki iktidarını güçlendirmeye, işsizliği arttırmaya ve bununla birlikte işçilerin savunmasız konumunu pekiştirmeye yarıyor.

3. Ama büyük fabrikalar bir yandan emeğin sermaye tarafından ezilmesini en yüksek düzeye çıkarırken, bir yandan da, tam da bu yaşam koşulları kendilerinin küçük üretim faaliyetiyle bütün bağlarını koparmakta olduğu için sermaye-

ye karşı mücadele verme kapasitesi kazanan ötekilerden ayrı bir işçi sınıfı yaratıyor; işçileri ortak çalışma yoluyla birleştirerek ve fabrikadan fabrikaya dolaşmalarına yol açarak çalışan halk kitlelerini kaynaştırıyor. İşçiler kapitalistlere karşı mücadele vermeye başlıyorlar; kendi aralarında birleşme yönünde yoğun bir ihtiyaç beliriyor. İşçilerin yalıtılmış isyanlarından Rus işçi sınıfının mücadelesi yükseliyor.

4. İşçi sınıfının kapitalist sınıfa karşı bu mücadelesi, başkalarının emeğiyle yaşayan bütün sınıflara ve her türlü sömürüye karşı bir mücadeledir. Ancak siyasi iktidarın işçi sınıfının eline geçmesiyle, bütün toprağın, teçhizatın, fabrikaların, makinelerin ve madenlerin sosyalist üretimin örgütlenmesi amacıyla toplumun bütününe devredilmesiyle sonuçlanabilir. Sosyalist üretim koşullarında işçiler tarafından üretilen her şeyden, üretimdeki her ilerlemeden çalışan halkın kendisi yararlanmalıdır.

5. Rus işçi sınıfı hareketi, karakteri ve amaçları açısından, bütün ülkelerin uluslararası (Sosyal Demokrat) işçi sınıfı hareketinin bir parçasıdır.

6. Rus işçi sınıfının kurtuluşu için verdiği mücadelenin önündeki en büyük engel, mutlak bir istibdata dayanan hükümet ve onun sorumsuz yetkilileridir. Toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin ayrıcalıklarına dayanan ve onların çıkarlarına kölece bağlı olan bu devlet, alt sınıflara hiçbir hak tanımamakta ve böylece işçi hareketini engellemekte, halkın bütününün gelişmesini geciktirmektedir. İşte bu nedenledir ki, Rus işçi sınıfının kendi kurtuluşu için mücadelesi zorunlu olarak istibdada dayalı hükümetin mutlak iktidarına karşı bir mücadeleye yol açar.

B

1. Rus Sosyal Demokrat Partisi, amacının, Rus işçi sınıfının bu mücadelesine, işçilerin bilincini geliştirerek, örgütlenmelerini teşvik ederek ve mücadelenin amaç ve hedeflerine işaret ederek yardım etmek olduğunu ilan eder.

2. Rus işçi sınıfının kurtuluş mücadelesi politik bir mücadeledir ve ilk hedefi politik özgürlüğü sağlamaktır.

3. Bundan dolayıdır ki, Rus Sosyal Demokrat Partisi, kendini işçi sınıfı hareketinden ayırmaksızın, istibdadın mutlak iktidarına karşı, ayrıcalıklı toprak sahibi soylular sınıfına karşı, serfliğin bütün kalıntılarına ve serbest rekabeti kısıtlayan toplumsal zümre sistemine karşı her toplumsal hareketi destekleyecektir.

4. Öte yandan, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi emekçi sınıfları mutlakiyetçi devlet ve onun yetkililerinin vesayeti altında tâbi konumda tutma yönündeki bütün çabalara, kapitalizmin gelişmesini ve böylece işçi sınıfının gelişmesini geciktirme yönündeki bütün çabalara savaş açacaktır.

5. İşçilerin kurtuluşu işçi sınıfının kendisinin hareketi sonucu olmalıdır.

6. Rus halkının ihtiyaç duyduğu şey, mutlakiyetçi devletin ve yetkililerinin kendilerine yardım etmesi değildir, onun tarafından ezilmekten kurtulmaktır.

C

Bu görüşleri temel alan Rus Sosyal Demokrat Partisi her şeyden önce şu talepleri ileri sürer:

1. Bütün yurttaşların temsilcilerinden oluşan bir Zemskiy Sobor'un* bir anayasa yapmak üzere toplanması.

2. Rusya'nın 21 yaşına gelmiş bütün yurttaşlarına, hangi din veya milliyete mensup olurlarsa olsunlar, genel ve tek dereceli oy hakkı.

3. Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve grev hakkı.

4. Basın özgürlüğü.

5. Toplumsal zümrelerin ilgası, bütün yurttaşların kanun önünde tam eşitliği.

Zemskiy Sobor: Rusya'da ilk kez 16. ve 17. yüzyıllarda oluşturulan zümrelere dayalı meclis. *–çev.*

6. Din özgürlüğü ve bütün milliyetlerin eşitliği. Doğum, evlilik ve ölüm kayıtlarının bağımsız, yani polisten bağımsız medeni hukuk görevlilerinin uhdesine verilmesi.

7. Her yurttaşa, herhangi bir devlet görevlisini, bu görevli hakkında üstlerine şikâyet zorunluluğu olmaksızın mahkemeye verme hakkı.

8. Pasaportların kaldırılması, eksiksiz seyahat ve yerleşme özgürlüğü.

9. Zanaat ve meslek özgürlüğü, loncaların ilgası.

D

Rus Sosyal Demokrat Partisi işçiler için şu talepleri öne sürer:

1. Bütün sektörlerde, kapitalistler ve işçiler arasından eşit sayıda seçilecek yargıçların görev yaptığı iş mahkemeleri.

2. İş gününün yasayla azami 8 saat ile sınırlanması.

3. Gece çalışmasının ve vardiyaların yasayla yasaklanması. 15 yaşın altındaki çocukların çalışmasının yasaklanması.

4. Ulusal bayramların yasalaştırılması.

5. Fabrika yasalarının ve fabrika teftişlerinin Rusya'nın her yerinde bütün sektörlere, ayrıca devlet fabrikalarına, aynı zamanda evde çalışan zanaatkârlara uygulanması.

6. Fabrika Müfettişleri Maliye Bakanlığı bünyesinde olmamalı, bağımsız olmalıdır. İş mahkemelerinin üyeleri, fabrika yasalarına uyulmasının sağlanmasında Fabrika Müfettişleriyle eşit haklara sahip olmalıdır.

7. Ayni ödeme sisteminin mutlak biçimde yasaklanması.

8. İşçilerin seçilmiş temsilcilerinin, ücretlerin düzgün biçimde belirlenmesi, malların ıskartaya çıkarılması, birikmiş para cezalarının harcanması ve fabrikanın sahibi olduğu işçi barınakları üzerinde denetimi.

İşçilerin ücretlerinden hangi nedenle olursa olsun (para cezası, iskarta vb.) yapılan bütün kesintilerin her durumda ruble başına 10 kopeki aşamayacağı hükmünü içeren bir yasa.

9. İşçilerin yaralanmasından işverenleri sorumlu tutan, işverene işçinin kusurlu olduğunu kanıtlama yükü getiren bir yasa.

10. İşverenlere okul açma ve işçilere tıbbi yardım sağlama zorunluluğu getiren bir yasa.

E

Rus Sosyal Demokrat Partisi, köylüler için şu talepleri ileri sürer:

1. Toprakların köylülerce geri alınması için yapılan ödemelerin ilgası ve daha önce yapılmış geri alma ödemeleri için köylülere tazminat ödenmesi. Hazine'ye yapılmış fazladan ödemelerin köylülere iadesi.

2. 1861'de ellerinden alınmış olan toprakların köylülere iadesi.

3. Köylülerin ve toprak sahiplerinin topraklarının vergilendirilmesinde tam eşitlik.

4. Toplu sorumluluğun ve köylülerin kendi topraklarını istedikleri gibi kullanmalarını engelleyen bütün yasaların kaldırılması.

PROGRAMIN AÇIKLANMASI

(...) **B.** 1. Bu, programın en önemli noktası, doruğudur, çünkü Partinin işçi sınıfının çıkarlarını savunurken faaliyetinin, bütün sınıf bilinçli işçilerin faaliyetinin ne olması gerektiğini göstermektedir. Sosyalizm için, insanın insan tarafından çağlar boyu sürmüş olan sömürülmesine son vermek için gösterilecek çabanın, nasıl büyük ölçekli fabrikaların yarattığı yaşam koşulları tarafından üretilen halk hareketi ile ilişkilendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Partinin faaliyeti işçilerin sınıf mücadelesini ileri taşımak olmalıdır. Partinin görevi işçilere yardım etmek için birtakım modaya uygun araçlar uydurmak değil, işçi hareketine katılmak, ona ışık taşımak, işçilerin kendilerinin zaten vermeye başlamış olduğu mücadelede onlara yardım etmektir. Partinin görevi işçilerin çıkarlarını her şeyin üzerinde tutmak ve işçi sınıfı hareketinin bütününün çıkarlarını temsil etmektir. Peki, işçilerin mücadelesine bu yardım nelerden oluşmalıdır?

Program yardımın, her şeyden önce, işçilerin sınıf bilincinin geliştirilmesi yönünde olması gerektiğini söylüyor. İşçilerin işverenlere karşı mücadelesinin nasıl proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi haline geldiğinden daha önce söz etmiş bulunuyoruz.

İşçilerin sınıf bilincinden ne kastedildiği, bu konuda daha önce söylediklerimizden ortaya çıkıyor. İşçilerin sınıf bilinci, koşullarını düzeltmenin ve kurtuluşlarına kavuşmanın tek yolunun büyük fabrikalar tarafından yaratılmış olan kapitalist ve fabrika sahibi sınıfa karşı mücadele etmek olduğunu kavramaları anlamına gelir. Ayrıca, işçilerin sınıf bilinci, belirli bir ülkenin bütün işçilerinin çıkarlarının aynı olduğunu, hepsinin birden, toplumdaki bütün öteki sınıflardan ayrı, tek bir sınıf oluşturduğunu kavramaları anlamına gelir. Nihayet, işçilerin sınıf bilinci, aynen toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin geçmişte yaptığı ve hâlâ yapmakta olduğu gibi, amaçlarına ulaşmak için devlet işlerine etki yapmak için çaba göstermeleri gerektiğini kavramaları anlamına gelir.

İşçiler bütün bunları kavramayı hangi yoldan başarırlar? Bunu, tam da işverenlere karşı vermeye başlamış olduklarını ve her geçen gün gelişen, keskinleşen ve büyük fabrikalar arttıkça daha çok sayıda işçiyi içine çeken mücadeleden sürekli olarak deneyim kazanarak başarırlar. Geçmişte, işçilerin sermayeye karşı düşmanlığı, ifadesini, kendilerini sömürenlere karşı belli belirsiz bir nefret duygusunda, ezildikleri ve köleleştirildikleri konusunda belli belirsiz bir bi-

linçte ve kapitalistlerden *intikam alma* arzusunda bulurdu. O dönemde mücadele kendini işçilerin binaları yerle bir ettikleri, makineleri parçaladıkları, fabrika yöneticilerine saldırdıkları yalıtılmış isyanlarında ortaya koyardı. Bu işçi sınıfı hareketinin *ilk*, başlangıç aşamasının biçimi idi ve gerekli bir biçimdi, çünkü kapitaliste karşı duyulan nefret her zaman ve her yerde işçilerde kendilerini savunma arzusunu yaratan ilk dürtü olmuştur. Ama Rus işçi sınıfı şimdiden bu başlangıç biçiminin ötesine geçmiştir. Kapitaliste karşı belli belirsiz bir nefret duymak yerine, işçiler artık işçi sınıfının çıkarlarıyla kapitalist sınıfın çıkarları arasındaki uzlaşmazlığı anlamaya başlamışlardır. Karmakarışık bir ezilme duygusu duymak yerine, sermayenin kendilerini hangi *yollardan* ve hangi *araçlarla* ezdiğini ayırt etmeye başlamışlardır; çeşitli ezilme biçimlerine karşı isyan etmekte, kapitalistlerin kendilerini ezmesine sınırlar getirmekte, kendilerini kapitalistlerin açgözlülüğünden korumaktadırlar. Kapitalistlerden intikam almak yerine, şimdi tavizler koparmak uğruna mücadeleye yönelmekte, kapitalist sınıfa ardı ardına talepler yöneltmekte, daha iyi çalışma koşulları, ücret artışı ve daha kısa çalışma saatleri talep etmektedirler. Her grev, işçilerin bütün dikkatini ve bütün çabasını işçi sınıfının içinde yaşadığı koşulların belirli bir yönü üzerinde yoğunlaştırır. Her grev, bu koşullar hakkında bir tartışmayı başlatır, işçilerin bunları değerlendirmesine, o özel durumda kapitalistlerin kendilerini nasıl ezdiğini ve bu ezilmeye karşı savaşmak için hangi araçların kullanılabileceğini anlamasına yardım eder. Her grev işçi sınıfının tamamının deneyimini zenginleştirir. Grev başarılı olduysa, bu onlara işçi sınıfının birliğinin ne kadar büyük bir güç olduğunu gösterir ve başkalarını da yoldaşlarının bu başarısını kullanmaya sevk eder. Eğer başarılı olmadıysa, başarısızlığın nedenleri hakkında bir tartışmaya ve daha iyi mücadele yöntemleri arayışına yol açar. İşçilerin hayati ihtiyaçları uğruna bu kararlı mücadeleye geçmeleri, tavizler koparmak için, daha iyi yaşam koşulları, ücretler ve çalışma saatleri için mücadele etmeleri, şim-

di bütün Rusya'da başlamıştır ve Rus işçilerinin muazzam bir ilerleme kaydettiği anlamına gelir. Bundan dolayıdır ki Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin ve bütün sınıf bilinçli işçilerin dikkati bu mücadele üzerinde, onun ileri taşınması üzerinde yoğunlaşmalıdır. İşçilere yapılacak yardım, yerine getirilmesi için mücadele etmeleri gereken en hayati ihtiyaçları göstermek, farklı kategorilerden işçilerin koşullarının kötüleşmesine özgül olarak yol açan faktörleri analiz etmek, fabrika yasalarının ve yönetmeliklerinin, çoğu zaman işçiyi (kapitalistin aldatıcı tuzaklarına ek olarak) çifte soygunla karşı karşıya bırakan ihlâlini izah etmek konularında olmalıdır. Yardım, işçilerin taleplerine daha kesin, daha belirgin bir ifade kazandırmak, bunları halka açıklamak, direniş için en iyi zamanı seçmek, mücadele yöntemini seçmek, iki karşıt tarafın karşılıklı konumunu ve gücünü tartışmak, mücadele yöntemi açısından belki de daha da iyi bir yöntem bulunup bulunamayacağını araştırmak (örneğin doğrudan doğruya iş bırakmanın çok da uygun olmadığı koşullarda, duruma göre, belki fabrika sahibine bir mektup yollamak veya müfettiş ya da doktor üzerinde çalışmak vb.) konularında olmalıdır.

Rus işçilerinin bu tür mücadeleye geçmiş olmasının büyük bir ilerlemeyi gerçekleştirmiş olduklarının işareti olduğunu söyledik. Bu mücadele işçi sınıfı hareketini doğru yola sokar (yöneltir) ve daha büyük başarıların en kesin güvencesidir. Çalışan halkın büyük bölümü bu mücadeleden, birincisi, kapitalist sömürünün yöntemlerini tanımayı ve teker teker incelemeyi, bunları yasalarla, kendi yaşam koşullarıyla, kapitalist sınıfın çıkarlarıyla karşılaştırmayı öğrenir. Sömürünün farklı biçimlerini ve örneklerini inceleyerek, işçiler kapitalist sömürünün bir bütün olarak anlamını ve özünü ve sermayenin emeği sömürmesi üzerinde yükselen toplumsal sistemi kavramayı öğrenirler. İkincisi, bu mücadele sürecinde, işçiler güçlerini sınarlar, örgütlenmeyi öğrenirler, örgütlenmenin neden bir ihtiyaç olduğunu ve ne anlam taşıdığını öğrenirler. Mücadelenin yayılması ve çatışmaların artan sıklığı,

kaçınılmaz olarak mücadelenin daha da genişlemesine, önce belirli bir yörenin işçileri arasında, sonra bütün ülkenin işçileri arasında, bütün işçi sınıfı içinde bir birlik duygusunun, bir dayanışma duygusunun doğmasına yol açar. Üçüncüsü, bu mücadele işçilerin siyasi bilincini geliştirir. Emekçi halkın büyük çoğunluğunun yaşam koşulları onları öyle bir durumda bırakır ki, devlet işleri üzerinde düşünmek için ne yeterli boş zamanları vardır ya da olabilir, ne olanakları. Öte yandan, işçilerin günlük ihtiyaçları uğruna fabrika sahiplerine karşı mücadelesi, otomatik ve kaçınılmaz olarak onları, devlet işlerini, politikayı, Rus devletinin nasıl yönetildiğini, yasaların ve yönetmeliklerin nasıl yapıldığını ve bunların kimin çıkarına hizmet ettiğini düşünmeye kışkırtır. Fabrikada her çatışma işçileri zorunlu olarak devlet otoritesinin yasaları ve temsilcileriyle karşı karşıya getirir. Bu bağlamda işçiler ilk kez "siyasi konuşmalar" duymaya başlarlar. Başlangıçta, örneğin, fabrika sahibinin kendilerini aldatmak için kullandığı numaranın, ilgili merci tarafından onaylanmış olan ve işverene işçileri aldatma konusunda tam bir serbesti tanıyan yönetmeliklerin meramına tam tamına uygun olduğunu ya da fabrika sahibinin işçileri ezen önlemlerinin bütünüyle yasalara uygun olduğunu, patronun uygulamadan sorumlu devlet mercii tarafından onaylanmış şu şu yasayı uygulayarak kendine tanınan hakları kullanmakta olduğunu kendilerine izah eden iş müfettişlerinden. Sayın Bay Müfettişlerin siyasi açıklamalarını zaman zaman bakanın daha da yararlı "siyasi açıklamaları" tamamlar. Bakan işçilere, kendi emeklerinden milyonlar kazandığı için fabrika sahibine "Hristiyanca bir sevgi" borçlu olduklarını hatırlatır. Daha sonra, devlet otoritesinin temsilcilerinin bu açıklamaları ve işçilerin bu otoritenin kimin yararına çalıştığını gösteren olgularla doğrudan tanışıklığı, sosyalistler tarafından dağıtılan bildirilerle ve başka türden açıklamalarla daha da pekişir. Böylece işçiler, bu tür bir grevden tam bir siyasi eğitim edinmiş olurlar. Yalnızca işçi sınıfının kendine özgü çıkarlarını değil, işçi sınıfının devlet içinde işgal ettiği kendine özgü yeri

de kavramayı öğrenirler. Öyleyse, Sosyal Demokrat Parti'nin işçilerin mücadelesine verebileceği *yardım*, işçilerin en hayati çıkarları uğruna mücadelesini destekleyerek sınıf bilinçlerini geliştirmek olmalıdır.

İkinci tür *yardım*, programın da belirttiği gibi, işçilerin örgütlülüğünü ileri taşımak olmalıdır. Yukarıda anlattığımız mücadele zorunlu olarak işçilerin örgütlü olmasını gerektirir. Örgütlenme grevler için, bunların büyük bir başarıyla yönetilmesinin sağlanması için, grevcilere destek olmak amacıyla bağış toplanması için, işçilerin karşılıklı dayanışmasını sağlayacak dernekler kurulması için, işçiler arasında propaganda yapılması, bildirilerin, duyuruların, manifestoların vb. dağıtılması için gerekli hale gelir. Örgütlenme işçilerin kendilerini polis ve jandarmanın baskısına karşı koruyabilmelerini sağlamak, onlardan işçilerin bütün temaslarını, bağlantılarını gizleyebilmek, kitap, broşür, gazete vb. dağıtımını düzenleyebilmek açısından daha da gereklidir. Bütün bunlara yardım etmek: işte partinin ikinci görevi.

Üçüncü görev işçilere mücadelenin gerçek amaçlarını anlatmak, yani sermayenin emeği sömürmesinin ne demek olduğunu, neye dayandığını, toprak ve çalışma araçları üzerinde özel mülkiyetin emekçi kitlelerin yoksulluğuna nasıl yol açtığını, emeklerini kapitalistlere satmaya, işçinin kendini ayakta tutmak için gerekli olandan öte emeği tarafından üretilen bütün artığı kapitaliste karşılıksız olarak bırakmaya nasıl zorladığını izah etmek, ayrıca bu sömürünün nasıl kaçınılmaz olarak işçilerle kapitalistler arasındaki sınıf mücadelesine yol açtığını, bu mücadelenin koşullarının ve nihai amaçlarının ne olduğunu açıklamak, tek kelimeyle, programda kısaca anlatılanları izah etmektir.

1897-1899: RUSYA'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

COLLECTED WORKS, CİLT 3, BÖLÜM II, S. 172-73, 177-78, 181; BÖLÜM V, S. 381-83; BÖLÜM VII, S. 541-51; BÖLÜM VIII, S. 596-600.

BÖLÜM II, KISIM XIII. BÖLÜM II'NİN SONUÇLARI ["KÖYLÜLÜĞÜN FARKLILAŞMASI"]

Yukarıda incelenen verilerden ortaya çıkan ana noktaları özetleyelim:

1. Günümüzde Rus köylülüğünün kendini içinde bulduğu sosyo-ekonomik durum bir meta ekonomisidir. Güneydoğu sınır bölgeleri veya sanayileşmiş iller ile karşılaştırıldığında bu bakımdan en geri durumda olan ülkenin iç kısmındaki tarım kuşağında bile, köylü, hem kişisel tüketimi hem de çiftçilik faaliyeti bakımından ve ayrıca vergi ödemeleri bakımından bağımlı olduğu piyasaya tâbi bir konumdadır.

2. Köylülük içinde (tarımda ve köy topluluğunda) var olan sosyo-ekonomik ilişkiler sistemi, her meta ekonomisinde ve her kapitalist düzende içkin olan bütün çelişkileri sergilemektedir: rekabet, ekonomik bağımsızlık mücadelesi, (satın alınabilir ve kiralanabilir) toprağa el konulması, üretimin bir azınlığın elinde yoğunlaşması, çoğunluğun proletarya saflarına itilmesi, kitlelerin tüccar sermayesi aracılığıyla ve tarım işçilerinin istihdamı yoluyla bir azınlık tarafından sömürül-

mesi. Köylülük içinde tek bir ekonomik görüngü yoktur ki, kapitalist sisteme özgü olan bu çelişik biçimi taşımıyor olsun, yani bir mücadeleyi ve çıkarların uzlaşmazlığını ifade etmesin, bazıları için avantajlar, bazıları içinse dezavantajlar içermesin. Toprağın kiralanmasında böyledir, toprağın satın alınmasında böyledir, taban tabana karşıt türde "sanayi sektörleri"nde böyledir; aynı zamanda tarımdaki teknik gelişmede de böyledir.

Bu sonuca, yalnızca Rusya'da kapitalizm bakımından değil, aynı zamanda genel olarak Narodnik doktrin bakımından da büyük önem atfediyoruz. Bu çelişkilerdir ki bize berrak ve yadsınamaz biçimde "topluluk" köyündeki ekonomik ilişkiler sisteminin hiç de özel bir ekonomik biçim ("halk üretimi" vb.) oluşturmadığını, sıradan bir küçük burjuva biçim olduğunu gösterir. Bu alanda son yarım yüzyıldır hâkim olan teorilere rağmen, Rus topluluğunun köylülüğü kapitalizmin karşıtı değil, tam tersine en derin ve en kalıcı temelidir. En derin, çünkü burada, "topluluğun" içinde, bütün "yapay" etkilerden uzakta ve kapitalizmin gelişmesini kısıtlayan kurumlara rağmen kapitalizmin unsurlarının sürekli oluşumunu görürüz. En kalıcı, çünkü genel olarak tarım ve özel olarak köylülük uzak geçmişin, ataerkil hayatın gelenekleri tarafından son derecede ağır baskı altında tutulduğu için kapitalizmin dönüştürücü etkileri (üretici güçlerin gelişmesi, bütün toplumsal ilişkilerin değişmesi vb.) burada kendilerini en yavaş ve en tedrici biçimde ortaya koyar.

3. Köylülük içindeki bütün ekonomik çelişkilerin toplamı bizim köylülüğün farklılaşması adını verdiğimiz şeyi oluşturur. Köylülerin kendileri bu sürece gayet yerinde ve çarpıcı biçimde "köylülükten çıkma" adını takmışlardır. Bu süreç eski ataerkil köylülüğün tamamen çözülmesi ve kırsal bölgede yeni tip sakinlerin yaratılması anlamına gelir. (...)

4. Uç grupları orta "köylülük" aleyhine geliştiren köylülüğün farklılaşması, kırda iki tip yeni sakin yaratır. Her iki tipin ortak yanı, ekonomilerinin meta ve para karakteridir. İlk yeni tip,

kırsal burjuvazi ya da zengin köylülüktür. Bunlar arasında, bütün değişik biçimleri altında ticari tarımla (bunun ana biçimlerini Bölüm IV'te ele alacağız) uğraşan bağımsız çiftçiler vardır; sonra ticari ve sınai kuruluşların sahipleri, ticari girişimlerin sahipleri vb. gelir. Ticari tarımın ticari ve sınai kuruluşlarla birleşmesi, özellikle *bu* köylülüğe özgü olan "tarımın sanayiyle birleşmesi"dir. Bu varlıklı köylülerin arasından bir kapitalist çiftçiler sınıfı yaratılır, çünkü buğday satışı için toprak kiralanması (tarım kuşağında) bunların çiftliklerinde muazzam bir rol oynar; çoğu zaman ekilen toprağın payından daha önemlidir bu. Çoğunlukla, çiftliğin boyutları aile içinde var olandan daha büyük bir işgücünü gerektirir; bu nedenle bir tarım işçileri ve özellikle de yevmiyeli işçi topluluğunun oluşumu zengin çiftçinin varlığının gerekli bir koşuludur.* Bu köylüler tarafından net gelir biçiminde elde edilen fazla nakit ya kırsal bölgelerimizde aşırı derecede yaygın olan ticari işlemlere ve tefeciliğe yönlendirilir ya da koşulların uygun olduğu durumlarda toprak alımına, tarımsal ilerlemeye vb. yatırılır. Tek kelimeyle, bunlar küçük tarım kapitalistleridir. Sayısal olarak köylü burjuvazi köylülüğün küçük bir azınlığını oluşturur; muhtemelen toplam hane sayısının beşte birinden fazla değil (bu, nüfusun yaklaşık onda üçüdür). Elbette, bu oran bölgeden bölgeye değişir. Ama bunların köylü tarımının toplamı, köylülüğün sahip olduğu üretim araçlarının toplam miktarı, köylülük tarafından yetiştirilen toplam ürün içindeki ağırlıklarına bakıldığında, köylü burjuvazi hiç kuşku yok ki hâkim konumdadır. Günümüzde kırsal hayatın efendisi bunlardır.

5. Öteki yeni tip, kır proletaryasıdır, yani *küçük toprak sahibi ücretli işçilerdir*. Bunların arasında, tümüyle topraksız olanlar da dahil, yoksul köylüler vardır; ama Rus kır proletaryasının en tipik temsilcisi küçük toprak sahibi tarım işçisidir,

* Emekgücü istihdamının "küçük burjuvazi" kavramının asli bir özelliği olmadığını kaydedelim. Bu kavram, sosyal ekonomi sisteminin yukarıda betimlediğimiz bütün çelişkilerini içerdiği, özellikle de üreticilerin büyük bölümünün ücretli işçi haline gelmiş olduğu bir durumda, piyasa için yapılan her tür bağımsız üretimi kapsar.

yevmiyeli işçidir, vasıfsız işçidir, inşaat işçisidir ya da başka tür küçük toprak sahibi işçidir. Küçük bir toprak parçasında önemsiz miktarda tarımsal üretim, çiftliğin bütünüyle yıkım içinde olması (toprağın başkalarına kiralanması bunun göstergesidir), emek gücünün satışı olmaksızın varolmanın olanaksızlığı (= muhtaç durumdaki köylülerin "sanayi sektörleri"), aşırı derecede düşük bir yaşam standardı (muhtemelen toprağı olmayan köylüden bile düşük): İşte bu tipin ayırıcı özellikleri bunlardır. Toplam köylü hane sayısının en az yarısını (yaklaşık nüfusun onda dördü) kır proletaryasına dahil saymak gerekir, yani atı olmayan veya tek atı olan bütün köylüler (bu tabii yalnızca toptan ve yaklaşık bir hesaplamadır ve farklı bölgelerde, yöresel koşullara bağlı olarak az ya da çok değişiklik gösterir). (...)

6. Reform-sonrası "köylülük" tipleri arasındaki ara halka *orta köylülük*tür. Orta köylülüğün özelliği meta üretiminin ötekiler arasında *en az* gelişmiş olmasıdır. Bu köylü kategorisinin bağımsız tarımsal emeği geçimini belki ancak en iyi yıllarda karşılar; bu yüzden de konumu çok sallantıdadır. Çoğunlukla orta köylü borç almadan iki yakasını bir araya getiremez; borç, ana işin yanı sıra "destek" olsun diye, kısmen emekgücünün satışı vb. anlamına gelen iş aramaksızın, emek hizmeti vb. yoluyla ödenecektir. Her kötü hasat orta köylülüğün büyük kitlelerini proletaryanın saflarına fırlatır. Bu grup, toplumsal ilişkilerinde, kendisine çekici gelen ama aralarından yalnızca talihli bir azınlığın içine girebildiği üst grup ile toplumsal evrimin bütününün kendisini içine doğru ittiği alt grup arasında yalpalar. Köylü burjuvazinin, köylülüğün yalnızca alt grubunu değil, orta grubunu da *yerinden ettiğini* görmüş bulunuyoruz. Böylece özgül olarak kapitalist ekonomiye ait bir özellik olan bir süreç gerçekleşir, orta unsurlar yok olur, uçlar güçlenir: işte "köylülükten çıkma" süreci.

7. *Köylülüğün farklılaşması kapitalizm için bir iç pazar yaratır.* Bu pazar oluşumu alt grupta tüketim maddeleri (kişisel tüketim piyasası) alanında olur. Kır proleteri orta köylülükle karşı-

laştırıldığında *daha az tüketir*, üstelik daha kötü beslenir (ekmek yerine patates vb.), ama *daha çok satın alır*. Bir köylü burjuvazinin oluşması ve gelişmesi iki yoldan pazar yaratır: Önce ve esas olarak, orta köylülük "dara düşmüş" toprak sahiplerinden ve yıkım içindeki köylülerden "topladığı" üretim araçlarını sermayeye dönüştürmeye çalıştığı için üretim araçları alanında (üretken tüketim piyasası). İkincisi, daha hali vakti yerinde köylülerin taleplerinin genişlemesine bağlı olarak, burada kişisel tüketim alanında da bir pazar yaratılır. (...)

BÖLÜM V, KISIM IX.
KIRSAL BÖLGELERİMİZİN KAPİTALİZM ÖNCESİ EKONOMİSİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

"Rusya'da kapitalizmin yazgısı" sorununun özü çoğu zaman sanki en önemli mesele "*ne kadar hızlı?*" (kapitalizm ne kadar hızlı gelişiyor?) sorusu imişçesine ele alınıyor. Oysa aslında "*tam olarak nasıl?*" sorusu ve "*nereden?*" (yani Rusya'da kapitalizm öncesi ekonomik sistemin doğası neydi?) sorusu çok daha önemlidir. Narodnik iktisadın başlıca hataları tam da bu iki soruya verilen yanlış cevaplardır: Yani, Rusya'da kapitalizmin tam olarak nasıl gelişmekte olduğunun yanlış bir anlatımı ve kapitalizm öncesi düzenin yanlış bir idealizasyonu. Bölüm II'de (ve kısmen III'te) ve bu bölümde küçük ölçekli tarımda ve küçük köylü sanayiinde kapitalizmin en ilkel aşamalarını incelemiş bulunuyoruz; bunu yaparken kapitalizm öncesi düzenin birçok özelliğine değinmek zorunda kaldık. Eğer şimdi bu özellikleri özetleyecek olursak, kapitalizm öncesi kırsal bölgenin (ekonomik bakış açısından), *aralarındaki sayısız ortaçağ engelinin ve ortaçağ bağımlılığının kalıntılarının birbirinden koparttığı ayrı çiftliklere sahip küçük üreticilerden oluşan minik grupları birbirine bağlayan bir yerel pazarlar ağı*ndan oluştuğu sonucunu çıkarırız.

Küçük üreticilerin dağınık karakterine ilişkin olarak, bu, yukarıda ortaya koymuş olduğumuz hem tarımda hem de sa-

nayide varolan farklılaşma olgusunda vurgulu biçimde ortaya çıkar. Ama parçalara bölünmüşlükleri kesinlikle bununla sınırlı değildir. Her ne kadar köy topluluğu tarafından, idare, vergi ve toprak sahipliği bakımından belirli minik birlikler temelinde bir araya getiriliyor olsalar da, köylüler birçok farklı bölünme temelinde kendi aralarında mertebelere, topraklarının büyüklüğüne, ödeme miktarlarına vb. göre bölünmüşlerdir. Örnek olarak Saratov ilinin Zemstvo istatistik sonuçlarını alalım; burada köylüler şu mertebelere bölünmüşlerdir: bağışlanmış toprak, malik, tam malik, devlet köylüleri, topluluk mülkiyeti olan devlet köylüleri, çeyrek mülkiyeti olan devlet köylüleri, daha önce toprak sahiplerine ait olan devlet köylüleri, Çar tarafından tahsis edilmiş mülk, devlet toprağı kiracısı, topraksız köylüler, daha önce toprak sahiplerine ait olan malikler, çiftliklerini geri almış olan malikler, daha önce Çar tarafından tahsis edilmiş mülke ait olan malikler, mülk sahibi yerleşimciler, yerleşimciler, daha önce toprak sahiplerine ait olan bağışlanmış toprak köylüleri, daha önce devlet köylüsü olan malikler, azat edilmiş eski köleler, feodal rant ödemeyenler, özgür çiftçi, geçici bağımlı, önceden fabrika bağımlısı vb.; bunun yanı sıra tescil edilmiş köylüler, göçmenler vb. mevcuttur. Bütün bu mertebeler tarımsal ilişkilerinin tarihçeleri bakımından, toprak büyüklükleri bakımından, ödeme miktarları bakımından vb. vb. birbirinden farklıdır. Mertebe içinde de benzer türden sayısız farklılık vardır: Bazen tek bir köyün sakinleri bile bütünüyle ayrı iki kategoriye bölünür: "Bay A'nın eski köylüleri" ve "Bayan B'nin eski köylüleri". Bütün bu çeşitlilik Orta Çağ'da, uzak geçmişte doğal ve gerekli idi; ama günümüzde köylü topluluklarının toplumsal zümre temelli dışlayıcılığının muhafazası yüz kızartıcı bir anakronizmdir, emekçi kitlelerin durumunu büyük ölçüde kötüleştirmektedir, ama öte yandan onları yeni kapitalist çağın yüklerinden hiçbir biçimde korumamaktadır. Narodnikler genellikle bu parçalara bölünmüşlüğe gözlerini kapatırlar; Marksistler köylülüğün farklılaşmasının ilerici olduğu görüşünü dile getirdiklerinde ise Narodnikler

"toprakta mülksüzleştirmenin savunucuları" türünden basmakalıp protestolar yükselterek kırsal bölgede kapitalizm öncesi yapılar konusundaki görüşlerinin bütünüyle yanlış olduğunun üstünü kapatmış olurlar. İnsanın, küçük üreticilerin, ataerkil kapitalizmin kaçınılmaz bir sonucu olan akıl durdurucu parçalara bölünmüşlüğünü bir düşünmesi, çağlar boyu süren durağanlıkları ve rutinleriyle kadim ekonomi ve yaşam biçimlerini temellerine kadar sarsan, ortaçağ bölünmüşlükleri içinde bitkisel bir hayat yaşayan köylülerin yerleşmiş yaşamını yıkıma sürükleyen ve zorunlu olarak birbiriyle temas, birleşme ve ülkenin ve bütün dünyanın ekonomik (ama yalnızca ekonomik de değil) hayatına aktif bir katılım arayışı içine giren yeni toplumsal sınıflar yaratan kapitalizmin ilericiliğine ikna olmasına yetecektir.

Zanaatkâr ya da küçük sanayici olan köylülere bakacak olursak, yine aynı tabloyla karşılaşırız. Bunların çıkarları çevredeki köylerden oluşan küçük bölgenin sınırlarının ötesine geçmez. Yerel pazarın kapladığı alanın pek küçük olması dolayısıyla, öteki bölgelerin sanayicileriyle temas içine girmezler; hayatları hiç kimsenin ve hiçbir şeyin bozamadığı rutin bir durağanlık içinde geçen küçük zanaatkâr ve sanayicilerin ataerkil cennetini acımasızca yıkıma sürükleyen "rekabet"ten ölesiye korkarlar. Bu küçük sanayiciler bakımından, rekabet ve kapitalizm, bunları kendi çöplüklerinden sürükleyerek çıkarmakla ve halkın daha gelişmiş katmanlarının zaten karşı karşıya olduğu bütün meselelerle yüz yüze getirmekle yararlı bir tarihsel işlev görür.

Zanaat tarzı üretimin ilkel biçimlerinin yanı sıra, küçük yerel pazarların kaçınılmaz bir yönü de tüccar ve tefeci sermayesinin ilkel biçimleridir. Bir köy ne kadar ücra bir yerde ise, yeni kapitalist düzenin, demiryollarının, büyük fabrikaların, büyük ölçekli kapitalist tarımın ne kadar uzağında ise, yerel tüccarın ve tefecinin tekeli o kadar güçlü olur, çevrelerindeki köylülüğü o kadar boyunduruk altına alırlar, bu boyunduruk o kadar kaba biçimler alır. Bu küçük sülük-

lerin sayısı (köylülerin zavallı üretimi ile karşılaştırıldığında) çok yüksektir; bunlara yerel olarak verilen adlar zengin bir çeşitlilik gösterir. (...) Kırsal bölgelerde paranın kıtlığının ve pahalılığının temeli olan doğal ekonominin hâkimiyeti, bu "kulak"ların, sermayelerinin boyutlarını kat kat aşan bir öneme kavuşmalarına yol açar. Köylülerin para sahiplerine bağımlılığı, kaçınılmaz olarak kölelik biçimine dönüşür. Aynen gelişmiş kapitalizmin meta ve para biçimleri altında büyük ölçekli tüccar sermayesi olmaksızın düşünülemeyeceği gibi, kapitalizm öncesi köy de yerel pazarların "efendileri" olan küçük tüccar ve alıcılar olmaksızın düşünülemez. Kapitalizm bu pazarları bir araya getirir, bunları büyük bir ulusal pazarda ve daha sonra da dünya pazarında bütünleştirir, köleliğin ve kişisel bağımlılığın ilkel biçimlerini ortadan kaldırır, topluluk köylülüğünde de gelişmemiş biçimler altında gözlenebilen çelişkileri derinlik ve kapsam bakımından geliştirir ve böylece bunların çözümünün yolunu döşer. (...)

BÖLÜM VII, KISIM XII.
RUS SANAYİİNDE KAPİTALİZMİN GELİŞMESİNİN ÜÇ AŞAMASI

Şimdi, sanayimizde kapitalizmin gelişmesi konusundaki verilerden çıkarılabilecek ana sonuçları özetleyelim.*

Bu gelişmede üç aşama ayırt edilebilir: küçük meta üretimi (küçük ölçekli, esas olarak köylü sanayii), kapitalist manifaktür ve fabrika (büyük ölçekli makineli sanayi). Olgular, Rusya'da yaygın olan "fabrika" ve "zanaat" türü sanayilerin birbirinden yalıtılmış olduğu yolundaki görüşü bütünüyle çürütmektedir. Tam tersine, bu tür bir bölünme tamamen yapaydır. Sanayinin sözü edilen biçimleri arasında en dolaysız ve en yakın türden bir bağ ve süreklilik mevcuttur. Olgular açıkça gösteriyor ki, küçük meta üretiminin ana eğilimi kapitalizmin gelişme-

* Önsözde belirtildiği gibi kendimizi Reform sonrası dönem ile sınırlamış olduğumuz için, serf nüfusun emeğine dayalı sanayi biçimlerini bir kenara bırakıyoruz.

si, özel olarak da manifaktürün yükselmesi yönündedir; manifaktür ise gözlerimizin önünde büyük bir hızla büyük ölçekli makineli sanayiye dönüşmektedir. Sanayinin birbirini izleyen biçimlerinin arasındaki yakın ve dolaysız ilişkinin belki de en çarpıcı beliriş biçimlerinden biri, büyük, hatta en büyük fabrika sahiplerinin bir aşamada küçük sanayicilerin en küçüklerinden olması ve "halk üretimi"nden "kapitalizm"e doğru gelişen bütün aşamalardan geçmiş olmasıdır. Savva Morozov köylü bir serfti (özgürlüğünü 1820 yılında satın almıştı), çobandı, arabacıydı, dokuma işçisiydi, mallarını alıcılara satmak için Moskova'ya yürüyerek giden bir dokuma zanaatkârıydı; sonra bir küçük kuruluşun, bir iş dağıtma bürosunun, bir fabrikanın sahibi oldu. 1862'de öldüğünde kendisi ve sayısız oğlu iki büyük fabrikanın sahibiydi. 1890'da varislerine ait dört fabrika 39.000 işçi istihdam ediyordu, 3.5 milyon ruble değerinde mal üretiyordu. Vladimir ilinin ipek sanayiinde bir dizi büyük fabrika sahibi, daha önce dokuma işçisi veya dokuma "zanaatkârı" idi. İvanovo-Voznesensk'teki en büyük fabrika sahipleri (Kuvayev, Fokin, Zubkov, Kokuşkin, Bobrov aileleri ve birçok başka aileler) daha önce zanaatkârlık yapmıştı. Moskova Guberniası'nın brokar kumaş fabrikalarının hepsinin kökeninde zanaat atölyeleri vardır. Pavlovo ilçesinden fabrika sahibi Zavyalov 1864'te hâlâ "zanaatkâr Khabarov'un yanında basit bir memur olarak çalıştığı günleri canlı biçimde hatırlıyordu". Fabrika sahibi Varıpayev eskiden küçük zanaatkârdı. Kondratov, mallarını bir heybede taşıyarak Pavlovo'ya yaya giden bir zanaatkârdı. Fabrika sahibi Asmolov gezginci tacirlerin arabacısıydı; sonra küçük bir tütün dükkânının sahibi oldu; sonunda birkaç milyonluk cirosu olan bir fabrikanın sahibi. Daha birçok örnek verilebilir. Bu ve benzeri durumlarda, Narodnik iktisatçıların "halkın" sanayiinin nerede bittiğini, "yapay" kapitalizmin nerede başladığını nasıl saptayacağını görmek ilginç olurdu doğrusu.

Yukarıda sayılan üç sanayi biçimi, her şeyden önce, kullandıkları teknik sistemi ile birbirlerinden farklılaşırlar. Küçük

meta üretiminin özelliği, neredeyse Nuh Nebi'den kalma, bütünüyle ilkel el teknikleridir. Sanayideki küçük üretici, hammaddeyi işleme yöntemlerinde, geleneği izleyen bir köylü olarak çalışmaya devam eder. Manifaktür, tekniğin esasında önemli bir değişiklik yaratan ve köylüyü fabrika işçisine, "tek bir ayrıntılı işlem yapan bir emekçi" haline getiren işbölümünü başlatır. Ama elle üretim devam eder ve bu temelde üretim yöntemlerinde ilerleme kaçınılmaz olarak çok yavaş gerçekleşir. İşbölümü kendiliğinden ortaya çıkar ve aynen köylü emeği gibi gelenek tarafından kuşaktan kuşağa aktarılır. Yalnızca büyük ölçekli makineli üretim köklü bir değişim yaratır, el becerilerini devreden çıkarır, üretimi yeni rasyonel ilkeler temelinde dönüştürür ve bilimi üretime sistematik olarak uygular. Rusya'da kapitalizm büyük ölçekli makineli sanayiye geçmediği sürece ve hâlâ geçmemiş olduğu sektörlerde, teknikte neredeyse tam bir durağanlık görüyoruz, üretimde yüzlerce yıl önce kullanılmakta olan el tezgâhının ve su ve rüzgâr değirmeninin kullanıldığını görüyoruz. Fabrikanın hâkimiyetine girmiş sektörlerde ise tam bir teknik devrim ve makineli üretim yöntemlerinde hızlı bir ilerleme gözlemliyoruz.

Görüyoruz ki, kapitalizmin gelişmesinin değişik aşamaları farklı teknik sistemlerle ilişkilidir. Küçük meta üretimi ve manifaktürde küçük kuruluşlar hâkimdir, bunların arasından sadece birkaç tane büyük kuruluş çıkar. Büyük ölçekli makineli sanayi küçük kuruluşları bütünüyle tasfiye eder. Kapitalist ilişkiler küçük sanayilerde de ortaya çıkar (ücretli işçi kullanan atölyeler ve tüccar sermayesi biçimleri altında), ama bunlar henüz az gelişmiştir ve üretime katılan gruplar arasında keskin karşıtlıklar şekillenmemiştir. Henüz ne büyük sermaye ne de yaygın proleter katmanlar mevcuttur.

Manifaktürde her ikisinin de ortaya çıktığını görürüz. Üretim araçları sahibi ile çalışan arasındaki uçurum artık çok büyüktür. "Zengin" sınai yerleşim birimleri mantar gibi bi-

ter; bunların sakinlerinin büyük çoğunluğu emekçi yoksul halktır. Hammadde satın alarak ve mamul mal satarak büyük para kazanan bir avuç tüccar ile kazandığı ile ancak yaşayan bir ayrıntı işçisi kitlesi –manifaktürün genel tablosu işte budur. Ama küçük kuruluşların çokluğu, toprakla bağın kopmamış olması, üretimde geleneğe bağlılık ve tüm bir yaşam tarzı– bütün bunlar manifaktürün iki ucu arasında birtakım ara unsurlar yaratarak bu uçların gelişmesini geciktirir. Büyük ölçekli makineli sanayide bütün bu geciktirici faktörler ortadan kalkar; toplumsal çelişkilerin keskinliği en yüksek noktasına ulaşır. Kapitalizmin bütün karanlık yanları sanki yoğunlaşmıştır: Bildiğimiz gibi, makine iş gününün mümkün olan en üst düzeyde uzatılması yönünde bir ivme yaratır; kadınlar ve çocuklar sanayinin bir parçası haline gelir; bir yedek işsizler ordusu oluşur (fabrika üretiminin koşulları dolayısıyla oluşmak zorundadır) vb. Ancak fabrikanın dev ölçekte gerçekleştirdiği emeğin toplumsallaşması ve istihdam ettiği insanların duygu ve anlayışlarındaki dönüşüm (özellikle de ataerkil ve küçük burjuva geleneklerin ortadan kalkması) bir tepki yaratır: Kendinden önceki aşamalardan farklı olarak, büyük ölçekli makineli sanayi, zorunlu olarak üretimin planlama yoluyla düzenlenmesini ve kamunun üretim üzerindeki denetimini (bunun bir göstergesi fabrika mavzuatıdır) gerekli hale getirir.

Üretimin gelişmesinin niteliğinin bizzat kendisi kapitalizmin değişik aşamalarında değişikliğe uğrar. Küçük sanayide bu gelişme köylü ekonomisinin gelişmesinin ayak izinde ortaya çıkar; pazar son derecede küçüktür; üretici ile tüketici arasındaki mesafe kısadır, üretimin düşük ölçeği kendini yerel talepteki sınırlı dalgalanmalara göre uyarlar. Bu nedenledir ki, bu aşamada üretim çok büyük bir istikrar sergiler, ama bu istikrar teknikte bir durağanlık ve ortaçağ geleneklerinin her türlü kalıntısıyla iç içe geçmiş ataerkil toplumsal ilişkilerin muhafazasıyla aynı anlama gelir. Manifaktür kuruluşları büyük bir pazara (bazen de bütün ülke-

ye) dönük olarak çalışır ve dolayısıyla üretim kapitalizmin özelliklerinden biri olan ve en yoğun ifadesini fabrika üretimi altında bulan istikrarsızlığı göstermeye başlar. Büyük ölçekli makineli sanayi yalnızca sıçramalarla, birbirini izleyen refah ve kriz dönemleriyle gelişebilir. Fabrikanın bu kasılımlı büyümesi küçük üreticilerin yıkımını muazzam hızlandırır; büyüme döneminde işçiler kitlesel ölçekte fabrikalara çekilirler, sonra da fırlatılır atılırlar. Her tür işe girmeye hazır bir yedek işsizler ordusu büyük ölçekli makineli üretimin varlığı ve gelişmesi için bir koşul haline gelir. Bölüm II'de bu ordunun köylülüğün hangi katmanlarından devşirildiğini göstermiş, onu izleyen bölümlerde ise sermayenin bu rezervleri başlıca hangi tür işler için el altında tuttuğuna işaret etmiş bulunuyoruz. Büyük ölçekli makineli sanayinin "istikrarsızlığı", olaylara küçük üreticinin gözünden bakmayı sürdüren ve önceki durağanlığın yerini üretim yöntemlerinin ve bütün toplumsal ilişkilerin hızlı dönüşümünü sağlayanın yalnızca bu "istikrarsızlık" olduğunu unutan kişilerin gerici şikâyetlerine hep konu olmuştur, bugün de olmaya devam etmektedir.

Bu dönüşümün ortaya çıkış biçimlerinden biri de sanayinin tarımdan ayrılması, sanayideki toplumsal ilişkilerin, tarıma yük olan feodal ve ataerkil geleneklerden özgürleşmesidir. Küçük meta üretiminde sanayici hiçbir biçimde henüz köylü kabuğundan sıyrılmış değildir; çoğunlukla, çiftçilik yapmaya devam eder; küçük sanayi ile küçük tarım arasındaki bu bağ o kadar derindir ki, sanayi ile tarımdaki küçük üreticilerin paralel olarak farklılaşması yasasını bile gözlemleriz. Ulusal ekonominin her iki alanında da küçük burjuvazinin ve proletaryanın oluşumu eşzamanlı biçimde yürür; böylece, her iki farklılaşma kutbunda da sanayicinin tarımdan kopmasının yolu döşenmiş olur. Manifaktür aşamasında bu kopuş hatırı sayılır bir düzeye varmıştır. Tarımla hiç ilgisi olmayan birçok sanayi merkezi ortaya çıkar. Sanayinin baş temsilcisi artık köylü değil, bir yanda tüccar ve ma-

nifaktür temelinde çalışan fabrika sahibidir, bir yanda da "zanaatkâr". Sanayi ve dünyanın geri kalanıyla yürütülen göreli olarak gelişkin ticari ilişkiler halkın yaşam standardını ve kültürünü yükseltir; artık fabrika işçisi köylüye bir küçümsemeyle bakar. Büyük ölçekli makineli sanayi bu dönüşümü tamamlar, sanayii tarımdan geri dönülmez biçimde ayırır ve, görmüş olduğumuz gibi, halkın içinde eski köylülüğe tümüyle yabancı ve ondan yaşam tarzı, aile ilişkileri açısından farklı, hem maddi hem manevi ihtiyaçları bakımından daha yüksek bir standarda sahip bir sınıf yaratır. Küçük sanayide ve manifaktürde hep ataerkil ilişkilerin kalıntılarını ve kişisel bağımlılığın çeşitli biçimlerini buluruz; bunlar, kapitalist ekonominin genel koşullarında emekçilerin durumunu aşırı derecede kötüleştirir, onları alçaltır ve yozlaştırır. Büyük ölçekli makineli sanayi, çoğunlukla ülkenin farklı bölgelerinden gelen işçi kitlelerini yoğunlaştırarak ataerkilliğin ve kişisel bağımlılığın kalıntılarına hoşgörü göstermeyi kesinlikle reddeder ve "geçmişi hor gören bir tavır" sergiler. Gününü doldurmuş geleneklerle bu kopuş, üretimin düzenlenmesini ve kamu tarafından denetimini olanaklı ve gerekli kılan maddi koşullardan biridir. Özel olarak, fabrikanın halkın yaşam koşullarında yarattığı dönüşümden söz ederken, kadınların ve gençlerin üretimin içine çekilmesinin, temelde ilerici olduğunun belirtilmesi gerekir. Kapitalist fabrikanın çalışan halkın bu kategorilerini özel olarak güç koşullarla karşı karşıya bıraktığı ve bunlar için iş gününü düzenlemenin ve kısaltmanın, çalışmanın sağlığa ilişkin boyutlarını güvence altına almanın vb. özellikle gerekli olduğu elbette tartışılmaz bir gerçektir; ama kadınların ve gençlerin sanayide çalışmasını tamamen yasaklama veya bu tür çalışmayı dışlayan ataerkil hayat tarzını muhafaza etme çabaları gerici ve ütopiktir. Büyük ölçekli makineli üretim, daha önce evin ve ailenin dar çevresinden hiç çıkmayan bu nüfus kategorilerinin ataerkil tarzda yalıtılmasını ortadan kaldırarak, onları doğrudan doğruya toplumsal üretimin içine çekerek bu kategorilerin ge-

lişmesini teşvik eder, bağımsızlıklarını arttırır, başka bir deyişle, kapitalizm öncesi ilişkilerin ataerkil donmuşluğundan karşılaştırılamaz derecede üstün yaşam koşulları yaratır.

Sınai gelişmenin ilk iki aşamasında nüfusun yerleşikliği tipik bir özelliktir. Hâlâ bir köylü olan küçük sanayici, çiftliğinin yakınındaki köyüne bağlı kalır. Manifaktür döneminin zanaatkârı da genellikle manifaktür tarafından yaratılmış olan küçük, yalıtılmış sınai yöreye bağlıdır. İlk ve ikinci gelişme aşamalarında sanayi sisteminin kendisinde üreticinin bu yerleşik ve yalıtılmış özelliğini sarsacak hiçbir şey yoktur. Farklı sınai bölgeler arasında ilişki nadir olarak ortaya çıkar. Sanayinin başka bölgelere aktarılması yalnızca ülkenin daha uzak bölgelerinde yeni küçük sınai girişimler kuran tekil küçük üreticile-

"Yoksul kadın dokumacı babasının ve kocasının peşinden fabrikaya girer ve onların yanında veya onlardan bağımsız biçimde çalışır. O da erkek kadar ailenin geçimini sağlayandır." "Fabrikada (...) kadın bütünüyle bağımsız bir üreticidir, kocasından ayrıdır." Kadın fabrika işçileri arasında okuryazarlık dikkat çekici bir süratle gelişir. (Vladimir *ilinin* Sanayileri, III. 113, 118, 112 ve başka yerlerde.) Bay Kharizomenov şu sonucu çıkarmakta bütünüyle haklıdır: Sanayi "kadının aileye (...) ve kocasına olan ekonomik bağımlılığını ortadan kaldırır. (...) Fabrikada kadın erkekle eşittir; bu proleterlerin eşitliğidir. (...) Sanayinin kapitalistleşmesi kadının aile içindeki bağımsızlığı uğrundaki mücadelesinde önemli bir faktördür." "Sanayi kadın için, ailesinden ve kocasından bütünüyle bağımsız olduğu yeni bir konum yaratır." (*Yuridiçeskiy Vestnik*, 1883, No. 12, s. 582,596.) *Moskova Guberniası İstatistik Sonuçları*'nda (Cilt VII, Kısım II, Moskova, 1882, s. 152, 138-139) araştırmacılar kol emeğiyle ve makineyle çorap imal eden kadınların durumlarını karşılaştırırlar. Kol emeğiyle çalışan işçilerin günlük ücreti yaklaşık 8 kopek iken, makineyle çalışan işçilerinki 14 ila 30 kopek arasındadır. Makineli üretimde kadın işçinin koşulları şöyle anlatılmaktadır: "Karşımızda hiçbir engelin önünü kapatmadığı, aileden ve köylü kadının yaşam koşullarını oluşturan her şeyden kurtulmuş özgür bir genç kadın var, herhangi bir anda bir yerden ayrılıp başka bir yere, bir işverenden ayrılıp başka bir işverene gidebilecek, herhangi bir anda kendini işsiz (...) ve bir dilim ekmeksiz kalmış bulabilecek bir genç kadın. (...) Elle üretimde örgücünün geliri çok düşüktür, yiyecek ihtiyacını karşılamaya yetmeyen, ancak bir küçük toprak sahibi ve çiftçilik yapan ailenin üyesi olarak toprağın ürününden yararlanması mümkünse kabul edilebilir olan bir gelir; makineli üretimde ise kadın işçi, yiyecek ve çayın yanı sıra, (...) ailesinden ayrı yaşamasına ve topraktan gelen aile geliri olmaksızın ayakta kalmasına olanak veren bir gelir elde eder. (...) Üstelik, kadın işçinin makineli sanayiden geliri, günümüz koşullarında daha güvencelidir."

rin göçüne bağlı olarak ortaya çıkar. Oysa büyük ölçekli makineli sanayi zorunlu olarak nüfusta bir akışkanlık yaratır; çeşitli bölgeler arasında ticari ilişki dev adımlarla büyür; demiryolları yolculuğu kolaylaştırır. Bir bütün olarak işgücü talebi artar; büyüme dönemlerinde yükselir, kriz dönemlerinde düşer, dolayısıyla işçiler açısından bir fabrikadan ötekine, ülkenin bir yöresinden ötekine gitmek bir zorunluluk haline gelir. Büyük ölçekli makineli sanayi bir dizi yeni sanayi merkezi yaratır; bunlar, bazen hiç kimsenin yaşamadığı yörelerde o güne kadar görülmemiş bir hızla büyür; elbette bu, işçilerin kitlesel ölçekte göçü olmaksızın mümkün değildir. Daha ileride tarımsal olmayan dış sektörler olarak bilinen sektörlerin boyutlarından ve öneminden söz edeceğiz. Şimdilik, Moskova ilinin Zemstvo yaşam istatistiklerinin kısaca sunumuyla yetineceğiz. 103.175 fabrika işçisi arasında yapılan bir araştırma bunların yüzde 51,6'sını oluşturan 53.238 işçinin çalıştıkları ilçede [*uyezd*] doğmuş olduğunu göstermiştir. Bu demektir ki, yarıya yakını bir *ilçe*den ötekine göç etmiştir. Moskova ilinde *[Gubernia]* doğmuş olan işçilerin sayısı 66.038, yani yüzde 64'tür. İşçilerin üçte birinden fazlası başka illerden gelmiştir (genellikle Moskova iline komşu olan merkezi sanayi bölgesi illerinden). Farklı ilçelerin karşılaştırılması, en çok sanayileşmiş olanlarda o ilçede doğan işçi sayısının yüzdesinin en düşük düzeyde olduğunu gösteriyor. Örneğin, Mojaisk ve Volokolamsk gibi düşük düzeyde sanayileşmiş iki ilçede fabrika işçilerinin yüzde 92 ila 93'ü çalıştıkları ilçede doğmuş. Yüksek derecede sanayileşmiş olan Moskova, Kolomna ve Bogorodsk ilçelerinde ise o ilçede doğmuş işçilerin yüzdesi yüzde 24, yüzde 40 ve yüzde 50'ye düşüyor. Buradan hareketle, araştırmacılar şu sonuca ulaşıyor: "Fabrika üretiminin bir ilçede hatırı sayılır derecede gelişmesi, dışarıdan unsurların buraya akmasına neden oluyor." Ekleyelim ki, bu olgular aynı zamanda sanayi işçilerinin hareketinin tarım işçilerinin hareketi ile aynı özellikleri sergilediğini gösteriyor. Yani, sanayi işçileri de yalnızca bir işgücü fazlası olan yörelerden değil, bir işgücü kıtlığı olan yörelerden de göç ediyor. Örneğin, Bronnitsi Uzeyd'i Moskova ilinin öte-

ki uzeyd'lerinden ve başka illerden 1.125 işçi cezbederken aynı zamanda kendisinden daha çok sanayileşmiş olan Moskova ve Bogorodsk ilçelerine 1.246 işçi vermiş. Yani, işçiler yalnızca "erişilebilecek yerel işler" bulamadıkları için değil, koşulların daha iyi olduğu yerlere aktıkları için memleketlerinden ayrılmaktadırlar. Bu çok basit olguyu Narodnik iktisatçılara hatırlatmaya değer, çünkü onlar, kapitalizmin yarattığı nüfus akışkanlığının ilerici anlamını görmezlikten gelerek yerel işleri yüceltir ve sanayi bölgelerine göçe karşı çıkarlar.

Büyük ölçekli makineli üretimin yukarıda betimlenen ve onu kendinden önceki sanayi biçimlerinden ayıran karakteristik özellikleri şu sözcüklerle özetlenebilir: emeğin toplumsallaşması. Gerçekten de, dev bir ulusal ve uluslararası pazar için üretim, ülkenin değişik bölgeleriyle ve farklı ülkelerle hammadde ve yan maddelerin satın alınması için kurulan yakın ticari ilişkiler, dev teknik ilerleme, üretimin ve nüfusun devasa işletmelerde yoğunlaşması, ataerkil hayatın gününü doldurmuş geleneklerinin ortadan kaldırılması, nüfus akışkanlığının ortaya çıkışı, işçinin ihtiyaçlara ilişkin standardının yükselmesi ve kendisinin gelişmesi –bütün bunlar ülkede üretimi ve onunla birlikte üretime katılanları artan ölçüde toplumsallaştıran kapitalist sürecin unsurlarıdır.

Rusya'da büyük ölçekli makineli üretimin kapitalist iç pazarla ilişkisi meselesi konusunda, yukarıda sunulmuş olan veriler bizi şu sonuca götürüyor. Rusya'da fabrika üretiminin hızla gelişmesi üretim araçları (inşaat/malzemeler, yakıt, metaller vb.) için devasa ve her geçen gün büyüyen bir pazar yaratmakta ve nüfusun kişisel tüketim için değil, üretken tüketim için mallar üreten kısmını özellikle hızlı biçimde arttırmaktadır. Ama nüfusun gittikçe büyüyen bir kısmını tarımdan ticari ve sınai işlere kaydıran büyük ölçekli makineli üretimin büyümesi dolayısıyla kişisel tüketim malları pazarı da hızla büyümektedir. Fabrika imalatı ürünler için iç pazar meselesine gelince, o pazarın oluşum süreci bu kitabın daha önceki bölümlerinde ayrıntılı biçimde incelenmişti. (...)

BÖLÜM VIII, KISIM VI.

KAPİTALİZMİN "MİSYONU"

Sonuç olarak, literatürde kapitalizmin "misyonu" olarak anılmaya başlayan mesele, yani kapitalizmin Rusya'nın ekonomik gelişmesindeki tarihsel rolü üzerine bir özet yapmamız gerekiyor. Bu rolün ilericiliğinin kabulü (olguların sunulmasının her aşamasında göstermeye çalıştığımız gibi) kapitalizmin karanlık ve olumsuz yanlarının bütünüyle kabulüyle, kaçınılmaz olarak kapitalizme içkin olan ve bu ekonomik rejimin tarihsel olarak geçici karakterini açığa çıkartan çok yönlü derin toplumsal çelişkilerin bütünüyle kabulüyle tamamen bağdaşabilir niteliktedir. Kapitalizmin tarihsel olarak ilerici karakterinin teslim edilmesinin kapitalizmin savunulması anlamına geleceğini kanıtlayabilmek için ellerinden gelen çabayı gösteren Narodniklerdir ki, köylülüğün farklılaşmasını, tarımımızın gelişmesinin kapitalist karakterini ve kırda ve sanayide küçük toprak sahibi bir ücretli emekçiler sınıfının yükselişini atlayarak, o pek yüceltilen "zanaat" tipi sanayide kapitalizmin en düşük ve en kötü biçimlerinin tam hâkimiyetini atlayarak Rus kapitalizminin en derin çelişkilerini küçümserler (bazen de görmezlikten gelirler).

Kapitalizmin tarihsel olarak ilerici rolü iki kısa önerme aracılığıyla özetlenebilir: toplumsal emeğin üretici güçlerinde artış ve bu emeğin toplumsallaşması. Ama her iki olgu da ulusal ekonominin farklı dallarında kendilerini ileri derecede çeşitlilik gösteren süreçlerde ortaya koyar.

Toplumsal emeğin üretici güçlerindeki gelişme tam olarak ancak büyük ölçekli makineli sanayi çağında gözlemlenebilir. Kapitalizmin bu en yüksek aşamasına ulaşılana kadar, oldukça kendiliğinden tarzda ve aşırı derecede yavaş bir gelişme gösteren kol emeğiyle üretim ve ilkel teknik devam etmiştir. Reform sonrası dönem bu bakımdan Rus tarihinin daha önceki dönemlerinden köklü biçimde farklıdır. Tahtadan yapılmış saban ve dövenin, su değirmeni ve el tezgâhının Rusya'sı hızla demirden yapılmış saban ve harman makinesinin, buharla çalışan fabrika ile elektrikli dokuma tezgâhının

Rusya'sına dönüşmeye başlamıştır. Teknikte eşit derecede bütünsel bir dönüşüm, ulusal ekonominin, kapitalist üretimin hâkim hale geldiği her dalında görülür. Kapitalizmin doğası gereği, bu dönüşüm süreci eşitsiz ve orantısız birçok gelişmeyle birlikte olmak zorundadır: Refah dönemlerini kriz dönemlerinin izlemesi, bir sektörün gelişmesinin bir başka sektörün gerilemesine yol açması, tarımın bir boyutunda bir bölgede ilerleme görülürken başka bir boyutunda başka bir bölgede ilerleme, ticaret ve sanayinin gelişmesi tarımın gelişmesinin önüne geçer vb. Narodnik yazarlarca yapılan çok sayıda hata bu orantısız, kasılımlı, hummalı gelişmenin gelişme olmadığını kanıtlama çabalarından kaynaklanır.

Kapitalizmin toplumsal emeğin üretici güçlerini geliştirmesinin bir başka özelliği, üretim araçlarındaki büyümenin (üretici tüketimin) kişisel tüketimdeki büyümenin çok çok ötesine geçmesidir: Birden çok noktada bunun tarımda ve sanayide kendini nasıl ortaya koyduğuna işaret etmiş bulunuyoruz. Bu özellik kapitalist toplumda ürünün gerçekleşmesinin genel yasalarından kaynaklanır ve bu toplumun uzlaşmaz karşıtlıklara dayanan doğası ile bütünüyle uyumludur.

Emeğin toplumsallaşması şu süreçlerde ortaya çıkar. Birincisi, bizatihi meta üretiminin büyümesi doğal ekonominin karakteristik özelliği olan küçük ekonomik birimlerin dağınık niteliğini ortadan kaldırarak küçük yerel pazarları devasa bir ulusal pazarda (ve daha sonra dünya pazarında) bir araya getirir. Herkesin kendisi için yaptığı üretim toplumun bütünü için yapılan üretim halini alır; kapitalizmin gelişmesi ne kadar ilerlerse, üretimin bu kolektif karakteri ile mülk edinmenin bireysel karakteri arasındaki çelişki o kadar güçlenir. İkincisi, kapitalizm daha önceki dağınık üretimin yerine hem tarımda hem de sanayide görülmemiş bir yoğunluk getirir. Kapitalizmin şu anda incelediğimiz özelliği açısından bu, tek olmasa da en çarpıcı, en olağanüstü beliriş biçimidir. Üçüncüsü, kapitalizm kendinden önceki ekonomi sistemlerinin ayrılmaz bir bileşeni olan kişisel bağımlılık biçimlerini tasfiye eder. Rusya'da kapitalizmin bu bakımdan oynadığı ileri-

ci rol özel olarak belirgindir, çünkü ülkemizde üreticinin kişisel bağımlılığı sadece tarımda değil, imalat sanayiinde (serf emeği kullanan fabrikalar), madencilik ve metalürjide, balıkçılıkta vb. de varolmuştur (ve günümüzde kısmen varolmaya devam etmektedir). Bağımlı veya köleleştirilmiş köylü ile karşılaştırıldığında kiralanmış işçinin emeği ulusal ekonominin her dalında ilericidir. Dördüncüsü, kapitalizm zorunlu olarak nüfusun akışkanlığını getirir; bu, daha önceki toplumsal ekonomi sistemlerinin gerektirdiği bir şey değildir ve bu sistemlerde büyük ölçekte yaşanması da olanaksızdır. Beşincisi, kapitalizm (toplumsal ve ekonomik ilişkilerin en geri biçimlerinin her zaman hâkim olduğu) tarımda çalışan nüfusun oranını sürekli olarak azaltarak büyük sanayi merkezlerinin sayısını arttırır. Altıncısı, kapitalist toplum halkın birlikler kurma, örgütlenme ihtiyaçlarını arttırır ve bu örgütlere geçmiş zamanların örgütlerinden farklı bir karakter kazandırır. Ortaçağ toplumunun dar, yerel, toplumsal zümre birliklerini parçalar ve sert bir rekabet yaratırken, kapitalizm aynı zamanda toplumun bütününü üretimde farklı konumlara sahip insanlardan oluşan büyük sınıflara bölerek bu tür her bir grubun kendi içinde örgütlenmesine muazzam bir ivme kazandırır. Yedincisi, kapitalizmin eski ekonomik sistemde yol açtığı yukarıda sözü edilen bütün değişiklikler aynı zamanda kaçınılmaz olarak halkın zihniyetinde de bir değişikliğe yol açar. Ekonomik gelişmenin kasılımlı karakteri, üretim yöntemlerinin hızlı dönüşümü ve üretimin muazzam yoğunlaşması, ilişkilerde kişisel bağımlılığın ve ataerkilliğin bütün biçimlerinin ortadan kalkması, nüfusun akışkanlığı, büyük sanayi merkezlerinin etkisi vb. –bütün bunlar kaçınılmaz olarak bizzat üreticilerin karakterinde derin bir değişime yol açar. Rus araştırmacıların buna karşılık gelen gözlemlerini değişik aşamalarda kaydetmiş bulunuyoruz.

Şimdi, temsilcileriyle sürekli olarak polemik yapmak zorunda kaldığımız Narodnik iktisata dönecek olursak, onlarla aramızdaki farkların nedenlerini şöyle özetleyebiliriz. Birincisi, Narodniklerin Rusya'da kapitalist gelişme sürecinin kendisini kavrayışını ve Rusya'da kapitalizm öncesinde varolan ekono-

mik ilişkiler sistemi konusundaki anlayışını kaçınılmaz olarak mutlak bir anlamda yanlış olarak değerlendiriyoruz; bizim bakış açımızdan özellikle önemli olan, onların (hem tarımda hem de sanayide) köylü ekonomisinin yapısındaki kapitalist çelişkileri görmezden gelmeleridir. Ayrıca, Rusya'da kapitalist gelişmenin hızlı mı yavaş mı olduğu, bütünüyle bu gelişmeyi neyle karşılaştırdığımıza bağlıdır. Eğer Rusya'daki kapitalizm öncesi çağı kapitalist çağla karşılaştırırsak (sorunun doğru çözümüne ulaşabilmek için yapılması gereken karşılaştırma da budur) kapitalizm çerçevesinde toplumsal ekonominin gelişmesini son derecede hızlı olarak görmek gerekir. Ama eğer gelişmenin bugünkü hızını, günümüzdeki teknik ve kültür düzeyinde ulaşılabilecek hızla karşılaştırırsak, kapitalizmin hali hazırda sergilediği büyüme hızı yavaş olarak değerlendirilmelidir. Böyle olması da kaçınılmazdır, çünkü kapitalizmle bağdaşamayacak, onun gelişmesini geciktirecek ve "yalnızca kapitalist üretimin gelişmesinden değil, aynı zamanda o gelişmenin tam olarak gerçekleşmemesinden de sıkıntı çeken" üreticilerin durumunu ölçülemez derecede kötüleştiren kadim kurumların kalıntısı tek bir kapitalist ülkede bile bu kadar mebzul olmamıştır. Nihayet, Narodniklerle ayrılığımızın belki de en derin nedeni, toplumsal ve ekonomik süreçler hakkındaki temel görüşlerimizde varolan farktır. Bu konuyu incelerken Narodnikler genellikle bir hisseye işaret eden sonuçlar çıkarırlar; toplumsal ve ekonomik ilişkilerin toplamını, farklı çıkarları ve farklı tarihsel rolleri olan gruplar arasında karşılıklı ilişkilerin sonucu olarak sunmaya yönelmezler. (...) Eğer bu satırların yazarı bu sorunların berraklığa kavuşturulması yolunda malzeme sunmayı başardı ise, harcadığı emeğin verimsiz olmadığına kanaat getirebilir.

1899: PROGRAMIMIZ

COLLECTED WORKS, CILT 4, S 210-214.

Uluslararası Sosyal Demokrasi hali hazırda bir ideolojik yalpalama geçiriyor. Bugüne kadar Marx ve Engels'in doktrinleri devrimci teorinin sağlam temeli olarak kabul edilmişti, ama şimdi her yerde bu doktrinlerin yetersiz ve gününü doldurmuş olduğunu ilan eden sesler yükseliyor. Sosyal Demokrat olduğunu beyan eden, Sosyal Demokrat bir yayın organı yayınlamaya niyetlenen herkes, Alman Sosyal Demokratlarının (sadece onların da değil) dikkatini üzerinde yoğunlaştırdığı bir mesele konusundaki tutumunu kesin biçimde tanımlamak zorundadır.

Biz bütünüyle Marksist teorik pozisyon temelinde tavır alıyoruz: Marksizm sosyalizmi ilk kez bir Ütopya olmaktan çıkarıp bir bilim haline getirmiş, bu bilimin temelini sağlam biçimde atmış ve onu bütün boyutlarıyla daha da geliştirmek ve zenginleştirmek için izlenmesi gereken yolu göstermiştir. Emekçinin kiralanmasının, yani emekgücünün satın alınmasının, milyonlarca mülksüz insanın toprağın, fabrikaların, madenlerin vb. sahipleri olan bir avuç kapitalist tarafından köleleştirilmesini nasıl gizlediğini ortaya koyarak modern kapitalist ekonominin doğasını açığa çıkarmıştır. Modern kapitalist gelişmenin her türünün küçük üretimi tasfiye ederek büyük öl-

çekli üretim yönünde eğilim gösterdiğini ve sosyalist bir toplum sistemini olanaklı ve gerekli kıldığını ortaya koymuştur. Bize, köklü âdetlerin, siyasi entrikaların, çapraşık yasaların, karmaşık doktrinlerin örtüsünün altında *sınıf mücadelesini*, bütün çeşitliliği içinde mülk sahibi sınıflar ile mülksüz kitle, yani bütün mülksüzlerin önüne düşecek olan *proletarya* arasındaki mücadeleyi keşfetmeyi öğretmiştir. Devrimci bir sosyalist partinin gerçek görevini berraklaştırmıştır: Toplumu yeniden biçimlendirmek için planlar oluşturmak değil, kapitalistler ve çanak yalayıcılarına işçilerin durumunu düzeltmeleri için vaazlar vermek değil, komplolar hazırlamak değil, *proletaryanın sınıf mücadelesini örgütlemek ve nihai amacı proletaryanın siyasi iktidarı fethi ve sosyalist toplumun örgütlenmesi olan bu mücadeleye önderlik etmek.*

Şimdi soruyoruz: Bugün o kadar gürültü çıkartan, Alman sosyalisti Bernstein'ın çevresinde toplanmış, yüksek perdeden konuşan "yenilenmeciler", bu teoriye yeni herhangi bir şey katmışlar mıdır? *Hiç, ama hiçbir şey.* Marx'ın ve Engels'in bize geliştirmemizi tavsiye ettiği bilimi tek bir adım ileriye götürmemişlerdir; proletaryaya hiçbir yeni mücadele yöntemi öğretmemişlerdir; yalnızca geri teorilerden parça bölük yararlanarak geri adım atmışlar, proletaryaya mücadele teorisini değil tavizler teorisini vaaz etmişlerdir: proletaryanın en habis düşmanlarına, sosyalistlere tuzak kurmak için her gün yeni yöntemler arayan hükümetlere ve burjuva partilerine verilecek tavizlerin teorisi. Rus Sosyal Demokrasisinin kurucularından ve önderlerinden biri olan Plehanov, Bernstein'ın son "eleştiri"sini acımasızca eleştirirken haklıydı; Bernstein'ın görüşleri şimdi Alman işçilerinin temsilcilerince de (Hanover Kongresi'nde) reddedilmiştir.

Bu yazdıklarımız dolayısıyla bir suçlama seli bekliyoruz; "sapkınları", bağımsız olarak dile getirdikleri her fikir dolayısıyla "dogma"dan sapma gerekçesiyle baskı altına alan bir "gerçek müminler" tarikatına çevrilmiş bir sosyalist parti is-

tediğimiz bağıra çağıra söylenecektir. Bugün moda olan bu keskin söylemi gayet iyi tanıyoruz. Yalnız bunlarda bir dirhem gerçeklik ya da anlam bulmak mümkün değil. Bütün Sosyalistlerin üzerinde birleştiği, bütün inançlarını dayandırdığı, mücadele yöntemlerinde ve eylem araçlarında uygulamaya koyduğu bir devrimci teori olmaksızın güçlü bir sosyalist parti olamaz. İnsanın aklı yettiğince doğru bulduğu böyle bir teoriyi temelsiz saldırılara ve onu yanlış yola sürükleme çabalarına karşı savunması, *her tür* eleştiriye düşman olduğu anlamına gelmez. Biz Marx'ın teorisini tamamlanmış ve dokunulmaz bir şey olarak görmüyoruz; tam tersine, sosyalistler eğer hayata ayak uyduracaklarsa, Marx'ın sadece temel taşını yerleştirdiği bilimi her yönde geliştirmek *zorundalar*. Bizce Rus sosyalistlerinin Marx'ın teorisini *bağımsız* biçimde derinleştirmesi özellikle önemlidir; çünkü bu teori yalnızca genel *yol gösterici* ilkeler içerir, bunların *özgül olarak* İngiltere'ye uygulanması Fransa'ya uygulanmasından, Fransa'ya uygulanması Almanya'ya uygulanmasından, Almanya'ya uygulanması ise Rusya'ya uygulanmasından farklıdır. Dolayısıyla, gazetemizde teorik meselelere memnuniyetle yer ayıracağız; bütün yoldaşları tartışmalı konuları ala almaya davet ediyoruz.

Bütün Sosyal Demokratların ortak programının Rusya'ya uygulanmasında ortaya çıkan başlıca meseleler nelerdir? Bu programın özünün, nihai amacı proletaryanın siyasi iktidarı fethederek sosyalist bir toplum kurması olan proleter sınıf mücadelesini örgütlemek ve yönetmek olduğunu söyledik. Sınıf mücadelesi ekonomik mücadeleyi (yani tekil kapitalistlere ve ayrı ayrı kapitalist gruplara karşı işçilerin durumunu düzeltmek için mücadeleyi) ve politik mücadeleyi (yani hükümete karşı halkın haklarını genişletme, örneğin demokrasi için verilecek mücadele ve proletaryanın politik gücünü genişletmek için verilecek mücadeleyi) içerir. Bazı Rus Sosyal Demokratları (bunların arasında anlaşılan *Ra-*

boçaya Mısl'ı yönetenler de vardır) ekonomik mücadeleyi ötekiyle karşılaştırılamaz biçimde daha önemli görmekte ve neredeyse politik mücadeleyi az ya da çok uzak bir geleceğe havale edecek kadar ileri gitmektedirler. Bu bakış açısı baştan aşağıya yanlıştır. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesini örgütlemek, işçiler arasında bu temelde ajitasyon yapmak, yani işverene karşı günbegün verdikleri mücadelede işçilere yardımcı olmak, dikkatlerini ezilmenin her biçimine ve her örneğine çekmek ve bu yolla onlara birleşmenin önemini anlatmak gerektiğinde bütün Sosyal Demokratlar hemfikirdir. Ama ekonomik mücadele uğruna politik mücadeleyi unutmak, uluslararası Sosyal Demokrasinin temel ilkesinden kopmak, işçi hareketinin bütün tarihinin bize öğrettiklerini unutmak anlamına gelir. Burjuvazinin ve ona hizmet eden hükümetin tescilli taraftarları işçileri yalnızca ekonomik birliklerde örgütlemek ve böylece onları "politika"dan, sosyalizmden uzak tutmak için tekrar tekrar çaba dahi harcamışlardır. Rus Hükümeti'nin kendisinin de bu tür bir girişimde bulunması mümkündür; unutmayalım ki, halkın ezildiğini ve haklarından yoksun olduğunu unutması için daima onun önüne birtakım ufak tefek kemikler ya da daha doğrusu kemik taklidi şeyler atmıştır hükümet. Hiçbir ekonomik mücadele işçilere kalıcı bir iyileşme getiremez; hatta, Almanya'da ve (Türkiye ve Rusya hariç) Avrupa'nın bütün öteki ülkelerinde olduğu gibi, işçiler özgürce toplanma ve sendika kurma, kendi gazetelerini çıkarma, ulusal meclislere kendi temsilcilerini yollama haklarına sahip olmadıkça, bu mücadele geniş ölçekte dahi verilemez. Ama bu hakları kazanmak için *politik mücadele* vermek gereklidir. Rusya'da sadece işçiler değil, bütün yurttaşlar politik haklardan yoksundur. Rusya mutlakiyetçi ve kısıtlanmamış bir monarşidir. Çar tek başına yasa yapar, devlet görevlilerini tayin eder ve denetler. Bu nedenle, Rusya'da Çar ve Çar'ın hükümeti, bütün sınıflardan bağımsızmış ve hepsine eşit muamele ediyormuş gibi *görünür*. Ama gerçekte devlet görevlileri yal-

nızca mülk sahibi sınıflar içinden seçilir ve hepsi, bakanları elinde oynatan ve her istediğini yaptıran büyük kapitalistlerin etkisine tâbidir. Rus işçi sınıfı ikili bir boyunduruğun yükü altında yaşamaktadır: Kapitalistler ve toprak sahiplerince soyulmakta ve yağmalanmaktadır; onlara karşı mücadelesinin engellenmesi için de polis işçi sınıfını ellerinden ve ayaklarından bağlar, ağzına tıkaç sokar, halkın haklarını savunma yolundaki her çabayı baskı altına alır. Kapitalistlere karşı yapılan her grev askerin ve polisin işçilere saldırtılmasıyla sonuçlanır. Her ekonomik mücadele zorunlu olarak politik bir mücadele haline gelir; Sosyal Demokrasi birini ötekine kopmaz bağlarla bağlayarak *proletaryanın tek bir sınıf mücadelesi* haline getirmelidir. Bu tür bir mücadelenin ilk ve önde gelen amacı politik hakların, *politik özgürlüğün fethi* olmalıdır. Eğer San Petersburg'un işçileri kendi başlarına, sosyalistlerden de biraz yardım alarak, hükümetten hızla bir taviz alma başarısını gösterdilerse (iş gününün kısaltılmasına ilişkin yasanın kabulü), tek bir Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin önderliğindeki Rus işçi sınıfının tamamı, sebatkâr mücadeleler sonucunda, bugünküyle kıyaslanamaz derecede daha büyük tavizler elde edebilecektir.

Rus işçi sınıfı, başka hiçbir sınıf yardımına koşmasa da, ekonomik ve politik mücadelesini yalnız başına verme kapasitesine sahiptir. Ama politik mücadelede işçiler yalnız değildir. Halkın haklardan bütünüyle yoksun olması ve başı bozuk* devlet görevlilerinin vahşi kanun tanımazlığı, düşünce ve ifade özgürlüğünün baskı altına alınmasına razı olamayan namuslu bütün aydın insanların öfkesini kabartmaktadır; Polonyalıların, Finlilerin, Yahudilerin ve Rus dini tarikatlarının öfkesini kabartmaktadır; devlet görevlilerinin ve polisin baskısından hiçbir biçimde korunamayan küçük esnafın, imalatçının ve köylünün öfkesini kabartmaktadır. Bütün bu

* Orijinalinde Türkçe. *–çev.*

halk grupları kendi başlarına sebatkâr bir politik mücadele yürütme kapasitesinden yoksundur. Ama işçi sınıfı bu mücadelenin bayrağını yükselttiğinde, her taraftan destek alacaktır. Rus Sosyal Demokrasisi halkın hakları için mücadele eden herkesin, demokrasi için mücadele eden herkesin başına geçecektir ve bu onu yenilmez kılacaktır!

Temel görüşlerimiz bunlardır. Bunları gazetemizde sistematik olarak ve her yönden geliştireceğiz. Bu şekilde, Rus Sosyal Demokratik İşçi Partisi'nin yayınladığı *Manifesto*'da işaret ettiği yoldan yürüyor olacağımıza inanıyoruz.

1899: ACİL GÖREVİMİZ

COLLECTED WORKS, CİLT 4, S. 215-220.

Rus işçi sınıfı hareketi bugün bir geçiş döneminden geçiyor. Batı bölgesinde, San Petersburg'da, Moskova'da, Kiev'de ve başka kentlerde Sosyal Demokrat işçi örgütlerinin gerçekleştirdiği fevkalade başlangıç, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluşuyla doruğuna erişiyordu (1898 baharı). Rus Sosyal Demokrasisi bu muazzam adımı atarken, şimdilik bütün gücünü tüketmiş görünüyor; eski birbirinden ayrı yerel örgütlere geri dönmüş durumdayız. Parti yok olmadı, yalnızca kendi içine çekilerek güç kazanmaya ve bütün Rus Sosyal Demokratlarının birleştirilmesini sağlam temellere yerleştirmeye çalışıyor. Bu birleştirmeyi gerçekleştirmek, buna uygun bir biçim geliştirmek, dar yerel yalıtılmışlıktan bütünüyle kurtulmak: Rus Sosyal Demokratlarının önündeki en yakın ve en acil görev işte budur.

Görevimizin proleter sınıf mücadelesinin örgütlenmesi olduğu konusunda hepimiz hemfikiriz. Ama sözü edilen bu sınıf mücadelesi nedir? Tek bir fabrikanın veya tek bir sınai işkolunun işçileri kendi işverenlerine karşı mücadeleye girdiklerinde bu sınıf mücadelesi midir? Hayır, bu sınıf mücadelesinin yalnızca zayıf bir rüşeymidir. İşçilerin mücadelesi, ancak bütün ülkenin işçi sınıfının tamamının önde gelen temsilcileri kendilerinin tek bir işçi sınıfı olduğu konusunda

bilinç kazandıklarında ve tek tek işverenlere karşı değil *kapitalist sınıfın tamamına* ve o sınıfı destekleyen hükümete yönelik bir mücadele başlattıklarında bir sınıf mücadelesi haline gelir. Ancak tekil işçi, işçi sınıfının bütününün bir mensubu olduğunu fark ettiğinde, kendisinin tek tek işverenlere ve tek tek devlet görevlilerine karşı günbegün verdiği ikincil mücadelelerin burjuvazinin tamamına ve devletin tamamına karşı bir mücadele olduğunu kavradığında mücadelesi sınıf mücadelesi haline gelir. "Her sınıf mücadelesi politik bir mücadeledir": Marx'ın bu ünlü sözü işçilerin işverenlere karşı verdiği her mücadelenin *daima* bir politik mücadele olması gerektiği anlamında yorumlanmamalıdır. Bu söz, işçilerin kapitalistlere karşı mücadelesinin *sınıf* mücadelesi haline geldiği *ölçüde* bir politik mücadele *halini aldığı* anlamında yorumlanmalıdır. Sosyal Demokratların görevi, işçileri örgütleyerek, içlerinde propaganda ve ajitasyon yürüterek, onların kendilerini ezenlere karşı kendiliğinden mücadelesini bütün sınıfın mücadelesine, belirli bir siyasi *partinin* belirli politik ve sosyalist idealler uğruna mücadelesine *dönüştürmektir*.

Ülkemizde yerel ölçekteki Sosyal Demokrat faaliyet oldukça yüksek bir düzeye erişmiştir. Sosyal Demokrat fikirlerin tohumları Rusya'nın her yerine ekilmiş durumdadır; Sosyal Demokrat literatürün en erken ortaya çıkan biçimi olan işçi bildirileri, San Petersburg'dan Krasnoyarsk'a, Kafkaslardan Urallara bütün Rus işçilerinin aşina olduğu şeylerdir. Şimdi eksik olan tek şey, bütün bu yerel çalışmanın tek bir *partinin* çalışmasında birleştirilmesidir. Aşmak için bütün enerjimizi harcamamız gereken başlıca handikapımız, yerel çalışmanın dar "amatör" karakteridir. Bu amatör karakterden dolayı, Rusya'da işçi sınıfı hareketinin birçok ortaya çıkış biçimi tamamen yerel birer olay olarak kalmakta, Rus Sosyal Demokrasisinin bütünü için örnek olarak, Rus işçi sınıfı hareketinin tamamının bir sahnesi olarak öneminden çok şey yitirmektedir. Bu amatörlük yüzünden işçilere çıkarlarının

bütün Rusya çapında ortaklığı konusundaki bilinç yeterince aşılanamamakta, işçiler mücadelelerini Rus sosyalizmi ve Rus demokrasisi fikriyle yeterince ilişkilendirmemektedir. Bu amatörlük dolayısıyla, yoldaşların teorik ve pratik meselelerde farklılaşan fikirleri merkezi bir gazetede açıkça tartışılamamakta, Partinin ortak programını oluşturma ve ortak bir taktik tasarlama hedefine hizmet etmemekte, dar araştırma yuvarının dünyasında kaybolmakta veya yerel ve rastlantısal özgüllüklerin ölçüsüz biçimde abartılmasına yol açmaktadır. Amatörlüğümüze bir son verelim! *Ortak eyleme*, ortak bir Parti programının oluşturulmasına, Parti taktiklerinin ve örgütlenmesinin ortak biçimde tartışılmasına geçecek olgunluğa erişmiş bulunuyoruz.

Rus Sosyal Demokrasisi eski devrimci ve sosyalist fikirleri eleştirme yönünde çok şey yapmıştır; kendini eleştiri ve teorilerle de sınırlandırmamıştır; programının boşlukta oluşmadığını, halk içinde, yani fabrika proletaryası içinde, yaygın olan kendiliğinden hareketle buluştuğunu kanıtlamıştır. Şimdi şu, çok güç ama çok önemli adımı atmak zorundadır: Hareketin bizim koşullarımıza uyarlanmış bir örgütlenme tarzını geliştirmek. Sosyal Demokrasi işçi sınıfına yalnızca hizmet etmekle sınırlı değildir: Karl Kautsky'nin *Komünist Manifesto*'nun temel fikirlerini tekrarlayan tanımını kullanacak olursak, "*sosyalizm ile işçi sınıfı hareketinin birleştirilmesi*"ni temsil eder; Sosyal Demokrasinin görevi kendiliğinden yürüyen işçi sınıfı hareketine belirlenmiş sosyalist idealleri taşımaktır, bu hareketi çağdaş bilimin düzeyine erişmesi gereken sosyalist fikirlerle ilişkilendirmektir, sosyalizme ulaşmanın bir aracı olarak demokrasi için düzenli biçimde verilecek politik mücadele ile ilişkilendirmektir –kısacası, bu kendiliğinden hareketi *devrimci partinin* faaliyetiyle ayrılmaz bir bütün haline getirmektir. Batı Avrupa'da sosyalizm ve demokrasinin tarihi, Rus devrimci hareketinin tarihi, işçi sınıfı hareketimizin tarihi– Partimiz için hedefi belli bir örgüt ve hedefi belli bir taktik ge-

liştirirken hâkim olmamız gereken *malzeme* budur. Ancak, hazır bir model hiçbir yerde bulunamayacağından, bu malzemenin "analizi" bağımsız olarak yapılmalıdır. Bir yandan, Rus işçi sınıfı hareketi varlığını Batı Avrupa'daki benzerlerinden oldukça farklı koşullarda sürdürmektedir. Bu konuda herhangi bir yanılsamaya kapılmak büyük bir tehlike doğurur. Öte yandan, Rus Sosyal Demokrasisi, Rusya'da daha önce ortaya çıkmış olan devrimci partilerden büyük farklar göstermektedir. Eski Rus ustalarımızdan devrimci teknikler ve gizli örgüt konusunda öğrenme zorunluluğu (bu zorunluluğu teslim etmekten zerrece kaçınmayız), bu hareketleri eleştirel biçimde değerlendirme ve kendi örgütlenmemizi bağımsız biçimde geliştirme görevimizi ortadan kaldırmaz.

Bu tür bir görevin sunulmasında tekrar ve tekrar öne çıkan iki ana mesele vardır: (1) Yerel Sosyal Demokrat faaliyetin tam bir özgürlüğe ihtiyacı varken, bu, tek (ve dolayısıyla merkeziyetçi) bir parti kurma ihtiyacıyla nasıl bağdaştırılacaktır? Sosyal Demokrasi gücünü, değişik sanayi merkezlerinde kendini farklı biçimlerde ve farklı zamanlarda ortaya koyan kendiliğinden işçi sınıfı hareketinden alır; yerel Sosyal Demokrat örgütlerin faaliyeti partinin bütün faaliyetinin *temelidir*. Ama eğer bu yalıtılmış "amatörler"in faaliyeti olursa, sözcüğün gerçek anlamında Sosyal Demokrat bir faaliyet olamaz, çünkü proletaryanın *sınıf* mücadelesinin örgütlenmesi ve ona önderlik edilmesi olmayacaktır. (2) Sosyal Demokrasinin politik özgürlük uğruna mücadeleyi temel hedefi olarak alan bir devrimci parti olabilme çabasını, Sosyal Demokrasinin siyasi komploculuk uygulamayı, (P. B. Akselrod'un haklı olarak işaret ettiği gibi) "işçileri barikatlara çağırma"yı ya da, daha genel olarak, işçilere hükümete karşı, bir devrimciler tayfası tarafından tasarlanmış bu ya da şu saldırı "plan"ını dayatmayı kararlı biçimde reddetmesi ile nasıl telif edebiliriz?

Rus Sosyal Demokrasisinin, bu sorulara *teorik* bir çözüm getirmiş olduğu, hiç de boş bir iddia olmayacaktır; bu konu

üzerinde durmak, "Programımız" başlığını taşıyan makalede söylenmiş olanları tekrarlamak olurdu. Şimdi mesele bu soruların *pratik* olarak çözümüdür. Bu, tek bir kişinin ya da tek bir grubun yapabileceği bir iş değildir; ancak Sosyal Demokrasinin bütününün örgütlü faaliyeti yoluyla yapılabilir. Biz, içinde bulunduğumuz anın en acil görevinin bu meselelere çözüm getirmek olduğuna inanıyoruz. Bu amaçla, en yakın hedefimiz *düzenli olarak çıkacak ve bütün yerel gruplarla yakın bir ilişki içinde olacak bir Parti yayın organının kurulması* olmalıdır. Önümüzdeki dönemin tamamı boyunca Sosyal Demokratların *bütün* faaliyetinin bu amaca yönelmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu tür bir yayın organı olmaksızın, yerel faaliyet "amatörce" olmaya devam edecektir. Eğer Partinin belirli bir gazete aracılığıyla doğru biçimde temsil edilmesi sağlanmazsa, Partinin kuruluşu önemli ölçüde boş söz olarak kalacaktır. Merkezi bir yayın organı tarafından birleştirilmeyen bir ekonomik mücadele, Rus proletaryasının bütününün *sınıf* mücadelesi haline gelemez. Parti bir bütün olarak politikaların önerilmesi gereken her konuda açıklamalar yapmadıkça ve mücadelenin çeşitli biçimlerine bir yön vermedikçe, bir politik mücadele sürdürmek olanaksızdır. Devrimci güçlerin örgütlenmesi ve disiplinli hale getirilmesi, devrimci tekniklerin geliştirilmesi, bütün bu meselelerin bir merkezi yayın organında tartışılması, *işlerin yürütülmesi için belirli biçim ve kuralların* kolektif olarak tanımlanması, her bir Parti üyesinin Partinin bütününe karşı *sorumluluğunun* yerleştirilmesi olmaksızın mümkün değildir.

Partinin *bütün* gücünü (yazma faaliyetine ilişkin gücünü, bütün örgütsel kapasitesini, bütün maddi kaynaklarını vb.) bütün Partinin yayın organının kuruluşuna ve doğru yönetilmesine yoğunlaştırmaktan söz ederken, öteki faaliyet biçimlerini (örneğin yerel ajitasyon, gösteriler, boykot, casuslara göz açtırmama, burjuvazinin ve devletin tek tek temsilcilerine karşı sert kampanyalar, protesto grevleri vb.) geri plana atmayı bir an bile düşünmüyoruz. Tam tersine, bütün

bu faaliyet biçimleri Partinin faaliyetinin *temelidir*, ama Partinin bütününün bir yayın organı aracılığıyla birleştirilmesi *olmaksızın* devrimci mücadelenin bu faaliyet biçimlerinin öneminin yüzde doksan azalacağına inanıyoruz; bunlar ortak bir Parti deneyiminin oluşmasına, Parti geleneklerinin ve sürekliliğinin yaratılmasına götürmez bizi. Parti yayın organı, bu tür faaliyetlerle rekabet etmek bir yana, bunların yayılmasına, pekiştirilmesine ve sistemleştirilmesine muazzam bir etki yapacaktır.

Bütün güçleri, düzenli olarak yayınlanan ve düzenli olarak dağıtılan bir yayın organı üzerinde yoğunlaştırma zorunluluğu, öteki Avrupa ülkelerindeki Sosyal Demokrasi ve Rusya'nın eski devrimci partileriyle karşılaştırıldığında Rus Sosyal Demokrasisinin içinde bulunduğu özgül durumdan kaynaklanıyor. Almanya'nın, Fransa'nın vb. işçileri, gazetelerinin yanı sıra, faaliyetlerinin kamuya açıklanması için, hareketi örgütlemek için birçok başka araca da sahipler: parlamenter faaliyet, seçim ajitasyonu, halka açık toplantılar, yerel kamu organlarına (kırsal ve kentsel) katılım, açık sendikal faaliyet (meslek, işkolu) vb. vb. *Bütün bunların yerine*, evet *hepsinin* yerine, biz –politik özgürlüğü kazanana kadar– yalnızca devrimci bir gazeteden yararlanabiliriz. Bu olmazsa, işçi sınıfının geniş ölçekli örgütlenmesi *hiçbir* şekilde mümkün olmayacaktır. Biz komploculuğa inanmayız, devleti yıkmak için bireysel devrimci girişimleri reddederiz; Alman Sosyal Demokrasisinin emektarı Liebknecht'in şu sözleri faaliyetlerimizin düsturudur: "*Studieren, propagandieren, organisieren*" ("Öğrenin, propaganda yapın, örgütlenin"): Bu faaliyetin merkezinde ise ancak *Parti organı* olabilir ve olmalıdır.

1899: SOSYALİZMİ İŞÇİ HAREKETİ İLE KAYNAŞTIRALIM

COLLECTED WORKS, CİLT 4, 257-59, 280-83.

Bütün Avrupa ülkelerinde sosyalizm ve işçi sınıfı hareketi başlangıçta birbirinden kopuk olarak var olmuştur. İşçiler kapitalistlere karşı mücadele eder, grev yapar ve sendikalarda örgütlenirken, sosyalistler işçi sınıfı hareketinden ayrı durarak çağdaş kapitalist, burjuva toplum sistemini eleştiren ve onun yerine daha yüksek bir sistem olan sosyalist sistemin geçmesini talep eden doktrinlerini geliştirmişlerdir. İşçi sınıfı hareketi ile sosyalizm arasındaki kopukluk, her ikisini de zayıf ve azgelişmiş kılıyordu: Sosyalistlerin teorileri, işçi sınıfıyla kaynaşmadığı için, gerçek hayat üzerinde hiç etkisi olmayan ütopyalar veya iyi dilekler olarak kalıyordu; işçi sınıfı hareketi ise cılız ve parçalanmış bir nitelik taşıyor ve siyasi bir önem kazanamıyordu; gününün ileri biliminin aydınlığından yararlanamıyordu. Bu nedenle bütün Avrupa ülkelerinde sosyalizmi işçi sınıfı hareketi ile *kaynaştırarak* tek bir *Sosyal Demokrat* hareket haline getirme yolunda hep büyüyen bir itki görürüz. Bu kaynaşma gerçekleştiğinde, işçilerin sınıf mücadelesi, *proletaryanın* kendini mülk sahibi sınıfların sömürüsünden kurtarma yolunda *bilinçli mücadelesi* haline gelir, sosyalist işçi hareketi olarak daha yüksek bir biçime evrilmiş olur: *işçi sınıfının bağımsız Sosyal Demokrat partisi*. Karl Marx ve Friedrich Engels, en büyük hizmetlerini sosyalizmi işçi sınıfı hareketi ile kaynaşmaya yönlendirerek yapmışlardır: Bu kaynaşmanın gerekliliğini açıklayan bir devrimci teori yaratmış ve sosyalistlere proletaryanın sınıf mücadelesini örgütleme görevini vermişlerdir.

Rusya'da olan da tam tamına budur. Rusya'da da sosyalizm uzun zamandır, on yıllardır vardı, işçilerin *kapitalistlere* karşı mücadelesinden, işçi grevlerinden vb. *uzak duruyordu.* Bir yandan, sosyalistler Marx'ın teorisini anlamıyorlardı, bu teorinin Rusya'ya uygulanamayacağını sanıyorlardı; öte yandan, Rus işçi sınıfı hareketi varlığını yalnızca bir rüşeym halinde sürdürüyordu. 1875'te Güney Rusya İşçi Birliği, 1878'de ise Kuzey Rusya İşçi Birliği kurulduğunda, bu işçi örgütleri sosyalistlerin seçtiği yola girmedi; bunlar halk için politik haklar talep ediyor, bu haklar uğruna mücadele etmek istiyorlardı, ama o dönemde Rus sosyalistleri hatalı biçimde politik mücadeleyi sosyalizmden bir sapma olarak görüyorlardı. Ne var ki, Rus sosyalistleri bu gelişmemiş, hatalı teoriye takılıp kalmadılar. İleri doğru yürüyüp Marx'ın öğretisini kabul ettiler ve Rusya'ya uygulanabilir bir işçi sosyalizmi teorisi geliştirdiler: Rus Sosyal Demokratlarının teorisiydi bu. Rus Sosyal Demokrasisinin kuruluşu, Emeğin Kurtuluşu grubunun, Plehanov, Akselrod ve arkadaşlarının gördüğü büyük hizmetti.* Rus Sosyal Demokrasisinin kuruluşundan beri (1883), Rus işçi sınıfı hareketi, nispeten önemli dışavurum biçimlerinin her birinde, Rus Sosyal Demokratlarına onlarla birleşmek çabası içinde yaklaşmaktadır. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (1898 baharında) kurulması, bu kaynaşma yönünde en büyük adımı temsil eder. Günümüzde, bütün Rus sosyalistlerinin ve sınıf bilincine sahip bütün Rus işçilerinin *ana görevi* bu kaynaşmayı güçlendirmek, Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni sağlamlaştırmak ve örgütlemektir. Bu kaynaşmayı tanımak istemeyen, Rusya'da işçi sınıfı hareketi ile Sosyal Demokrasi arasında yapay bir sınır çizgisi çizmeye çalışan kimse, Rusya'da işçi sosyalizmine ve işçi sınıfı hareketine hizmet etmiş olmaz, *zarar* verir. (...)

İşçi sınıfı hareketinin bütün ülkelerdeki tarihi, işçi sınıfının daha iyi durumdaki katmanlarının sosyalizmin fikirlerine daha çabuk ve daha kolay yanıt verdiğini göstermekte-

* Rus sosyalizminin Rus işçi sınıfı hareketiyle kaynaşması bir yoldaşımız tarafından *Kızıl Bayrak Rusya'da: Rus İşçi Sınıfı Hareketinin Kısa Tarihi* başlığını taşıyan bir broşürde tarihsel temellerde analiz edilmiştir. Broşür yakında matbaadan çıkacaktır.

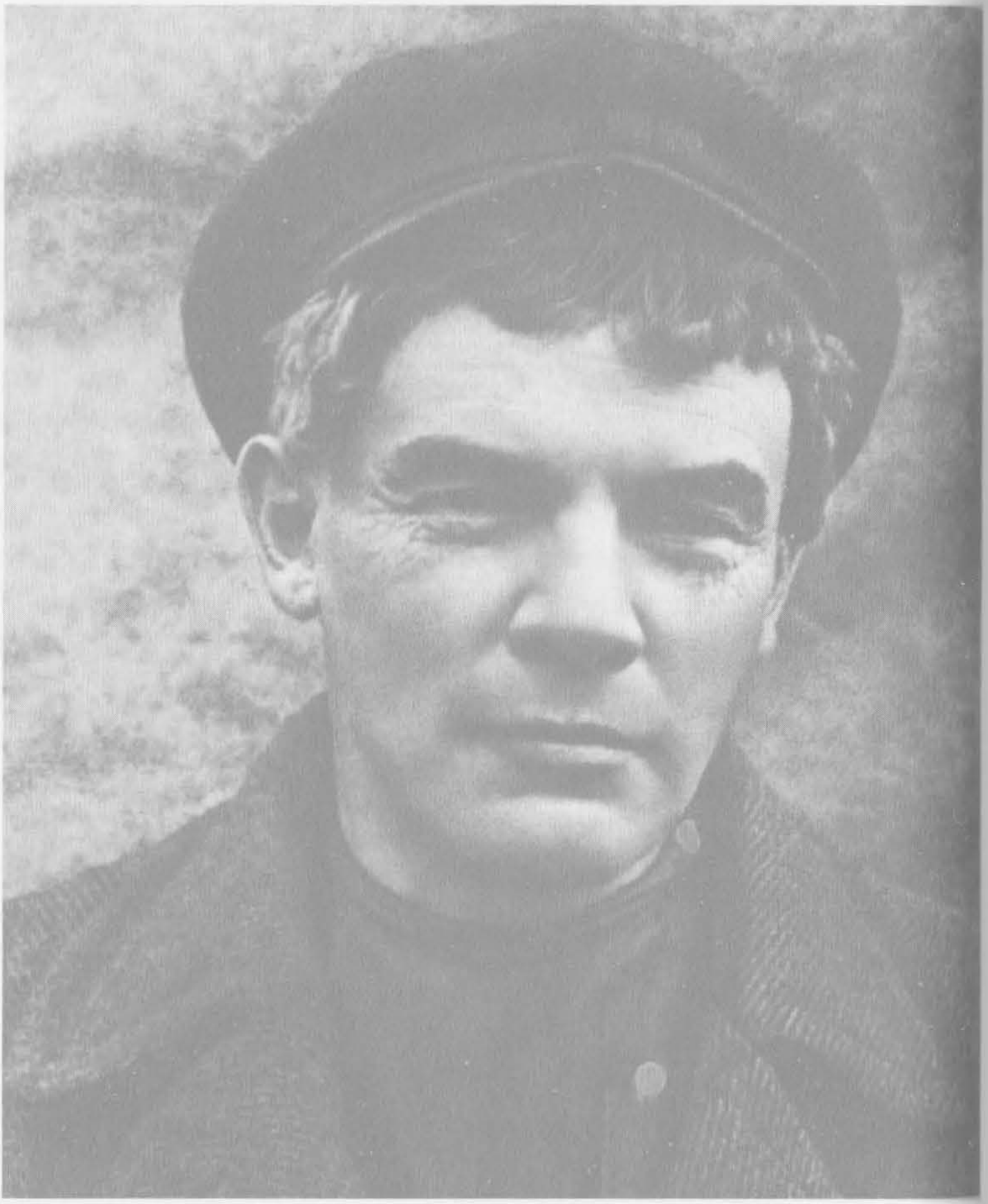
dir. Her işçi sınıfı hareketinin öne çıkarttığı, emekçi kitlelerin güvenini kazanabilecek, kendilerini proletaryanın eğitimine ve örgütlenmesine tamamen adayan, sosyalizmi bilinçli olarak kabul eden, hatta bağımsız biçimde sosyalist teoriler geliştiren ileri işçiler esas olarak bunların arasından çıkar. Hayatiyeti olan her işçi sınıfı hareketi bu tür işçi sınıfı önderlerini, kendi Proudhon'larını, Vaillant'larını, Weitling'lerini, Bebel'lerini öne çıkarmıştır. Bizim Rus işçi sınıfı hareketimiz de bu bakımdan Avrupa hareketinin gerisinde kalmayacağını gösteriyor. Eğitimli insanlar dürüst yasadışı literatüre olan ilgisini yitirirken, işçiler arasında bilgiye ve sosyalizme karşı tutkulu bir ilgi büyüyor; işçilerin arasından, gerçek kahramanlar çıkıyor: Bunlar sefil yaşam koşullarına, fabrikanın aptallaştırıcı kölece çalışma şartlarına rağmen o kadar kişilik ve irade sahibi insanlar ki, okuyorlar, okuyorlar, okuyorlar ve kendilerini bilinçli Sosyal Demokratlar haline getiriyorlar: "işçi sınıfı entelijensiyası". Rusya'da şimdiden mevcut olan bu "işçi sınıfı entelijensiyası"nın saflarının düzenli olarak beslenmesi, ulvi zihinsel ihtiyaçlarının karşılanması ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin önderlerinin onun saflarından gelmesi için elimizden ne gelirse yapmalıyız. Dolayısıyla, bütün Rus Sosyal Demokratlarının organı olmak isteyen gazete ileri işçilerin düzeyinde olmalıdır; düzeyini yapay biçimde düşürmek bir yana, tam tersine sürekli olarak yükseltmeli, dünya Sosyal Demokrasisinin bütün taktik, politik ve teorik sorunlarını izlemelidir. Ancak o zaman işçi sınıfı entelijensiyası talepleri karşılanmış olacak ve o kendisi Rus işçilerinin davasını ve, *bunun sonucu olarak*, Rus devriminin davasını kendi ellerine alacaktır.

Sayısal olarak küçük ileri işçiler katmanının ardından geniş ortalama işçi katmanı gelir. Bu işçiler de sosyalizm uğruna şevkle çalışırlar, işçi araştırma çevrelerine katılırlar, sosyalist gazeteleri ve kitapları okurlar, ajitasyon faaliyetine katılırlar; bir önceki katmandan tek farkları Sosyal Demokrat işçi sınıfı hareketinin tamamen bağımsız önderleri haline gelemeyecek olmalarıdır. Ortalama işçi Partinin organı olmayı amaçlayan gazetedeki yazılardan bazılarını anlayamaz, karmaşık bir teorik veya

pratik sorunu tam olarak kavrayamaz. Bu, gazetenin okur kitlesinin düzeyine inmesi gerektiği anlamına gelmez. Tam tersine, gazete onların düzeyini yükseltmeli, orta işçi katmanından ileri işçiler çıkartılmasına yardımcı olmalıdır. Yerel pratik çalışmayla meşgul olan ve esas olarak işçi sınıfı hareketinin yaşadığı olaylar ile ajitasyon faaliyetinin dolaysız sorunlarına ilgi duyan bu tür işçiler, her eylemlerini Rus işçi sınıfı hareketinin tamamı, tarihsel görevi ve nihai amaç olan sosyalizm konusunda düşünceler ile ilişkilendirmelidir. Öyleyse, okurlarının çoğunluğu ortalama işçiler olan gazete, her yerel ve dar sorunla sosyalizm ve politik mücadele arasında bir bağ kurmalıdır.

Nihayet, ortalama işçiler katmanının ardından proletaryanın alt katmanlarını oluşturan kitle gelir. Bir sosyalist gazetenin bunlar için hemen hemen ya da tamamen anlaşılmaz olması gayet mümkündür (Batı Avrupa'da bile Sosyal Demokrat partilere oy verenlerin sayısı Sosyal Demokrat gazetelerin okurlarından çok daha yüksektir), ama bundan Sosyal Demokratların gazetesinin kendini işçiler için mümkün olan en geri düzeye uyarlaması gerektiği sonucunu çıkarmak saçma olur. Buradan çıkan tek sonuç, katmanlara etki yapmak için farklı ajitasyon ve propaganda biçimlerinin kullanılması gerektiğidir: daha popüler dille yazılmış broşürler, sözlü ajitasyon ve esas olarak yerel olaylar hakkında bildiriler. Sosyal Demokratlar kendilerini bununla bile sınırlamamalıdır; alt katmanların bilincini uyandırma yolundaki ilk adımların yasal eğitim faaliyetleri biçimini alması bile bütünüyle mümkündür. *Parti* açısından bu faaliyetten yararlanmak, bunu en çok ihtiyaç duyulan yöne yönlendirmek, daha sonra Sosyal Demokrat ajitatörlerin ekeceği bakir toprakları sürmek üzere yasal çalışan işçileri buralara çıkartmak çok büyük önem taşır. İşçilerin alt katmanları arasında ajitasyon, elbette ajitatörün kişisel özellikleri ve yörenin, işkolunun vb. özel koşulları açısından en geniş serbestliğe sahip olmalıdır. Kautsky Bernstein'a karşı yazdığı kitapta "Taktik ve ajitasyon birbirine karıştırılmamalıdır" der ve devam eder: "Ajitasyon yöntemleri tekil ve yerel koşullara adapte edilmelidir. Her ajitatörün kendi heybesinde bulunan ajitasyon yöntemlerini seçmesine izin verilmelidir. Bir ajitatör heyecanıyla en büyük et-

kiyi yaratabilir, bir başkası keskin bir alaycılıkla, bir üçüncüsü çok sayıda örnek verme yeteneğiyle vb. Ajitasyon, bir yandan ajitatöre uygun olmasına dikkat edilirken, bir yandan da hitap edilen kitleye uygun olmalıdır. Ajitatör anlaşılır bir tarzda konuşmalıdır; başlangıç noktası olarak dinleyicilerinin aşina olduğu bir şeyi almalıdır. Bütün bunlar çok açık noktalardır ve yalnızca köylülük içinde yürütülen ajitasyon için geçerli değildir. Taksi şoförüyle denizcilerle konuşulandan farklı biçimde konuşulmalıdır, denizcilerle de matbaa işçileriyle konuşulduğundan farklı biçimde. *Ajitasyon bireyselleştirilmelidir*, ama *taktiğimiz*, politik *faaliyetimiz birörnek* olmalıdır." Sosyal Demokrat teorinin önde gelen temsilcilerinden birinin söylediği bu sözler, partinin genel faaliyetinin bir boyutu olarak ajitasyonun mükemmel bir değerlendirmesini içeriyor. Bu sözler, politik mücadele yürütmekte olan bir devrimci partinin kurulmasının ajitasyona engel olacağını, onu geri plana iteceğini ve ajitatörlerin özgürlüğünü kısıtlayacağını düşünenlerin korkularının ne kadar temelsiz olduğunu gösteriyor. Tam tersine, ancak örgütlü bir parti yaygın bir ajitasyon yürütebilir, ajitatörlere bütün ekonomik ve politik meselelerde yol gösterebilir (ve malzeme sağlayabilir), her yerel ajitasyon başarısını bütün Rus işçilerinin geliştirilmesi için kullanabilir, ajitatörleri en büyük başarıyı elde edebilecekleri yerlere ve ortama yollayabilir. Yalnızca örgütlü bir partidedir ki, ajitatör olarak çalışma kapasitesine sahip insanlar kendilerini sadece bu göreve adayabileceklerdir –bu da hem ajitasyonun hem de Sosyal Demokrat çalışmanın öteki yönlerinin lehine işleyecektir. Buradan da anlaşılabilir ki, ekonomik mücadele adına ajitasyon ve propagandayı unutan, işçi sınıfı hareketini bir siyasi partinin mücadelesi içinde örgütleme zorunluluğunu unutan herkes, başka her şey bir yana, kendini, proletaryanın alt katmanlarını işçi sınıfı davasına başarılı ve düzenli biçimde çekme konusunda bir fırsattan bile yoksun kılacaktır.

[2]

BOLŞEVİZMİN DOĞUŞU

1900 yılının başında, Ulyanov'un iç sürgün cezası sona erdi; kendisi kısa süre sonra, devrimci çalışmasını daha özgürce yürütebilmek amacıyla gönüllü olarak ülke dışında sürgün yaşamayı seçti. Yakın yoldaşı ve hayat arkadaşı Nadejda Krupskaya da kısa süre sonra ona katılacaktı; ikili 1898'de, her ikisi de Sibirya'da iken evlenmişlerdi. Ulyanov 1901'de bütün dünyanın kendisini tanıyacağı takma adı benimsedi: Lenin.

Lenin'in Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) içinde önderliğini yapacağı siyasi akımın billurlaşması, 20. yüzyılın şafağından 1905 devrimci yükselişine kadar süren bu dönem içinde gerçekleşti. Lenin'in bu dönemde yazdıklarının daha erken aşamadaki çalışmalarında sergilediği klasik Marksizm ile tutarlı olduğunu görüyoruz; ama "Leninizm" açısından hayati önem taşıyan bazı ayırt edici temalar üzerinde de gittikçe daha fazla durmaktadır. Oysa başlangıçta, Georgi Plehanov, Yulius Martov ve başkalarıyla birlikte RSDİP içinde devrimci Marksist bir akımın en etkileyici ve düşüncelerini iyi ifade eden önderlerinden biriydi yalnızca.

"Hareketimizin Acil Görevleri" (1900) bu akımın gazetesi *İskra*'nın (Kıvılcım) ilk sayısında yayınlanan önemli bir yazıydı. Üzerinde odaklaştığı noktalar şunlardı: "Sadece boş akşamlarını değil, hayatlarının tamamını [mücadeleye] adayacak" devrimcilerden oluşan, titiz bir şekilde örgütlenmiş, merkeziyetçi bir partinin gerekliliği; politik ve ekonomik taleplerin bir arada kullanılmasının gerekliliği; reformizmin reddedilmesinin, reform mücadelelerinin işçi sınıfına dayanan uzlaşmaz bir devrimci strateji ile iç içe geçirilmesi. *Ne Yapmalı? Hareketimizin Yakıcı Sorunları* başlıklı ünlü polemik broşüründen buraya alınan pasajlar, RSDİP

içinde bulunan ve Lenin'in ademi merkeziyetçi ve reformist olarak nitelediği "Ekonomist" akıma (özellikle *İskra*'nın rakibi olan *Raboçeye Dyelo* [İşçi Davası] ve onun sözcülerinden biri olan Aleksandır S. Martınov'a) karşı sert bir polemik yürütmektedir. Öte yandan, bu broşür aynı zamanda devrimci hareketin ve işçilerin verdiği mücadelelerde son dönemde yaşanan deneyimleri de gözden geçirmekte, *İskra* eğilimi içinde kendisinin ve arkadaşlarının RSDİP'in bir devrimci işçi partisi olarak taşıması gerektiğini düşündükleri özelliklerin üzerinde durmaktadır. 1903'ün başında Lenin'in bir başka önemli çalışması yayınlanacaktır: Burada bazı pasajlarını aktardığımız *Kır Yoksullarına* çalışması, Lenin'in Rusya'nın dev köylülüğünü Çarlık istibdadına karşı mücadelede kilit bir müttefik olarak analiz etmek ve kazanmaya çalışmak bakımından öncülük yaptığını ortaya koyar.

Bu dönemde şekillenmekte olan çok farklı devrimci örgütlerin karşısında, RSDİP'in daha ileri düzeyde sağlamlaştırılması artan bir önem kazanıyordu. Bir yanda, Marksizmin bazı unsurlarını Narodniklerin köylü yönelişi ile harmanlayan, buna Marksist RSDİP'in bütünüyle yabancı olduğu bireysel terörizm eğilimini ekleyen Sosyalist Devrimci Parti (SR'ler diye bilinir) vardı. RSDİP'in en sağ kanadından kopanlar ise, Çarlığın yerine modernleştirici bir kapitalizme yaslanan bir demokratik cumhuriyet kurmayı amaçlayan liberal Meşrutiyetçi Demokratlar partisini (Kadetler diye bilinir) kurmuşlardı. Temmuz-Ağustos 1903'te RSDİP Brüksel ve Londra'da uzatılmış bir İkinci Kongre topladı. *İskra*'cılar, bu kongreyi RSDİP'i güçlü bir Marksist parti haline getirmek için kullanmayı amaçlıyorlardı.

İskra çevresinde toplanmış olanlar RSDİP'in İkinci Kongresi'nin müzakerelerine gerçekten de hâkim oluyorlardı, ama Kongre'nin son safhasında kendi aralarında hiç beklenmedik ve inanılmaz derecede sert bir bölünme ortaya çıkacaktı. Martov önderliğindeki azınlık hizbi (Menşevikler) ve Lenin önderliğindeki çoğunluk hizbi (Bolşevikler) uzlaşmaz bir ihtilafa düşmüşlerdi. Saygın bir konumu olan Plehanov başta Bolşeviklerin yanında yer alıyor, ama Kongreden sonra Menşeviklere geçiyordu. Bu da *İskra*'yı Menşevik kontrolü altına sokuyordu. Bölünmenin Martov'un parti üyeliği için geniş bir tanım getirmek istemesine karşılık

Lenin'in daha dar bir tanımda ısrar etmesinden kaynaklandığına dair bir efsane vardır (bu konudaki oylamayı Lenin yitirecektir). Ama olayların patlak vermesine yol açan Lenin'in *İskra* yayın kurulunu altı üyeden üç üyeye (Plehanov, Lenin, Martov) indirmeyi önermesiydi (Lenin bu oylamayı kazanacaktı). Bu öneri, iki yaşlı ve saygıdeğer yoldaşın, yani Pavel Akselrod ile Vera Zasuliç'in, yayın kurulu dışında kalmasına yol açıyordu. Bu bölünmeden sarsılan, ama kendi pozisyonunun haklılığından emin olan Lenin, hikâyeyi kendi açısından *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'de anlatacaktı. Bu, aynı zamanda Rosa Luxemburg'un bu broşüre yönelttiği Menşevik yanlısı eleştiriye cevap olarak Lenin'in kaleme aldığı daha kısa (ve burada yayınlanmakta olan) bir yazının başlığıdır. (Bu büyük Marksistin Menşeviklere sempatisi kısa sürede çarpıcı biçimde aşınacaktı, ama yazdığı yazı –"Rus Sosyal Demokrasisinin Örgütsel Sorunları"– yeniden ve yeniden piyasaya sürülmüştür. Bir defasında da başlığı "Leninizm mi, Marksizm mi?" olarak konmuştur –tabii bu başlık Luxemburg'un ölümünden yıllar sonra uydurulmuştur.)

Lenin başlangıçta RSDİP'in Bolşevik ve Menşevik hiziplerinin arasında ilkesel farklılıklar olmadığı kanısında olmakla birlikte, Menşevik *İskra* kapitalizm yanlısı liberalleri, yerel yönetim organları olan Zemstvo'lar aracılığıyla demokratik reformlar için mücadeleye teşvik etmeye odaklanacak bir kampanya önerince, fikrini keskin bir biçimde değiştirecekti. 1904 yılında, çok sert bir dille kaleme alınmış "Zemstvo Kampanyası ve *İskra*'nın Planı" başlıklı polemiğinde, Lenin (buraya alınan pasaja bizim koyduğumuz başlıkta ifade edildiği gibi) "Liberalizme Boyun Eğmeye Karşı" bir çıkış yapmıştır. Menşevikler ile Bolşevikler arasında şimdi ilkesel bir fark doğmuştu: İlki bir işçi-kapitalist ittifakını savunuyordu, ikincisi bunun karşısına bir işçi-köylü ittifakını çıkarıyordu.

1900: Hareketimizin Acil Görevleri

COLLECTED WORKS, CİLT 4, S. 366-71.

Rus Sosyal Demokrasisi bir Rus işçi sınıfı partisinin yakın politik görevinin istibdadın yıkılması ve politik özgürlüğün kazanılması olduğunu tekrar ve tekrar açıklamıştır. Bu, 15 yıldan daha uzun bir süre önce Rus Sosyal Demokrasisinin temsilcilerince, Emeğin Kurtuluşu grubu mensuplarınca dile getirilmişti. İki buçuk yıl önce, 1898 baharında, Rus Sosyal Demokrat örgütlerin, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni kuran temsilcilerince ifade edildi. Bütün bu açıklamalara rağmen, Rusya'da Sosyal Demokrasinin politik görevleri meselesi bugün yine ön plana çıkmış durumda. Hareketimizin birçok temsilcisi sorunun yukarıda belirtilen çözümünün doğruluğu konusunda kuşkularını ifade ediyor. Ekonomik mücadelenin baskın bir önem taşıdığı ileri sürülüyor; proletaryanın politik görevleri arka plana itiliyor, daraltılıyor, sınırlandırılıyor, hatta Rusya'da bağımsız bir işçi sınıfı partisi kurmaktan söz etmenin sadece başka birinin sözlerini tekrar etmek olduğu, işçilerin yalnızca ekonomik mücadele vermesi, politikayı ise liberallerle ittifak içindeki aydınlara bırakması gerektiği söyleniyor. Yeni imanın son deklarasyonu (kötü şöhretli *Credo*) Rus proletaryasının henüz olgunlaşmadığının beyan edilmesinden ve Sosyal Demokrat programın reddedilmesinden başka bir anlam taşımıyor. *Raboçaya Mısl*

(özellikle İlâve'sinde) hemen hemen aynı tavrı alıyor. Rus Sosyal Demokrasisi neredeyse kendini inkâra varan bir yalpalama ve kuşku döneminden geçiyor. Bir yandan, işçi sınıfı hareketi sosyalizmden kopartılıyor, işçilere ekonomik mücadeleyi sürdürmeleri için yardım ediliyor, ama onlara bir bütün olarak hareketin sosyalist amaçlarını ve politik görevlerini anlatmak için hiçbir şey ya da hemen hemen hiçbir şey yapılmıyor. Bir yandan da, sosyalizm işçi hareketinden kopartılıyor: Rus sosyalistleri yeniden ve gittikçe artan biçimde devlete karşı mücadelenin, işçiler kendilerini ekonomik mücadele ile sınırladıklarından dolayı, bütünüyle aydınlar tarafından yürütülmesi gerektiğini konuşuyorlar.

Kanımızca bu acıklı durumun ortamını hazırlayan üç gelişme var. Birincisi, Rus Sosyal Demokratları faaliyetlerinin erken aşamalarında kendilerini yalnızca propaganda çevrelerinde yapılan çalışma ile sınırlıyorlardı. Kitleler içinde ajitasyona geçtiğimizde, kendimizi öteki uca kaymaktan alıkoymamız her zaman mümkün olmuyordu. İkincisi, faaliyetimizin erken aşamalarında, "politika"dan işçi sınıfı hareketinden kopuk bir faaliyeti anlayan, politikayı yalnızca komplo tipi mücadeleye indirgeyen Narodnaya Volya taraftarları karşısında birçok durumda var olma hakkımız uğruna mücadele etmek zorunda kalıyorduk. Sosyal Demokratlar bu tür politikayı reddederken politikayı bütünüyle arka plana itme anlamında öteki uca kaydılar. Üçüncüsü, küçük işçi çevrelerinin yalıtılmışlığı içinde çalışırken Sosyal Demokratlar yerel grupların bütün faaliyetlerini birleştirecek ve devrimci çalışmayı doğru bir çizgide örgütlemeyi olanaklı hale getirecek bir devrimci partinin örgütlenmesinin gerekliliğine yeterince dikkat göstermediler. Yalıtılmış çalışmanın baskın olması doğal olarak ekonomik mücadelenin baskın olmasıyla bağlantı içindedir.

Bu koşullar hareketin yalnızca bir yön üzerinde yoğunlaşmasıyla sonuçlandı. Ekonomist "eğilim" (tabii buna bir "eğilim" denebilirse) bu darlığı özel bir teori mertebesine çıkarmayı denemiş, bu amaçla, eski burjuva fikirleri yeni bir etiket-

le yutturmaya çalışan moda Bernstein'cılığı ve moda "Marksizm eleştirisi"ni kullanmaya yönelmiştir. Bu çabalar, Rus işçi sınıfı hareketi ile politik özgürlük uğruna mücadelenin öncüsü olan Rus Sosyal Demokrasisi arasındaki bağın zayıflaması gibi bir tehlike doğurmuştur. Hareketimizin en acil görevi, bu bağı güçlendirmektir.

Sosyal Demokrasi, işçi sınıfı hareketi ile sosyalizmin bileşimidir. Görevi işçi sınıfı hareketine, gelişmesinin farklı aşamalarının her birinde pasif biçimde hizmet etmek değil, bir bütün olarak hareketin çıkarlarını temsil etmek, harekete nihai amaçlarını ve politik görevlerini göstermek ve hareketin politik ve ideolojik bağımsızlığını korumaktır. İşçi sınıfı hareketi Sosyal Demokrasiden yalıtıldığı takdirde sıradanlaşır ve kaçınılmaz olarak burjuvalaşır. İşçi sınıfı, yalnızca ekonomik mücadele vermekle politik bağımsızlığını yitirir; başka partilerin kuyruğuna takılır ve şu büyük ilkeye ihanet eder: "Emekçi sınıfların kurtuluşu emekçi sınıfların kendilerince kazanılmalıdır." Her ülkede, işçi sınıfı hareketinin sosyalizmden ayrı olarak var olduğu, her ikisinin de kendi yolunda yürüdüğü bir dönem olmuştur; her ülkede bu kopukluk hem sosyalizmi hem de işçi sınıfı hareketini zayıflatmıştır. Her ülkede yalnızca sosyalizmin işçi sınıfı hareketiyle kaynaşmasıdır ki her ikisi için de sağlam bir temel oluşturmuştur. Ama her ülkede sosyalizm ile işçi sınıfı hareketinin bu birleşmesi tarihsel olarak, kendilerine özgü biçimde, zamanın ve mekânın getirdiği hâkim koşullara uygun tarzda gerçekleşmiştir. Rusya'da sosyalizm ile işçi sınıfı hareketini birleştirmenin gerekliliği teoride çok eskiden ilan edilmiştir, ama ancak şimdi pratiğe geçirilmektedir. Bu çok zorlu bir süreçtir ve dolayısıyla yalpalamalarla ve kuşkularla el ele gidiyor olmasında şaşırtıcı hiçbir şey yoktur.

Geçmişten alınabilecek ders nedir?

Rus sosyalizminin bütün tarihi, en acil görevin istibdat yönetimine karşı mücadele ve politik özgürlüğün kazanılması olduğu bir durum yaratmış bulunuyor. Sosyalist hareketimiz, deyim yerindeyse, istibdada karşı mücadeleye ki-

litlenmiş durumdadır. Öte yandan, tarih Rusya'da sosyalist düşüncenin emekçi sınıfların öncüsünden yalıtılmışlığının öteki ülkelerde olduğundan daha büyük olduğunu ve eğer bu durum devam ederse Rusya'daki devrimci hareketin çaresizliğe mahkûm olduğunu gösteriyor. Bu durumdan Rus Sosyal Demokrasisinin üzerine düşen görev ortaya çıkıyor: Proleter kitlelere sosyalizm ve politik bilinç aşılamak ve kendiliğinden yürüyen işçi sınıfı hareketiyle kopmaz biçimde bütünleşmiş bir devrimci partiyi örgütlemek. Rus Sosyal Demokrasisi bu yönde epeyce yol kat etmiştir, ama yapılacak daha çok şey var. Hareketin büyümesiyle birlikte Sosyal Demokratların faaliyet alanı genişliyor; çalışma çeşitleniyor; hareketin içinde artan sayıda militan çabalarını, günlük propaganda ve ajitasyon ihtiyacının öne çıkardığı birtakım özel görevlere yoğunlaştıracaklar. Bu olgu gayet doğal, hatta kaçınılmazdır, ama bizi, bu özel faaliyetlerin kendi içlerinde birer amaç haline gelmesini ve hazırlık çalışmasının ana, hatta tek faaliyet olarak görülmesini engelleme konusunda uyanık olmaya itiyor.

Esas ve temel görevimiz, işçi sınıfının politik gelişmesini ve politik örgütlenmesini kolaylaştırmaktır. Bu görevi geri plana itenler, bütün özel görevleri ve mücadelenin tekil yöntemlerini buna tâbi kılmayı reddedenler yanlış bir yolda yürümekte ve harekete ciddi zarar vermektedirler. Bu geri plana itme işi yapılıyor da üstelik. Birincisi, devrimcileri yalnızca, işçi sınıfı hareketinin devlete karşı mücadelesinden kopuk, yalıtılmış komplocu çevrelerin gücünden yararlanmaya çağıranlar tarafından. İkincisi, politik propaganda, ajitasyon ve örgütlenmenin içerik ve kapsamını kısıtlayanlar, işçilere "politika" gıdasını yalnızca hayatlarının istisnai anlarında, yalnızca kutlamalar sırasında sunanlar, istibdat yönetiminden kısmi tavizler yolundaki talepleri aşırı bir şevkle istibdada karşı politik mücadelenin yerine koyanlar, bu kısmi tavizler yolundaki taleplerin devrimci bir işçi partisinin istibdada karşı sistematik, amansız mücadelesi statüsüne yükseltilmesi için yeterince çaba göstermeyenler.

"Örgütlenin!" Raboçaya Mısl, işçilere her perdeden bunu tekrarlıyor, "ekonomist" eğilimin bütün mensupları da bu çağrıya yankı veriyor. Elbette biz bu çağrıyı sonuna kadar destekleriz, ama şunu da ekleyerek: Örgütlenin, ama sadece yardımlaşma sandıklarında, grev fonlarında ve işçi çevrelerinde değil; aynı zamanda bir siyasi partide örgütlenin; istibdat yönetimine ve kapitalist toplumun tamamına karşı kararlı bir mücadele için örgütlenin. Bu tür bir örgütlenme olmaksızın proletarya sınıf bilinçli mücadele düzeyine asla yükselemez; bu tür bir örgütlenme olmaksızın işçi sınıfı çaresizliğe mahkûmdur. Fonlar, araştırma çevreleri, yardımlaşma sandıkları dışında hiçbir aracı olmazsa, işçi sınıfı kendini ve Rus halkının tamamını politik ve ekonomik kölelikten kurtarmak olan büyük tarihsel misyonunu asla yerine getiremez. Tarihte tek bir sınıf bile bir hareketi örgütleme ve kendisine önderlik etme kapasitesine sahip politik önderlerini, önde gelen temsilcilerini yaratmadan iktidara gelememiştir. Rus işçi sınıfı bu tür erkekler ve kadınlar yaratabileceğini şimdiden göstermiş bulunuyor. Son beş ya da altı yıldır o kadar yaygın biçimde gelişen mücadele, işçi sınıfının büyük potansiyel devrimci gücünü ortaya koymuştur; en acımasız devlet baskısının sosyalizm, politik bilinç ve politik mücadele doğrultusunda çaba gösteren işçilerin sayısını azaltmadığını, tersine çoğalttığını göstermiştir. Yoldaşlarımızın 1898'de yaptıkları kongre görevlerimizi doğru olarak tanımlamış, başka insanların sözlerini tekrarlamamış, sadece "aydınlar"ın heyecanını dile getirmemiştir. (...) Partinin programını, örgütlenmesini ve taktiğini gündeme yerleştirerek bu görevleri gerçekleştirmek için kolları sıvamalıyız. Programımızın temelleri konusunda fikirlerimizi daha önce açıklamış bulunuyoruz; burası elbette bu görüşleri ayrıntılı olarak ortaya koymanın yeri değil. Önümüzdeki sayılarda, karşı karşıya olduğumuz en yakıcı sorunlar arasında yer alan örgütlenme sorunlarında bir dizi yazı yayınlamayı düşünüyoruz. Bu bakımdan, Rus devrimci hareketinin eski görevlilerinin epeyce gerisinde kalmış bulunu-

yoruz. Bu eksiğimizi dürüstçe kabul etmeli ve çalışmamızda gizliliği daha çok sağlayan yöntemler geliştirmeli, doğru çalışma yöntemlerini, jandarmayı atlatmanın ve polis tuzaklarından kaçınmanın doğru yöntemlerini sistematik olarak yaymalıyız. Yalnızca boş akşamlarını değil hayatlarının tamamını devrime adayacak insanlar eğitmeliyiz; çeşitli çalışma biçimleri arasında kesin bir işbölümünün yaratılmasını olanaklı kılacak kadar büyük bir örgüt inşa etmeliyiz. Nihayet, taktiğe ilişkin meselelerde şunu söylemekle yetineceğiz: Sosyal Demokrasi kendi ellerini bağlamaz, faaliyetlerini önceden düşünülmüş tek bir politik mücadele planı ya da yöntemiyle sınırlamaz; bütün mücadele yöntemlerini kabul eder, yeter ki bunlar Partinin mevcut güçlerine tekabül etsin ve verili koşullarda en iyi sonuçlara ulaşmayı kolaylaştırsın. Eğer güçlü bir şekilde örgütlenmiş bir partimiz olursa, tek bir grev bir politik gösteriye, hükümete karşı bir siyasi zafere dönüşebilir. Eğer güçlü bir şekilde örgütlenmiş bir partimiz olursa, tek bir yörede başlayan bir isyan muzaffer bir devrimle sonuçlanabilir. Devletle kısmi talepler uğruna yapılan mücadelenin, belirli tavizler elde etmenin, düşmanla hafif bir kılıç şakırdatmadan, ileri karakollar arasında bir karşılaşmadan ibaret olduğunu, belirleyici muharebenin daha önümüzde olduğunu aklımızda tutmalıyız. Düşmanın kalesi karşımızda bütün haşmetiyle yükseliyor, üzerimize mermi ve gülle yağdırıyor, en iyi savaşçılarımızı biçiyor. Bu kaleyi zaptetmeliyiz. Eğer uyanmakta olan proletaryanın bütün güçleri ile Rus devrimcilerinin bütün güçlerini tek bir parti bağrında toplar ve sonra Rusya'da hayatiyet gösteren ve dürüst olan ne varsa cezbedersek, zaptederiz de. Ancak o zaman Rus işçi-devrimcisi Pyotr Alekseyev'in büyük kehaneti gerçekleşecektir: "Çalışan milyonların kaslı kolları havaya kalkacak ve istibdadın, askerlerin süngüleriyle korunan boyunduruğu en küçük atomlarına kadar paramparça olacaktır!"

1902: Ne Yapmalı?

COLLECTED WORKS, CİLT 5, S. 374-76, 396-97, 405-406, 409-410, 412-13, 422-23, 426-29.

Bir önceki bölümde, 1990'lı yılların ortasında Rusya'nın eğitimli gençliğinin Marksizmin teorilerine nasıl *genel* bir yatkınlık içinde olduğuna işaret etmiştik. Aynı dönemde, ünlü 1896 San Petersburg sanayi savaşını izleyen grevler de benzer biçimde genel bir karakter kazanıyordu. Grevlerin Rusya'nın tamamına yayılması, yeni uyanmakta olan halk hareketinin derinliğini gösteriyordu. Eğer "kendiliğindenlik unsuru"ndan söz edeceksek, hiç kuşku yok ki her şeyden önce bu grev hareketini kendiliğinden bir hareket olarak görmek gerekir. Ama kendiliğindenlik var, kendiliğindenlik var. Rusya'da 70'li ve 60'lı yıllarda da (hatta 19. yüzyılın ilk yarısında bile) grevler olmuştu ve bunlara "kendiliğinden" [ya da içgüdüsel] makine imhası vb. eşlik etmişti. Bu "isyanlar" ile karşılaştırıldığında, 90'lı yılların grevlerine, bunlar işçi sınıfı hareketinin o dönemde sağladığı ilerlemeyi öylesine cisimleştiriyorlardı ki, "bilinçli" bile denebilir. Bu da gösteriyor ki, "kendiliğindenlik unsuru", özü itibariyle, *rüşeym halindeki* bilinçten ne daha azını ne daha fazlasını temsil eder. İlkel isyanlar bile bilincin bir ölçüde uyanmasının ifadesiydi. İşçiler kendilerini ezen sistemin daimiliğine ezelden beri duydukları inancı yitiriyor ve otoritele-

re boyun eğmeyi kesin biçimde geride bırakarak kolektif direnişin gerekliliğini ... haydi anlamaya demeyelim, ama hissetmeye başlıyorlardı. Ama yine de bu bir *mücadeleden* ziyade çaresizlik ve intikam duygularının patlak vermesi özelliğini taşıyordu. 90'lı yılların grevleri çok daha gelişkin bilinç parıltıları sergileyecekti; kesin talepler ileri sürülüyor, grev dikkatli bir zamanlamayla yapılıyor, bilinen örnekler ve başka yerlerdeki deneyimler tartışılıyordu vb. İsyanlar yalnızca mazlumların direnişiyken, sistematik grevler rüşeym halinde sınıf mücadelesini temsil ediyordu, ama yalnızca rüşeym halinde. Kendi başına ele alındığında, bu grevler yalnızca sendikal mücadelelerdi, henüz Sosyal Demokrat mücadeleler haline gelmemişlerdi. İşçilerle işverenler arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkların uyanmasına işaret ediyorlardı; ama işçiler, çıkarlarının modern politik ve toplumsal sistemin tamamı ile bağdaştırılamaz bir uzlaşmazlık içinde olduğunun bilincinde değillerdi, olamazlardı da; yani, bilinçleri henüz Sosyal Demokrat bir bilinç haline gelmemişti. Bu anlamda, 90'lı yılların grevleri, "isyanlar" ile karşılaştırıldıklarında temsil ettikleri muazzam ilerlemeye rağmen, arı anlamda içgüdüsel bir hareket olmaya devam ediyordu.

İşçilerde Sosyal Demokrat bir bilincin *olamayacağını* belirttik. Bu bilincin işçilere dışarıdan taşınması gerekir. Bütün ülkelerin tarihi, işçi sınıfının yalnızca kendi çabasına yaslanarak ancak sendikal bilinç geliştirebileceğini, yani sendikalarda birleşmenin, işverenlerle mücadele etmenin, hükümeti gerekli çalışma mevzuatını kabule zorlamanın vb. gerekli olduğu yolunda bir bilinç kazanabileceğini göstermektedir. Oysa, sosyalizm teorisi mülk sahibi sınıfların eğitimli temsilcilerinin, aydınların geliştirdiği felsefe, tarih ve ekonomi teorilerinden kaynaklanmıştır. Modern bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels kendileri toplumsal statüleri açısından burjuva entelijensiyasına mensuptular. Aynı şekilde, Rusya'da da Sosyal Demokrasinin teorik doktrini işçi sınıfı hareketinin kendiliğinden büyümesinden bütünüyle bağım-

sız biçimde, düşüncenin devrimci sosyalist entelijensiyası ortamında gelişmesinin doğal ve kaçınılmaz bir ürünü olarak ortaya çıktı. Üzerinde tartışmakta olduğumuz dönemde, yani 90'lı yılların ortalarında, bu doktrin yalnızca Emeğin Kurtuluşu grubunun harfiyen formüle edilmiş programını temsil etmiyordu; aynı zamanda Rusya'nın devrimci gençliğinin çoğunluğunu da kendi saflarına kazanmıştı.

Öyleyse, hem emekçi kitlelerinin içgüdüsel uyanışı, bilinçli hayata ve bilinçli mücadeleye uyanışı vardı, hem de Sosyal Demokrat teoriyle mücehhez bir devrimci gençliğin işçilere yönelişi. Bu bağlamda, çoğu zaman unutulan (ve nispeten az bilinen) şu olguya dikkat çekmek gerekir: Her ne kadar o *erken* dönemin Sosyal Demokratları *büyük bir gayretle ekonomik ajitasyon yapıyor olsalar da* (bu faaliyetlerinde onlara, o aşamada henüz el yazması halinde olan *Ajitasyon Üzerine* broşürünün içerdiği gerçekten yararlı yöntemler yol gösteriyordu), bunu tek görevleri olarak görmüyorlardı. Tam tersine, *en başından itibaren*, Sosyal Demokrasinin önüne genel olarak en uzun soluklu tarihsel görevleri, özel olarak da istibdadı devirme görevini koyuyorlardı. (...)

Demek ki, Rus Sosyal Demokrasisindeki "yeni eğilim"in işlediği temel hatanın, kendiliğindeliğe boyun eğmesi ve kitlelerin kendiliğindenliğinin biz Sosyal Demokratlardan kaynaklanan yüksek derecede bir bilinci gerektirdiğini anlayamaması olduğunu görmüş bulunuyoruz. Kitlelerin kendiliğinden mücadelesinin yükselişi ne kadar büyükse ve hareket ne kadar yaygınsa, Sosyal Demokrasinin teorik, politik ve örgütsel çalışmasında bilinç konusundaki ihtiyaç o kadar daha hızlı, kıyaslanamaz bir hızla gelişir.

Rusya'da kitlelerin mücadelesindeki içgüdüsel yükseliş o kadar büyük bir hızla ilerledi (ve devam etmekte) ki, genç Sosyal Demokratlar bu devasa görevler karşısında hazırlıksız yakalandılar. Bu hazırlıksızlık ortak talihsizliğimizdir, *bütün* Rus Sosyal Demokratlarının ortak talihsizliği. Kitlelerin mücadelesinin yükselişi kesintisiz bir süreklilik içinde ilerle-

di ve yayıldı; yalnızca başladığı yerlerde devam etmekle kalmadı, yeni yörelere ve halkın yeni katmanlarına yayıldı (işçi sınıfı hareketinin etkisi altında, öğrenci gençlikte, daha genel olarak aydınlar arasında, hatta köylülük içinde kaynaşma yeniden alevleniyordu). (...)

Devrimci Sosyal Demokrasi reformlar uğruna mücadeleyi daima faaliyetlerinin bir parçası olarak benimsemiştir. Ama "ekonomik" ajitasyonu hükümete yalnızca her tür önlemin alınması yolunda taleplerin değil, aynı zamanda (ve esas olarak) hükümetin bir istibdat yönetimi olmaktan çıkması yolundaki talebin sunulması için kullanır. Ayrıca, bu talebin hükümete *yalnızca* ekonomik mücadele temelinde değil, kamusal ve politik hayatın bütün ifade biçimleri temelinde sunulmasını görevi olarak kabul eder. Tek kelimeyle, parçanın bütüne tâbi tutulmasına benzer biçimde, reformlar uğruna mücadeleyi özgürlük ve sosyalizm yolunda devrimci mücadeleye tâbi kılar. (...)

Diyelim işsizlik sorununu ele alan propagandist, krizlerin kapitalist karakterini, modern toplumlarda neden kaçınılmaz olduğunu, bu toplumun sosyalist topluma dönüştürülmesinin gerekliliğini vb. izah etmelidir. Tek kelimeyle, "birçok fikri" sunmalıdır; aslında o kadar çok fikir sunması gerekir ki, bunlar tutarlı bir bütün olarak ancak (göreli olarak) az sayıda insan tarafından anlaşılabilecektir. Oysa, aynı konuda konuşmakta olan ajitatör, kendisini dinlemekte olanların en iyi bildiği ve en çarpıcı olgulardan birini, diyelim işsiz kalmış bir işçinin ailesinin açlıktan ölmesini, artmakta olan yoksullaşmayı vb. örnek olarak alacak ve herkesin bildiği bu olguyu kullanarak çabasını "kitleler"e *tek bir fikir*, diyelim zenginliğin artışı ile yoksulluğun artışı arasındaki çelişkinin anlamsızlığı fikrini vb. sunmaya hasredecektir; bu apaçık adaletsizliğe karşı kitlelerde memnuniyetsizlik ve öfke *yaratmaya* çalışacak, çelişkinin daha bütünsel bir açıklamasını propagandiste bırakacaktır. Dolayısıyla, propagandist işini esas olarak yazı aracılığıyla, ajitatör ise konuşma aracılı-

ğıyla yapar. Propagandistin ajitatörden farklı birtakım becerilere ihtiyacı vardır. Örneğin Kautsky ve Lafargue'a propagandist deriz; Bebel ve Guesde'e ise ajitatör. (...)

Gerçekte, "emekçi kitlelerin faaliyetini yükseltmek" *ancak* bu faaliyet "ekonomik temelde bir politik ajitasyon" ile *kısıtlanmazsa* mümkündür. Politik ajitasyonun genişlemesinin temel bir koşulu, *kapsamlı* bir politik teşhirin örgütlenmesidir. *Yalnızca* bu tür teşhir faaliyetleri aracılığıyla kitlelerin politik bilinç ve devrimci faaliyet alanlarında eğitimi *mümkün* hale gelir. Öyleyse, bu tür faaliyet bir bütün olarak uluslararası Sosyal Demokrasinin en önemli işlevlerinden biridir, çünkü politik özgürlük dahi teşhiri ortadan kaldırmaz; yalnızca teşhirin yöneldiği alanı bir ölçüde kaydırır. Örneğin, Alman partisi, özellikle politik teşhir kampanyasını yürütmekte ortaya koyduğu yorulmak bilmez enerji sayesinde konumunu özel olarak güçlendirmekte ve etkisini genişletmektedir. İşçiler, despotizmin, zulmün, şiddetin ve aşağılanmanın *bütün örneklerine*, bunlardan *hangi sınıf* etkileniyor olursa olsun, tepki vermek üzere eğitilmezlerse, ayrıca başka herhangi bir açıdan değil, Sosyal Demokrat bir bakış açısından tepki vermek üzere eğitilmezlerse, işçi sınıfı bilinci gerçek bir politik bilinç haline gelemez. İşçiler somut ve her şeyden önemlisi güncel politik olgulardan ve olaylardan hareketle, *öteki* sınıfların *her birini* düşünsel, etik ve politik hayatının *bütün* beliriş biçimleri altında gözlemlemeyi öğrenmezlerse; halk içindeki *bütün* sınıfların, katmanların ve grupların hayatının ve faaliyetinin *bütün* yönlerine pratikte materyalist bir analiz ve materyalist bir değerlendirme uygulamayı öğrenmezlerse, işçi kitlelerinin bilinci gerçek sınıf bilinci haline gelemez. Her kim işçi sınıfının dikkatini, gözlemlerini ve bilincini yalnızca, hatta esas olarak, sınıfın kendisi üzerinde yoğunlaştırıyorsa o Sosyal Demokrat değildir; çünkü işçi sınıfının kendi hakkındaki bilgisi, modern toplumun *bütün* farklı sınıfları arasındaki ilişkilerin, yalnızca berrak bir teorik kavrayış yoluyla (ya da daha doğrusu

teorik olmaktan çok pratik olarak kavranması) yoluyla değil, politik hayatın deneyimi içinde pratik olarak anlaşılması ile kopmaz biçimde bağlantılıdır. Ekonomistlerimizin vaazlarında öne çıkan, ekonomik mücadelenin kitleleri politik harekete çekmenin en yaygın olarak uygulanabilir aracı olduğu yolundaki anlayış, pratik anlamı bakımından bu nedenle o kadar zararlıdır ve gericidir. İşçinin Sosyal Demokrat olabilmesi için kafasında toprak sahibi ile papazın, yüksek devlet görevlisi ile köylünün, öğrenci ile serserinin ekonomik karakteri ve sosyal ve politik özellikleri konusunda berrak bir tablo olmalıdır; bunların güçlü ve zayıf yanlarını bilmeli, her bir sınıf ve her bir katmanın bencil gayretlerini ve gerçek "iç işleyişlerini" ardına kamufle ettiği bütün slogan ve demagojilerin anlamını kavrayabilmelidir; belirli kurumların ve yasaların hangi çıkarları yansıttığını ve nasıl yansıttığını anlayabilmelidir. Ama bu "berrak tablo" hiçbir kitaptan kazanılamaz. Ancak yaşayan örneklerden ve herhangi bir verili anda çevremizde olup biteni, herkesin kendi meşrebinde, belki de fısıldayarak tartıştıklarını, şu ya da bu olayda, şu ya da bu istatistikte, şu ya da bu mahkeme kararında vb. vb. neyin ifadesini bulduğunu yakından izleyen bir teşhirden kazanılabilir. Bu kapsamlı politik teşhir faaliyetleri, kitleleri devrimci faaliyet yolunda eğitmek için hayati ve *temel* bir koşuldur.

Rus işçileri, polisin halka gaddar davranmasına, dini tarikatların baskı altında tutulmasına, köylülerin kırbaçlanmasına, korkunç sansüre, erlere işkence yapılmasına, en masum kültürel çabaların baskı görmesine vb. tepki olarak niçin hâlâ pek az devrimci faaliyet ortaya koyuyorlar? "Ekonomik mücadele" onları buna pek fazla "teşvik" etmediği için mi, bu tür faaliyet "elle tutulur sonuçlar vaat" etmediği için mi, "olumlu" pek az sonuç verdiği için mi? Tekrarlıyoruz, bu tür bir fikri benimsemek, suçu ait olmadığı yere yöneltmek demektir, insanın kendi sığkafalılığı (ya da Bernstein'cılığı) için emekçi kitleleri suçlamasıdır. Kitle hareketinin gerisin-

de kaldığımız için, bütün bu yüz kızartıcı rezilliklerin teşhirini yeterince geniş, vurucu ve hızlı biçimde örgütleyemediğimiz için kendimizi suçlamalıyız. Bunları yaptığımızda (yapmalıyız ve yapabiliriz), en geri işçi, öğrencilerin ve dini tarikatların, köylülerin ve yazarların, hayatının her aşamasında kendisini ezen ve bastıran karanlık güçlerin ta kendisi tarafından aşağılandığını ve hakarete uğradığını anlayacak *veya hissedecektir*. Bunu hissettiğinde, kendisi tepki göstermek için önlenemez bir arzuya kapılacak, bir gün sansürcüleri yuhalamayı, bir başka gün bir köylü ayaklanmasını zalimce bastırmış olan bir valinin evinin önünde gösteri yapmayı, bir başka gün de Kutsal Engizisyonun işini yapan papaz kılığındaki jandarmalara bir ders vermeyi vb. öğrenecektir. Mümkün olan bütün konuların teşhirini emekçi kitlelerin önüne *getirmek* açısından pek az şey yapmış bulunuyoruz, hatta hiçbir şey yapmamış bulunuyoruz. Çoğumuz henüz bunu *zorunlu görevimiz* olarak görmüyoruz, "tekdüze günlük mücadele"nin peşinde, fabrika hayatının dar sınırları içinde kendiliğinden biçimde sürüklenip duruyoruz. (...)

Politik sınıf bilinci işçi sınıfına *ancak dışarıdan* getirilebilir; yani ancak ekonomik mücadele dışından, işçilerle işverenler arasındaki ilişkiler alanının dışından getirilebilir. Bu bilginin kazanılabileceği tek alan, *bütün* sınıfların ve katmanların devlet ve hükümet ile ilişkilerinden oluşan alandır, *bütün* sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkiler alanı. Bu nedenle, işçilere politik bilgi kazandırmak için ne yapmak gerekir sorusuna verilecek yanıt, pratik yönelişli işçilerin, özellikle de Ekonomizme eğilim duyan işçilerin çoğu zaman vermekle yetindikleri "işçilerin arasına girmek" değildir. İşçilere politik bilgi kazandırmak için Sosyal Demokratlar *halkın bütün sınıfları arasına girmelidir*; ordularının birliklerini *her yöne* sevk etmelidir. (...)

Son yıllarda son derecede yaygın hale gelen Sosyal Demokrat araştırma çevresi tipini ele alarak çalışmasını inceleyelim. Bu çevre "işçilerle temas" içindedir ve bundan büyük

memnuniyet duyar; fabrikalardaki ihlâller, hükümetin kapitalistlerin yanında yer alması ve polisin despotizmi gibi şeylerin sert bir şekilde kınandığı bildiriler yayınlar. İşçi toplantılarında tartışma asla ya da nadiren bu konuların sınırlarının ötesine geçer. Devrimci hareketin tarihi, hükümetin iç ve dış politikası, Rusya ve Avrupa'nın ekonomik gelişmesine ilişkin meseleler, modern toplumda çeşitli sınıfların konumu gibi konularda konferans ve tartışmalar son derecede ender görülür. Toplumun öteki sınıflarıyla temas kurmaya ve bunu derinleştirmeye gelince, bu kimsenin aklının ucundan dahi geçmez. Nitekim, bu çevrenin mensuplarının çoğunluğunun kafasında resmettiği ideal önder tipi, sosyalist bir siyasi önderden çok daha fazla bir sendika yöneticisine benzer. Çünkü, diyelim bir İngiliz sendikasının yöneticisi işçilere hep ekonomik mücadeleyi sürdürme ve fabrika ihlâllerini teşhir etme konularında yardım eder, grev ve grev gözcülüğü özgürlüğünü kısıtlayan yasa ve önlemlerin adaletsizliğini izah eder (örneğin belirli bir fabrikada bir grev yürütülmekte olduğunu her kuruma ve herkese haber vermek), burjuva sınıflardan gelen hakem kurulları üyelerinin tarafgirliğini açıklar vb. vb. Tek kelimeyle, her sendika yöneticisi "işverenlere ve hükümete karşı ekonomik mücadele"yi yürütür ve yürütülmesine yardım eder. Ne kadar vurgulansa azdır: Bu hâlâ Sosyal Demokrasinin *berisinde kalır*; Sosyal Demokrasinin ideali sendika yöneticisi olmak değil, *halkın sözcüsü* olmaktır. Bu sözcü, despotizm ve zulüm nerede ortaya çıkarsa çıksın, halkın hangi katmanını veya sınıfını etkilerse etkilesin, bunların her beliriş biçimine karşı sesini yükseltebilen, bütün bu beliriş biçimlerinden hareketle genelleme yaparak polisin şiddeti ve kapitalist sömürü hakkında tek bir tablo oluşturabilen, ne kadar küçük olursa olsun her olaydan yararlanarak *her şeyden önce* sosyalist fikirlerini ve demokratik taleplerini ortaya koyabilen ve böylelikle *herkesin* proletaryanın kurtuluş mücadelesinin dünya-tarihsel anlamını kavramasını sağlayabilen biridir. (...)

Çünkü kendimize "öncü" ya da ileri kol adını vermek yetmez; öyle davranmalıyız ki, bütün öteki birlikler bizim önde yürümekte olduğumuzu anlasın ve teslim etmek zorunda kalsın. Okuyucuya soruyoruz: Öteki "birlikler"in temsilcileri, sırf biz "öncü" olduğumuzu söylüyoruz diye sözümüze inanacak kadar aptal mıdır? Kafanızda şunu canlandırmaya çalışın: bir Sosyal Demokrat Rusya'nın eğitimli radikallerinin veya meşrutiyetçi liberallerinin bir "birliği"ne geliyor ve diyor ki Biz öncüyüz; "Şimdi önümüzdeki görev ekonomik mücadelenin kendisine mümkün olduğu ölçüde politik bir nitelik kazandırmaktır". Karşısındaki radikal veya meşrutiyetçi, azıcık aklı varsa (Rus radikalleri ve meşrutiyetçileri arasında birçok akıllı insan olduğuna kuşku yok), böyle bir konuşma karşısında gülümser ve şöyle derdi (tabii sadece içinden, çünkü bu insanlar çoğunlukla deneyimli diplomatlardır): "Sizin 'öncü'nüz ahmaklardan oluşuyor olmalı. İşçilerin ekonomik mücadelesinin *kendisine* politik bir nitelik kazandırmanın, burjuva demokrasisinin ilerici temsilcileri olan bizlerin görevi olduğunu dahi anlamamışlar. Biz de, Batı Avrupa'nın burjuvaları gibi, işçileri politikanın içine çekmek isteriz elbette, *ama yalnızca "trade-unionist"* [sendikalist] *politikaya, Sosyal Demokrat politikaya değil.* Sendikalist işçi sınıfı politikası tam da işçi sınıfı açısından *burjuva politikasıdır*; bu 'öncü'nün kendi görevi için kabul ettiği formül sendikalist politikanın formülüdür! Bırakalım bunlar kendilerine Sosyal Demokrat diyerek oyalansınlar. Ben çocuk muyum ki bir etiket üzerinden mesele çıkaracağım? Ama bunlar o zararlı Ortodoks doktrinerlerin etkisi altına düşmemeliler; bunlar, Sosyal Demokrasiyi farkına varmadan sendikalist kanallara sürüklemekte olanlara 'eleştiri özgürlüğü' tanısınlar." (...)

Ama eğer ön saflarda yürüyen demokratlar olmak istiyorsak, yalnızca üniversitedeki ya da yalnızca Zemstvo'daki vb. koşullardan hoşnutsuz olanların düşüncelerini politik sistemin tamamının hiçbir işe yaramayacağı fikrine doğru *yön-*

lendirmeliyiz. Bütünsel bir politik mücadeleyi örgütleme görevini *biz* üstlenmeliyiz, *kendi* Partimizin önderliği altında örgütlemeliyiz ki muhalefette bulunan bütün katmanlar mücadeleye ve Partimize tam desteklerini verebilsinler. Pratik içindeki Sosyal Demokrat işçilerimizi, bu bütünsel mücadelenin bütün beliriş biçimlerine önderlik edebilen, kızgın öğrencilere, hoşnutsuz Zemstvo üyelerine, öfkeli dini tarikat mensuplarına, aşağılanmış ilkokul öğretmenlerine vb. vb. doğru anda "pozitif bir eylem programını kabul ettirebilen" insanlar olarak *biz* eğitmeliyiz. (...)

İskra, sendikalist işçi sınıfı politikasını (pratik içindeki işçilerimiz yanlış anlamalar, eğitim eksikliği ya da inançları dolayısıyla bu politikayla sınırlı tutarlar çalışmalarını) Sosyal Demokrat politika düzeyine *yükseltmeye* çalışıyor. Oysa *Raboçeye Dyelo* Sosyal Demokrat politikayı sendikalist politikanın düzeyine düşürmeye çabalıyor. Üstelik bütün dünyayı iki pozisyonun "ortak dava çerçevesinde tamamen bağdaşır" olduğuna inandırmaya çalışıyor. *O, sancta simplicitas!*'

Latince "ah, kutsal basitlik!" anlamına gelen bir terim. Karşıdakinin safdilliğine işaret etmek için kullanılır. *–çev.*

1903: KIR YOKSULLARINA

COLLECTED WORKS, CILT 6, S. 421-428.

7. KIRDA SINIF MUCADELESI

Sınıf mücadelesi nedir? Halkın bir bölümünün öteki bölümüne karşı mücadelesidir; her türlü haktan yoksun, ezilen ve çalışan kitlelerin ayrıcalıklılara, ezenlere, asalaklara karşı verdiği bir mücadele; ücretli işçilerin yani proleterlerin, mülk sahiplerine yani burjuvaziye karşı verdiği bir mücadele. Bu büyük mücadele, her ne kadar herkes tarafından fark edilmese de, anlamı herkes tarafından kavranamasa da, Rus kırında da hep var olagelmiştir ve şimdi de sürmektedir. Serflik döneminde köylü kitlelerinin tamamı, kendilerini ezenlere, Çarlık devleti tarafından himaye edilen, savunulan, desteklenen toprak sahibi sınıfa karşı mücadele ediyordu. O aşamada köylüler birleşme kapasitesine sahip olmadıkları gibi cehaletten de perişandılar; kent işçileri arasında onlara yardım eden kardeşleri yoktu; yine de ellerinden geldiğince mücadele ediyorlardı. Devletin zalim baskısı, ceza önlemleri, kurşunlar onları caydırmaya yetmiyordu; serfliğin, Kutsal Kitaplar tarafından onaylandığını ve Tanrı'nın müsaadesine mazhar olduğunu bütün güçleriyle kanıtlamaya çalışan (Metropolit Filaret tam da böyle konuşmuştu!) papazlara inanmıyorlardı; köylüler kâh şurada kâh burada isyan ediyordu; sonunda bütün köylülerin genel bir ayaklanmaya gideceğinden korkan devlet nihayet geri adım atacaktı.

Serflik ilga edildi, ama bütünüyle değil. Köylüler hâlâ haklardan yoksun, vergi ödeyen, düşük, "kara" bir toplumsal zümre halinde, serf esaretinin pençesinde yaşıyorlar. Köylülük içinde huzursuzluk devam ediyor; tam ve gerçek bir özgürlük arayışı içindeler. Bu arada, serfliğin ilgasından sonra, yeni bir sınıf mücadelesi ortaya çıktı: *proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi.* Zenginlik büyüyor, demiryolları ve fabrikalar kuruluyor, kentlerde nüfus daha da çok artıyor ve lüks yayılıyordu, ama bütün bu zenginlik çok az kişi tarafından mülk edinilirken halk her geçen gün yoksullaşıyor, yıkıma uğruyor, aç kalıyor ve evlerini terk ederek gidip kendilerini ücret karşılığında kiraya veriyordu. Kent işçileri bütün yoksulların bütün zenginlere karşı büyük mücadelesini başlatıyordu. Kent işçileri Sosyal Demokrat Parti'de birleşmişlerdir ve mücadelelerini inatla, sebatla ve sağlam bir biçimde yürütmekte, adım adım ilerleyerek son büyük mücadeleye hazırlanmakta ve bütün halk için politik özgürlük talep etmektedirler.

Sonunda köylüler de sabırlarını yitirmiş bulunuyorlar. Geçen yılın, 1902'nin bahar aylarında, Poltava, Harkov ve başka illerin köylüleri toprak sahiplerine karşı ayaklandılar, ambarları bastılar, içindekileri kendi aralarında paylaştılar, köylüler tarafından ekilip biçildiği halde toprak sahiplerinin mülk edinmiş olduğu ürünü aç insanlara dağıttılar ve toprağın yeniden bölüşülmesini talep ettiler. Köylüler bu sonsuz zulme artık tahammül edemedikleri için durumlarını iyileştirme çabasına girişmişlerdi. Gayet haklı olarak, mücadele etmeden açlıktan ölmek yerine zalimlerle mücadelede ölmenin ehven olduğuna karar vermişlerdi. Ama durumlarını düzeltemediler. Çarlık hükümeti, (kendilerinin ekip biçmiş olduğu tahılı soyguncu toprak sahiplerinin elinden aldıkları için!) köylülerin sıradan asiler ve soyguncular olduğunu ilan etti, sanki düşman üzerine yollarmış gibi üzerlerine birlikler yolladı; köylüler yenildi, kurşunlandı, birçoğu öldürüldü, gaddarca kırbaçlandı, birçoğu ölene dek. Türklerin Hristiyan düşmanlarına yaptıklarından daha kötü işkence gör-

düler. Çar'ın temsilcileri olan valiler işkencecilerin en kötüsüydü, gerçek cellatlar gibi davrandılar. Askerler köylülerin karılarına kızlarına tecavüz ettiler. Ve bütün bunlar olup bittikten sonra köylüler devlet görevlilerinden oluşan bir mahkemede yargılandılar, toprak sahiplerine 800.000 ruble ödemeye mahkûm edildiler. O iğrenç duruşmalarda, bir işkence odasında yapılan o duruşmalarda, savunma avukatlarına, köylülerin Çar'ın temsilcilerince, Vali Obolenskiy ve Çar'ın öteki hizmetkârlarınca nasıl kötü muameleye ve işkenceye tâbi tutulduğunu anlatma izni bile verilmedi.

Köylülerin mücadelesi haklı bir davaydı. Rus işçi sınıfı, Çar'ın hizmetkârları tarafından ölümüne kurşunlanan ve kırbaçlanan şehitlerin anısını hep onurlandıracaktır. O şehitler emekçi halkın özgürlüğü ve mutluluğu uğruna mücadele ettiler. Köylüler yenildiler, ama tekrar ve tekrar ayaklanacaklardır; bu ilk yenilgiden dolayı cesaretlerini yitirmeyeceklerdir. Sınıf bilinçli işçiler kentte ve kırda emekçi halka ellerinden geldiğince en yaygın biçimde köylülerin mücadelesini anlatacak ve yeniden, daha başarılı bir mücadele yolunda onlara yardım edecektir. Sınıf bilinçli işçiler ellerinden geldiğince köylülerin, *ilk köylü ayaklanmasının (1902) neden ezildiğini ve Çar'ın hizmetkârlarının değil köylü ve işçilerin zaferini güvence altına almak için neler yapmak gerektiğini* anlamalarına yardım edecektir.

Köylü ayaklanması ezildi, çünkü cahil ve politik olarak bilinçsiz bir kitlenin berrak ve kesin *politik* talepler olmaksızın, yani politik düzende bir değişiklik talebi olmaksızın düzenlediği bir ayaklanma idi. Köylü ayaklanması ezildi, çünkü *öncesinde hiçbir hazırlık yapılmamıştı.* Köylü ayaklanması ezildi, çünkü kır proleterleri henüz kent proleterleri ile ittifak içine girmemişlerdi. Köylülerin ilk başarısızlığının üç nedeni işte bunlardı. Bir ayaklanmanın başarılı olabilmesi için bilinçli bir politik hedefi olmalıdır, önceden hazırlık yapılmalıdır, Rusya'nın tamamına yayılınalı ve kentin işçileriyle ittifak içinde olmalıdır. Ve kentin işçilerinin mücadelesin-

deki her adım, Sosyal Demokrasinin her broşürü ve bildirisi, sınıf bilinçli bir işçinin kır proleterlerine hitaben yaptığı her konuşma, ayaklanmanın tekrarlanacağı ve başarıyla sonuçlanacağı günü yaklaştıracaktır.

Köylüler bilinçli bir politik hedefleri olmaksızın ayaklandılar, çünkü artık ızdırapları katlanılmaz hale gelmişti, çünkü hiç direnmeden hayvanlar gibi ölmek istemiyorlardı. Her tür soygundan, zulümden ve eziyetten o kadar çok çekmişlerdi ki kısa bir an için bile olsa Çar'ın merhameti hakkındaki belli belirsiz söylentilere inanmamak ellerinde değildi; tahılın açlıktan ölmekte olan insanlar arasında, bütün hayatları boyunca başkaları için çalışmış, toprağı ekip biçmiş olan, ama şimdi, "beylerin" ambarları patlayacak kadar dolu iken açlıktan ölmekte olan insanlar arasında bölüşülmesinin aklı başında her insan tarafından adil bir şey olarak görüleceğine inanmamak ellerinde değildi. Köylüler, en iyi topraklara ve bütün fabrikalara zenginler, toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından tam da acından ölmekte olan halkı kendileri için çalışmaya zorlamak amacıyla el konmuş olduğunu unutmuşa benziyordu. Yalnızca papazların zengin sınıfı savunan vaazlar vermekle kalmadığını, Çarlık devletinin tamamının, bütün o bürokratları ve askerleriyle zenginleri savunmak için harekete geçeceğini unutmuşlardı. Çarlık devleti köylülere işte bunu hatırlattı. Çarlık devleti, köylülere devlet iktidarının ne olduğunu, kimin hizmetkârı ve hamisi olduğunu vahşi bir zulümle göstermiş oldu. Köylülere bu dersi daha sık hatırlatmamız yeterli olacaktır: O zaman *politik düzeni değiştirmenin* niçin gerekli olduğunu ve *politik özgürlüğe* niçin ihtiyacımız olduğunu kolaylıkla anlayacaklardır. Bu gittikçe daha yaygın biçimde kavrandığında, okuması yazması olan ve kendi kafasıyla düşünebilen her köylü, uğruna her şeyden önce mücadele edilmesi gereken *üç temel talebe* aşina hale geldiğinde, köylü ayaklanmaları bilinçli bir politik hedefe sahip olacaktır. İlk talep: *ulusal çapta milletvekillerinden oluşacak bir meclisin, Rusya'da istibdat yönetimi yerine halka*

dayanan seçilmiş bir hükümeti geçirmek amacıyla toplanması. İkinci talep: *herkese her türlü kitap ve gazete yayınlama özgürlüğü.* Üçüncü talep: *köylülerin öteki bütün toplumsal zümrelerle tam hak eşitliğinin yasal olarak tanınması ve ana amacı serf köleliğinin bütün biçimlerinin ilgası olacak seçilmiş köylü komitelerinin kurulması.* Sosyal Demokratların başlıca ve temel talepleri işte bunlardır. Şimdi köylülerin bunları anlaması, halkın özgürlüğü uğruna mücadelede *ne ile başlanması gerektiğini* anlaması çok kolay olacaktır. Köylüler bu talepleri anladıkları zaman, mücadeleye önceden, uzun, sebatkâr ve azimli biçimde hazırlanmanın da gerekli olduğunu ve bunun yalnız başlarına değil kentin işçileri, Sosyal Demokratlar ile birlikte yapılması gerektiğini de anlayacaklardır.

Sınıf bilinçli her işçi ve köylü kendi çevresinde en akıllı, güvenilir ve cesur yoldaşları toplasın. Onlara Sosyal Demokratların ne istediğini anlatmaya çalışsın ki her biri verilmesi gereken mücadeleyi ve ileri sürülmesi gereken talepleri anlayabilsin. Sınıf bilinçli Sosyal Demokratlar yavaş yavaş, temkinli bir biçimde, ama hiç yılmadan köylülere Sosyal Demokratların doktrinini öğretmeye başlasın, okumaları için Sosyal Demokrat broşürler versin, güvenilir insanlardan oluşan küçük toplantılarda o broşürleri izah etsin.

Ama Sosyal Demokrasinin doktrini yalnızca kitaplarla öğretilmemelidir; etrafımızda gördüğümüz her zulüm ve adaletsizlik örneği bu amaçla kullanılmalıdır. Sosyal Demokrat doktrin zulmün, soygunun, adaletsizliğin her türüne karşı mücadelenin doktrinidir. Zulmün nedenlerini bilen ve *bütün hayatı boyunca her zulüm örneğine karşı mücadele eden,* gerçek bir Sosyal Demokrattır yalnızca. Bu nasıl yapılabilir? Sınıf bilinçli Sosyal Demokratlar, yaşadıkları kent veya köyde toplandıklarında, bunun bütün işçi sınıfının çıkarına en iyi nasıl yapılması gerektiğine kendileri karar vermelidirler. Nasıl yapılması gerektiğine ilişkin birkaç örnek vereyim. Diyelim ki, Sosyal Demokrat bir işçi köyünü ziyarete gelmiştir ya da kentte yaşayan bir Sosyal Demokrat işçi herhan-

gi bir köye gitmiştir. Bütün köy, bir örümceğin ağına yakalanmış bir sinek gibi, yakında yaşayan toprak sahibinin pençesine düşmüştür; hep bu esaret durumunda yaşamıştır ve bundan kaçış yolu bulamamaktadır. İşçi hemen en aklı başında, zeki ve güvenilir, adalet arayışı içinde olan ve önüne çıkacak ilk polis ajanından ürkmeyecek köylüleri bulmalı, onlara bu umutsuz esaretin nedenlerini izah etmeli, toprak sahiplerinin asilzade komitelerinin yardımıyla köylüleri nasıl aldatarak soyduğunu, zenginlerin ne kadar güçlü olduğunu ve Çarlık devletinden nasıl destek aldıklarını, Sosyal Demokrat işçilerin taleplerinin neler olduğunu anlatmalıdır. Köylüler bütün bu basit şeyleri anladıklarında, kafa kafaya vermeli, toprak sahibine karşı birleşik bir direniş göstermenin olanaklı olup olmadığını, (kentin işçilerinin fabrika sahiplerine karşı kendi taleplerini ileri sürdükleri gibi) öncelikli ve temel talepleri ileri sürmenin mümkün olup olmadığını tartışmalıdırlar. Eğer toprak sahibi bir büyük köyü veya birkaç köyü sultası altında tutuyorsa, yapılacak en iyi şey, güvenilir insanlar aracılığıyla en yakın Sosyal Demokrat komiteden bir *bildiri* istemektir. Bildiride Sosyal Demokrat komite köylülerin başlangıçtan beri altında ezildikleri esareti doğru biçimde betimleyecek, en somut taleplerini formüle edecektir (toprak kirasının düşürülmesi, kışlık işgücü kiralamasında yarım ücret değil düzgün ücret, kaçan sığırın verdiği hasar dolayısıyla daha az baskı ve çeşitli başka talepler). Okuması yazması olan bütün köylüler, böyle bir bildiriden meselenin ne olduğunu gayet iyi öğrenecekler, okuma yazması olmayanlar ise bildiride ne yazdığını onlara anlattıracaklardır. Köylüler bu sayede Sosyal Demokratların kendilerini desteklediğini, soygunculuğu mahkûm ettiğini açık biçimde göreceklerdir. O zaman köylüler, herkes birlik olursa, sınırlı da olsa bir rahatlamanın şimdi, derhal elde edilebileceğini ve kentlerdeki Sosyal Demokrat işçilerle omuz omuza verilecek bir büyük mücadele aracılığıyla bütün ülke için ne kadar büyük bir ilerleme uğruna çaba göstermeleri gerektiğini anlamaya başlayacaklardır. O zaman köylüler bu büyük

mücadele için gittikçe daha çok hazırlanmaya başlayacaklardır; güvenilir insanlar bulmayı ve talepleri için birlik olmayı öğreneceklerdir. Belki bazen, kentin işçilerinin yaptığı gibi, bir grev örgütlemeyi becereceklerdir. Doğrudur, bunu kırda yapmak kentte yapmaktan daha zordur, ama buna rağmen bazen becerilmesi mümkündür; başka ülkelerde, örneğin toprak sahiplerinin ve zengin çiftçilerin işgücü ihtiyacının yüksek olduğu yoğun çalışma mevsiminde başarılı grevler düzenlenmiştir. Eğer kır yoksulları grev yapmaya hazırsa, eğer genel talepler konusunda yeterince erken bir aşamada anlaşmaya ulaşıldıysa, eğer bu talepler bildiriler aracılığıyla veya toplantılarda düzgün biçimde izah edildiyse, herkes birlik olacaktır; o zaman toprak sahibi geri adım atmaya ya da hiç olmazsa açgözlülüğünü gemlemeye mecbur kalacaktır. Eğer greve herkes katıldıysa ve grev yoğun çalışma döneminde düzenlendiyse, toprak sahibi, hatta birliklerini kullanmaya hazır devlet temsilcileri bile bir şey yapmakta zorlanacaktır; zaman yitirilecek, toprak sahibi yıkım tehdidiyle karşı karşıya kalacak ve kısa süre içinde uysallaşacaktır. Tabii grev yeni bir şeydir ve yeni şeyler başlangıçta çok kolay olmaz. Kentin işçileri de başlangıçta birlik halinde mücadele etmeyi bilmiyordu; ortak biçimde hangi talepleri ileri süreceklerini bilmiyordu; yaptıkları tek şey makineleri parçalamak, fabrikayı harabeye çevirmekti. Ama artık işçiler birleşik bir mücadele yürütmeyi öğrenmiş bulunuyorlar. Her yeni işi önce öğrenmek gerekir. İşçiler şimdi derhal bir iyileştirme sağlamanın ancak birlik olurlarsa mümkün olduğunu anlıyorlar; bu arada halk birleşik direniş göstermeye alışıyor ve büyük ve belirleyici mücadeleye gittikçe daha çok hazırlanıyor. Benzer biçimde köylüler en berbat soygunculara kafa tutmayı, bir ölçüde iyileştirme sağlayabilmek için taleplerinde birlik olmayı, ve büyük özgürlük muharebesi için her yerde yavaş yavaş, sebatla hazırlanmayı öğrenecekler. Sınıf bilinçli işçilerin ve köylülerin sayısı hiç durmadan büyüyecek, kır Sosyal Demokratlarının birlikleri gittikçe daha çok güçlenecek; toprak sahibine esaretin, papaz tarafından soyulma-

nın, polis gaddarlığının ve bürokratik zulmün her örneği halkın gözünün artan ölçüde açılmasına yarayacak, onları birleşik direniş göstermeye ve politik düzeni zor kullanarak değiştirmek gerektiği fikrine alıştıracaktır.

Bu broşürün en başında kentin işçilerinin sokaklara ve meydanlara çıkarak açıktan özgürlük talep ettiklerini, bayraklarına "Kahrolsun istibdat!" yazdıklarını ve bu şiarı haykırdıklarını söylemiştik. Kentin işçilerinin sadece sokaklarda bağırmak için değil, büyük ve nihai mücadele için ayağa kalkacağı, tek bir insan gibi "Ya özgürlüğü kazanacağız ya da mücadelede hayatımızı vereceğiz!" diye haykıracağı, mücadelede düşmüş, ölmüş yüzlerce insanın yerini binlerce yeni, daha da kararlı savaşçının alacağı gün yakındır. İşte o zaman köylüler de Rusya'nın her yerinde ayağa kalkacak, kentin işçilerinin yardımına koşacak, işçilerin ve köylülerin özgürlüğü uğruna sonuna kadar savaşacaktır. Çar'ın sürüleri bu dalgaya karşı koyamayacaktır. Zafer emekçi halkın olacak, işçi sınıfı geniş, ferah bir yoldan bütün emekçi halkın her türlü zulümden kurtuluşuna doğru yürüyecektir. İşçi sınıfı özgürlüğünü sosyalizm uğruna mücadele etmek için kullanacaktır!

1904: BIR ADIM ILERI, IKI ADIM GERI - ROSA LUKEMBURG'A CEVAP

COLLECTED WORKS, CILT 7 S. 472-483.

Rosa Luxemburg yoldaşın *Neue Zeit* dergisinin 42 ve 43. sayılarındaki yazısı benim Partimizdeki kriz konusunda yazdığım Rusça kitabı eleştiriyor.* Alman yoldaşlarımıza, Parti literatürümüze gösterdikleri ilgi ve Alman Sosyal Demokratlarına bu literatürü tanıtmak için gösterdikleri çaba için teşekkür etmekten başka bir şey mümkün değil, ama işaret etmeliyim ki Rosa Luxemburg'un *Neue Zeit*'taki yazısı okuyucuya benim kitabımı değil, başka bir şeyi tanıtıyor. Bunu şu örneklerde görmek mümkün. Örneğin Luxemburg yoldaş kitabımın, "tavizsiz merkeziyetçilik" bakış açısının berrak ve ayrıntılı bir ifadesi olduğunu söylüyor. Luxemburg yoldaş böylelikle benim bir örgütlenme sistemine karşı bir başkasını savunduğumu varsaymış oluyor. Oysa aslında bu doğru değil. Ben, kitabımın ilk sayfasından son sayfasına kadar, akla gelebilecek her tür parti örgütlenmesi sisteminin en temel ilkelerini savunuyorum. Kitabım, bir örgütlenme sistemi ile bir başka örgütlenme sistemi arasındaki farklarla değil, hangi sistem olursa olsun, bunun parti fikri ile tutarlı bir tarzda nasıl sürdürüleceği, eleştirileceği ve düzeltileceği

* *Bir Adım İleri, İki Adım Geri.*

ile ilgileniyor. Rosa Luxemburg ayrıca şunu söylüyor: "Onun [Lenin'in] anlayışına göre, Merkez Komitesi'nin bütün yerel Parti komitelerini örgütleme yetkisi vardır." Oysa aslında bu doğru değil. Bu konuda görüşlerimin ne olduğu, önerdiğim Tüzük taslağı temelinde belgelendirilebilir. O taslakta yerel komiteleri örgütleme hakkı konusunda hiçbir şey yoktur. Bu hak Parti Kongresinin Tüzüğü bir çerçeveye kavuşturmak için oluşturduğu komisyon tarafından önerilmiştir, Kongre de komisyonun metnini kabul etmiştir. Ama benim ve çoğunluğun bir başka mensubunun yanı sıra, komisyonda Kongre azınlığının üç mensubu da bulunuyordu; öyleyse, Merkez Komitesi'ne yerel komiteleri örgütleme hakkını veren bu komisyonda çoğunluk hasımlarımdaydı. Luxemburg yoldaş iki şeyi birbirine karıştırmış bulunuyor. Birincisi, benim tüzük taslağımı, komisyonun değiştirilmiş taslağıyla ve Kongre'nin sonunda kabul ettiği haliyle Tüzük ile karıştırmış bulunuyor; ikincisi, Tüzüğün belirli bir hükmüne ilişkin belirli bir noktanın savunulması (o savunmada hiç de tavizsiz olduğum söylenemez, çünkü genel kurulda komisyon tarafından yapılmış olan değişikliğe itiraz etmedim) ile bir Parti kongresinin kabul etmiş olduğu Tüzüğe, daha sonraki bir kongre tarafından değiştirilene kadar uyulması gerektiği tezini (gerçekten de "ültra-merkeziyetçi", değil mi?) birbirine karıştırmış bulunuyor. Bu (okuyucunun hemen gözlemleyebileceği gibi "tam anlamıyla Blankist") tezi, kitabımda gerçekten "tavizsiz" biçimde savundum. Luxemburg yoldaş benim "Merkez Komitesi'nin partinin tek aktif çekirdeği olduğu" kanaatinde olduğumu söylüyor. Oysa aslında bu doğru değil. Ben böyle bir görüşü hiçbir zaman savunmadım. Tam tersine, muarızlarım (Partinin İkinci Kongresinin azınlığı) yazılarında benim Merkez Komitesi'nin bağımsızlığını yeterince savunmadığım, Komite'yi, her ikisi de yurtdışında yerleşmiş olan Merkez Organı'nın yayın kuruluna ve Parti Konseyi'ne çok fazla tâbi kıldığımı iddia ettiler. Bu iddialara karşı kitabımda, çoğunluğun Parti Konseyi'nde üstün olduğu dönemde Parti Konseyi'nin Merkez Komitesi'nin

bağımsızlığına müdahale yolunda hiçbir girişiminin olmadığı, ama Parti Konseyi'nin azınlığın bir silahı haline gelmesinden sonra bunun derhal görüldüğü yanıtını verdim. Rosa Luxemburg yoldaş Rus Sosyal Demokratları arasında birleşik bir parti ihtiyacı konusunda hiçbir fikir ayrılığı olmadığını, bütün tartışmanın merkezileşmenin derecesi üzerinde olduğunu söylüyor. Oysa aslında bu doğru değil. Eğer Luxemburg yoldaş çoğunluğu oluşturan birçok yerel Parti komitesinin kararlarını araştırma zahmetini gösterseydi, tartışmamızın esas olarak Merkez Komitesi'nin ve Merkez Organı'nın Parti Kongresi'ndeki çoğunluğun eğilimini temsil edip etmemesi olduğunu kolaylıkla görebilirdi. Bu "ültra-merkeziyetçi" ve "tam anlamıyla Blankist" talep konusunda değerli yoldaş tek kelime etmiyor; bunun yerine, kısmın bütüne mekanik biçimde tâbi kılınmasına, kölece boyun eğmeye, kör itaate ve benzeri birtakım öcülere karşı nutuk atmayı tercih ediyor. Luxemburg yoldaşa, kölece boyun eğmenin Parti için çok zararlı olduğu yolundaki derin fikri işlediği için çok müteşekkirim, ama şunu öğrenmek isterdim: Yoldaş güya partinin merkezi kurumları olan organların, Parti Kongresi'nin azınlığının hâkimiyetinde olmasını normal mi görüyor? Böyle bir şeyi hayal edebiliyor mu? Herhangi bir partide bu durumu görmüş mü? Luxemburg yoldaş, Rusya'da büyük ve son derecede merkeziyetçi bir işçi partisinin oluşturulması için bütün koşulların var olduğu fikrinin babalığını bana atfediyor. Yine olgusal bir yanlış. Kitabımın hiçbir yerinde böyle bir görüşü, bırakın savunmayı, dile bile getirmedim. Benim ileri sürdüğüm tez başka bir şey ifade ediyordu, ifade ediyor: Israrla belirttim ki, Parti Kongresi'nin kararlarına uyulmasını beklemek için bütün koşullar şimdiden mevcuttur; özel bir çevrenin bir Parti kurumunun yerine geçeceği dönem geride kalmıştır. Partimizdeki bazı akademisyenlerin tutarsız ve istikrarsız davrandığına ve kendi disiplinsizliklerinin suçunu Rus proleterlerinin üzerine atmaya hakları olmadığına ilişkin deliller sundum. Rus işçileri şimdiden ve farklı ortamlarda defaatle Parti Kongresi kararlarına uyulma-

sı gerektiği yönünde fikir belirtmişlerdir. Luxemburg yoldaşın, tezimin olgusal temeli konusunda tek bir kelime etmeksizin bu tür bir görüşün "iyimser" olduğunu ilan etmesi (tersine "kötümser" olarak görülmesi daha doğru olmaz mıydı?), gülünüp geçilecek bir davranıştan başka bir şey değildir. Luxemburg yoldaş benim fabrikanın eğitsel etkisini yücelttiğimi belirtiyor. Bu doğru değil. Benim Partiyi bir fabrika gibi resmettiğimi söyleyen ben değildim, hasımlarımdan biriydi. Kendisini alay konusu yaptım ve kendi sözlerinden hareketle fabrika disiplininin iki boyutunu birbirine karıştırdığını kanıtladım. Maalesef Luxemburg yoldaş da bu iki boyutu birbirine karıştırıyor.

Luxemburg yoldaş, benim devrimci Sosyal Demokratı sınıf bilinçli işçilerin örgütüyle özdeşleşmiş bir Jakoben olarak tanımlamakla kendi bakış açımı belki de hasımlarımdan herhangi birinin yapabileceğinden çok daha sivri biçimde ifade etmiş olduğumu söylüyor. Bir başka olgu yanlışı. Jakobenizmi ilk gündeme getiren ben değildim, P. Akselrod idi. Partimizin gösterdiği eğilimleri büyük Fransız Devrimi günlerinin eğilimlerine benzeten ilk o oldu. Ben yalnızca bu paralelliğin kurulmasının ancak günümüz Sosyal Demokrasisinin devrimci bir kanat ile oportünist bir kanat arasında bölünmesinin bir ölçüde Montanyarlarla Jirondenler arasındaki bölünmeye tekabül etmesi anlamında geçerli olabileceğini belirttim. Parti Kongresi'nin arkasında durduğu eski *İskra* bu tür bir paralelliği sık sık kurmuştur. Tam da bu bölünmeyi gördüğü içindir ki, eski *İskra* Partimiz içindeki oportünist kanada, *Raboçeye Dyelo* eğilimine karşı mücadele etmiştir. Rosa Luxemburg burada 18. ve 20. yüzyıldaki iki devrimci eğilim arasında yapılmış bir *karşılaştırmayı*, bu eğilimlerin birbiriyle özdeşleştirilmesi ile karıştırıyor. Örneğin ben Jungfrau'nun Küçük Scheidegg karşısında, dört katlı bir evin iki katlı bir ev karşısındaki durumuna benzediğini söylesem, bu, dört katlı evi Jungfrau ile özdeşleştirdiğim anlamına gelmez. Luxemburg yoldaş Partimizin içindeki farklı eğilimlerin olgusal analizini bütünüyle tablonun dışında bırakıyor.

Oysa kitabımın büyük bölümü tam da, Parti Kongresi'nin tutanakları temelinde bu analize hasredilmiş durumda; önsözde bu duruma özellikle dikkat çekiyorum. Rosa Luxemburg Partimizdeki güncel durum hakkında konuşuyor, ama aslında Partimizin temellerini atmış olan Kongremizi tümüyle görmezlikten geliyor. Belirtmek zorundayız, biraz fazla aceleci bir girişim! Özellikle de ben kitabımda hasımlarımın Parti Kongresi'ni görmezlikten geldiklerini ve bunu yaparak bütün iddialarını her tür olgusal temelden yoksun bıraktıklarını yüz kez söylemişken.

Luxemburg yoldaş tam tamına aynı basit hatayı yapıyor. Çıplak sözcükleri, bunların somut anlamını kavramaya zahmet etmeden tekrar ediyor. Benim ağzıma sıradan gerçekler, genel ilkeler ve anlayışlar, mutlak doğrular yerleştiriyor ve sonra benim tek hareket noktam olan, bütünüyle kesin olgulara dayanan göreli doğruları sessizlikle geçiştirmeye çalışıyor. Ondan sonra da yerleşik formüllere çatıyor ve Marx'ın diyalektiğini hatırlatıyor! İmal edilmiş birtakım formüllerden ibaret olan ve diyalektiğin ABC'sine aykırı olan, değerli yoldaşın kendi yazısıdır. Bu ABC bize soyut hakikat diye bir şey olmadığını, hakikatin her zaman somut olduğunu söyler. Rosa Luxemburg yoldaş bizim Parti mücadelemizin somut olgularını kibirli bir tavırla görmezlikten geliyor ve ciddi biçimde tartışılması olanaklı olmayan meseleler üzerine tumturaklı nutuklar çekiyor. Luxemburg yoldaşın ikinci yazısından son bir örnek vereyim. Kendisi, benim Tüzüğün formüle ediliş tarzının bu Tüzüğü oportünizme karşı az ya da çok etkili bir silah haline getirebileceği yolundaki sözlerimi aktarıyor. Kitabımda hangi formülasyonlardan söz ettiğim ve Kongre'de hepimizin hangi formülasyonlar üzerine konuştuğumuz konusunda tek kelime söylemiyor. Parti Kongresi'nde tartışmanın ne olduğu ve benim tezlerimi kimlere karşı ileri sürdüğüm konusuna hiç mi hiç değinmiyor. Bunun yerine, bana bir iyilik yapıp oportünizm konusunda bir konferans veriyor. Nerede? Parlamenter ülkelerde! Ama Rusya'da oportünizmin özgül çeşitlemeleri, bu akımın

bu ülkede kazandığı özel tonlar, benim kitabımın üzerinde durduğu bu asıl konu hakkında yazısında tek bir kelime bulamıyoruz. Bu çok parlak argümanların sonucu şu: "Parti Tüzüğü kendi içinde [??bunu anlayan beri gelsin!] oportünizme karşı bir silah olma amacını taşımaz, yalnızca Partinin varolan devrimci-proleter çoğunluğunun hâkim etkisini duyurmak için bir dış enstrümandır." Evet, tam da böyle. Ama Rosa Luxemburg Partimizin bu varolan çoğunluğunun nasıl oluşmuş olduğunu belirtmiyor; oysa bu tam da benim kitabımda anlattığım şey. Luxemburg Plehanov ile benim bu dış enstrümanın yardımıyla hangi etkiyi savunduğumuzu da belirtmiyor. Sadece şunu ekleyebilirim: Parti Tüzüğünün "kendi içinde" bir silah olduğu türünden bir saçmalığı asla ve hiçbir yerde kullanmış değilim.

Görüşlerimin bu tür sunulmasına karşı en iyi cevap verme yöntemi, Parti mücadelemizin somut olgularını ortaya koymak olacaktır. O zaman Luxemburg yoldaşın soyut sıradan gerçeklerinin ve formüllerinin somut olgularla ne kadar az uyuştuğunu herkes görme fırsatına kavuşacaktır.

Partimiz Rusya'da 1898 baharında çeşitli Rus örgütlerinin temsilcilerinin katıldığı bir kongrede kurulmuştur. Parti Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi adını almış, *Raboçaya Gazeta*'yı Merkez Organı olarak kabul etmiş, Yurtdışı Rus Sosyal Demokratları Birliği de partinin dış temsilcisi olmuştur. Kongreden çok kısa süre sonra Parti Merkez Komitesi tutuklanmıştır. *Raboçaya Gazeta* ikinci sayısından sonra yayınını durdurmak zorunda kalmıştır. Partinin tamamı, (komiteler olarak bilinen) yerel Parti örgütlerinin şekilsiz bir bileşimi haline gelmiştir. Bu yerel komiteler arasındaki tek bağ ideolojik bir bağdı, yani sadece manevi bir bağ. Bir bölünmüşlük, yalpalama ve bölünme döneminin yeniden başlaması kaçınılmazdı. Partimizde Batı Avrupa partilerine göre sayısal bakımdan çok daha yüksek bir yüzde oluşturan aydınlar, yeni bir moda olarak Marksizme yönelmişlerdi. Bu moda yerini, çok kısa bir süre içinde, bir yandan Marx'ın

burjuva eleştirisine kölece bir teslimiyete, bir yandan da saf anlamda sendikalist (grevcilik – Ekonomizm) bir işçi hareketine düşkünlüğe bıraktı. Entelektüel-oportünist eğilim ile proleter-devrimci eğilim arasındaki ayrışma, Yurtdışı Birliği'nde bir bölünmeye yol açtı. *Raboçaya Mısl* gazetesi ve yurtdışında yayınlanan *Raboçeye Dyelo* dergisi (ikincisi biraz daha az olmak üzere) Ekonomizmin bakış açısının sözcüsü oldular: Politik mücadelenin önemini küçümsüyor ve Rusya'da bir burjuva demokratik unsurun var olduğunu yadsıyorlardı. Marx'ın yasal eleştiricileri (Struve, Tugan-Baranovskiy, Bulgakov, Berdyaev ve geri kalan baylar) hep birlikte sağa savruldular. Avrupa'nın hiçbir yerinde Bernstein'cılığın Rusya'daki kadar hızlı biçimde mantıksal sonucuna (bir liberal grubun oluşumu) ulaştığı görülmemiştir. Bu ülkede, Bay Struve Bernstein'cılık adına "eleştiri" ile başladı ve işi (kelimenin Avrupa'daki anlamında) liberal bir dergi olan *Osvobojdeniye* dergisini çıkarmaya kadar vardırdı. Yurtdışı Birliği'nden kopmuş olan Plehanov ve arkadaşları *İskra* ve *Zarya*'nın kurucularından destek buldular. Bu iki yayın, Partinin oportünist kanadına karşı "üç yıllık parlak bir kampanya" yürüttü (bu konuda Luxemburg yoldaş dahi bir şeyler duymuştur): Sosyal Demokrat Montanyarların Sosyal Demokrat Jirond'a karşı (ifade eski *İskra*'nındır) bir kampanyasıydı bu, *Raboçeye Dyelo* (Kriçevskiy, Akimov, Martınov yoldaşlar ve diğerleri) hakkında bir kampanya, Yahudi Bund'una karşı bir kampanya, Rusya içinde bu eğilimi iştiyakla destekleyen örgütler hakkında bir kampanya (özellikle de San Petersburg'da kendine İşçi Örgütü adını yakıştıran kuruluş ve Voronej Komitesi'ne karşı).

Komiteler arasındaki yalnızca ideolojik bağın yeterli olmadığı gittikçe daha açık hale geliyordu. Gerçekten birleşik bir parti yaratma, yani 1898'de sadece ilk belirtileri ortaya çıkan şeyin gerçek hale getirilmesi ihtiyacı, kendini gittikçe daha belirgin biçimde hissettiriyordu. Nihayet, 1902'nin sonunda İkinci Parti Kongresi'ni toplamak üzere bir Düzenleme Komitesi oluşturuldu. Büyük ölçüde Rusya'daki *İskra* ör-

gütlenmesi tarafından oluşturulan bu Düzenleme Komitesi, aynı zamanda Yahudi Bund'undan bir üyeye de yer vermişti. 1903 sonbaharında nihayet toplanan İkinci Kongre, bir yandan Partinin formel olarak birleşmesiyle, bir yandan da "çoğunluk" ve "azınlık" arasında bir bölünmeyle sonuçlanacaktı. Bu bölünme Kongre'den önce mevcut değildi. Maalesef azınlığın destekçileri (Luxemburg yoldaş da dahil) bu tür bir analizden korku içinde uzak duruyorlar.

Ben, Luxemburg yoldaş tarafından Alman okuyucusuna o kadar tuhaf bir biçimde sunulan kitabımda (400 sayfalık bir kitap boyunda olan) Kongre tutanaklarının incelenmesine yüz sayfadan fazla yer ayırıyorum. Bu analiz beni delegeleri, daha doğrusu oyları (tek oy hakkı olan delegelerin yanı sıra iki oy hakkı olanlar da vardı) dört ana gruba ayırmaya yöneltiyor: (1) *İskra*'cıların çoğunluğu (eski *İskra* eğiliminin taraftarları) – 24 oy; (2) *İskra*'cıların azınlığı – 9 oy; (3) Merkez (buna alaylı biçimde "Bataklık" da deniyor) – 10 oy; (4) *İskra* karşıtları – 8 oy. Toplamı 51 oy ediyor. Bu grupların Kongre'deki *bütün* oylamalardaki rolünü inceliyorum ve (programa, taktiğe ve örgütlenmeye ilişkin) bütün konularda Kongre'nin *İskra*'cılarla *İskra* karşıtları arasında bir mücadele alanı olduğunu, "Bataklığın" ise çeşitli zikzaklar yaptığını kanıtlıyorum. Partimizin tarihine asgari düzeyde aşina olan herkes bunun başka türlü olamayacağını kaçınılmaz olarak görür. Ama (Rosa Luxemburg da dahil) azınlığın bütün destekçileri bu mücadeleye gözlerini kapatmaktadırlar. Niçin? Çünkü bu mücadele azınlığın şu andaki pozisyonunun bütünüyle yanlış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Parti Kongresi'ndeki mücadelede, onlarca meselede, onlarca oylamada, *İskra*'cılar *İskra* karşıtları ile ve, eldeki konu ne kadar somutsa, Sosyal Demokrat faaliyetin temellerini ne kadar belirgin biçimde etkiliyorsa, eski *İskra*'nın uzun süredir savunduğu planları pratiğe uygulama ile ne kadar elle tutulur biçimde ilgiliyse, *İskra* karşıtlarıyla o kadar kesin biçimde aynı safta yer alan "Bataklık" ile mücadele ettiler. *İskra* karşıtları (özellikle Akimov yoldaş, onunla hep aynı fikir-

de olan San Petersburg İşçi Örgütü delegesi Brouckère yoldaş ve hemen hemen her durumda Martınov yoldaş ve Yahudi Bund'unun beş delegesi) eski *İskra*'nın doğrultusunun kabul edilmesine karşıydılar. Birbirinden ayrı duran eski örgütleri savunuyorlardı; bunların Partiye tâbi kılınmasına, Parti ile kaynaşmasına karşı oy kullandılar (Düzenleme Komitesi olayı, *Yujnı Raboçı* grubunun –Bataklığın önde gelen grubunun– dağıtılması vb.). Merkeziyetçi Tüzüğe karşı mücadele ettiler (Kongre'nin 14. oturumu) ve o aşamada *İskra*'cıların *tamamını* "örgütlenmiş güvensizlik", "olağanüstü hal yasaları" ve benzeri korkunç şeyleri savunmakla suçladılar. *İskra*'cıların istisnasız *tamamı* o sırada bu iddialara güldüler; Rosa Luxemburg yoldaşın bu öcüleri şimdi ciddiye alması dikkat çekicidir. Tartışılan konuların çok büyük bir çoğunluğunda *İskra*'cılar mücadeleyi kazandı; yukarıda verilen sayılardan da belli olduğu gibi Kongre'ye hâkim oldular. Ama Kongre'nin ikinci yarısında, daha az önemli meseleler karar altına alınırken, *İskra* karşıtları daha iyi bir konuma ulaştılar: *İskra*'cıların bazıları onlarla aynı yönde oy kullandı. Örneğin, programımızda bütün dillerin eşitliğini ilan etme konusunda böyle oldu; bu konuda *İskra* karşıtları Program Komitesi'ni neredeyse yenilgiye uğratıyor ve kendi formüllerini kabul ettiriyorlardı. Tüzüğün 1. Maddesi konusunda da aynı şey oldu: *İskra* karşıtları ve "Bataklık" Martov'un formülünün oylamada kazanmasını sağladı. Bu formüle göre, yalnızca Parti örgütlerine mensup olanlar değil (Plehanov ve benim savunduğumuz formül), aynı zamanda parti örgütlerinin kontrolü altında çalışan herkes parti üyesi olarak tanımlanıyordu.

Aynı şey, Merkez Komitesi ve Merkez Organı'nın yayın kurulu için yapılan seçimlerde oldu. Sağlam çoğunluk 24 *İskra*'cıdan oluşuyordu; bunlar yayın kurulunda uzun zamandır planlanmakta olan bileşim değişikliğinin kabulünü sağladılar: Eski altı yayın kurulu üyesinden üçü seçildi. Azınlık 9 *İskra*'cıdan, "merkez"in 10 üyesinden ve bir *İskra* karşıtından oluşuyordu (Yahudi Bund'unu ve *Raboçeye Dyelo*'yu

temsil eden öteki 7 *İskra* karşıtı o aşamada Kongre'den çekilmişti). Azınlık seçimlerden o kadar hoşnutsuz kaldı ki seçimlerin geri kalan bölümünde yer almamaya karar verdi. Kautsky yoldaş, bundan sonra ortaya çıkan mücadelenin esas nedeninin yayın kurulundaki bileşim değişikliği olduğunu söylerken bütünüyle haklıdır. Ama benim (aynen böyle!) yayın kurulundan üç yoldaşı "ihraç" ettiğim yolundaki görüşü, ancak kendisinin Kongremiz hakkında hiç bilgi sahibi olmamasına atfedilebilir. Birincisi, birilerinin bir göreve seçilmemesi, ihraçtan çok farklı bir şeydir ve elbette benim Kongrede herhangi birini ihraç etme yetkim yoktu; ikincisi Kautsky yoldaş, *İskra* karşıtları, "Merkez" ve *İskra* taraftarlarının küçük bir bölümü arasında kurulmuş olan koalisyonun politik uzantıları da olduğundan ve seçimlerin sonucunu kaçınılmaz olarak etkileyeceğinden, anlaşılan haberdar bile değildir. Kongremizde olan bitene kasıtlı olarak gözlerini kapatmayan herkes azınlık ve çoğunluk olarak yeni bölünmemizin Partimizin daha önceki proleter-devrimci bir kanat ile entelektüel-oportünist bir kanat arasındaki bölünmesinin yalnızca bir çeşitlemesi olduğunu muhakkak anlayacaktır. Bu bir olgudur. Bunu ne başka türlü izah edebilirsiniz, ne de gülüp geçerek yok sayabilirsiniz.

Maalesef, Kongre'den sonra bu bölünmede rol oynayan ilkeler kooptasyon üzerine patlak veren itiş kakış tarafından gölgelendi: azınlık, üç eski yayın kurulu üyesi kooptasyon [bir kurulun kendini yeni üyelerle genişletmesi] yoluyla yeniden göreve getirilmedikçe merkez kurumlarının kontrolü altında çalışmayı reddediyordu. Bu mücadele iki ay boyunca sürdü. Kullanılan silahlar boykot ve Partinin işleyişinin aksatılması idi. Bu konuda fikir belirten on dört komiteden on ikisi, bu mücadele yöntemlerini sert bir şekilde kınadı. Azınlık, Plehanov ve benim tarafımızdan yapılan, bakış açılarını *İskra*'da ifade etmeleri yolundaki öneriyi bile kabul etmiyordu. Yurtdışı Birliği'nin Kongresinde iş, merkezi organların üyelerine hakaret ve çirkin sözler (despotlar, bürokratlar, jandarmalar, yalancılar vb. vb.) yağdırılmasına kadar vardırıldı. Bu üye-

ler kişisel inisiyatifi boğmak, kölece boyun eğme, kör itaat vb. istemek gibi şeylerle suçlandı. Plehanov'un azınlığın bu mücadele yöntemlerini anarşistçe olarak nitelemesi bir işe yaramadı. Bu Kongreden sonra Plehanov bana karşı yazılmış çığır açıcı yazısını yazdı: "Ne Yapmamalı?" (*İskra*'nın 52. sayısında). Bu yazıda, revizyonizmle mücadele etmenin ille de revizyonistlerle mücadele etmek demek olmadığını söylüyordu; herkes buradaki referansın azınlığımıza olduğunu kolayca anlamıştı. Ayrıca, Rus devrimcisinin içinde derin bir yer tutan anarşist bireycilikle her zaman mücadele edilmesinin gerekmediğini, bazen bunu yatıştırmak ve bir bölünmeyi önlemek için tavizler verilmesinin daha iyi bir yol olabileceğini belirtiyordu. Bu görüşü paylaşamayacağımdan yayın kurulundan istifa ettim; bunun üzerine azınlığa mensup yayın kurulu üyeleri kooptasyon yoluyla yeniden göreve getirildiler. Bunu Merkez Komitesi'ne kooptasyon konusunda bir mücadele izledi. Benim azınlığın Merkez Organı'nı, çoğunluğun ise Merkez Komitesi'ni elde tutmasına dayalı olarak barış yapma önerim reddedildi. Mücadele devam etti; onlar bürokrasiye, ültra merkeziyetçiliğe, formalizme, Jakobenizme, Schweitzer'ciliğe (bana Rus Schweitzer'i adını takmışlardı) ve benzeri öcülere karşı "ilke" savaşı veriyorlardı. Kitabımda bütün bu suçlamaların ne kadar gülünç olduğunu ortaya koydum ve bütün bunların ya kooptasyon konusunda itiş kakışla ilgili olduğunu ya da (bunlar koşullu biçimde "ilkeler"le ilgili görülecekse) oportünist, Jironden ifadelerden başka bir şey olmadığına işaret ettim. Günümüzün azınlığı, Akimov yoldaşın ve öteki tescilli oportünistlerin, Kongremizde eski *İskra*'nın taraftarlarının tamamının merkeziyetçiliğine karşı söylediklerini tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyor.

Rusya'daki komiteler, Merkez Organı'nın bir özel çevrenin organına, kooptasyon itiş kakışının ve parti içi skandalın organına dönüşmesi karşısında öfkeye kapıldılar. En sert düzeyde kınama içeren bir dizi karar kabul edildi. Sadece daha önce sözü edilmiş olan San Petersburg İşçi Örgütü ve Vo-

ronej Komitesi (her ikisi de Akimov yoldaşın destekçisiydi) yeni *İskra*'nın doğrultusu konusunda *ilke düzeyinde* memnuniyetlerini ifade ettiler. Üçüncü Parti Kongresi'nin toplanması konusunda talepler gittikçe artıyordu.

Partimizdeki mücadeleyi ilk elden inceleme zahmetini gösterecek okuyucu kolaylıkla görecektir ki, somut ve pratik olarak, Rosa Luxemburg yoldaşın "ültra merkeziyetçilik", merkezileşmenin tedrici olması gerektiği ve benzeri konularda söyledikleri Kongremizle alay etmektir; soyut ve teorik olarak ise (eğer burada teoriden söz etmenin herhangi bir anlamı varsa), Marksizmin vülgarizasyonundan, hakiki Marksist diyalektiğin çarpıtılmasından vb. başka bir şey değildir.

Parti içindeki mücadelemizin son evresine çoğunluk üyelerinin Merkez Komitesi'nden kısmen kovulmuş, kısmen de yararsız, etkisiz eleman haline getirilmiş olması damga vuruyor. (Bu, Merkez Komitesi'nin bileşiminde gerçekleşen değişiklikler vb. dolayısıyla oldu.) Yayın kurulunun eski üyelerinin kooptasyonundan sonra benzer biçimde azınlığın eline geçen Parti Konseyi ve şu andaki Merkez Komitesi Üçüncü Kongre'nin toplanması için yapılan tüm ajitasyonu mahkûm etmiş bulunuyor; şimdi tuttukları yol, azınlığın bazı üyeleriyle kişisel düzeyde anlaşmalar ve pazarlıklar yapmak. Kongre toplanması için ajitasyon yapma suçunu işlemiş olan örgütler –örneğin Merkez Komitesi'nin uzantısı olan bir organ– tasfiye edilmiş bulunuyor. Parti Konseyi ve yeni Merkez Komitesi, Üçüncü Kongre'nin toplanmasına karşı boylu boyunca bir kampanya ilan etti. Çoğunluk buna "Kahrolsun Bonapartizm!" sloganıyla yanıt vermiş bulunuyor (bu, çoğunluk adına konuşmakta olan Galyorka yoldaşın bir broşürünün başlığı). Parti kongresine karşı mücadele eden Parti kurumlarının Parti karşıtı ve Bonapartist olduğunu ilan eden gittikçe daha fazla sayıda karar kabul ediliyor. Azınlığın ültra merkeziyetçiliğe karşı ve özerklik taraftarı laflarının ne kadar ikiyüzlü olduğu, benim ve bir başka

yoldaşın kurduğu (ve Galyorka yoldaşın yukarıda sözü edilen broşürünü ve bazı başka yayınları çıkarmış olan) yeni bir çoğunluk yayınevinin parti dışı ilan edilmesinden belli. Yeni yayınevi çoğunluk açısından görüşlerini yaymak bakımından tek olanağı sağlıyor, çünkü *İskra*'nın sütunları çoğunluğa pratik olarak kapatılmış durumda. Oysa (ya da tam da bundan dolayı) Parti Konseyi yukarıdaki kararı almış bulunuyor; bunda da dayanağı bütünüyle formel: Hiçbir parti örgütünün yayınevimiz için yetki vermemiş olması.

İkinci Kongre'nin almış olduğu bütün kararların ve Kongrede yapılan seçimlerin hükümsüz kılınmasının ve Partiye hesap verecek Parti kurumlarının Üçüncü Kongre'nin toplanmasına karşı mücadele etmesinin, çok olumlu olabilecek çalışmaların ne kadar çok ihmal edilmesine, Sosyal Demokrasinin prestijinin ne ölçüde sarsılmasına, Partinin ne kadar demoralize olmasına yol açtığını söylemeye bile gerek yok.

1904: LIBERALLERE TÂBİ OLMAYA KARŞI

COLLECTED WORKS, CİLT 7 S. 499-500, 501, 503, 514-15.

Şimdi yeni *İskra*'nın planını inceleyelim. Yayın kurulu, liberal demokratların kararlılıktan yoksunluğunu ve yarı gönüllü tavırlarını da, liberal burjuvazi ile proletarya arasındaki çıkar karşıtlığını da gösteren her tür malzemeyi tam olarak kullanmamız, bunu "programımızın temel taleplerine uygun biçimde" yapmamız gerektiğini teslim ediyor. "Ama" diye devam ediyor yayın kurulu, "*ama* mutlakiyetçiliğe karşı verilen mücadele çerçevesinde, özel olarak da günümüzdeki evresinde, liberal burjuvaziye karşı tutumumuz onu daha cesur olmaya itme ve proletaryanın, Sosyal Demokratların önderliğinde, ileri süreceği [? ileri sürdüğü?] taleplerine katılmaya teşvik etme *göreviyle belirlenmektedir*." Bu tuhaf tiradın içinde yer alan özellikle tuhaf kelimeleri yatık olarak gösterdik. Çünkü, bir yanda yarı gönüllülüğün eleştirisi ve antagonistik ilişkilerin analizi ile öte yanda bu insanları daha cesur olmaya itmeyi ve katılmaya teşvik etmeyi karşı karşıya getirmeye tuhaf demekten başka elden ne gelir ki? Liberal demokratları, savundukları demokrasinin yarı gönüllülüğünün amansız bir analizi ve kahredici bir eleştirisini yapmaksızın daha cesur olmaya nasıl itebiliriz? Burjuva

(liberal) demokratları demokrat olarak davranma niyetinde oldukları ve demokrat olarak davranmaya mecbur kaldıkları ölçüde, zorunlu olarak halkın mümkün olan en geniş kesimlerinin desteğini almaya çalışacaklardır. Bu kaçınılmaz olarak şu çelişkiyi doğurur. Halkın bu kesimleri ne kadar geniş olursa, aralarında proleter ve yarı-proleter katmanların daha çok sayıda, politik ve sosyal sistemin tam olarak demokratikleşmesini talep eden temsilcisi olacaktır; öyle bir tam demokratikleşme ki, bu, burjuva hâkimiyetinin her türünün önemli payandalarının (monarşi, daimi ordu, bürokrasi) sarsılması tehdidini yaratacaktır. Burjuva demokratları, doğaları gereği, bu tür talepleri karşılamaktan acizdirler ve dolayısıyla doğaları gereği kararlılıktan yoksunluğa ve yarı gönüllülüğe mahkûmdurlar. Bu yarı gönüllülüğü eleştirerek Sosyal Demokratlar liberalleri ileri gitmeleri için dürtüklerler ve gittikçe daha çok proleteri ve yarı-proleteri, kısmen küçük burjuvayı da, liberal demokrasiden işçi sınıfı demokrasisine kazanmış olurlar. O zaman şunu söylemek nasıl mümkün olur? Liberal burjuvazinin yarı gönüllülüğünü eleştirmeliyiz, *ama* (ama!) ona karşı tutumumuz onu daha cesur olmaya itme göreviyle belirlenmektedir. Bu açıkça kafa karışıklığıdır; ya yazarlarının liberallerin açık biçimde ortaya hiç çıkmadığı, ağızlarını açmaları için tahrik, teşvik, taltif edilmeleri gerektiği döneme doğru geri gitmekte olduğunu gösterir ya da liberalleri daha cesur olmaya "itme"nin yolunun proleterlerin cesaretinden eksiltmek olduğu fikrine doğru kaymakta olduklarını. (...)

[Liberaller] "aşırı" partilerin devrimci sosyalist hedeflerinden korkuyorlar, burjuvazinin hâkimiyetini devirene kadar durmayacak, silahlarını bırakmayacak olan proletaryanın bağımsız devrimci eyleminin ilk habercileri olan bildirilerden korkuyorlar. Bu korkuya ilham veren gülünç öcüler değil, işçi sınıfı hareketinin gerçek doğası; ve bu, elbette birkaç bireyi ve grubu saymazsak, burjuvazinin yüreğinden silinemeyecek bir korku. İşte bu yüzdendir ki, yeni

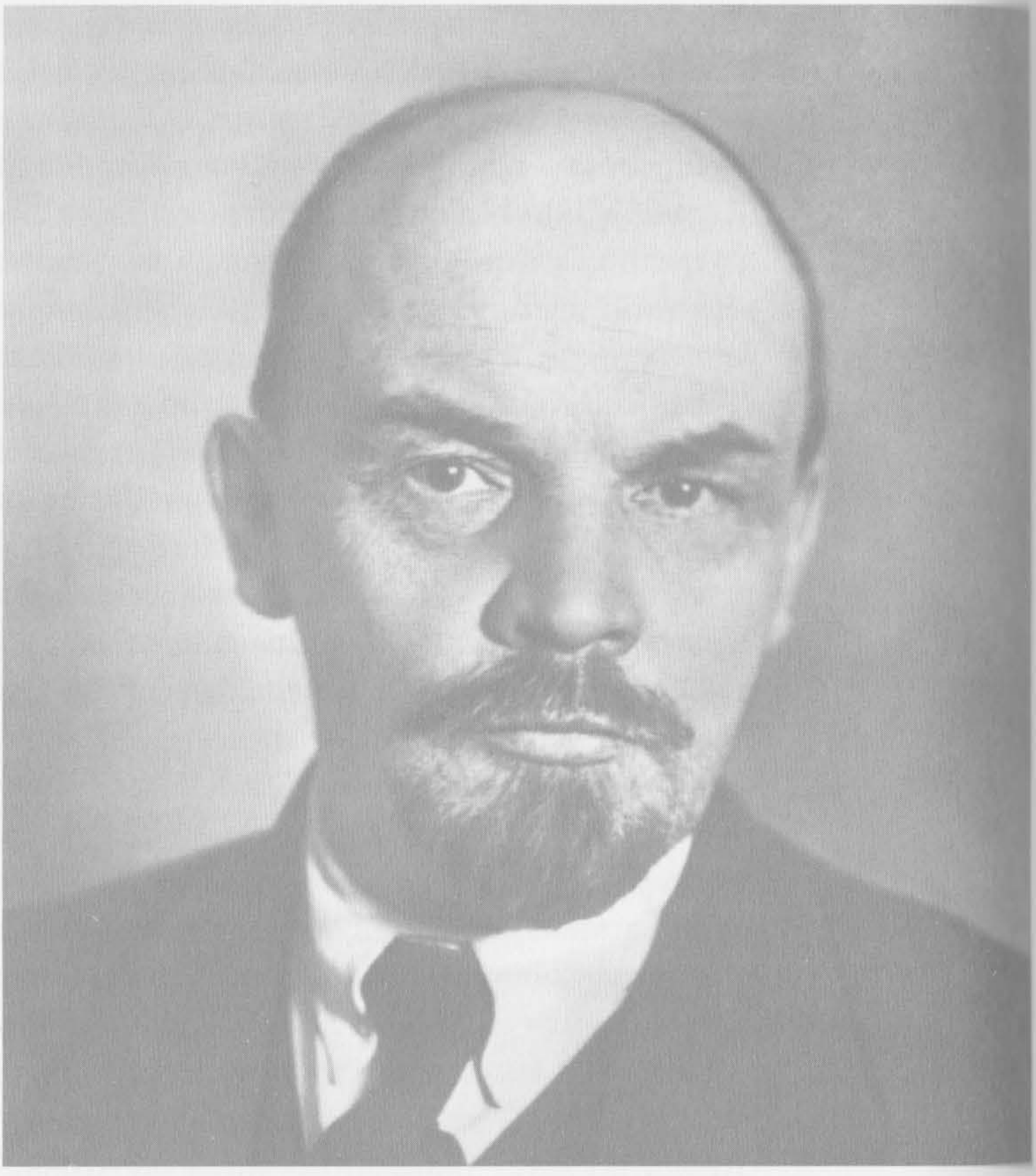
İskra'nın Zemstvo'cuların ve burjuva muhalefetinin temsilcilerine gözdağı verme taktiğinin itibar kaybına yol açacağına dair lafları kulağa bu kadar yanlış geliyor. Bildirilerden korkan, sınırlı oy hakkını tanıyan bir anayasadan öteye geçen her şeyden korkan liberal beyefendiler, "demokratik cumhuriyet" sloganından ve halkın silahlı ayaklanması yolundaki çağrıdan daima korkacaktır. Ama sınıf bilinçli proletarya, bu slogandan ve bu çağrıdan feragat edilebileceği ya da genel olarak faaliyetimize burjuvazinin paniğinin ve korkusunun yol gösterebileceği fikrinin kendisini infial içinde reddedecektir. (...)

İskra yayın kurulu, Zemstvo'cuları "taleplerimizi hükümete sunma konusunda formel bir anlaşma"ya zorlama taktiğini, itibar kaybına yol açacağını söyleyerek kınıyorlar. Şu ana kadar sözünü etmiş olduğumuz saçmalıkların ötesinde, "bizim" taleplerimizin, işçi sınıfı demokratlarının taleplerinin, hükümete liberal demokratlar tarafından sunulması fikrinin kendisi tuhaf bir fikirdir. Bir yandan, liberal demokratlar, burjuva demokratları oldukları için, "bizim" taleplerimizle asla özdeşleşemezler, bunları hiçbir zaman içten, tutarlı, kararlı biçimde savunamazlar. Liberaller bizim taleplerimizi sunma konusunda, hem de "gönüllü" olarak bir vaatte bulunsalar bile, bu vaadi yerine getirmeyecekleri, proletaryaya ihanet edecekleri tartışılmayacak kadar açık bir sonuçtur. Öte yandan, biz, genel olarak burjuva demokratları, özel olarak da Zemstvo beyefendileri üzerinde ciddi etki yaratacak kadar güçlü isek, kendi taleplerimizi hükümete kendimiz sunacak kadar da güçlüyüz demektir. (...)

Biz, proletaryanın partisi olarak, elbette "halkın bütün sınıfları"na gitmeli, programımızı ve somut taleplerimizi genel olarak halkın önünde açıkça ve enerjik biçimde savunmalıyız; bu talepleri Zemstvo beyefendilerine de sunma çabası göstermeliyiz; ama odak noktamız ve bize yol gösteren pusula Zemstvo'cular üzerinde değil, hükümet üzerinde basınç yapmak olmalı. (...)

İşçi sınıfının yapması gereken, örgütlenmesini yaygınlaştırmak ve güçlendirmek, kitlelerin içinde ajitasyonunu iki katına çıkarmak, hükümetin her yalpalamasından azami düzeyde yararlanmak, ayaklanma fikrini yaymak, şimdilerde hakkında o kadar çok gürültü koparılan bütün o yarı gönüllü, önceden başarısızlığa mahkûm "adımlar"ı örnek vererek ayaklanmanın gerekliliğini kanıtlamaktır. Söylemeye bile gerek yok ki, Zemstvo dilekçelerine işçilerin yanıtı, Bay Trubetskoy'un "paniği"ne ya da sığkafalıların gericiliğe koz verilmesine ilişkin yaygarasına aldırmaksızın, Sosyal Demokrat talepleri ortaya koymak amacıyla toplantılar düzenlemek, bildiriler dağıtmak ve yeterince gücün olduğu yerde gösteriler yapmaktır. Eğer olanaklı ve arzu edilir daha üst düzeyde bir *kitle* gösterisi (çünkü kitlesel olmayan gösterilerin hiçbir önemi yoktur) tipi hakkında önceden, üstelik de yurtdışından, söz söyleme riskini alacak olursak, eğer göstericilerin gücünün hangi kuruluşun önünde yoğunlaştırılması gerektiğini gerçekten tartışacak olursak, işçi sınıfı hareketinin polis tarafından baskı altına alınması işinin yürütüldüğü yerleri, polisi, jandarmayı, sansür merkezini, politik "suçlular"ın kapatıldığı yerleri işaret ederdik. İşçilerin Zemstvo dilekçelerine ciddi destek vermesinin yolu, Zemstvo'cuların halk adına konuşma hakkına sahip olabilmesinin koşulları hakkında anlaşmalar yapılması değil, halkın düşmanlarına bir darbe vurulmasıdır. Böyle bir gösteri fikrinin proletarya nezdinde sempati toplayacağı konusunda da pek kuşku duyulmaması gerekir. Günümüzde işçiler her yandan iri laflar ve yüce vaatler duymakta, "toplum" için gerçek (sınırsız derecede küçük ama gerçek) özgürlük genişlemesine tanık olmakta (Zemstvo'lar üzerindeki kısıtlamaların gevşemesi, görevden el çektirilmiş Zemstvo'cuların göreve iadesi, liberal basın üzerindeki baskının azalması), ama *kendi* politik mücadelelerine daha fazla özgürlük tanıyan herhangi bir şey görememektedirler. Hükümet, *proletaryanın* devrimci hamlesinin basıncı altında *liberallerin* özgürlük hakkında azıcık konuşmasına izin vermiştir! Sermaye-

nin kölelerinin içinde yaşadığı, onları ezik ve haklardan yoksun kılan koşullar, şimdi proleterler için her zamankinden daha fazla kolay kavranır hale geliyor. İşçilerin politik meselelerin (Rus standartlarıyla) göreli olarak özgür biçimde tartışılması için hiçbir yaygın örgütlenmesi de yoktur, toplantı yapabilecekleri salonları da, kendilerine ait gazeteleri de; sürgüne gönderilmiş ya da hapse atılmış yoldaşları da geri gelmemektedir. İşçiler şimdi görmektedirler ki liberal burjuva beyefendiler, işçilerin, henüz öldürmemiş olmakla birlikte kendi başlarına mücadele ederek yaralamış oldukları ayının postunu paylaşmaya hazırlanıyorlar. Görmektedirler ki, postun paylaşımının daha başlangıcında, bu liberal burjuva beyefendiler, geleceği düşünerek, burjuva hâkimiyetinin ve burjuva kanun ve nizamının amansız düşmanı olan "aşırı" partilere, "iç düşman"a diş göstermekte, hırlamaktadırlar. İşçiler ayının işini bitirmek, liberal burjuvazi beyefendilere bir sadaka olarak vaat edileni *kendileri* için zora başvurarak kazanmak amacıyla daha da korkusuzca, daha da kitlesel olarak ayağa kalkacaktır: Kazanacakları, toplantı özgürlüğüdür, işçi basınının özgürlüğüdür, sosyalizmin tam zaferi uğrunda yaygın ve açık bir mücadele için tam bir politik özgürlüktür.

[3]

1905: DEVRİMCİ YÜKSELİŞİN GETİRDİĞİ ZORLU SORUNLAR

Rusya'da 1905 devrimci yükselişinin kıvılcımını çakan, San Petersburg'un işçi mahallelerinde çayhaneler kuran, sosyal faaliyetler düzenleyen bir Rus Ortodoks rahibi olan papaz Georgi Gapon'un etkisi altındaki işçi sınıfı protestoları olmuştur. Her ne kadar Çarlık rejimi tarafından finanse edilse ve desteklense de, Gapon, işçilerin yaşadığı sefalet karşısında içten bir duyarlılık gösteriyor, sendikacılık, demokrasi ve sosyalizm fikirleri temelinde harekete geçen işçi sınıfı aktivistlerinin artan ölçüde etkisi altında kalıyordu. Gapon'un yardımıyla bu aktivistler, işçilerin yaşadığı sefalet ve sömürüye karşı Çar II. Nikola'dan destek isteyen bir dilekçe yazdılar. Ocak ayında, on binlerce erkek, kadın ve çocuk, ellerinde dini ikonlar ve Çar'ın resimleri, ilâhiler eşliğinde, hep beraber "Tanrı Çar'ı Korusun" marşını söyleyerek, dilekçeyi Kışlık Saray'a getirdiler. Karşılarına çıkan birlikler kalabalığın üzerine ateş ederek yüzlerce insanı öldürdü. Bu yalnızca bir şok yaratmakla kalmadı, halkın öfke içinde ülkenin her yanında ayaklanmasına, bütün Çarlık imparatorluğunun sarsılmasına yol açtı. İşçilerdeki inanılmaz radikalleşme ve militancı eylemler karşısında Çar kendini ekonomik ve politik tavizler vermek zorunda hissetti.

Lenin, Bolşevik hizbin gazetesi *Vperyod*'da (İleri) yayınlanan "Rusya'da Devrimin Başlangıcı" başlıklı yazısında bu durumun

öyküsünü anlattı ve bir değerlendirmesini yaptı. Yeni durum çeşitli devrimci örgütlerin (RSDİP'in hem Bolşevik hem de Menşevik kanatları, Sosyalist Devrimci Parti ve ötekiler) üye sayılarını hızla arttırdı; RSDİP şimdi yedi yıl önceki kuruluşundan bu yana özlediği kitlesel işçi sınıfı tabanına kavuşmuştu. Radikalleşmiş olan papaz Gapon, Şubat ayında birleşik bir devrimci ayaklanma yolunda bir çağrı yapıyordu; Lenin, "Ayaklanma Yolunda Militan bir Anlaşma" başlıklı bir başka *Vperyod* yazısında, bu çağrıya olumlu yanıt verecekti. Bu yazıda, *birleşik cephe* anlayışının temel ilkeleri haline gelecek olan ana ilkeleri dile getiriyordu.

Nisan ayında RSDİP Londra'da Üçüncü Kongresi'ni topluyordu. Burada taktik ve stratejik perspektifler Bolşevik ve Menşevik hizipler arasında sert tartışmalara konu olacaktı. Bunun ardından Lenin *Sosyal Demokrasinin Demokratik Devrimde İki Taktiği*'ni kaleme aldı. Aşağıda bu çalışmadan pasajlar yer almaktadır. (Lenin'in burada kullandığı "taktik" sözcüğü daha sonra yaygın olarak *strateji* olarak anılan şeye karşılık verir. Strateji, tek tek somut taktik yöntemlerle ileriye taşınabilecek olan bir genel eylem planı olarak tanımlanabilir.) Stratejik yöneliş açısından Bolşevikleri Menşeviklerden ayıran en önemli fark, yani bir işçi-kapitalist ittifakının yerine bir işçi-köylü ittifakı, Lenin'in polemiğinin odak noktasıydı. Her iki hizip de Rusya'nın ihtiyacının, Çarlığın yerine politik demokrasiyi ve önündeki engeller kaldırılmış bir kapitalist ekonomiyi geçirecek bir *burjuva demokratik devrim* olduğuna inanıyordu. Bu devrimin, işçi sınıfının büyümesinin ve sınai gelişmenin yolunu döşeyerek geleceğin sosyalist devriminin maddi temelini sağlayacağına da inanıyorlardı. Ama Menşevikler devrimin kapitalist unsurların hâkimiyetinde bir liberal demokrat hükümeti başa getireceğini düşünürken, Lenin eski Çarlık düzeninin bütün kalıntılarını süpürecek radikal bir işçi-köylü rejimini (kendisi buna "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" adını veriyordu) kuvvetle savunuyordu.

Tabandan bir Bolşeviğin sonradan anılarında belirttiği gibi:

> Bu, proletarya ve köylülüğün, Kurucu Meclis'in toplanmasına kadar sürecek olan bir diktatörlüğü idi; bundan sonra ise, tam da proletarya ile köylülüğün bu diktatörlüğü ve bunun etki yaratmak bakımından sağlayacağı fırsatlar sayesinde gerçekten demokratik bir burjuva cumhuriyeti kurulacaktı: Demokratikleşmiş kapitalist

bir Rusya çerçevesi içinde kapitalizm muhafaza edilecekti, ama sosyalizme çok güçlü köprübaşları sağlanmış olarak."

Devrimci yükselişin seyri içinde demokratik nitelikte işçi konseyleri (sovyetler) oluştu ve 1905'in mücadelelerinde derinden önem taşıyan bir rol oynadı. Bütün partilerin üyelerine açık olan sovyetler, işçi sınıfı eylemlerinin koordinasyonunu sağlıyor ve aynı zamanda işçi mahallelerinde yönetici bir rol oynuyordu. Bolşevik hizbin bazı üyeleri bu yeni oluşumlara kuşkuyla yaklaşıyor, işçilerin doğrudan RSDİP'e (özellikle de Bolşevik hizbine) katılmasını ve onun önderliğini kabul etmesini savunarak sovyetleri reddetme eğilimi gösteriyorlardı. Bu, Bolşeviklerin 1917'de sovyetlere karşı son derecede olumlu tutumuyla çıplak bir karşıtlık oluşturur. Lenin, sürgünden Rusya'ya dönerken Stokholm'de kaleme aldığı (ve burada bazı pasajlarını yayınlamakta olduğumuz) "Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyetleri" başlıklı yazısında, Rus işçi sınıfının devrimci demokratik ifadesi gibi gördüğü sovyetlerle birlikte çalışmayı savunur. Bu yazı Bolşeviklerin yeni legal gazetesi *Novoya Jizn*'de (Yeni Hayat) yayınlanmak üzere yazılmış olmakla birlikte, bir dizi önde gelen Bolşevik, yazının içeriğine karşı olduğundan dolayı yayınlanamamıştır.

Devrimci yükselişin dikkate değer bir özelliği, isyancıların birçoğu için dini inançların taşıdığı önemdi. *Novoya Jizn*'de yayınlanan "Sosyalizm ve Din" başlıklı yazısında, Lenin, bütün Marksistler gibi, dinin bilimle ve Aydınlanma'nın düşünsel alandaki başarılarıyla çelişkilerine işaret eden görüşünü hiç sözünü sakınmadan ortaya koyar; Çarlık rejimi ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki yakın ve resmi ilişki dolayısıyla özel bir önem taşıyan, din ile devletin ayrılması yolundaki devrimci demokratik talebi de yeniden dile getirir. Aynı zamanda, din özgürlüğünü (özellikle devlet baskısına karşı) savunmanın önemini vurgular, dindar devrimci aktivistlerle birlikte çalışmanın ve onlara yardımcı olmanın öneminin altını çizer ve dindar aktivistlerin RSDİP saflarına kabulüne açıkça sahip çıkar.

Daha sonra Menşevik olan George Denike ile görüşme, Leopold Haimson (der.), *The Making of Three Russian Revolutionaries. Voices from the Menshevik Past*, (Cambridge University Press, Cambridge, 1987 içinde s. 338.

Devrimci 1905 yılı boyunca birçok akıntı ve karşı akıntı yaşandı. Çarlık rejimi, bir yanda vahşi bir baskıyı gündeme getirme ve ("devrimcileri ve Yahudileri öldürme" arzusunu yücelten*) Kara Yüzler olarak bilinen bir örgüt aracılığıyla halktaki en gerici duyguları seferber etmek ile öte yanda işçilerin, köylülerin ve başka toplumsal kesimlerin yükselen devrimci dalgası karşısında en sonunda "Ekim Manifestosu"nu yayınlamak arasında yalpalayacaktı. Bu manifesto, demokratik bir anayasa vaadi içeriyor, (elbette birçok kısıtlama devam etse de) Duma adında temsili bir meclis kurulmasına kadar gidiyor gibi görünüyordu. Aynı zamanda, Çar Nikola ve çevresindekilerin monarşist istibdattan vazgeçmeye hiç niyetleri yoktu ve otoritelerini kabul ettirmek için şiddete ve katliama başvurmaya hazırlardı. Aralık ayında Moskova sovyetinin kanla bastırılması ve çeşitli köylü isyanlarının ezilmesi böyle oldu.

* Boris İ. Nikolaevskiy ile görüşme, aynı yerde, s. 276.

1905: RUSYA'DA DEVRİMİN BAŞLANGICI

COLLECTED WORKS, CİLT 8, S. 97-100.

CENEVRE, 25 [12] OCAK ÇARŞAMBA

Rusya'da tarihsel bakımdan büyük önem taşıyan olaylar yaşanıyor. Proletarya Çarlığa karşı ayaklanmıştır. Proletarya hükümet tarafından isyana itilmiştir. Şimdi artık hemen hemen hiç kuşku yoktur ki, hükümet, işlerin askeri gücün kullanılabileceği bir noktaya sürüklenmesi için grev hareketinin az çok engelle karşılaşmadan gelişmesine ve büyük bir gösterinin düzenlenmesine kasıtlı olarak izin vermiştir. Manevrası başarı kazanmıştır. Binlerce ölü ve yaralı: San Petersburg'da 9 Ocak Kanlı Pazar'ın bilançosu budur. Ordu silahsız işçileri, kadınları, çocukları yenilgiye uğratmıştır. Ordu, düşmanı, dermandan kesilmiş işçileri kurşunlayarak mağlûp etmiştir. Çar'ın yardakçıları ve Avrupa'nın muhafazakâr burjuvazisi saflarından dalkavukları alaycılığın en âlâsıyla "Onlara iyi bir ders verdik!" diyorlar.

Evet, yaşanan büyük bir dersti, Rus proletaryasının hiçbir zaman unutmayacağı bir ders. İşçi sınıfının, Çar'a safdil biçimde güvenen ve eziyet çeken bir halkın dilekçesini samimi bir biçimde "Çar'ın kendisine" barışçı yöntemlerle sunmak isteyen en eğitimsiz, en geri kesimleri, Çar ya da amca-

sı Arşidük Vladimir tarafından yönetilen birliklerden büyük bir ders almıştır.

İşçi sınıfı iç savaş konusunda muazzam bir ders almıştır; proletaryanın devrimci eğitimi tek bir günde, monoton, tekdüze, acınası bir varoluş içinde geçen aylar ve yıllar boyunca olabileceğinden daha fazla yol kat etmiştir. Kahraman San Petersburg proletaryasının "Ya Özgürlük, ya Ölüm!" sloganı Rusya'nın her yanında yankılanıyor. Olaylar çarpıcı bir hızla gelişiyor. San Petersburg'daki genel grev yayılıyor. Sanayide, kamuda, politik alanda bütün faaliyetler felç olmuş durumda. 10 Ocak Pazartesi günü işçilerle askerler arasında yeni şiddetli çatışmalar yaşandı. Yalanla dolu hükümet açıklamalarına karşıt olarak, başkentin birçok yerinde kan oluk oluk akıyor. Kolpino işçileri ayaklanıyor. Proletarya kendini ve halkı silahlandırıyor. İşçilerin Sestroretsk Cephaneliği'ni ele geçirdiği söyleniyor. Tabanca buluyorlar, üretim araçlarını silah haline getiriyorlar, özgürlük için her şeyi göze almış bir çaba içinde bomba tedarik ediyorlar. Genel grev öteki illere yayılıyor. Moskova'da on bin işçi şimdiden iş bırakmış durumda ve yarın için bir genel grev çağrısı var (13 Ocak Perşembe). Riga'da bir ayaklanma patlak vermiş durumda. İşçiler Lodz'da gösteriler düzenliyor, Varşova'da bir ayaklanma hazırlanıyor, Helsingsfor'da proleterler gösteriler yapıyor. İşçiler arasında huzursuzluk yayılıyor; Bakû, Odesa, Kiev, Kharkov, Kovno ve Vilna'da grev yayılıyor. Sivastopol'de donanma ikmal depoları ve cephanelikler alevler içinde, askerler isyancıların üzerine ateş etmeyi reddediyor. Revel ve Saratov'da grevler. Radom'da işçiler ve ihtiyat personeli askerlerle çatışıyor.

Devrim yayılıyor. Hükümet soğukkanlılığını yitiriyor. Kanlı bastırma politikasından ekonomik tavizlere geçmeye, işçilerin önüne bir kemik atarak, dokuz saatlik işgünü vaat ederek kendini kurtarmaya çalışıyor. Ama Kanlı Pazar'ın dersi unutulamaz. Ayaklanan San Petersburg işçilerinin talebi, genel, doğrudan, eşit ve gizli oya dayalı bir Kurucu Meclis'in derhal toplanması, grevdeki bütün işçilerin talebi haline gelme-

li. Hükümetin derhal devrilmesi: San Petersburg'un, daha önce Çar'a inanan işçilerinin bile 9 Ocak katliamına yanıt olarak benimsediği slogan buydu; bu cevabı, o kanlı günden sonra şöyle diyen önderleri papaz Georgi Gapon aracılığıyla verdiler: "Bizim artık bir Çar'ımız yok. Bir kan nehri Çar'ı halktan ayırıyor. Yaşasın özgürlük mücadelesi!"

Biz de "Yaşasın devrimci proletarya!" diyoruz. Genel grev işçi sınıfının ve kent yoksullarının kitlelerini büyüyen oranda ayağa kaldırıyor. Halkın silahlandırılması, içinde bulunduğumuz devrimci anın somut bir görevi haline geliyor.

Yalnızca silahlanmış bir halk kendi özgürlüğünün gerçek kalesi haline gelebilir. Proletarya silahlanmayı ne kadar erken başarırsa, grevci ve devrimci olarak savaş mevzilerini ne kadar uzun muhafaza ederse, ordu o kadar daha çabuk yalpalamaya başlayacaktır; gittikçe artan sayıda asker nihayet ne yapmakta olduğunun farkına varacak, canavarlara karşı, despota karşı, savunmasız işçilerin ve eşlerinin ve çocuklarının katillerine karşı, halkın yanına geçecektir. San Petersburg'da şu anda yaşanmakta olan ayaklanmanın sonucu ne olursa olsun, her durumda, daha geniş, daha bilinçli, daha iyi örgütlenmiş bir ayaklanmaya doğru bir ilk adım olacaktır bu. İhtimaldir ki, hükümet hesaplaşma gününü ertelemeyi başarabilir, ama erteleme devrimci taarruzun bir sonraki adımını daha da heybetli hale getirecektir. Bunun tek sonucu, Sosyal Demokratların bu ertelemeden örgütlü savaşçıları birleştirmek ve San Petersburg işçilerinin yaptığı atılımın haberini yaymak için yararlanması olacaktır. Proletarya mücadeleye katılacak, fabrikasını ve atölyesini terk edecek, silahlanma hazırlığına girişecektir. Özgürlük mücadelesinin sloganları kent yoksullarının ve milyonlarca köylünün bağrına gittikçe daha yaygın biçimde taşınacaktır. Her fabrikada, kentlerin her bölgesinde, her büyük köyde devrimci komiteler kurulacaktır. Ayaklanmış halk, Çarlık istibdadının bütün devlet kurumlarını yerle bir edecek ve bir Kurucu Meclis'in derhal toplanacağını ilan edecektir.

İşçilerin ve genel olarak bütün yurttaşların derhal silahlandırılması, devrimci güçlerin devlet yetkililerini ve kurumlarını devirmek için hazırlanması ve örgütlenmesi: Her türden devrimcinin ortak darbeyi vurmak için üzerinde birleşmesi gereken pratik zemin işte budur. Proletarya daima kendi bağımsız yolunu izlemeli, Sosyal Demokrat Parti ile bağlarını hiç zayıflatmamalı, o büyük nihai amacını, insanlığı her tür sömürüden kurtarma amacını hep aklında tutmalıdır. Ama Sosyal Demokrat proleter partisinin bu bağımsızlığı, bize içinde yaşadığımız devrim anında ortak bir devrimci taarruzun önemini unutturmayacaktır. Biz Sosyal Demokratlar, burjuva demokrat devrimcilerden bağımsız olarak hareket edebilir ve proletaryanın sınıf bağımsızlığını koruyabiliriz ve bunu yapmalıyız. Ama ayaklanma sırasında, Çarlığa doğrudan darbeler vurulurken, askeri birliklere karşı direnilirken, Rus halkının tamamının lanetli düşmanının Bastille'leri basılırken onlarla el ele yürümeliyiz.

Bütün dünyanın proletaryası şimdi gözlerini hevesle Rusya proletaryasına çevirmiş durumda. İşçi sınıfımızın öylesine kahramanca başlattığı Rusya'da Çarlığın yıkılışı süreci, bütün ülkelerin tarihinde bir dönüm noktası olacak, yerkürenin her yanında bütün ulusların, bütün ülkelerin işçilerinin görevini kolaylaştıracak. Öyleyse, her Sosyal Demokrat, her sınıf bilinçli işçi, şimdi bu yaygın halk mücadelesinin kendi omuzlarına yüklediği muazzam görevleri aklında tutsun. Unutmasın ki, aynı zamanda bütün köylülüğün, bütün emekçilerin, bütün sömürülenlerin, bütün halkın ihtiyaçlarını ve çıkarlarını onların düşmanlarına karşı temsil ediyor. San Petersburg'un proleter kahramanları şimdi herkese örnek oluyor.

Yaşasın devrim!

Yaşasın ayaklanan proletarya!

1905: AYAKLANMA İÇİN MİLİTANCA BİR ANLAŞMA

COLLECTED WORKS, CİLT 8, S 156-166.

Revolutsionnaya Rossiya, 58. sayısında şöyle diyor: "Umalım mücadele birliği ruhu, bu kadar uzun zaman sonra nihayet, kardeş kavgasıyla paramparça olmuş devrimci sosyalist grupların saflarına hâkim olsun, geçmişte o kadar canice baltalanmış olan sosyalist dayanışma bilincini yeniden canlandırsın. (...) Devrimci güçleri elimizden geldiğince tasarruflu kullanalım ve bu güçlerin etkisini birleşik bir taarruz yoluyla arttıralım!"

Sosyalist Devrimciler cenahında tumturaklı sözlerin diktatörlüğüne geçmişte sık sık karşı çıktık, bunu yine yapmak zorundayız. Beyler, "kardeş kavgası" falan, bu ürkütücü sözcükleri neden kullanıyorsunuz? Bu bir devrimciye yakışır mı? Hele şimdilerde, gerçek mücadele başlamışken, kan oluk oluk akıyorken, hani *Revolutsionnaya Rossiya*'nın, hakkında o kadar süslü sözlerle konuştuğu o kan akarken, "kardeş kavgası"na ilişkin bu gülünç abartmalar her zamankinden de boş geliyor kulağa. Güçlerimizi tasarruflu kullanmak mı diyorsunuz? Ama bu hiç kuşku yok ki ilkesel meseleler konusunda aynı düşünen birleşik, kaynaşmış bir örgütle gerçekleştirilebilir, heterojen unsurları birbirine yapıştıra-

rak değil. Güç, bu kadar verimsiz bir yapıştırma çabasıyla tasarruf edilmez, israf edilir. Yalnızca sözde değil eylemde bir "mücadele birliği"ne ulaşabilmek için, ne konuda ve ne ölçüde birleşmemizin *mümkün* olduğunu berrak ve kesin biçimde ve *deneyimden hareketle* bilmemiz gerekir. Bu *olmaksızın*, mücadele birliği konusundaki sözler laf salatasından ibaret kalacaktır; geçerken söyleyelim, *bu* bilgi, tam da hakkında o kadar "ürkütücü" şeyler söylediğiniz o tartışma, mücadele ve kavgadan kaynaklanmaktadır. Rus kamuoyunun ve Rus sosyalist düşüncesinin büyük kesimlerini bölen farklılıkları sustursaydık gerçekten daha mı iyi olurdu? Demokratik burjuvazinin sosyalist düşlerden örülmüş bulutumsu ideolojisi olan Narodizm ile proletaryanın ideolojisi Marksizm arasındaki sert mücadeleyi kışkırtan yalnızca "anlaşmazlık kült"ü mü idi? Saçmalık bu, beyler; böyle şeyler söyleyerek, Narodizmin ve sizin "sosyal devrimciliğiniz"in özünde burjuva demokratik olduğuna ilişkin Marksist görüşü bir "hakaret" olarak değerlendirmeye devam ederek yalnızca kendinizi gülünç bir duruma düşürüyorsunuz. Rusya'da gelecekteki devrimci komitelerde de kaçınılmaz olarak tartışacağız, farklı fikirler ifade edeceğiz, kavga edeceğiz, ama elbette tarihten de ders almalıyız. İhtiyaç duyulan şey, beklenmedik, anlaşılmaz, karman çorman tartışmalara girmemeliyiz; temel konularda tartışmaya hazır olmalıyız, her bir eğilimin ayrım noktalarını bilmeliyiz, nerede birliğin, nerede ayrılığın mümkün olduğunu öngörebilmeliyiz. Devrim çağlarının tarihi, devrimci halkın komitelerine en heterojen unsurları bir arada doldurmaya çalışan, ama bu sayede *karşılıklı sürtüşme* ve *acı düş kırıklığı* yaratmayı başaran, aceleci ve yarım yamalak düşünülmüş "mücadele birliği" deneyimlerinden doğan muazzam zararın örnekleriyle doludur.

Tarihin bu dersinden yararlanmak istiyoruz. Size katı bir dogma gibi görünen Marksizm bizim için bu tarihsel dersin ve yol göstericiliğin özünün özüdür. Devrimci proletaryanın *bağımsız* ve uzlaşmaz biçimde Marksist olan partisin-

de biz, sosyalizmin zaferinin tek teminatını ve yalpalamalardan en çok arınmış zafer yolunu görüyoruz. Bu yüzden, Sosyal Demokrat Parti'nin tam bağımsızlığından ya da ideolojimizin bütünüyle tavizsizliğinden en devrimci anlarda bile asla vazgeçmeyiz.

Size göre bu, mücadele birliğini *dışlıyor*, öyle mi? Yanılıyorsunuz. İkinci Kongremizin aldığı karardan anlayabilirsiniz ki mücadele için ve mücadele içinde anlaşmaları reddetmiyoruz. *Vperyod*'un 4. sayısında, Rusya'da devrimin başlamasının bu tür anlaşmaların pratikte uygulanabileceği anı hiç kuşkusuz yaklaştırmakta olduğunu vurguladık. İstibdadın çöküşü çağında, devrimci Sosyal Demokratlar ile demokratik hareketin devrimci unsurları arasında ortak bir mücadele kaçınılmaz ve vazgeçilmezdir. Kendimizi karşılıklı sert suçlamaların çekiciliğine kaptırmak yerine, bu tür anlaşmaların hangi koşullar altında olanaklı hale geleceğini ve (deyim yerindeyse) bunların "hukuku"nun olası sınırlarını sağlıklı ve soğukkanlı biçimde tartsak, gelecekteki militanca anlaşmaların gereğini daha iyi yerine getiririz gibi geliyor bize. Biz bu çalışmaya *Vperyod*'un 3. sayısında başladık: Orada Sosyalist Devrimci Parti'nin Narodizm'den Marksizme doğru gelişmesini mercek altına aldık.

Revolutsionnaya Rossiya 9 Ocak ile ilgili olarak "Kitleler kendileri silahlandılar" diye yazmıştı. "Hiç kuşku yok ki kitleleri silahlandırma meselesi er ya da geç karara bağlanacaktır." "Bu, bizim Parti taktiğimizin ruhuna bütünüyle uygun biçimde sözümüzle ve eylemimizle uğruna çaba gösterdiğimiz, terörizm ile kitle hareketi arasındaki kaynaşmanın en çarpıcı biçimde ortaya çıktığı ve gerçekleştiği an olacaktır." (Parantez içinde belirtelim ki, biz "eylemde" ibaresinin ardına hiç tereddüt etmeden bir soru işareti koyardık; ama alıntıya devam edelim.) "Çok uzun olmayan bir süre önce, gözlerimizin önünde, hareketin bu iki unsuru ayrıydı ve bu ayrılık onları güçlerinin tamamını hissettirmekten yoksun kılıyordu."

Doğruya doğru! Tam olarak böyle! Aydınların terörizmi ile işçi sınıfının kitle hareketi *ayrıydı ve bu ayrılık onları güçlerinin tamamını hissettirmekten yoksun kılıyordu.* Devrimci Sosyal Demokratların bütün bu süre boyunca söyledikleri de buydu. Tam da bu nedenle terörizme ve Partimizin entelektüalist kanadının mensuplarının terörizme yönelik yalpalamalarına daima karşı olmuşlardır. Tam da bu nedenle, eski *İskra* 48. sayısında terörizme karşı tavır alıyordu: "Eski tip terörist mücadele devrimci mücadelenin en riskli biçimiydi; bu tip mücadeleye girenler kararlı ve fedakâr insanlar olarak ün kazanmışlardı. (...) Oysa şimdi gösterilerin hükümete karşı açık direniş eylemlerine dönüştüğü noktada, (...) eski terörizm olağanüstü cesur bir mücadele biçimi olmaktan çıkıyor. (...) Kahramanlık şimdi açığa çıkmıştır; günümüzün gerçek kahramanları artık kendilerini ezenlere karşı ayağa kalkan halk kitlelerini yöneten devrimcilerdir. (...) Büyük Fransız Devrimi'nin terörizmi (...) 14 Temmuz 1789'da Bastille baskını ile başlamıştı. Onun gücü, halkın devrimci hareketinin gücüydü. (...) *O* terörizm halk hareketinin gücü konusundaki bir düş kırıklığından değil, tam tersine, bu güce olan sarsılmaz inanca dayanıyordu. (...) *O* terörizmin tarihi Rus devrimcisi için aşırı derecede öğreticidir."

Evet, bin kere evet! *O* terörizmin tarihi, son derecede öğreticidir. *İskra*'dan yapılan ve 18 ay öncesindeki bir döneme ait olan alıntılar da. Bu alıntılar bize, bütün ağırlıklarıyla, devrimci derslerin etkisi altında Sosyalist Devrimcilerin dahi ulaşmak istedikleri fikirleri işaret ediyor. Bize kitle hareketine *inancın* önemini hatırlatıyor; ancak yüce ilkelerden kaynaklanan ve hareketin *görünürde* uzun bir durgunluk geçirmesi dolayısıyla doğabilecek olan "düş kırıklıkları"na karşı bizi koruyabilecek tek şey olan devrimci sebatı hatırlatıyor. Şimdi, 9 Ocaktan sonra, ilk bakışta, kitle hareketine ilişkin "düş kırıklıkları" söz konusu bile olamaz. Ama yalnızca ilk bakışta. Kitlesel kahramanlık gösterisinin yarattığı anlık bir "cazibe" ile sınıf mücadelesi ilkesine her şeyin üstün-

de bir önem atfedilmesi dolayısıyla partinin bütün faaliyetini kitlelerin hareketine kopmaz biçimde bağlayan kararlı ve akla dayanan yaklaşımını birbirinden ayırt etmeliyiz. Dokuz Ocaktan beri ne kadar yüksek seviyede seyrederse seyretsin, devrimci hareketin, sosyalist ve demokratik partilerimizin özgür bir Rusya'da yeni bir temelde yeniden inşa edileceği noktaya kadar geçeceği daha bir sürü aşama olduğunu hatırdan çıkarmamalıyız. Bütün bu aşamalar boyunca da, Sosyal Demokrasi ile proletaryanın sınıf mücadelesi arasındaki bağların kopmamasını sağlamalı, bunların sürekli daha güçlü ve daha sağlam kılınmasına dikkat etmeliyiz.

Dolayısıyla, bize öyle görünüyor ki, *Revolutsionnaya Rossiya*'nın "silahlı mücadelenin öncüleri ayağa kalkmış kitlelerin safları içinde erimiştir (...)" iddiası büyük bir abartıdır. Şimdiki anın gerçekliğinden ziyade arzu edilir gelecektir. Sergei'nin, tam bugün telgrafla bildirildiği gibi, 17 (4) Şubatta suikaste uğraması, açıktır ki eski tipten bir terörizm eylemidir. Silahlı mücadelenin öncüleri kitlelerin safları içinde *henüz* er*imemiştir*. Anlaşılan şudur ki, bombalı öncüler Moskova'da Sergei'ye pusu kurarken kitleler (San Petersburg'da), öncüleri olmadan, silahsız, devrimci subayları olmaksızın, devrimci bir kurmayları olmaksızın, "yatıştırılamaz bir hışımla, parıldayan süngülerin üzerine atılmışlardır" –tam da *Revolutsionnaya Rossiya*'nın ifadesiyle. Yukarıda sözünü ettiğimiz ayrılık *hâlâ mevcuttur*; bireysel entelektüalist terör, "kitleler[in] tek tek kahraman statüsüne yüksel[diğinin], onların bağrında kitlesel kahramanlığın uyan[dığının]" (*Revolutsionnaya Rossiya*, No. 58) farkına varılması karşısında yetersizliğini daha da çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Öncüler *gerçek gelişmeler içinde* kitlelerin içinde erimelidir, yani kendilerini hiç düşünmeden enerjilerini gerçekten ayrılmaz bağlar içinde ayaklanan kitleler içinde harcamalı, ve kelimenin edebi, sembolik anlamında değil, gerçek anlamında onlarla birlikte ilerlemelidirler. Bunun hayati bir önem taşıdığından bugün kuşku duymak pek zor-

dur. Bunun olanaklı olduğunu 9 Ocak ve işçi sınıfı kitlelerinin bağrında hâlâ için için sürmekte olan derin huzursuzluk kanıtlamıştır. Bunun, daha öncekilerle karşılaştırıldığı zaman, yeni, daha üst ve daha zor bir görev olması, bizi, bu görevi derhal pratik bir tavır içinde yerine getirmekten alıkoyamaz, alıkoymamalıdır.

Sosyal Demokrat Parti ile devrimci demokrat parti, yani Sosyalist Devrimci Parti arasında mücadele birliği, bu sorunun çözümünü kolaylaştırmanın yollarından biri olabilir. Bu tür bir birliği sağlamak, silahlı mücadelenin öncüleri ayaklanan kitlelerin safları içinde ne kadar çabuk "erir"se, Sosyalist Devrimciler aşağıdaki sözlerde kendileri için çizdikleri yolu ne kadar kararlı biçimde izlerlerse, o kadar kolay olacaktır: "Umalım devrimci terörizm ile kitle hareketi arasındaki bu kaynaşma büyüsün ve güçlensin, kitleler, tepeden tırnağa terörist yöntemlerle silahlanmış olarak mümkün olduğunca hızlı harekete geçsin!" Bu tür bir mücadele birliğini hızla gerçekleştirmek amacıyla, Georgi Gapon'dan almış olduğumuz aşağıdaki mektubu yayınlamaktan haz duyuyoruz:

Rusya'nın Sosyalist Partilerine Açık Mektup

San Petersburg'da ve Rusya'nın her yerinde kanlı Ocak günleri, ezilen işçi sınıfını, başında kana susamış Çar olan istibdat rejimiyle karşı karşıya getirmiştir. Büyük Rus devrimi başlamıştır. Halkın özgürlüğüne değer veren herkes ya kazanacaktır ya ölecektir. İçinden geçtiğimiz tarihi anın önemini kavradığım ve her şeyin ötesinde bir devrimci ve eylem adamı olduğum için, Rusya'nın sosyalist partilerine kendi aralarında derhal bir anlaşmaya girmeleri ve Çarlığa karşı silahlı ayaklanmaya geçmeleri için bir çağrı yapıyorum. Her partinin bütün güçleri seferber edilmelidir. Hepsi için tek bir teknik eylem planı yapılmalıdır. Bomba, dinamit, bireysel terör ve kitle terörü –halk ayaklanmasına yarayacak her şey. Somut hedef, istibdadın yıkılması, politik ve dini özgürlükler uğruna mücadele eden herkese af getirecek, halkı derhal silahlandıracak, genel ve eşit oy hakkı ve tek dereceli gizli oy temelinde seçilecek bir Kurucu Meclis'i derhal toplayacak bir geçici devrimci hükü-

metin kurulmasıdır. Yoldaşlar, göreve! İleri mücadeleye! 9 Ocakta San Petersburg işçilerinin attığı sloganı tekrarlayalım: Ya Özgürlük, ya Ölüm! Gecikme ve kargaşa bugün çıkarlarını savunduğunuz halka karşı işlenmiş bir suçtur. Kendimi bağrından çıkmış olduğum halkın (bir köylünün çocuğuyum) bütünüyle hizmetine adamış ve kaderini geri dönülmez biçimde işçi sınıfını ezenlere ve sömürenlere karşı mücadele ile bağlamış biri olarak, ben elbette proletaryayı ve bütün emekçi kitleleri kapitalist boyunduruktan ve politik kölelikten sahiden kurtarma yolunda gerçek görevi üstleneceklerle bütün yüreğim ve ruhumla birlikte olacağım.

Georgi Gapon

Kendi adımıza biz bu mektup konusundaki görüşümüzü mümkün olduğunca açık ve kesin biçimde ortaya koymanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Bizce bu mektubun önerdiği "anlaşma" mümkündür, yararlıdır, hayatidir. Gapon'un belirtik olarak bir "anlaşma"dan söz etmesini memnuniyetle karşılıyoruz, çünkü ancak ilke meselelerinde ve örgütsel alanda her bir partinin tam bağımsızlığını koruması yoluyla bu partilerin bir mücadele birliğinde buluşturulması çabası herhangi bir umut vaat edebilir. Bu çabaları gösterirken, heterojen unsurları aynı torbaya doldurmak gibi boş bir işe kalkışarak işleri bozmaktan kaçınmak konusunda çok dikkatli olmalıyız. Kaçınılmaz olarak *getrennt marschieren* (ayrı yürümek) zorunda kalacağız, ama bir defadan fazla ve özellikle şimdi *vereint schlagen* (birlikte vurmak) mümkündür. Bizim açımızdan, bu anlaşmaya sosyalist partilerin yanı sıra devrimci partileri de katmak arzu edilir bir şeydir, çünkü mücadelenin yakın hedefinde sosyalist olan hiçbir şey yoktur; yakın demokratik hedefleri nihai sosyalist devrim hedeflerimizle karıştırmamalı ve kimsenin herhangi bir durumda karıştırmasına izin vermemeliyiz. "*Bireysel* terör ve kitle terörü" yolunda bir genel çağrı yapmak yerine bu ortak eylemin terörizm ile kitlelerin ayaklanması arasında doğrudan ve gerçek bir kaynaşma hedefini güttüğünün açık ve ke-

sin biçimde belirtilmesi, bu anlaşma için arzu edilir ve bizim açımızdan hayati önem taşıyan bir şeydir. Doğrudur, "halk ayaklanmasına yarayacak her şey" sözcüklerini ekleyerek Gapon bireysel terörü bile bu hedefe tâbi hale getirme arzusunu açık biçimde ortaya koymaktadır; ama bizim *Revolutsionnaya Rossiya*'nın 58. sayısında dikkat çektiğimiz fikri düşündüren bu arzu daha kesin biçimde ifade edilmeli ve hiçbir ikircikliliğe yer bırakmayan pratik kararlarda cisimleşmelidir. Nihayet, önerilen anlaşmanın okunabilirliğinden bağımsız olarak, Gapon'un partiler üstü pozisyonunun bize bir başka olumsuz faktör olarak göründüğüne işaret etmek isteriz. Elbette, Çar'a duyulan inançtan, ona dilekçe yazmaktan devrimci hedeflere bu kadar hızlı bir dönüşüm içinde, Gapon derhal berrak bir devrimci bakış açısı belirleyememiştir. Bu kaçınılmazdır; devrim ne kadar hızlı ve yaygın biçimde gelişirse, bu tür şeyler o kadar sık görülecektir. Yine de, partiler, eğilimler ve akımlar arasında tam bir berraklık ve kesinlik, eğer bunlar arasında geçici bir anlaşma herhangi bir başarı kazanacaksa, kesinlikle gereklidir. Berraklık ve kesinlik her pratik adımda gerekli olacaktır; bunlar gerçek, *pratik* çalışmanın kesinliğinin ve yalpalamadan uzak durmasının önkoşulu olacaktır. Rusya'da devrimin başlaması politik arenada muhtemelen, "devrim" sloganının "eylem adamları" için olduğu, onların hedeflerinin ve çalışma yöntemlerinin bütünüyle uygun bir tanımı olduğu görüşünü temsil edecek birçok insanın ve belki de akımın görülmesine yol açacaktır. Bu fikir kadar yanlış bir şey düşünülemez. Partiler üstü pozisyon, daha üst ya da daha rahat ya da daha "diplomatik" gibi görünebilir, ama aslında *daha belirsizdir*, daha bulanıktır ve pratik faaliyet içinde kaçınılmaz olarak tutarsızlıklar ve yalpalamalar doğurur. Devrimin çıkarları açısından, idealimiz bütün partilerin, bütün eğilimlerin ve bütün fikir akımlarının kaynaşması, böylece ortaya bir devrimci kargaşa çıkması olmamalıdır hiçbir şekilde. Tam tersine, devrimci hareketin büyümesi ve yaygınlaşması, halkın farklı sınıfları ve katmanlarına sürekli olarak

daha derinden nüfuzu, kaçınılmaz olarak (ve gayet iyi olarak) hep daha yeni eğilim ve akımlar doğuracaktır. Yalnızca bunlar arasındaki karşılıklı ilişkilerde ve devrimci proletaryanın pozisyonuna ilişkin tutumlarında tam bir berraklık ve kesinlik, devrimci hareket için azami başarıyı güvence altına alabilir. Yalnızca karşılıklı ilişkilerde tam berraklık, bir anlaşmanın ortak somut hedefine ulaşmasının güvencesini oluşturabilir.

Kanaatimizce, bu somut hedef Gapon'un mektubunda bütünüyle doğru biçimde *özetlenmiştir*: (1) İstibdadın yıkılması; (2) bir geçici devrimci hükümet; (3) politik ve dini özgürlükler için mücadele edenlere (tabii ki bunlara grev hakkı vb. de dahildir) derhal af; (4) halkın derhal silahlandırılması; (5) Bütün Rusya çapında, genel ve eşit oya ve tek dereceli gizli oylamaya dayalı olarak seçilmiş bir Kurucu Meclis'in derhal toplanması. Devrimci hükümetin bütün yurttaşlar için tam eşitliği ve seçimler sırasında tam bir politik özgürlüğü hayata geçirmesi, Gapon tarafından elbette varsayılmıştır; ama bunun açıkça belirtilmesi doğru olabilirdi. Ayrıca, geçici hükümetin genel politikası içine, her yerde demokratik devrimi desteklemek ve hükümetin çeşitli tedbirlerini uygulamaya sokmak amacıyla devrimci köylü komitelerinin kurulmasının dahil edilmesi de akıllıca olurdu. Devrimin başarısı büyük ölçüde köylülüğün kendisinin devrimci faaliyetine bağlıdır; çeşitli sosyalist ve devrimci demokrat partiler bizim önerdiğimiz türden bir slogan üzerinde muhtemelen anlaşmaya varabilirler.

Umulur ki, politik olarak bilinçsiz bir halk tarafından paylaşılan görüşlerden devrimci görüşlere evrimi derin bir kişisel deneyimin ürünü olan Gapon bir politikacıda vazgeçilmez olan berrak devrimci bakış açısını kazanır. Umulur ki, ayaklanma için militanca bir anlaşma yolundaki çağrısı başarıya ulaşır ve böylece devrimci proletarya devrimci demokratlarla omuz omuza istibdada darbe vurarak onu daha da çabuk ve kesin biçimde ve asgari fedakârlıkla devirir.

1905: SOSYAL DEMOKRASİNİN DEMOKRATİK DEVRİMDE İKİ TAKTİĞİ

COLLECTED WORKS, CİLT 9, S. 28-29, 74-75, 82-84, 100, 103-104, 111-112, 113.

Rusya'nın ekonomik gelişme derecesi (nesnel bir koşul) ve proletaryanın geniş kitlelerinin sınıf bilinci ve örgütlülüğü (nesnel koşula kopmaz bağlarla bağlı öznel bir koşul) işçi sınıfının derhal ve tam kurtuluşunu olanaksız kılmaktadır. Ancak en cahiller şimdi yaşanmakta olan demokratik devrimin burjuva karakterine gözlerini kapatabilir; ancak en saf-dil iyimserler işçi kitlelerinin şimdilik sosyalizmin hedefleri ve ona ulaşmanın yöntemleri konusunda ne kadar az bilgi sahibi olduğunu unutabilir. Hepimiz işçi sınıfının kurtuluşunun işçi sınıfının kendisi tarafından kazanılması gerektiği konusunda hemfikiriz; kitleler sınıf bilincine sahip hale gelmedikçe ve burjuvazinin tamamına karşı açık sınıf mücadelesinde örgütlenip eğitilmedikçe ve yetiştirilmedikçe, sosyalist devrim söz konusu bile olamaz. Anarşistlerin sosyalist devrimi ertelediğimiz yolundaki itirazlarına cevaben diyoruz ki, ertelemiyoruz, mümkün olan tek biçimde, tek doğru yol üzerinde, yani demokratik bir cumhuriyet yolu üzerinde ona yönelik olarak ilk adımları atıyoruz. Her kim sosyalizme politik demokrasi dışında bir yoldan erişmek isterse, o kaçınılmaz olarak hem ekonomik hem de politik anlamda absürd ve gerici sonuçlara ulaşacaktır. Uygun anda, herhan-

gi bir işçi bize neden yolumuza devam edip azami programımızı uygulamaya sokmadığımızı soracak olursa, demokratik eğilimdeki halk kitlelerinin hâlâ sosyalizmden ne kadar uzak, sınıf karşıtlıklarının daha ne kadar gelişmemiş, proleterlerin hâlâ ne kadar örgütsüz olduğuna işaret ederek cevap vereceğiz. Rusya'nın dört bir yanında yüz binlerce işçiyi örgütleyin; milyonların programımıza sempati duymasını sağlayın! Bunu pek yüce görünen ama içi boş anarşist laflara kapılmadan yapmaya çalışın. O zaman derhal göreceksiniz ki, bu örgütlenmenin başarıya ulaşması ve bu sosyalist aydınlanmanın yayılması demokratik dönüşümlerin mümkün olan en ileri düzeyde gerçekleştirilmesine bağlıdır. (...)

Geçici hükümet konusundaki karara geri dönelim. Yeni *İskra*'cı taktiğin devrimi ileri götürmediğini, tersine geri çekilmesine yol açtığını göstermiş bulunuyoruz (onlar devrimin ileri yürümesinin olanaklılığını kabul ettikleri karar aracılığıyla güvence altına almayı istiyorlar). Sosyal Demokrasinin tutarsız burjuvaziye karşı mücadelesinde *ellerini bağlayanın* ve burjuva demokrasisi içinde erimesini engellemeyen şeyin tam da bu taktik olduğunu göstermiş bulunuyoruz. Kararın yanlış öncülleri doğal olarak şu yanlış sonucu doğuruyor: "Dolayısıyla, Sosyal Demokrasi önüne iktidarı ele geçirme veya geçici hükümette paylaşma hedefini koymamalı, uç devrimci muhalefetin partisi olarak kalmalıdır." Bu sonucun ilk yarısını ele alalım. Bu, hedefleri ortaya koyan bir önermedir. Yeni *İskra*'cılar devrimin Çarlık karşısında kesin zaferinin Sosyal Demokratik faaliyetin hedefi olduğunu beyan ediyorlar mı? Evet, ediyorlar. Kesin bir zaferin koşullarını doğru formüle edemiyor, [liberal] *Osvobojdeniye* formülüne doğru geri düşüyorlar, ama her halükârda bu hedefi önlerine koyuyorlar. Ayrıca, geçici hükümeti bir ayaklanma ile ilişkilendiriyorlar mı? Evet, geçici hükümetin "muzaffer bir halk ayaklanmasından doğacağını" belirterek bunu doğrudan yapmış oluyorlar. Nihayet, kendi önlerine ayaklanmayı yönlendirme hedefini koyuyorlar mı? Evet, koyuyorlar. Bay Struve gibi, bir ayaklanmanın acil bir ihtiyaç olduğunun kabulünden kaçıyorlar, ama aynı zamanda, Bay

Struve'den farklı olarak, "Sosyal Demokrasi [ayaklanmayı] kendi etkisine ve *önderliğine tâbi kılmaya* ve işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda kullanmaya çabalar" diyorlar.

Hepsi ne güzel birbirini tutuyor, değil mi? Önümüze hem proleter hem *proleter olmayan* kitlelerin ayaklanmasını kendi etkimize ve kendi önderliğimize tâbi kılma *hedefini* koyuyoruz. Öyleyse, önümüze ayaklanmada hem proletaryayı hem de devrimci burjuvazi ve küçük burjuvaziyi ("proleter olmayan gruplar") sırtlama, yani ayaklanmanın önderliğini Sosyal Demokrasi ile devrimci burjuvazi arasında *paylaştırma* hedefini koyuyoruz. Önümüze ("muzaffer bir halk ayaklanmasından doğacak olan") bir geçici hükümetin kurulmasıyla sonuçlanacak ayaklanmanın zaferini sağlama hedefini koyuyoruz. *Dolayısıyla*.. dolayısıyla önümüze iktidarı alma veya geçici bir devrimci hükümette paylaşma görevini koymamalıyız! (...)

Buradaki temel fikir *Vperyod*'un tekrar tekrar formüle ettiği fikirdir: *Vperyod* (Martınov'dan farklı olarak) bizim Sosyal Demokrasinin demokratik bir devrimde tam zaferinden, yani proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünden korkmamamız gerektiğini ileri sürmüştür, çünkü bu tür bir zafer bize Avrupa'yı ayağa kaldırma olanağı verecektir; Avrupa'nın sosyalist proletaryası ise, burjuvazinin boyunduruğunu alaşağı ettikten sonra, bize sosyalist devrimi gerçekleştirme konusunda yardımcı olacaktır. Ama bakın yeni *İskra* bu fikri nasıl sakatlıyor. Ayrıntılar üzerinde durmayacağız: İktidarı ele geçirmeyi zararlı bir taktik olarak gören sınıf bilinçli bir partinin ellerine iktidarın kendiliğinden "düşebileceği" absürd varsayımı üzerinde; Avrupa'da sosyalizmin koşullarının belirli bir olgunluk düzeyine değil, genel olarak olgunluk düzeyine ulaşmış olduğu gerçeği üzerinde; Parti programımızın sosyalist reformlar diye bir şey tanımadığı, yalnızca sosyalist devrimi tanıdığı üzerinde durmayacağız. *Vperyod*'un fikri ile kararda ifade edilmiş olan fikir arasındaki temel ve yalın farkı ele alalım. *Vperyod* Rusya'da devrimci proletaryanın önüne aktif bir görev koymuştur:

Demokrasi savaşını kazanmak ve bu zaferi kullanarak devrimi Avrupa'ya taşımak. Karar, bizim "kesin zaferimiz" (yeni *İskra* anlamında değil) ile Avrupa'daki devrim arasındaki bu bağı kavrayamamakta ve dolayısıyla proletaryanın görevlerinden veya elde edeceği zaferin içerdiği olasılıklardan değil, yalnızca genel olarak olasılıklardan birinden söz etmektedir: "devrimin yayılması durumunda...". *Vperyod*, toplumsal gelişmenin belirli bir aşamasında neyin derhal başarılabileceğini ve sosyalizm mücadelesinin bir demokratik önkoşulu olarak neyin başarılması gerektiğini unutmadan, "devlet iktidarı"nın proletaryanın çıkarları doğrultusunda nasıl "kullanılabileceğini" ve "kullanılması gerektiğini" ısrarla ve açık bir dille ifade etmiştir –ve bu, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Üçüncü Kongresinin kararında yer almıştır. Karar ise, "kullanmak için kendini hazırlama olanağını bulacaktır" demekle, ama *nasıl* olanak bulacağını, kendini *nasıl* hazırlayacağını ve *ne amaçla* kullanacağını söylemekten kaçınmakla, bu alanda da umutsuz biçimde geri kalmaktadır. Örneğin, yeni *İskra*'cıların kendilerinin partideki önde gelen konumlarını "kullanmak için kendilerini hazırlama olanağını bulabilecek"lerinden hiç kuşkumuz yoktur, ama mesele şudur ki bugüne kadar onların bu kullanmaya ilişkin deneyimleri, hazırlıkları, olanağın gerçeklik haline gelmesi bakımından çok bir umut vaat etmemektedir. (...)

Vperyod, "iktidarı elde tutma olanağı"nın gerçekten nerede yattığını oldukça kesin biçimde ifade etmiştir: Proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünde; karşı devrimin bütün güçlerine karşı baskın çıkacak ortak kitle gücünde; çıkarlarının *demokratik* reformlarda kaçınılmaz olarak birleşmesinde. Burada da Konferans kararı olumlu hiçbir şey içermiyor, konuyu geçiştirmekle yetiniyor. Rusya'da iktidarın elde tutulmasını belirleyecek olan herhalde Rusya'nın kendi içindeki toplumsal güçler bileşimi, ülkemizde şu anda yürümekte olan demokratik devrimin koşulları olacaktır. Avrupa'da proletaryanın bir zaferi (devrimi Avrupa'ya taşımak ile proletaryanın zaferi arasında epeyce bir mesafe vardır), Rus burjuvazisinin umarsız

bir karşı devrimci mücadeleye girmesine yol açacaktır –oysa yeni *İskra*'cıların kararı, önemi RSDİP'in Üçüncü Kongresinde değerlendirilmiş olan bu karşı devrimci güç hakkında tek bir kelime bile etmiyor. Eğer cumhuriyet ve demokrasi mücadelemizde proletaryanın yanı sıra köylülüğe yaslanamıyor olsaydık, "iktidarı elde tutma" olasılığımız umutsuz bir durum arz ederdi. Ama eğer umutsuzluk söz konusu değilse, eğer "devrimin Çarlık üzerindeki kesin zaferi" böyle bir olasılığı gündeme getiriyorsa, o zaman bunu belirtmeliyiz, bunun gerçeğe dönüşmesi için aktif olarak çağrı yapmalıyız, yalnızca devrimin Avrupa'ya taşınma *olasılığı* için değil, aynı zamanda onu Avrupa'ya *taşıma* hedefiyle ilgili olarak pratik sloganlar geliştirmeliyiz. Kuyrukçu Sosyal Demokratların "Rus devriminin sınırlı kapsamı" hakkında söyledikleri, yalnızca onların bu demokratik devrimin hedefleri ve proletaryanın bu devrimdeki yönetici rolü konusundaki sınırlı anlayışlarının üstünü kapamaya yarar. (...)

Proletarya, istibdadın direncini zor yoluyla kırmak ve burjuvazinin istikrarsızlığını felce uğratmak amacıyla köylülüğün kitlesini kendisine bağlayarak demokratik devrimi tamamlamalıdır. Proletarya, burjuvazinin direncini zor yoluyla kırmak ve köylülüğün ve küçük burjuvazinin istikrarsızlığını felce uğratmak amacıyla halkın yarı-proleter unsurlarını kendine bağlayarak sosyalist devrimi başarıya ulaştırmalıdır. (...)

Günümüzde Sosyal Demokratların arasında seçilecek yol meselesinde var olan yarığın derinliği, yeni *İskra* destekçilerinin Kafkasya kararının Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Üçüncü Kongresi kararıyla karşılaştırılmasından derhal görülebilir. Kongre kararı, burjuvazinin tutarsız olduğunu ve bizi devrimin kazanımlarından yoksun bırakmayı mutlaka deneyeceğini söylüyor. Dolayısıyla, mücadele için daha enerjik biçimde hazırlanın, yoldaşlar ve işçiler! Silahlanın, köylülüğü yanınıza kazanın! Devrimci kazanımlarımızı, kendi çıkarlarının peşindeki burjuvaziye hiç mücadele etmeksizin teslim etmeyeceğiz. Yeni *İskra*'nın Kafkasyalı destekçilerinin kararı, burjuvazinin tutarsız olduğunu ve

devrimden geri çekilebileceğini söylüyor. Dolayısıyla, yoldaşlar ve işçiler, lütfen geçici hükümete katılmayı düşünmeyin, çünkü eğer düşünürseniz burjuvazi mutlaka geri çekilecektir ve bundan dolayı devrimin etkisi daralacaktır!

Bir taraf diyor ki, tutarsız burjuvazinin direniş ya da pasifliğine rağmen devrimi tamamlanmasına kadar ilerletin.

Öteki taraf diyor ki, devrimi bağımsız olarak tamamlanması yönünde ilerletmeyi düşünmeyin, çünkü bunu yaparsanız tutarsız burjuvazi geri adım atacaktır.

Bunlar iki karşıt yol değil mi? (...)

Rusya'da demokratik devrim, toplumsal ve ekonomik özü itibariyle bir burjuva devrimidir. Ancak bu doğru Marksist önermeyi tekrarlamak yeterli değildir. Bunu layıkıyla anlamak ve politik sloganlara layıkıyla uygulamak gerekir. Genel olarak, günümüzün üretim ilişkileri, yani kapitalist üretim ilişkileri üzerinde yükselen her tür politik özgürlük burjuva özgürlüğüdür. Özgürlük talebi öncelikle burjuvazinin çıkarlarını ifade eder. Bu talebi ilk yükselten onun temsilcileri olmuştur. Destekçileri her yerde ellerine geçirdikleri özgürlüğü, ölçülü ve titiz burjuva dozlara indirgeyerek, efendiler gibi kullanmış, devrimci proletaryayı barışçıl dönemlerde en kurnaz biçimde, fırtınalı dönemlerde ise en vahşi tarzda bastırma faaliyetiyle birleştirmiştir.

Ama buradan hareketle özgürlük mücadelesinin reddedilmesi veya küçümsenmesi gerektiği sonucuna ancak isyancı Narodnikler, anarşistler ve Ekonomistler ulaşabilir. Bu entelektüalist-sığkafalı doktrinler işçi sınıfına ancak geçici bir süre için ve onun iradesine aykırı olarak yamanabilir. Proletarya politik özgürlüğe ihtiyacı olduğunu, herkesten fazla ihtiyacı olduğunu içgüdüsel olarak daima kavramıştır –her ne kadar bu özgürlüğün dolaysız etkisi burjuvaziyi güçlendirmek ve örgütlendirmek olsa da. İşçi sınıfı kendi kurtuluşunu sınıf mücadelesinden kaçınarak değil, bu mücadeleyi geliştirerek, kapsamını genişleterek, kendi bilincini, örgütlülüğünü ve kararlılığını derinleştirerek kazanacağını umar.

Her kim politik mücadelenin görevlerini küçümserse, Sosyal Demokrat devrimciyi halkın bir sözcüsünden bir sendika yöneticisine dönüştürmüş olur. Her kim bir demokratik burjuva devriminde proleter görevleri küçümserse, Sosyal Demokrat devrimciyi halk devriminin önderinden özgür bir sendikanın liderine dönüştürür.

Evet, *halkın* devrimi. Sosyal Demokrasi, "halk" sözcüğünün burjuva demokrasisi tarafından suistimaline karşı mücadele etmiştir ve gayet haklı olarak hâlâ etmektedir. Sosyal Demokrasi bu sözcüğün halkın içinde sınıf karşıtlıklarının kavranmasındaki eksikliğin üzerini örtmek için kullanılmamasını talep etmektedir. Proletarya partisinin tam sınıf bağımsızlığının gerekliliği konusunda mutlak bir ısrarı vardır. Ne var ki, "halk"ı "sınıflar"a bölüyorsa, bu, ileri sınıfın kendi içine kapanması, kendini dar sınırlar içine hapsetmesi ve ekonomik bakımdan dünyayı yönetenlerin geri adım atmasından korktuğu için faaliyetini iğdiş etmesi için değildir; ara sınıfların yarı gönüllülüğünden, yalpalamalarından ve kararsızlığından muzdarip olmayan ileri sınıfın bütün halkın davası uğruna, bütün halkın önüne düşerek daha da büyük bir enerji ve şevkle çalışması içindir. (...)

Marx, devrimler tarihin lokomotifidir demişti. Devrimler ezilenlerin ve sömürülenlerin şenlikleridir. Halk kitleleri başka hiçbir dönemde devrimlerde olduğu kadar yeni bir toplumsal düzenin yaratıcıları olarak o kadar aktif biçimde öne çıkabilecek olanağı bulamazlar. Böyle dönemlerde, tedrici gelişmeyi yüceltenlerin sınırlı, sığkafalı cetveliyle ölçülürse, halk mucizeler yaratmaya kadirdir. Ama devrimci partilerin önderlerinin de böyle dönemlerde hedeflerini daha kapsamlı ve cesur tarzda öne sürmeleri elzemdir –ki sloganları her zaman kitlelerin devrimci inisiyatifinin önünde olsun, bir yol gösterici olarak iş görsün, demokratik ve sosyalist idealimizi bütün büyüklüğü ve ihtişamı içinde gözleri önüne sersin, onlara tam, mutlak ve kesin zafere giden en kısa ve en dolaysız yolu göstersin.

1905: Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyeti

COLLECTED WORKS, CİLT 10, S. 19-24.

Bana öyle görünüyor ki, Radin yoldaş *Novaya Jizn*'in 5. sayısında "İşçi Vekilleri Sovyeti mi, Parti mi?" sorusunu ortaya atmakla bir yanlış yapıyor (RSDİP'imizin bu fiili Merkez Organı'nın sadece beş sayısını görmüş durumdayım). Sorunu bu şekilde koymak bence yanlıştır ve karar *hiç kuşkusuz hem* İşçi Vekilleri Sovyeti *hem* Parti olmalıdır. Tek soru (ve bu çok önemli bir sorudur) Sovyetin görevleri ile Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin görevlerini nasıl birbirinden ayırmak ve nasıl birleştirmek gerektiğidir.

Bence Sovyetin tek bir partiye bağlanması doğru olmaz. Bu fikrin okuyucuyu muhtemelen şaşırtacağını düşünerek, doğrudan görüşlerimi izah etmeye geçeyim (bir kez daha ve vurgulu biçimde, bunun olayları yalnızca izlemekte olan birinin kanaati olduğunu vurgulamak isterim).

İşçi Vekilleri Sovyeti, genel grev aracılığıyla, onunla bağlantılı olarak ve onun hedefleri için ortaya çıktı. Grevi kim yönetti ve muzaffer bir sonuca ulaştırdı?

Proletaryanın *tamamı*. Bunun içinde Sosyal Demokrat olmayanlar da var, memnuniyetle belirtelim ki bunlar azınlıkta kalıyor. Grevin hedefleri nelerdi? Hem ekonomik, hem politik hedefler vardı. Ekonomik hedefler proletaryanın tamamını, bütün işçileri, hatta kısmen yalnız ücretli işçileri değil bütün emekçileri ilgilendiriyordu. Politik hedefler bütün Rusya'nın bütün halkını, daha doğrusu bütün halklarını ilgilendiriyordu. Hedefler, Rusya'nın bütün halklarını istibdadın

boyunduruğundan, serfliğin kalıntılarından, hiçbir hakkın var olmadığı bir konumdan ve polis despotizminden kurtarmaktı.

Biraz daha ilerleyelim. Proletarya ekonomik mücadelesini sürdürmeli midir? Elbette; Sosyal Demokratlar arasında bu konuda hiçbir anlaşmazlık yoktur, ne de olabilir. Bu mücadele yalnızca Sosyal Demokratlar tarafından ya da Sosyal Demokratların bayrağı altında mı yürütülmelidir? Bence hayır; *Ne Yapmalı?*'da (evet, bütünüyle farklı, şimdi geçersizleşmiş koşullar altında) ifade ettiğim görüşü hâlâ koruyorum: Sendikaların bileşiminin, dolayısıyla sendikal ekonomik mücadeleye katılanların bileşiminin, Sosyal Demokrat Parti üyeleriyle sınırlı tutulması mahzurludur. Bana öyle geliyor ki, bütün işkollarını temsil eden bir örgüt olarak İşçi Vekilleri Sovyeti, *bütün* sanayi, meslek sahibi, büro işçilerinin, evlerde çalışan hizmetçilerin, çiftlik emekçilerinin vb., bütün emekçi halka daha iyi bir hayat sağlamak uğruna ortak bir mücadeleye katılmak isteyen ve bunu yapabilecek olan herkesin, en azından temel bir politik namusa sahip herkesin, Kara Yüzler hariç herkesin vekillerini kapsamalıdır. Biz Sosyal Demokratlara gelince, biz, birincisi, Parti örgütlerimizin bütün sendikalarda mümkün olduğunca yaygın biçimde temsil edilmesi için ve, ikincisi, proleter kardeşlerimizle, onların görüşleri ne olursa olsun, birlikte ortak olarak vermekte olduğumuz mücadeleyi, tek hakiki proleter dünya görüşü olan *Marksizmi* yorulmadan, kararlı biçimde savunmak amacıyla kullanmak için elimizden geleni yaparız. Marksizmi yaymak için, bu propaganda ve ajitasyon çalışmasını yürütmek için, sınıf bilinçli proletaryanın bütünüyle bağımsız, ilkelerinden taviz vermeyen sınıf partisini, yani Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni elbette muhafaza edeceğiz, güçlendireceğiz, yayacağız. Proleter mücadelesinde her adım, bizim düzenli ve örgütlü Sosyal Demokrat faaliyetlerimizle kopmaz biçimde ilişkilendirildiği takdirde, Rusya işçi sınıfının *kitleleriyle* Sosyal Demokratları her geçen gün yakınlaştıracaktır.

Sorunun ekonomik mücadele ile ilgili bu yönü göreli olarak basittir ve herhangi bir anlaşmazlık doğurması için pek bir neden yoktur. Ama politik önderlik ve politik mücade-

leyle ilgili öteki yön farklı bir meseledir. Ancak, okuyucuyu daha da çok şaşırtma riskini de göze alarak derhal belirtmeliyim ki, bu bakımdan da İşçi Vekilleri Sovyeti'nin Sosyal Demokrat programı kabul etmesini ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne katılmasını talep etmek mahzurludur. Bana öyle geliyor ki, mücadeleye önderlik etmek için *hem* (bir anlamda *yeniden düzenlenmiş* biçimiyle, bunu birazdan tartışacağız) Sovyet *hem* Parti, eşit derecede, gereklidir.

Yanılıyor olabilirim, ama (elimdeki yetersiz ve yalnızca "kâğıttan" oluşan bilgi ışığında) sanıyorum ki politik bakımdan İşçi Vekilleri Sovyeti bir *geçici devrimci hükümetin* rüşeymi gibi görülmelidir. Bence, Sovyet mümkün olan en erken aşamada kendini Rusya'nın bütününün geçici devrimci hükümeti olarak ilan etmeli veya bir geçici devrimci hükümet *kurmalıdır* (bu da aynı kapıya çıkar, yalnızca biçim değişir).

Politik mücadele, kısa süre önce, devrimin ve karşı devrimin güçlerinin kabaca eşit olduğu ve Çar'ın hükümetinin devrimi bastırmaktan *artık* aciz olduğu, ama devrimin de Kara Yüzler hükümetini silip süpürmek için *henüz* yeterince güçlü olmadığı bir gelişme aşamasına girmiştir. Çar'ın hükümeti tamamıyla çürüme içindedir. Ama canlı canlı çürürken dahi, kendi kokuşmasının zehrini Rusya'ya bulaştırıyor. Çarlık yanlısı, karşı devrimci güçlere karşıt olarak, devrimci güçleri derhal, en ufak bir gecikmeye izin vermeksizin *örgütlemek* mutlak bir gerekliliktir. Bu örgütlenme, özellikle son dönemde görkemli bir gelişme gösteriyor. Bunu bir devrimci ordunun kuvvetlerinin (savunma mangaları vb.) oluşmasında, proletaryanın Sosyal Demokrat karakterde kitle örgütlerinin hızla gelişmesinde, devrimci köylülüğün devrim komiteleri kurmasında, denizci ve asker üniforması altındaki proleter kardeşlerimizin ilk özgür toplantılarında (onlar özgürlüğe ve sosyalizme giden meşakkatli ve güç, ama gerçek ve parlak bir yolu kendileri açıyorlar) görmek mümkündür.

Şimdi eksik olan, gerçekten devrimci olan, şimdiden devrimci tarzda çalışmakta olan bütün güçlerin birleştirilmesidir. Eksik olan, bütün Rusya için bir politik merkezdir, taze,

yaşayan bir merkez, halkta derin kökler salmış olduğu için güçlü bir merkez, kitlelerin mutlak güvenine mazhar, tükenmez bir devrimci enerjiye sahip, örgütlü devrimci ve sosyalist partilerle sıkı ilişki içinde bir merkez. Bu tür bir merkez ancak, bir politik grevi parlak biçimde sonuna kadar götürmüş olan, şimdilerde bütün halkın silahlı ayaklanmasını örgütleyen, Rusya'ya yarım özgürlüğü şimdiden kazandırmış olan ve daha tam özgürlüğü kazandıracak olan devrimci proletarya tarafından kurulabilir.

Şu soru sorulabilir: İşçi Vekilleri Sovyeti neden böyle bir merkezin rüşeymi olamasın? Sovyette yalnızca Sosyal Demokratlar olmadığı için mi? Ama bu bir dezavantaj değil, avantajdır. Bu kadar zamandır Sosyal Demokratlar ile devrimci burjuva demokratları arasında militan bir ittifaktan söz ediyoruz. Biz bu konuda konuşup durduk, işçiler ise bunu hayatın içinde gerçekleştirdiler. Bunu yapmış olmaları müthiş bir şey. *Novaya Jizn*'de Sosyalist Devrimci Partiye mensup *işçi yoldaşlardan*, Sovyetin partilerden birine dahil edilmesini protesto eden bir mektup okuduğumda, bu işçi yoldaşların birçok pratik nokta bakımından haklı olduklarını düşünmeden edemedim. Bizim görüşlerimizin onlarınkinden farklı olduğunu ve Sosyal Demokratlarla Sosyalist Devrimcilerin birleşmesinin söz konusu olamayacağını söylemeye bile gerek yok. Ama sonuç olarak önerilen bu değil. Sosyalist Devrimci görüşleri paylaşan, ama yine de proletaryanın saflarında mücadele etmekte olan bu işçilerin tutarsız olduğu konusunda kesin bir kanıya sahibiz, çünkü hakiki bir proleter davasını savunurken proleter olmayan görüşlerini muhafaza ediyorlar. Onların tutarsızlığına karşı ideolojik açıdan en büyük kararlılıkla mücadele etmemiz gerekir, ama bunu yaparken devrim davasının, herkesçe kabul edilen, bütün namuslu insanları bir araya getirmiş olan hayati, yakıcı, yaşayan bir davanın zarar görmemesine de dikkat etmeliyiz. Biz Sosyalist Devrimcilerin görüşlerini hâlâ sosyalist değil, devrimci demokrat görüşler olarak görüyoruz. Ama militanca amaçlarımız açısından, Parti bağımsızlığımızı bütünüyle muhafaza etmekle birlikte, birlikte yürümeliyiz; Sovyet ise militan bir örgüttür ve öyle olmalıdır. Bir demokratik dev-

rimi yürütmekte olduğumuz bir dönemde adanmış ve namuslu devrimci demokratları ihraç etmek absürd olurdu, delilik olurdu. Onların tutarsızlıklarını aşmakta hiç güçlük çekmeyiz, çünkü bizim görüşlerimizi tarihin kendisi destekliyor, her bir adımında gerçekliğin kendisi destekliyor. Eğer broşürümüz onlara Sosyal Demokrasiyi öğretemediyse, devrimimiz öğretecektir. Kuşkusuz, Hıristiyan olarak kalan, Tanrı'ya inanmaya devam eden işçiler de, mistisizmi savunan aydınlar da (yuh olsun onlara!) tutarsızlar; ama onları Sovyetten, hatta Partiden ihraç etmeyiz, çünkü derinden inanıyoruz ki, gerçek mücadele ve tabanda çalışma, hayatiyet taşıyan bütün unsurları Marksizmin hakikatin kendisi olduğuna ikna edecektir, böyle olmayan unsurları ise tasfiye edecektir. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde ise, kendi gücümüzden, Marksistlerin ezici gücünden bir an için dahi kuşku duymuyoruz.

Bana göre, İşçi Vekilleri Sovyeti, politik önderlik sunacak bir merkez olarak gereğinden geniş değil, tersine, gereğinden çok daha dar bir örgüttür. Sovyet kendini geçici devrimci hükümet olarak ilan etmeli ya da böyle bir hükümeti kurmalıdır; bu amaçla yalnızca işçilerden değil, aynı zamanda, birincisi, her yerde özgürlük arayışı içinde olan denizci ve askerlerden, ikincisi, devrimci köylülükten, üçüncüsü, devrimci burjuva aydınlarından yeni vekilleri hiç çekinmeden kendi saflarına kazanmalıdır. Sovyet, geçici devrimci hükümet için güçlü bir çekirdek seçmeli, bunu bütün devrimci partiler ile bütün devrimci demokratlardan (ama elbette yalnızca devrimci olanlardan, liberal olanlardan değil) temsilcilerle güçlendirmelidir. Biz böylesine geniş ve karma bir bileşimden korkmayız –hatta bunu arzu ederiz, çünkü proletarya ve köylülük birleşmedikçe ve Sosyal Demokratlar ve devrimci demokratlar bir mücadele birliği kurmadıkça, büyük Rus devrimi tam bir başarıya kavuşamaz. Bu, açıkça tanımlanmış somut politik görevleri yerine getirecek geçici bir ittifak olacaktır; sosyalist proletaryanın daha önemli çıkarları, temel ve nihai çıkarları ise bağımsız ve tutarlı biçimde ilkeli Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi tarafından kararlı biçimde savunulacaktır.

1905: SOSYALİZM VE DİN

COLLECTED WORKS, CİLT 10, S. 83-87

Günümüz toplumu, bütünüyle, işçi sınıfının büyük kitlelerinin nüfusun ufacık bir azınlığını oluşturan toprak sahipleri sınıfı ile kapitalistler sınıfı tarafından sömürülmesine dayanır. Bu bir köle toplumudur, çünkü bütün hayatları boyunca kapitalistlere çalışan "özgür" işçiler, yalnızca, kâr üreten kölelerin hayatta kalması için, kapitalist köleliğin muhafazası ve sürdürülmesi için vazgeçilmez olan geçim araçlarını "hak ederler".

İşçilerin ekonomik bakımdan ezilmesi, kaçınılmaz olarak her tür politik ezilmeyi ve toplumsal aşağılanmayı, kitlelerin ruhi ve manevi hayatının kabalaşmasını ve kararmasını davet eder ve doğurur. İşçiler, ekonomik kurtuluşları uğruna mücadele etmek için düşük ya da yüksek düzeyde bir politik özgürlük elde edebilirler, ama ne kadar özgürlük olursa olsun, bu, onları sermayenin iktidarı yıkılana kadar, yoksulluktan, işsizlikten, ezilmeden kurtaramaz. Din her yerde, sürekli olarak başkalarına çalışmanın, fakrü zaruretin ve yalıtılmanın ezdiği halk kitleleri üzerinde ağır bir basınç oluşturan ruhi ezilme biçimlerinden biridir. Vahşi insanın doğayla savaşındaki güçsüzlüğünün tanrılara, şeytanlara, mucizelere ve benzeri şeylere ilişkin bir inanç yaratmasıyla benzer şekilde, sömürülen sınıfların sömürücülere karşı mücadelesinde-

ki güçsüzlüğü de, kaçınılmaz olarak, ölümden sonra daha iyi bir hayata ilişkin bir inanç doğmasına yol açar. Din, bütün hayatları boyunca ter döken ve fakrü zaruret içinde yaşayan insanlara bu dünyada boyun eğmeyi, sabırlı olmayı ve cennet vaadi umuduyla avunmayı öğretir. Ama din, başkalarının emeğiyle yaşayanlara bu dünyada hayırseverlik yapmayı öğreterek, sömürücü olarak bütün varlıklarını meşrulaştırmanın çok ucuz bir yöntemini sunar, ehven bir fiyata cennette kafa dinlemek için bilet satmış olur. Din halk için afyondur. Din bir tür ruhi içkidir; bunun içinde sermayenin köleleri kendi insanlık imgelerini, insana az ya da çok yakışır bir hayat konusundaki taleplerini boğarlar.

Ama köleliğinin bilincine varmış ve kurtuluşu için mücadeleye kalkışmış bir köle, o andan itibaren köle olmaktan yarı yarıya çıkmıştır. Büyük fabrika sanayii tarafından yetiştirilen, kent hayatı tarafından aydınlatılan modern sınıf bilinçli işçi, dini önyargıları küçümseyerek bir kenara atar, cenneti papazlara ve burjuva sofulara terk eder ve kendine burada, yeryüzünde daha iyi bir hayat sağlamak için çaba gösterir. Bugünün proletaryası, dinin sisine karşı bilimi savaşa koşan ve işçileri halihazırda yeryüzünde daha iyi bir hayat yaşamak için mücadelede birbirine bağlayarak öteki dünyada hayata inanmaktan özgürleştiren sosyalizmden yana çıkar.

Din özel hayata ait bir mesele olarak kabul edilmelidir. Sosyalistler genellikle dine karşı tutumlarını bu sözcüklerle ifade ederler. Ama bu sözcüklerin anlamı net biçimde tanımlanmalıdır ki, herhangi bir yanlış anlama olmasın. Biz devlet söz konusu olduğunda dinin özel hayata ait bir mesele olarak kalmasını talep ederiz. Ama Partimiz söz konusu olduğunda dini hiçbir biçimde özel hayata ait bir mesele olarak göremeyiz. Din, devleti hiçbir şekilde ilgilendirmemelidir; dini cemaatlerin de devlet otoritesiyle herhangi bir ilişkileri olmamalıdır. Herkes dilediği dine mensup olduğunu ya da hiçbir dine inanmadığını, yani (kural olarak her sosyalistin olduğu gibi) ateist olduğunu açıkça ifade etme konusun-

da mutlak anlamda özgür olmalıdır. Yurttaşlar arasında dine dayalı ayrımcılık hiçbir biçimde hoşgörülemez. Resmi belgelerde yurttaşların dininden en ufak biçimde söz edilmesi tartışılmaz biçimde ortadan kaldırılmalıdır. Yerleşik kiliseye hiçbir biçimde devlet kaynağı sağlanmamalı, kiliseye bağlı veya dini cemiyetlere devlet tarafından herhangi bir tahsisat sağlanmamalıdır. Bunlar, aynı düşünceleri paylaşan yurttaşların mutlak olarak özgür, devletten bağımsız birlikleri haline gelmelidir. Yalnızca bu taleplerin tam olarak yerine getirilmesi, kilisenin devlete feodal bağımlılık içinde yaşadığı ve Rus yurttaşlarının yerleşik kiliseye feodal bağımlılık içinde yaşadığı, (ceza yasalarımızda ve kanunnamelerimizde mevcudiyetini bugüne kadar sürdürmüş olan) ortaçağ engizisyon yasalarının var olduğu ve uygulandığı, insanların inançları ya da inançsızlıkları dolayısıyla baskıya uğradıkları, vicdanlarının ayaklar altına alındığı, rahat devlet makamlarının ve devlet kaynaklı gelirin yerleşik kilise tarafından şu ya da bu uyuşturucunun dağıtılmasına bağlanmış olduğu utanç verici, lanetli bir geçmişe son verebilir.

Rus devrimi bu talebi politik özgürlüğün gerekli bir bileşeni olarak uygulamaya koymalıdır. Bu bakımdan, Rus devrimi özel olarak avantajlı bir konumdadır, çünkü her hücresine polis sızmış olan feodal istibdadın iğrenç resmiyeti, din adamları içinde bile hoşnutsuzluk, huzursuzluk ve öfke doğmasına neden olmuştur. Rus Ortodoks din adamları geçmişte ne kadar alçak, ne kadar cahil olmuş olurlarsa olsunlar, şimdi onlar bile, Rusya'daki eski ortaçağ düzeninin çöküşünün gök gürültüsünce uyandırılmış bulunuyorlar. Onlar bile özgürlük talebine katılıyor, bürokratik uygulamaları ve resmiyeti, "Tanrı'nın hizmetkârları"na polis casusluğunun dayatılmasını protesto ediyorlar. Biz sosyalistler bu harekete destek vermeli, din adamları zümresinin namuslu ve içten mensuplarının taleplerini sonuçlarına kadar götürmeli, onları özgürlük konusunda söylediklerine bağlı kalmaya itmeli, din ile polis arasındaki bütün bağları kararlı bir şekilde

koparmalarını talep etmeliyiz. Ya samimisinizdir, o durumda Kilise ile Devlet ve Okul ile Kilise arasında tam bir ayrılığı, dinin bütünüyle ve mutlak bir anlamda özel bir mesele olarak ilan edilmesini savunmak zorundasınızdır. Ya da özgürlük konusundaki bu tutarlı talepleri kabul etmiyorsunuzdur, o zaman da hâlâ engizisyon geleneklerinin tutsağı olduğunuz, hâlâ o rahat devlet makamınıza ve devlet kaynaklı gelirinize tutunduğunuz, silahınızın manevi gücüne inanmadığınız ve devletten rüşvet almaya devam ettiğiniz ortaya çıkar. O durumda da, Rusya'nın bütün sınıf bilinçli işçileri size karşı amansız bir savaş ilan eder.

Sosyalist proletaryanın partisi söz konusu olduğunda, din özel bir mesele değildir. Partimiz, sınıf bilinçli, ileri savaşçıların işçi sınıfının kurtuluşu için kurduğu bir örgüttür. Bu tür bir birlik, dini inanç biçimi altında sınıf bilinci eksikliğine, cehalete veya bilim düşmanlığına kayıtsız kalamaz. Kilisenin devletle ilişiğinin tamamen kesilmesini talep ediyorsak, bu, dini bulanıklığa karşı arı anlamda ideolojik ve yalnızca ideolojik silahlarla, basınımızla ve ağızdan ağıza dolaşacak sözlerle savaşabilmek içindir. Ama biz örgütümüzü, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partimizi, tam da işçilerin din temelinde her türlü kandırılmasına karşı mücadele etmek için kurmuş bulunuyoruz. Bizim için ideolojik mücadele özel bir mesele değil, bütün partinin, bütün proletaryanın bir meselesidir.

Eğer durum buysa, neden Programımızda ateist olduğumuzu ilan etmiyoruz? Hıristiyanların ve Tanrı'ya inanan başkalarının Partimize katılmasını neden yasaklamıyoruz?

Bu sorunun cevabı, din sorununun burjuva demokratlarınca ve Sosyal Demokratlarca sunuluş tarzındaki önemli farkı izah etmeye yarayacaktır.

Programımız bütünüyle bilimsel ve ayrıca materyalist dünya görüşü üzerine yerleşmiştir. Dolayısıyla, programımızın açıklanması dini bulanıklığın gerçek tarihsel ve ekono-

mik köklerine ilişkin bir açıklamayı da zorunlu olarak içerir. Propagandamız zorunlu olarak ateizm propagandası içerir; feodal istibdat hükümetinin bugüne kadar katı biçimde yasakladığı ve baskı altına aldığı ilgili bilimsel literatürün yayınlanması, şimdi Parti çalışmasının alanlarından birini oluşturmalıdır. Şimdi muhtemelen Engels'in bir zamanlar Alman Sosyalistlerine yaptığı tavsiyeyi izlemek zorunda kalacağız: 18. yüzyıl Fransız Aydınlanmacılarının ve ateistlerinin literatürünü tercüme ederek yaygın biçimde dağıtmak.

Ama hiçbir koşulda din sorununu, burjuvazinin içinden gelen radikal demokratlar arasında hiç de ender olmayan, soyut, idealist bir tarzda, sınıf mücadelesinden kopuk bir "entelektüel" mesele gibi vaaz etme hatasına düşmemeliyiz. İşçi kitlelerinin sonsuz ezilmesi ve kabalaştırılmasına dayanan bir toplumda, dini önyargıların yalnızca propaganda yöntemleriyle giderilebileceğini düşünmek aptalca olurdu. İnsanlığın üzerinde bütün ağırlığını hissettiren din boyunduruğunun toplumdaki ekonomik boyunduruğun yalnızca bir ürünü ve yansıması olduğunu unutmak burjuva dar kafalılığı olur. Ne kadar broşür yayınlarsanız yayınlayın, ne kadar vaaz verirseniz verin, eğer proletarya kapitalizmin karanlık güçlerine karşı kendi mücadelesi sayesinde aydınlanmazsa, onu aydınlatamazsınız.

Ezilen sınıfın yeryüzünde bir cennet yaratma uğruna verdiği bu gerçekten devrimci mücadelede birlik, bizim için proletaryanın düşünce dünyasında gökteki cennet konusunda kurulacak birlikten daha önemlidir.

Bu nedenledir ki, Programımızda ateizmimizi açıkça yazmıyoruz ve yazmamalıyız; bu nedenledir ki, eski önyargılarından hâlâ kalıntılar taşıyan proleterlerin Partimize katılmalarını yasaklamıyoruz ve yasaklamamalıyız. Bilimsel dünya görüşünü her zaman vaaz edeceğiz; çeşitli "Hıristiyanlar"ın tutarsızlığı ile savaşmak da bizim için hayati önem taşıyor. Ama bu hiçbir biçimde din sorununun birinci sıraya yükseltilmesi gerektiği anlamına gelmiyor, onun orada hiç yeri

yok; ne de gerçekten devrimci ekonomik ve politik mücadelenin güçlerinin, ekonomik gelişmenin seyrinde hızla bütün önemini yitiren, hızla saçmalık olarak görülüp kenara atılan üçüncü sınıf kanaatler veya anlamsız fikirler temelinde bölünmesine izin vermemiz gerektiği anlamına geliyor.

Gerici burjuvazi her yerde dini çatışmayı kışkırtmakla meşgul olmuştur, bugün de Rusya'da aynı şeyi yapmaya başlıyor; amacı kitlelerin dikkatini, bugün devrimci mücadelede birleşmekte olan bütün Rusya'nın proletaryasının pratikte çözmekte olduğu gerçekten önemli ve temel ekonomik ve politik sorunlardan başka yere saptırmaktır. Proleter güçleri bölmeyi hedefleyen bu gerici politika, bugün kendini esas olarak Kara Yüzlerin katliamlarında ortaya koymaktadır, ama yarın daha kurnaz biçimlere bürünebilir. Her halükârda biz buna, sükûnetle, tutarlılıkla ve sabırla proletaryanın birliğini ve bilimsel dünya görüşünü vaaz ederek karşı duracağız. Bu tür bir vaaz ikincil farkların her tür kışkırtılmasına yabancıdır.

Devrimci proletarya, devlet söz konusu olduğunda, dini gerçekten özel hayata ait bir mesele haline getirmeyi başaracaktır. Ve ortaçağ küfünden pasından arındırılmış olan bu politik sistemde, proletarya, insanlığın din martavalıyla kandırılmasının esas kaynağı olan ekonomik köleliğin tasfiyesi uğruna yaygın ve açık bir mücadele verecektir.

[4]

BOLŞEVİK PARTİSİ'NİN YARATILMASI

Devrimin dağdağası ve eylemin girdabı içerisinde Menşeviklerle Bolşeviklerin pozisyonları çarpıcı biçimde yakınlaşmıştı. Menşevik hizbin kendi başına buyruk bir mensubu olan ve Petersburg Sovyeti'nin başkanlığını yapmakta olan Lev Trotskiy'in görüşleri, 1905 yılı boyunca Menşeviklerin aklını çelecekti. Trotskiy'in, devrimin doğası konusundaki, ifadesini sürekli devrim teorisinde bulan görüşleri, önemli ölçüde Lenin'inkilerle örtüşüyordu. (Bazı bakımlardan, Trotskiy'in teorisi daha da ileri giderek, devrimin daha sanayileşmiş kapitalist ülkelere yayılması varsayıldığında, demokratik devrimin bir sosyalist devrime doğru akma olasılığını öngörüyordu.)* 1906'ya gelindiğinde, Lenin'i Martov'dan ayırmış olan örgütsel sorunlar da, Menşevikler Bolşeviklerin de benimsediği bir "demokratik merkeziyetçilik" kavramını öne sürdüklerinde, buharlaşmaya yüz tutmuş gibi görünüyordu. Lenin bu kavramı çeşitli kereler tartışmıştır. Burada sunulan "Eleştiri Özgürlüğü ve Eylem Birliği" başlıklı kısa yazı bu örneklerden biridir.

Bu, bir dizi Menşevik anlatımda berrak biçimde ortaya çıkar: Teodor Dan, *The Origins of Bolshevism* (Schocken Books, New York, 1970), s. 324-25; George Denike ile görüşmeler, Leopold H. Haimson (der.), *The Making of Three Russian Revolutionaries. Voices From the Menshevik Past* (Cambridge University Press, Cambridge, 1987) içinde, s. 319-24; Solomon M. Schwarz, *The Russian Revolution in 1905: The Workers Movement and the Formation of Bolshevism and Menshevism* (University of Chicago Press, Chicago, 1967), s. 14-16, 246-54.

Devrimci yükselişin yenilgiye uğramasının ve daha önceki demokratik tavizlerin gittikçe daha budanmış ve sahte unsurlarına indirgendiği bir süreçte (buna yeni parlamento Duma'nın farklı versiyonları dahildi) Çarlık despotizminin güçlü bir biçimde yeniden konsolidasyonunun ertesinde, RSDİP içinde her zamankinden de keskin birtakım farklılıklar yeniden belirecekti.

Menşeviklerin belirleyici bir çoğunluğu, Trotskiy'in devrime ilişkin perspektiflerini reddediyor ve eskisinden daha da yoğun bir biçimde işçi-kapitalist ittifakı anlayışına geri dönüyordu. 1907'ye gelindiğinde, Menşeviklerin kendisi daha da bölünmüştü: Kimileri, RSDİP'in yeraltı örgütünün tasfiye edilmesi (likide edilmesi) ve partinin kendini legal faaliyetlerle (sendikal çalışma, işçiler adına kültürel ve eğitsel ve sosyal hizmet çabalarının geliştirilmesi, Duma seçimlerine girmek) sınırlaması gerektiğini ileri sürüyordu. Bolşevikler (ve kimi Menşevikler) öfke içinde, bunun, pratik olarak, Çarlığı devirme konusundaki devrimci kararlılığın terk edilmesi anlamına geleceğini ve RSDİP'in Marksist programı ile tutarsız olacağını iddia ediyordu. Lenin'in uzlaşmaz tavrı "likidatörler"in RSDİP'ten ihraç edilmeleri yönündeydi: Bu tavra doğal olarak karşı çıkan "likidatörler" dışında öteki Menşeviklerin çoğu da karşıydı, çünkü bu ihraçların RSDİP'in kontrolünü Bolşeviklere devredeceğinden korkuyorlardı.

Aynı dönemde, Bolşevikler de bir bölünme yaşayacaktı. Aleksandır A. Bogdanov ve arkadaşları önderliğindeki güçlü bir grup, reform mücadelelerinde, sendikal çalışmada, Duma seçimlerinde enerji yitirilmesine karşı çıkıyor, bunların bazıları Duma'nın keskin biçimde boykot edilmesini ve daha önce seçilmiş RSDİP temsilcilerinin geri çağrılmasını savunuyordu. Onlara göre, RSDİP'in odak noktası devrimci bilincin ve silahlı mücadelenin hazırlığı ve ilerletilmesi olmalıydı. Başlangıçta devrimci dalganın hızla yeniden yükseleceğini umarak bu görüşe sempati duyan Lenin ve çevresinde toplanmış olanlar, kısa süre içinde bu "ültra sol" yolun işçi sınıfı içinde bir kitlesel taban oluşturmayı veya böyle bir tabanı muhafaza etmeyi olanaksız kılacağı sonucuna vardılar. İnanılmaz derecede şiddetli bir iç tartışma, 1909'da Lenin ve arkadaşlarının düzenlediği bir özel konferansın, "ültra solcular"ı Bolşevik *hizbin* (Lenin'in 1909'da kullandığı terimle "seksiyon"un) dışına atmasıyla sonuçlandı. Bu olay "*Proletari*'nın Genişletilmiş

Yayın Kurulu Konferansı" başlıklı bir raporda izah edilecekti. Bu rapordan bir pasaj burada "Ültra Sol Bolşeviklerden Kopuş" başlığıyla sunulmaktadır.

RSDİP, likidatör ve likidatör olmayan Menşeviklerin, Leninist ve anti-Leninist Bolşeviklerin ve benzeri hiziplerin etkisiyle umarsızca bölünmüştü (bir de Trotskiy'in önderliğinde hizipçiliğe karşı bir hizip vardı!). Lenin ve çevresindekiler bu tür bir örgütün etkili bir devrimci çalışma yapamayacağı sonucuna ulaşarak 1912'de kendilerini, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi adı altında, o adı taşıyan bütün öteki örgütlenmelerden ayrı bir biçimde reorganize ettiler. Bu oluşum daha sonra RSDİP (Bolşevik) adıyla anılacaktır. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büroya RSDİP Bütün Rusya Konferansı Hakkında Rapor"da (bu rapor burada "Menşeviklerden Nihai Kopuş" başlığıyla yayınlanıyor) bu durum hakkında bilgi veriyor, bütün dünyanın Marksist yönelişli sosyalist partilerinin üye olduğu Sosyalist Enternasyonal'e (ya da İkinci Enternasyonal'e) Bolşeviklerin perspektiflerini ve niyetlerini izah ediyordu.

RSDİP'in bütün öteki hizipleri Lenin'in hareket hattına büyük bir öfke duydukları için kendilerini bir yeniden kümelenme yoluyla gerçek RSDİP olarak örgütlemeye çalışacaklardı. Onların, partiyi farklı yönlere çekiştiren dağınık hizipler olarak yeni oluşumu tutarlı ve işlevsel bir güç haline getirmedeki başarısızlığı ve RSDİP (Bolşevik)'in 1912 ila 1914 arasında işçi sınıfı içinde tutarlı ve dinamik bir güç olmayı başarması, Lenin'in "Brüksel Konferansı'na Rapor"undan pasajlarda tartışılmaktadır (Brüksel Konferansı İkinci Enternasyonal önderliğinin bir başka toplantısıdır). Bu pasajlar burada "Brüksel'e Rapor" başlığıyla sunulmaktadır. Lenin'in buradaki iddiaları, birçok Menşevik'in yıllar sonra hatırladıklarıyla örtüşmektedir (Lidia Dan "ortak bir örgüt yaratmayı denemediler bile" itirafında bulunmaktadır). Boris Sapir'in şu sözlerini düşünün:

> Rusya'daki Menşeviklerin ezici çoğunluğu kendilerini heyecanla işçi örgütleri kurmaya ve bunlara hizmet etmeye kaptırmışlardı. Yeraltı faaliyetlerini tatil ediyorlardı –legal harekete bu tür bir "düzeltici" faktörün uzun vadede gerekli olduğunu hissetseler bile. Teorik olarak, Martov'un Rusya'da partinin "açık bir işçi hareketi için mücadele eden Sosyal Demokrat unsurların illegal bir örgütlenmesi" olması gerektiği fikrini muhtemelen kabul ediyorlardı. (Buradaki

açık işçi hareketi, başka şeylerin yanı sıra, partinin açık varlığını da kapsıyordu.) Ama pratikte bu yönde pek az şey yapılıyordu; işçiler 1905 sonrasının kayıtsızlığından uyandıklarında, Menşeviklerin yarattığı legal örgütlerdeki yeni [radikalleşen işçi sınıfı] kadroların[ın] çoğunu ele geçiren, Bolşeviklerin yeraltı aygıtı oluyordu."

Yeni billurlaşmış olan parti, yani RSDİP (Bolşevik) demokratik devrime önderlik edecek işçi-köylü ittifakı anlayışını çarpıcı kılan üç talebi popülerleştirmişti: (1) 8 saatlik işgünü; (2) köylülere toprak dağıtılması; (3) demokratik bir cumhuriyet kuracak bir kurucu meclis. Dünyanın üç balinanın sırtında dengelendiğine dair bir masala gönderme yoluyla bu üç talebe "Bolşevizmin üç balinası" adı takıldı. Çeşitli tarihçilerin kaydettiği gibi, Lenin'in partisi yükselmekte olan bir işçi sınıfı radikalizmi dalgasının üzerinde gelişiyordu; ta ki bu gelişme Birinci Dünya Savaşı felâketi tarafından kesintiye uğratılana kadar.

Boris Sapir, "Notes and Reflections in the History of Menshevism", Leopold H. Haimson (der.), *The Mensheviks. From the Revolution of 1917 to the Second World War* (University of Chicago Press, Chicago, 1974) içinde, s. 365-67. Ayrıca bkz. Lydia Dan ve Boris Nikolaevskiy ile görüşmeler, Haimson (der.), *The Making of Three Russian Revolutionaries* içinde, s. 209, 286.

1906: ELEŞTİRİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE EYLEM BİRLİĞİ

COLLECTED WORKS, CİLT 10, S 442-43.

Yayın kurulunun eline, aşağıdaki RSDİP Merkez Komitesi imzalı ileti geçmiştir.

> "Bazı Parti örgütlerinin, *Parti kongrelerinin kararlarının hangi sınırlar çerçevesinde eleştirilebileceği* sorusunu ortaya atmış olduklarını göz önüne alan Merkez Komitesi, Rus proletaryasının çıkarlarının RSDİP'in taktiğinde daima mümkün olan en ileri düzeyde birliği gerektirdiğini ve Partinin çeşitli seksiyonları arasında politik faaliyetlerde bu tür bir birliğin bugün her zamankinden de daha gerekli olduğunu hesaba katarak, kanısını şöyle ifade eder:
>
> (1) Parti basınında ve parti toplantılarında herkese kişisel kanaatlerini ifade etme ve bireysel görüşlerini savunma konusunda *tam bir özgürlüğe* izin verilmelidir;
>
> (2) kamuya açık politik toplantılarda Parti üyeleri kongre kararlarına aykırı düşecek *ajitasyon* yürütmekten kaçınmalıdır;
>
> (3) *bu tür* toplantılarda, hiçbir Parti üyesi *kongre kararlarına aykırı düşecek eylem çağrısı* yapmamalı veya kongre kararlarıyla uyumsuzluk yaratacak kararlar önermemelidir." (Bütün vurgular bizim.)

Bu kararın içeriğini incelediğimizde bir dizi garip noktaya rastlıyoruz. Karar "Parti toplantıları"nda kişisel kanaatlerin ifade edilmesine ve eleştiriye "tam bir özgürlük" tanınacağını belirtiyor (fıkra 1), ama "kamuya açık toplantılarda" (fıkra 2) "hiçbir Parti üyesi kongre kararlarına aykırı düşecek eylem çağrısı yapmamalı"dır. Ama bakın buradan ne çıkıyor: Parti toplantılarında Parti üyelerinin kongre kararlarına aykırı düşen eylem çağrısı yapma hakkı vardır; ama kamuya açık toplantılarda "kişisel kanaatlerin ifade" edilmesi konusunda tam bir özgürlüğe "izin" verilmemektedir!!

Kararı kaleme alanlar, Parti içinde *eleştiri özgürlüğü* ile Partinin *eylem birliği* arasındaki ilişki konusunda tümüyle hatalı bir anlayışa sahiptir. Parti Programı'nın *ilkelerinin* sınırları dahilinde eleştiri bütünüyle özgür olmalıdır (okuyucuya Plehanov'un RSDİP'in İkinci Kongresi'nde bu konuda söylediklerini hatırlatırız); yalnızca parti toplantılarında değil, aynı zamanda kamuya açık toplantılarda da. Bu tür eleştiri ya da bu tür "ajitasyon" (çünkü eleştiri ajitasyondan koparılamaz) yasaklanamaz. Partinin politik eylemi ise birlik içinde olmalıdır. Belirlenmiş eylemlerin birliğini ihlâl eden "çağrılar"a, ne kamuya açık toplantılarda ne Parti toplantılarında ne de Parti basınında tahammül edilebilir.

Açıktır ki Merkez Komitesi eleştiri özgürlüğünü hatalı biçimde ve aşırı dar, eylem birliğini de hatalı biçimde ve aşırı geniş tanımlamıştır.

Bir örnek düşünelim. Kongre Partinin Duma seçimlerine katılmasına karar vermiştir. Seçimlere katılmak çok belirli bir eylemdir. Seçimler sırasında (bugün Bakû'da olduğu gibi) Partinin hiçbir üyesi, *hiçbir yerde* halka *oy kullanmaktan kaçınma* çağrısı yapma konusunda herhangi bir hakka sahip değildir; ne de bu dönemde seçimlere katılma kararının "eleştiri"sine tahammül edilebilir, çünkü bu seçim kampanyasındaki başarıyı tehlikeye düşürecektir. Ama seçimlerin yapılacağının açıklanmasından *önce*, Parti üyelerinin *her yerde* seçimlere katılma kararını *eleştirme* konusunda gayet

açık bir hakkı vardır. Elbette, bu ilkenin uygulanması yer yer uyuşmazlıklara ve yanlış anlamalara yol açacaktır; ama ancak *bu* ilke temelinde Partideki *bütün* uyuşmazlık ve yanlış anlamalar şerefli bir biçimde çözüme kavuşturulabilir. Merkez Komitesi'nin kararı ise içinden çıkılmaz bir durum yaratmaktadır.

Merkez Komitesi'nin kararı özünde hatalıdır ve *Parti Tüzüğü'ne aykırıdır*. Demokratik merkeziyetçilik ve yerel Parti örgütlerinin özerkliği ilkesi, *belirli bir eylemin* birliğini bozmadıkça, genel ve tam bir *eleştiri özgürlüğü* anlamına gelir; Parti tarafından kararlaştırılmış bir eylemin *birliğini* bozacak veya güçleştirecek *her türlü* eleştiriyi ise dışlar.

Bizce Merkez Komitesi bu önemli sorunu önce Parti basınında ve Parti örgütlerinde tartıştırmadan bu konuda bir karar yayınlamakla büyük bir hata işlemiştir; bu tür bir tartışma Komite'nin işaret ettiğimiz hataları yapmasını önlemeye katkıda bulunurdu.

Bütün Parti örgütlerini şimdi Merkez Komitesi'nin bu kararını tartışmaya ve bu konuda kesin bir kanaat ifade etmeye çağırıyoruz.

1909:
ULTRA SOL
BOLŞEVİKLERDEN KOPUŞ

COLLECTED WORKS, CİLT 15, S. 430, 432-34.

(...) Konferans, kararlarında, Bolşevik seksiyon içinde, Bolşevizmin özgül taktik ilkelerine aykırı düşen eğilimlerin belirmekte olduğunu saptamıştır. Partimizde Bolşevizm, Bolşevik *seksiyon* tarafından temsil edilmektedir. Ama seksiyon Parti değildir. Parti geniş bir kanaatler ve ton farkları yelpazesi içerebilir, bunların aşırı uçları keskin biçimde çelişik olabilir. Alman Partisinde, Kautsky'nin açıkça devrimci kanadının yanı sıra, Bernstein'ın ültra revizyonist kanadını görüyoruz. Seksiyon için bu geçerli değildir. Bir partide seksiyon, *benzer fikirlere sahip insanlar* tarafından, partiyi öncelikle belirli bir yönde etkileme, ilkelerinin parti tarafından mümkün olan en saf biçiminde kabul edilmesini sağlama amacıyla kurulmuş bir gruptur. Bunun için gerçek bir *görüş birliği* gereklidir. *Parti* birliği ve *seksiyon* birliği için koyduğumuz farklı standartlar, Bolşevik seksiyon içinde iç anlaşmazlık sorununun ne durumda olduğunu anlamak isteyen herkes tarafından kavranmalıdır. (...)

En somut görevimiz Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni korumak ve sağlamlaştırmaktır. Bu büyük görevin kendisinin yerine getirilmesi, son derecede önemli bir unsur içerir: Likidasyonizmin her iki çeşitlemesine, sağ likidasyonizme kar-

şı da, sol likidasyonizme karşı da mücadele. Sağdaki likidatörler illegal bir RSDİP'e ihtiyaç olmadığını, Sosyal Demokrat faaliyetlerin bütünüyle ya da hemen hemen bütünüyle legal fırsatlar üzerinde yoğunlaşması gerektiğini söylüyorlar. Soldaki likidatörler ise öteki uca kayıyorlar: Onlar için Parti çalışmasında legal alanlar mevcut değildir, bedeli ne olursa olsun, illegalite onlar için "her şeyin başı ve sonu"dur. Her ikisi de, az çok eşit derecede, RSDİP'in likidatörleridir, çünkü tarihin bize dayatmış olduğu güncel durumda legal ve illegal çalışmanın sistemli ve mantıklı bir bileşimi olmaksızın "RSDİP'in korunması ve sağlamlaştırılması" düşünülemez. Bildiğimiz gibi, sağ likidasyonizm özellikle Menşevik seksiyon içinde ve kısmen de Bund içinde başını alıp yürümüştür. Ama Menşevikler arasında son zamanlarda parti taraftarlığına geri dönüşün önemli işaretleri görülmektedir, bu da olumlu bir gelişmedir: Konferans kararından alıntı yapacak olursak, "[Menşevik] seksiyonun azınlığı, likidasyonizmin her türlü hatasına ortak olduktan sonra, şimdi bu eğilime karşı protesto sesini yükseltiyor ve yeniden faaliyetlerine sağlam bir parti zemini arayışına giriyor."

Peki, Bolşeviklerin henüz Menşeviklerin küçük bir bölümünü oluşturan ve sağ likidasyonizme karşı mücadele etmekte olan bu insanlara ilişkin görevleri nelerdir? Bolşevikler hiç kuşkusuz üyelerin bu kesimiyle, Marksist ve partici olanlarla bir yakınlaşma arayışı içinde olmalıdır. Menşeviklerle aramızdaki taktik farklılıklarını unutmak söz konusu değildir. Devrimci Sosyal Demokrasinin politikasından Menşevik sapmalara karşı büyük bir gayretle mücadele ediyoruz ve etmeye devam edeceğiz. Söylemeye bile gerek yok ki, Bolşevik seksiyonun kendi kimliğini ortadan kaldırarak Parti içinde erimesi de söz konusu değil. Bolşevikler Parti içinde kendi pozisyonlarına mevzi kazandırmak için epeyce iş yapmışlardır, ama aynı doğrultuda yapılması gereken daha çok iş vardır. Parti içinde sınırları çizilmiş bir ideolojik eğilim olarak Bolşevik seksiyonun eskisi gibi var olmaya devam etmesi ge-

reklidir. Ama bir şeyi kararlı biçimde aklımızda tutmamız gerekir: Konferans kararının sözünü ettiği, RSDİP'i "koruma ve sağlamlaştırma" sorumluluğu şimdi tek başına olmasa bile esas olarak Bolşevik seksiyonun sırtındadır. Özellikle yerellerde yürütülmekte olan bütün ya da hemen hemen bütün *Parti* çalışması şimdi Bolşevikler tarafından sırtlanmaktadır. Parti ilkesinin kararlı ve tutarlı koruyucuları olarak onlara şimdi çok önemli bir görev düşüyor. Bolşevikler *Partiyi inşa* davasına, bu davaya hizmet etmeye uygun bütün unsurları kazanmalıdırlar. Bu çatışma döneminde, başka gruplarda var olan, likidasyonizme karşı Marksizmi ve particiliği savunmak için sesini yükselten Parti taraftarı insanlara elimizi uzatmamak gerçekten cinayet olur.

1912: Menşeviklerden Nihai Kopuş

COLLECTED WORKS, CİLT 17 S. 503-505

Son yıllar RSDİP açısından kararsızlık ve dağınıklık yılları oldu. Parti üç yıl boyunca ne bir konferans toplayabildi, ne bir kongre. Son iki yılda ise Merkez Komitesi herhangi bir faaliyet düzenlemekten aciz kaldı. Doğrudur, Parti varlığını sürdürüyor, ama yalnızca bütün büyük şehirlerde yalıtılmış gruplar olarak; bir Merkez Komitesi'nin yokluğu göz önüne alınırsa, bu grupların her biri, ötekilerden bir ölçüde yalıtılmış biçimde, kendine özgü bir hayat sürdürdü.

Çok uzak olmayan bir süre önce, Rus proletaryasının yeni uyanışının etkisi altında, Parti yeniden güç kazanmaya başladı; çok yakınlarda, nihayet bir konferans toplamayı da başardık (bu 1908'den beri mümkün olmamıştı). Bu konferansta San Petersburg ile Moskova'nın, Kuzeybatı ile Güney'in, Kafkasya ile iç sanayi bölgesinin örgütleri temsil ediliyordu. Toplam 20 örgüt, bu konferansın çağırıcısı olan Düzenleme Komisyonu ile yakın ilişkiler kurmuştu; yani, günümüzde Rusya'da faal olan hem Menşevik hem Bolşevik neredeyse bütün örgütler.

Partinin en yetkili organının haklarını ve görevlerini üstlenen Konferans, 23 oturum boyunca, gündemdeki bütün meseleleri tartıştı. Bunların arasında çok önemli bazı meseleler vardı. Konferans içinde bulunduğumuz politik duruma ve Parti politikasına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yaptı; bu değer-

lendirme 1908'de yapılan Konferans'ta alınmış olan kararlara ve 1910'da toplanan Merkez Komitesi Plenumunun kararlarına tam olarak tekabül ediyordu. Konferans, birkaç ay içinde yapılacak olan Duma seçimlerine özel bir ilgi ile eğildi ve üç bölümlük bir karar kabul etti. Bu karar, karmaşık ve girift seçim yasası konusunda gayet açık ve ayrıntılı izahat içeriyor, başka partilerle seçim anlaşmaları meselesini analiz ediyor, Partinin yaklaşan seçim kampanyasında pozisyonunu ve taktiğini bütünüyle berraklığa kavuşturuyor. Konferans aynı zamanda açlıkla mücadele, işçi sigortası, sendikalar, grevler vb. konuları tartıştı ve bu konularda kararlar aldı.

Konferans ayrıca "likidatörler" sorununu da ele aldı. Bu eğilim illegal Partinin varlığını yadsıyor, Partinin zaten likide edilmiş olduğunu ve illegal Partinin canlandırılması çabalarının gerici bir ütopya olduğunu beyan ediyor, Partinin yalnızca legal olarak varlığını sürdürecek bir örgüt olarak canlandırılabileceğini ileri sürüyor. Ne var ki, illegal Partiden kopmuş olan bu eğilim henüz legal olarak var olan bir parti kurmayı başaramamış durumda. Konferans Partinin dört yıl boyunca bu eğilime karşı bir mücadele vermiş olduğunu, 1908'de düzenlenmiş olan Konferans ile 1910'da yapılmış olan Merkez Komitesi Plenum Toplantısı'nın her ikisinin de likidatörlere karşı tavır almış olduğunu, Partinin bütün çabalarına rağmen bu eğilimin hizip olarak bağımsızlığını koruduğunu ve legal olarak yayınlanan yayınların sayfalarında Partiye karşı mücadele vermeye devam ettiğini kayıt altına aldı. Dolayısıyla, Konferans, *Naşa Zarya* ve *Dyelo Jizni* dergileri etrafında buluşmuş olan (bunlara şimdi *Jivoye Dyelo*'nun eklenmesi gerekir) likidatörlerin kendilerini RSDİP'in dışına çıkarmış olduklarını ilan etti.

Nihayet, Konferans bir Merkez Komitesi ile Partinin Merkez Organı olan *Sotsial-Demokrat* için bir yayın kurulu seçti. Buna ek olarak, yurtdışında sosyalizme az veya çok taraftar olan birçok grubun her durumda Rus proletaryasından ve onun sosyalist faaliyetinden bütünüyle kopmuş olduğunu kayda geçirdi; dolayısıyla, bu gruplar kesinlikle sorumsuzdur ve hiçbir koşul-

da RSDİP'i temsil edemez veya onun adına konuşamazlar; Parti kendini hiçbir biçimde bu gruplardan sorumlu tutmaz, onlar adına cevap verme zorunda hissetmez; RSDİP ile bütün ilişkiler yalnızca Merkez Komitesi aracılığıyla yürütülmelidir. Merkez Komitesi'nin yurtdışı adresi şudur: Vladimir Ulyanov, 4, rue Marie Rose, Paris XIV (Merkez komitesi için).

1914:
BRÜKSEL'E RAPOR

COLLECTED WORKS, CILT 20, S. 497-502, 503, 504, 505, 506-509, 513-15, 526-27

Rus Sosyal Demokrat hareketinde şu anda olup bitmekte olanlara ilişkin iki düşünce çerçevesi mevcut.

Rosa Luxemburg tarafından geçen yıl (Aralık 1913) Uluslararası Sosyalist Büro'ya yapılan öneride savunulan ve likidatörler ve onları destekleyen gruplarca paylaşılan bir düşünce çerçevesi şunu söylüyor: Rusya'da birçok hizbin arasında hizipsel bir çatışma "kaosu" hâkimdir. Bu hiziplerin en kötüsü olan Leninizm bir bölünme yaratma çabasında en faal olan gruptur. Aslında, var olan farklılıklar ortak faaliyetleri dışlayacak türden değildir. Birlik yolu bütün eğilim ve gruplar arasında anlaşma ve uzlaşmadan geçmektedir.

Bizim temsil ettiğimiz öteki düşünce çerçevesi, Rusya'da "hizipsel çatışma kaosu"na benzer hiçbir şey yaşanmadığını savunmaktadır. Bu ülkede olan *tek* şey, likidatörlere karşı bir mücadeledir; *yalnızca* bu mücadele yoluyladır ki gerçekten işçi sınıfı karakteri taşıyan bir Sosyal Demokrat Parti kurulmaktadır ve bu parti şimdiden Rusya'nın sınıf bilinçli işçilerinin *ezici çoğunluğunu* (beşte dördünü) bağrın-

da birleştirmiştir. Rusya'nın işçilerinin çoğunluğunun içinde örgütlenmiş olduğu illegal Parti şu konferanslar tarafından temsil edilmiştir: 1912 Ocak Konferansı, 1913 Şubat Konferansı ve 1913 Yaz Konferansı. Partinin legal organı *Pravda* (*Vérité*) [Gerçek] gazetesidir, Pravdacılar adı da buradan gelmektedir. Yeri gelmişken söyleyelim, bu fikir San Petersburg'lu bir işçi tarafından ifade edilmiştir. Bu işçi San Petersburg'da Vandervelde Yoldaş'ın katıldığı bir yemekte San Petersburg'un fabrikalarındaki işçilerin birlik halinde olduklarını, işçilerin bu birliğinin dışında yalnızca "ordusu olmayan genelkurmaylar"ın bulunduğunu belirtmiştir.

Raporumun ikinci kısmında, bizim yorumumuzun doğru yorum olduğunu kanıtlayan nesnel verileri ele alacağım. Şimdi likidasyonizmin özü üzerinde duracağım.

Likidasyonist gruplar Ocak 1912'deki RSDİP Konferansı'nda Partiden formel olarak ihraç edilmişlerdir, ama likidasyonizm sorunu partimiz tarafından çok daha erken bir aşamada ele alınmıştı. Bütün Partiyi bağlayan ve likidasyonizmi kayıtsız şartsız mahkûm eden kesin bir resmi karar RSDİP Bütün Rusya Konferansı'nda ta Aralık *1908*'de kabul edilmişti. Bu kararda likidasyonizm şöyle tanımlanıyordu:

(Likidasyonizm) "Parti entelijentiyasının bir bölümünün RSDİP'in mevcut örgütünü likide etme (tasfiye etme) ve bunun yerine bedeli ne olursa olsun, hatta Partinin programının, taktiğinin ve geleneklerinin terk edilmesi pahasına, legalite sınırları içinde çalışacak şekilsiz bir federasyon koyma çabasıdır."

Buradan da açıktır ki, ta *1908*'de likidasyonizm resmen *entelektüalist* bir eğilim olarak ilan ve kabul edilmiş, özü itibariyle illegal partiden *vazgeçmeyi* ve onun yerine legal bir parti *ikame etmeyi*, ya da ikame etmeyi savunmayı temsil eden bir akımdır.

Ocak 2010'da yapılan Merkez Komitesi Plenum Toplantısı bir kez daha likidasyonizmi, "*burjuvazinin proletarya üze-*

rindeki etkisinin bir ifadesi" olarak *oybirliğiyle* mahkûm ediyordu.

Bu bize bizim likidatörlerle farklarımızın Batı Avrupa'da radikaller ve ılımlılar olarak anılan akımlar arasındaki farklardan daha derin olmadığı, daha az önemli olduğu fikrinin ne kadar yanlış olduğunu gösteriyor. Tek bir Batı Avrupa partisi –kelimenin gerçek anlamıyla tek bir parti– yoktur ki partiyi *tasfiye* edip onun yerine başka bir partiyi *ikame* etmek isteyen insanlara karşı genel bir parti kararı benimsemek zorunda kalmış olsun!

Batı Avrupa'nın hiçbir yerinde parti üyesi sıfatı taşıyıp *aynı zamanda* o partinin tasfiyesini savunmanın, partinin yararsız ve gereksiz olduğunu ve yerine başka bir parti ikame etmenin doğru olduğunu iddia etmenin onaylanabilecek bir davranış olup olmadığı sorusu herhangi bir noktada ortaya çıkmamıştır, hiçbir zaman da çıkamaz. Batı Avrupa'nın hiçbir yerinde mesele bizde olduğu gibi partinin bizatihi *varlığı* olmamıştır, yani parti *olacak mı olmayacak mı* olmamıştır.

Bu, örgütlenme sorunu üzerine, partinin *nasıl* inşa edilmesi gerektiği üzerine bir anlaşmazlık değildir, partinin bizatihi *varlığı* üzerine bir anlaşmazlıktır. Burada, uzlaşma, anlaşma ve uyuşma bütünüyle olanaksızdır.

Partimizi, legal basında "yeraltı"na (yani illegal Partiye) karşı mücadele eden, onu bir "*şer*" ilan eden, partiyi terk etmeyi gerekçelendiren ve yücelten ve bir "açık parti"nin kurulmasını savunan o yazarlarla amansız bir mücadele yürütmeden (beşte dört ölçüsünde) inşa edemezdik ve inşa etmeye devam edemeyiz.

Son derecede ılımlı liberallerin partisinin bile legal olmadığı günümüz Rusya'sında Partimiz ancak illegal bir parti olarak var olabilir. Bizim, Anti-Sosyalist Yasa döneminde Alman Sosyal Demokratlarının durumuna bir ölçüde benzeyen (ama o aşamada bile Almanlar bizim Rusya'da yararlanabildiğimiz legalitenin yüz katından yararlanabiliyorlardı)

istisnai ve benzersiz konumumuz, illegal Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin, çevresinde az ya da çok yoğun bir *legal* işçi dernekleri (örneğin hastalık sigortası dernekleri, sendikalar, eğitim dernekleri, spor kulüpleri, yeşilay dernekleri vb.) ağı bulunan *illegal* işçi örgütlerinden (bunlar çoğunlukla "hücre" olarak anılır) oluşmasıdır. Bu legal derneklerin çoğu büyük metropollerdedir; taşranın birçok yerinde bu tür dernekler hiç yoktur.

Bazı illegal örgütler oldukça büyüktür, bazıları epeyce küçüktür, bazı durumlarda ise ortada yalnız "güvenilir unsurlar" vardır.

Legal örgütler bir ölçüde illegal örgütler için bir *paravan* rolü görür ve kitleler arasında işçi sınıfı dayanışması fikrinin yaygın ve legal biçimde savunulması işine yarar. Önde gelen işçi sınıfı örgütleri arasında ülke çapında temaslar, bir merkezin (Merkez Komitesi) ayakta tutulması, bütün meseleler hakkında kesin parti kararlarının alınması –bütün bunlar elbette tamamen illegal tarzda yürütülür ve ileri, sınanmış işçiler bakımından en ileri düzeyde gizliliği ve güvenilirliği gerektirir.

Legal basında "yeraltı"na karşı çıkmak, "açık parti" savunmak, yalın bir biçimde partimize *sekte vurmaktır*; bunu yapan insanlara Partimizin *amansız düşmanları* olarak bakmak zorundayız.

Doğal olarak, "yeraltı"nın reddedilmesi, devrimci taktiğin reddedilmesi ve reformizmin savunulması ile el ele gider. Rusya bir burjuva devrimleri döneminden geçmektedir. Rusya'da en ılımlı burjuvalar –Kadetler ve Oktobristler– bile devletten hoşnutsuzdurlar. Ama hepsi devrimin düşmanıdır ve bizden "demagoji"miz dolayısıyla, kitleleri 1905'te yapmış olduğumuz gibi yeniden barikatlara yöneltmeye çalıştığımızdan dolayı nefret etmektedirler. Bunların hepsi sadece "reform" savunan ve kitleler içinde reformun günümüz Çarlık monarşisi ile bağdaşabileceği zararlı fikrini yayan burjuvalardır.

Bizim taktiklerimiz farklıdır. Biz her reformdan (örneğin sigorta) ve her legal dernekten yararlanırız. Ama bunları kitlelerin devrimci bilincini ve devrimci mücadelesini geliştirmek için kullanırız. Politik özgürlüğün günümüzde hâlâ var olmadığı Rusya'da bu sözcüklerin bizim için Avrupa'da olduğundan çok daha dolaysız sonuçları vardır. Partimiz, Rusya'da dünyanın başka hiçbir ülkesinde olmadığı kadar artan *devrimci grevler* yönetmektedir. Yalnızca Mayıs ayını örnek alalım. 1912 Mayısında 64.000, 1914 Mayısında 99.000 işçi ekonomik grevlere katılmıştır.

Politik grevlere katılan işçi sayısı ise 1912'de 364.000, 1914'te ise 647.000'di. Ekonomik ve politik mücadelelerin birleşmesi devrimci grevi üretir; milyonlarca köylüyü uyararak onları devrim için eğitir. Partimiz *devrimci toplantılar* ve *devrimci sokak gösterileri* kampanyaları düzenlemektedir. Bu amaçla Partimiz *devrimci bildirilerin* yanı sıra, Partimizin Merkez Organı olan bir *illegal gazete* dağıtmaktadır. Kitleler içindeki bütün bu propaganda ve ajitasyon faaliyetlerinin ideolojik olarak birleştirilmesi, Partimizin en üst organlarının kabul ettiği sloganlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Bunlar: (1) sekiz saatlik işgünü; (2) malikânelere karşılıksız el konması; (3) demokratik bir cumhuriyettir. Rusya'da içinde bulunduğumuz durumda, mutlak istibdat ve despotizm sürerken, bütün yasalar Çarlık monarşisi tarafından çiğnenirken, *yalnızca* bu sloganlar Partinin devrimci işçi sınıfı hareketini ayakta tutmayı hedefleyen bütün propaganda ve ajitasyonunu birleştirebilir ve yönlendirebilir.

Likidatörlerin bizim, örneğin, "örgütlenme özgürlüğü"ne karşı olduğumuzu söylemeleri bizi çok eğlendiriyor, çünkü biz programımızın bu yönünün önemini 1912 Ocak Konferansı'nda kabul edilen bir özel kararla vurgulamakla yetinmedik, ayrıca kısıtlanmış örgütlenme hakkından (örneğin sigorta derneklerinden) likidatörlerin yaptığından on kez daha fazla yararlandık. Ama insanlar bize legal basında toprağa karşılıksız el konması ve cumhuriyet sloganlarının kit-

leler arasında ajitasyon konusu yapılamayacağını söyledikleri zaman, biz de Partimizin *böyle* insanlarla ve bu tür bir yazarlar grubuyla birlik diye bir sorunu olamayacağını söylüyoruz.

Raporun bu ilk bölümünün amacı farklarımızın özünü izah etmek olduğundan, bu nokta üzerine daha fazla bir şey söylemeyeceğim; size yalnızca raporumun dördüncü bölümünün pratik öneriler içereceğini, likidatörlerin Partimizin programından ve kararlarından saptıkları bütün örneklerin bir listesini sunacağını hatırlatacağım.

Burada likidatörlerin illegal Partimizden, RSDİP'ten kopmalarının tarihinin ayrıntılarına girecek değilim; yalnızca bu tarihçenin *üç* ana dönemine işaret edeceğim.

İlk dönem: 1908 sonbaharından 1910 Ocak ayına kadar. Parti likidasyonizme karşı kesin, resmi, likidasyonizmi mahkûm eden Parti kararlarıyla savaştı.

İkinci dönem: Ocak 1910'dan Ocak 1912'ye. Likidatörler Partinin Merkez Komitesi'nin yeniden oluşturulması çalışmasını *engellediler*; Partinin Merkez Komitesi'ni sekteye uğrattılar ve Komite'nin son kalıntılarını, özgül olarak Merkez Komitesi Yurtdışı *Bürosu* Teknik Komisyonu'nu *görevden aldılar*. Bunun üzerine, *Rusya'daki* Parti komiteleri (1911 sonbaharı) Partiyi yeniden oluşturmak için Rusya Düzenleme Komisyonu'nu kurdu. 1912 Ocak Konferansı'nı bu Komisyon topladı. Konferans Partiyi ayağa kaldırdı, bir Merkez Komitesi seçti ve likidasyonist grubu Partiden ihraç etti.

Üçüncü dönem: Ocak 1912'den günümüze. Bu dönemin özgül niteliği, Rusya'nın sınıf bilinçli işçilerinin beşte dörtlük bir çoğunluğunun 1912 Ocak Konferansı'nın aldığı kararlar ve yarattığı organlar çevresinde toplanmış olmasıdır. (...)

Ocak 1912'de illegal partiyi ayağa kaldıran RSDİP Konferansı toplandı. Likidatörler ve yurtdışındaki gruplar (bunlara Plehanov da dahildi) bu Konferansı hakaretlerle karşıladılar. Ya Rusya'daki işçiler?

Bu sorunun cevabını Dördüncü Duma seçimleri verdi.

Bu seçimler 1912 sonbaharında yapıldı. Üçüncü Duma'da işçi curia'sından* seçilen vekillerin *yüzde 50'si* (sekizden dördü) bizim eğilimimizden iken, Dördüncü Duma'da işçi curia'sından seçilen vekillerin dokuzundan altısı, yani *yüzde 67'si*, Partimizin destekçileriydi. Bu kanıtlıyor ki, işçi kitleleri Partiden yana tavır aldı ve likidasyonizmi reddetti. (...)

Günlük gazeteler işçi sınıfı *örgütlenmesinin* son derecede önemli araçlarıdır. Bunu kanıtlayan çok geniş bir malzeme içerirler, yani *işçi gruplarından gelen katkıların sayısını* gösteren rakamlar. Hem Pravdacıların hem likidasyonistlerin gazeteleri işçi gruplarından alınan mali katkılar hakkında haberler yayınlarlar. Bu haberler Rusya bağlamında işçi kitlelerinin *örgütlülüğünün* güncel durumu hakkında (kamuya açık ve legal) düşünülebilecek en iyi göstergesidir. (...)

İşte 1913'ün *tamamı* için sayılar. Pravdacılar işçi gruplarından 2.181 parasal katkı sağlamış, buna karşılık likidatörler 661. 1914'te (13 Mayısa kadar) Pravdacılar 2.873 işçi grubundan destek almış, likidatörler 671. Yani Pravdacılar 1913'te işçi gruplarının yüzde 77'sini örgütlemiş, 1914'te ise yüzde 81'ini. (...)

Boş güvenceler vermek kolaydır, ama gerçekten işçiler tarafından ayakta tutulan hakiki bir işçi sınıfı gazetesi örgütlemek çok güçtür. Bunu bütün yabancı yoldaşlar bilir; onlar bizden daha deneyimlidir. Gerçek bir işçi sınıfı gazetesi, yani gerçekten işçiler tarafından finanse edilen ve Parti çizgisini izleyen bir gazete güçlü bir örgütlenme aracıdır. (...)

1914 yılı içinde 1 Ocaktan 13 Mayısa kadar her iki gazete de, her zaman yaptıkları gibi, bağışlar hakkında haberler yayınladılar; bizim gazetemiz de bu haberlerin bir özetini yaptı. İşte sonuçlar. *Pravda* 21.584,11 ruble toplamış, bunun 18.934,10 rublesi işçi gruplarından. Yani katkıların yüz-

Curia: Dumada farklı sınıf ve meslekleri temsilen farklı gruplar vardı. "Curia" her bir gruba verilen addır. *–çev.*

de 87'si örgütlü işçi gruplarından gelmiş, sadece yüzde 13'ü burjuvaziden.

Likidatörler 12.055,89 ruble toplamışlar, bunun 5.296 rublesi işçi gruplarından gelmiş, yani sadece yüzde 44'ü, *yarısından azı*. Likidatörler bağışlarının *yarısından fazlasını* burjuva kaynaklardan almışlar. (...)

Vandervelde Yoldaş'ın San Petersburg'da ulaştığı ve basında açıkladığı rakamlara göre, *Pravda*'nın tirajı 40.000, likidasyonist gazeteninki ise 16.000. Pravda işçiler tarafından ayakta tutuluyor ve kendi masraflarını karşılıyor, ama likidasyonist gazete, bizim gazetenin *burjuvazi içindeki zengin dostlar* olarak andığı dostlarınca ayakta tutuluyor. (...)

Devam edelim. İşte işçi temsilcilerinin sigorta kurullarına seçimiyle ilgili nesnel sayılar. Günümüz Rusyasında politik, anayasal reformlara ilişkin her türlü tartışmayı sadece liberalizm olarak görüyor ve bu konularla hiç ilgilenmiyoruz; ama örneğin sigorta gibi *gerçek* reformlardan yararlanıyoruz, lafta değil *pratikte*. Bütün Rusya Sigorta Kurulu'ndaki işçi grubunun *tamamı Pravda destekçilerinden* oluşuyor, yani likidasyonizmi mahkûm etmiş ve reddetmiş işçilerden. Bu Bütün Rusya Sigorta Kurulu için yapılan seçimlerde 57 delegenin 47'si, yani yüzde 82'si Pravdacı idi. San Petersburg Büyükşehir Sigorta Kurulu seçimlerinde delegelerin 37'si Pravdacıydı, 7'si likidatördü, yani Pravdacılar delegelerin yüzde 84'ünü oluşturuyordu.

Aynı şey sendikalar için de söylenebilir. Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratlarının "hizip çatışmalarının kaosu" hakkında söylediklerini duyduklarında (Rosa Luxemburg, Plehanov, Trotskiy ve başkaları da katkıda bulunuyor buna), yabancı yoldaşlarımız belki de ülkemizdeki sendikal hareketin bölünmüş olduğunu düşünebilirler.

Böyle bir şey yok.

Rusya'da sendikalarda ikilik yoktur. Hem San Petersburg'da

hem Moskova'da sendikalar birleşik hareketlerdir. Esas nokta şudur ki, bu sendikalarda *Pravdacılar* bütünüyle *hâkim durumdadır*.

Moskova'daki 13 sendikanın bir teki bile likidasyonist değildir.

San Petersburg'un, bizim İşçi Takvimi'mizde üyeleriyle birlikte listesi verilen 20 sendikası arasında yalnızca Teknik Ressamlar, Eczane Çalışanları ve Büro İşçileri Sendikaları ve Matbaa İşçileri Sendikası'nın üyelerinin yarısı likidasyonisttir; bütün öteki sendikalarda (Metal İşçileri, Tekstil İşçileri, Terziler, Ahşap İşçileri, Tezgâhtarlar ve diğerleri) Pravdacılar *bütünüyle* hâkim durumdadır. (...)

İşte yurtdışında yayınlanan illegal basın hakkında rakamlar. Likidatörlerin 1912 Ağustos Konferansı'ndan *sonra*, Partimiz Haziran 1914'e kadar önemli bir illegal politik gazetenin *beş* sayısını çıkardı; *likidatörler sıfır*; Sosyalist Devrimciler *dokuz*. Bu rakamlar, Rusya'da grevler, toplantılar ve gösteriler esnasında devrimci ajitasyon amacıyla çıkartılan bildirileri kapsamıyor.

Bu beş sayıda, Partimizin 44 illegal örgütünden söz edildiğini göreceksiniz; likidatörler *sıfır*, Sosyalist Devrimciler *21* (çoğu öğrenci ve köylü).

Son olarak, Ekim 1913'te Duma'da bağımsız bir Rus Sosyal Demokrat İşçi grubu kuruldu; bu grubun amacı, likidatörlerden farklı olarak, Rusya'nın sınıf bilinçli işçilerinin çoğunluğunun iradesini *hayata geçirmekti*, takmamak değil. O aşamada *her iki* gazete de Rusya'nın her yanından işçilerden gelen *kararlar* yayınlıyordu; bunlar ya Parti grubunun ya da likidasyonist grubun çizgisini destekliyordu. Duma'daki Pravdacı, yani Parti grubunun lehindeki kararların altındaki imzaların sayısı 6.722 idi; buna karşılık, likidasyonist grubu destekleyenlerin sayısı 2.985'ti (bunların arasında Bund'cu işçilerin 1.086 imzası ile Kafkas işçilerinin 719 imzası da vardı). Yani bütün müttefikleri ile birlikte likidasyonistler imzaların *üçte birinden azını* almayı başarabildiler. (...)

Ama sayısı yüksek hasımlarımızın (entelektüalist gruplara ve yurtdışında yaşayan Parti gruplarına göre sayısı yüksek) haklı olduğunu bir an için varsayalım. Varsayalım ki biz "gaspçılar"ız, "bölücüler"iz vesaire. O durumda, hasımlarımızın *yalnızca sözcüklerle değil, kendi* faaliyetlerinin ve birliklerinin *deneyimi yoluyla* bizim haksızlığımızı kanıtlamasını beklemek doğal olmaz mıydı?

Eğer biz Partinin yalnızca likidasyonist gruplarla mücadele yoluyla inşa edilebileceğini ileri sürerken yanılıyorsak, o zaman bizimle aynı fikirde olmayan grup ve örgütlerin *kendi* faaliyetlerinin *deneyimi yoluyla* likidatörlerle birliğin mümkün olduğunu *kanıtlamasını* beklememiz gerekmez mi?

Ama hasımlarımızın deneyimi bunu gösteriyor. Ocak 1912'de illegal Partimiz, Rusya'daki örgütlerin çoğunluğunu temsil kabiliyetine sahip olan Konferans tarafından ayağa kaldırıldı.

Mart 1912'de aşağıdakiler *Vorwärts*'in sayfalarında bize hakaret etmek üzere birleştiler:

Likidatörler
Bund
Letonlar
Polonyalılar
Trotskistler
Vperyod'cular

Ne çok grup ve eğilim, diye düşünebilir insan! Aralarında birlik sağlayarak Rusya'nın işçilerine iyi bir örnek oluşturmaları ne kadar kolay olurdu!

Ama likidatörlerin "Ağustos" Konferansı'nı toplamak üzere adımlar atıldığında, hasımlarımızın uygun adım yürümeyi *beceremediği* ortaya çıktı.

Hem Polonyalılar hem de Plehanov likidatörlerin "Ağustos" Konferansına katılmayı reddetti.

Neden?

Çünkü Parti üyeliği teriminin anlamı üzerinde bile anlaşmayı *beceremediler*!

Ve böylece, Plehanov'un grubu ya da Rosa Luxemburg ya da herhangi bir başkası kendi kendilerini ve başkalarını likidatörlerle birleşmenin *mümkün olduğu* konusunda temin ederken, biz diyoruz ki: sevgili yoldaşlar, siz kendiniz likidatörlerle Parti üyeliği tanımı konusunda, *lafta değil pratikte* "birleşmeyi" bir deneyin bakalım.

Dahası var. Vperyod'cular Ağustos Konferansı'na katıldılar, ama daha sonra Konferansı protesto ederek *terk ettiler* ve kurmaca olduğunu söyleyerek mahkûm ettiler.

Ardından, Şubat 1914'te, likidatörlerin "Ağustos Konferansı"ndan 18 ay sonra, Letonya Partisinin Kongresi toplandı. Letonlar her zaman "birlik" yanlısı olmuşlardı. Leton işçileri likidatörlerle çalışmak *istemişlerdi* ve bunu yalnızca sözle değil, pratik içinde, *deneyim yoluyla* kanıtlamışlardı.

18 aylık deneyimden sonra, Letonlar, *tam anlamıyla tarafsız kalmakla birlikte*, kongrelerinde Ağustos blokundan çekildiklerini açıkladılar, çünkü

- Letonya Kongresi'nin kararında belirtildiği gibi,

"Uzlaştırmacıların, bedeli ne olursa olsun likidatörlerle birleşme konusundaki çabası (1912 Ağustos Konferansı) verimsiz olduğunu ortaya koymuştur; birleştiricilerin kendileri ideolojik ve politik olarak likidatörlere bağımlı hale gelmiştir."

Başka herhangi biri, "likidatörlerle birleşme deneyi"ni yapmak istiyorsa, buyursun. Ama biz likidatörler likidasyonist çizgilerini kesinlikle terk edene kadar onlarla birliğin mutlak olarak olanaksız olduğunu ilan ediyoruz.

Son olarak, Trotskiy'in grubu, önderleri An'ın çevresinde Kafkasyalılar ve bir dizi likidatör (örneğin "Em-El") Ağus-

tos blokundan pratikte *çekilerek kendi* dergileri *Borba*'yı kurdular. Bu derginin işçilerle hiçbir ilişkisi yoktur, ama eski bir likidatörler grubuna ait olan bu dergi, sırf varlığıyla, likidatörlerin oportünizmini eleştirmesiyle, likidatörlerden kopuşuyla, pratikte ve deneyim yoluyla likidatörlerle birliğin olanaksız olduğunu *kanıtlamıştır*. (...)

Formel açıdan durum şöyledir. 1912 Ağustos Konferansı'nda likidatörler grubunun direnişine rağmen ayağa kaldırılmış olan Partimiz, bu grubu ihraç etmiştir. Bundan *sonra*, hareketin iki buçuk yılından sonra, Rusya'nın sınıf bilinçli işçilerinin ezici çoğunluğu bizim Parti çizgimizi onaylamış bulunuyor. Dolayısıyla, bizim çizgimizin doğru olduğuna her zamankinden daha kararlı biçimde inanmak için her türlü nedenimiz mevcut *ve biz bu çizgiden ayrılmayacağız*. (...)

Rusya bir burjuva devrimleri döneminden geçiyor. Bu dönem boyunca küçük ve istikrarsız aydın grupları bazen kendilerini Sosyal Demokrat olarak görme ya da Sosyal Demokrat hareket içinde var olan ve Partimizin son 20 yıldır karşısında mücadele vermekte olduğu (Ekonomizm 1895-1902, Menşevizm 1903-1908, likidasyonizm 1908-1914) oportünist doğrultuyu destekleme eğilimine kapılıyor. Ağustos (1912) likidatörler bloku deneyimi ve bunun çöküşü, likidatörlerin ve savunucularının herhangi tür bir parti veya örgüt kurmaktan kesinlikle aciz olduklarını gösteriyor. Muazzam güçlüklere rağmen şimdiden sınıf bilinçli işçilerin (yalnızca Sosyal Demokratları sayarsak) onda sekizini ya da (Sosyal Demokratları ve Sosyalist Devrimcileri sayarsak) onda yedisini bağrında birleştirmiş olan ve gerçek işçi sınıfı karakteri taşıyan Rusya Sosyal Demokrat Partisi ancak bu gruplara karşı mücadele içinde inşa edilebilir ve edilmektedir.

[5]

EMPERYALIST SAVAS, ULUSAL KURTULUS, DEVRIMCI DEMOKRASI

Bu bölümdeki ilk okuma parçası, "Karl Marx'ın Doktrininin Tarihsel Yazgısı", ayırt edici özelliği devrimci işçi sınıfı yönelişi olan Marksizmin, bir yandan göreli bir başarı elde ederken bir yandan radikalliğini yitirdiği çelişik bir evreden geçerek, dinamik bir yenilenmeye girişinin (bu yenilenme, kısmen, emperyalizmin hâkimiyetinde yaşayan Avrupa dışı halklar arasındaki devrimci yükselişlerle bir etkileşim içinde gerçekleşmiştir) evriminin özlü ve dikkate değer bir özetidir. 1913'te yazılmış olan bu yazı, birçok Marksistin düşüncesine damgasını vuran Avrupa merkezciliğe karşı tavır almakta, dünya tarihi üzerinde etki yapacak çok önemli birtakım gelişmeleri bir bakıma öngörmektedir.

Ağustos 1914'te patlak veren ve Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı (ve onların müttefiki konumundaki Türk temelli Osmanlı İmparatorluğu'nu), Britanya'dan, Fransa'dan, Rusya'dan ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nden oluşan bir ittifakla ölümüne çarpışmaya sokan Birinci Dünya Savaşı, ana emperyalist güçlerin uzun süredir ayaklar altına almış olduğu sömürgelerden gelen bir yangın patlaması imişçesine Avrupa'yı alev alev tutuşturdu. Seferberliğe dahil olan 65 milyon insan arasından yaklaşık 9 milyonu (yedi askerden biri) öldü, 5 milyon kişi kayıp ilan edildi, yaklaşık 21 milyon yaralıdan 7 milyonu da kalıcı biçimde

malûl oldu. Bu bir Topyekûn Savaş'tı: Savaş sonucu sivil ölümleri askeri kayıpların sayısını aşıyordu, toplam reel ekonomik maliyet 400 milyar dolara ulaşıyordu, savaş kentleri, tarımsal toprakları ve ülkeleri bir sefil enkaz haline getiriyordu. Daha genel olarak da, insanlık dışı bir zulmü topluma yayarak 20. yüzyılda daha sonra bütün olup biteceklere damgasını vuruyordu.'

İkinci Enternasyonal'e üye sosyalist partiler böyle bir savaşın mümkün olduğunu öngörmüş ve buna karşı çıkacaklarını taahhüt etmişlerdi. Bu tür bir savaşın çıkmasının kapitalizmin yerine kararlı devrimci mücadele yoluyla sosyalizmin geçirilmesinin zamanının geldiğini kanıtlayacağı düşüncesi, bütün ülkelerin Marksistleri için bir mihenk taşı anlamını kazanmış bulunuyordu. Buna rağmen, İkinci Enternasyonal'e üye partilerin çoğunlukları, her biri kendi kapitalizm yanlısı hükümetinin yanında, "yurtsever" savaş çabalarına desteklerini ilan ettiler. Karl Kautsky ve Georgi Plehanov gibi, "Marksist Ortodoksluğun" en saygın bazı temsilcileri, ilki yurtsever katliamın karşısında sessizce boyun eğerek, ikincisi Rus hükümetinin ve müttefiklerinin savaş çabalarına açıkça destek vererek, uzun süredir ilan etmekte oldukları devrimci taahhütlerini bir kenara koymuş oldular.

Lenin kendi Bolşevik örgütünün savaşa karşı uzlaşmaz bir muhalefet içine girmesinde önemli rol oynadı. Başka ülkelerdeki savaş karşıtı sosyalist azınlıklarla işbirliği yapmakla birlikte, devrimci davaya ihanet etmiş olanlardan kesin ve geri dönülmez biçimde kopma konusunda onların çoğundan daha kararlıydı. Savaşın neden çıktığını ve işçi ve sosyalist hareketlerin belirli kesimlerinin (bunları öfkeyle "sosyal şoven" ve "sosyal yurtsever" olarak anıyordu) neden savaşı desteklemeye karar vermiş olduğunu anlamak ve başkalarına anlatmak için özel bir çaba gösteriyordu. Lenin, bir zamanlar büyük bir saygı duymuş olduğu Kautsky ve Plehanov gibi adamların analizlerinde ifadesini bulan Marksizmin sulandırılması ve çarpıtılması üzerinde özellikle eleştirel ve onları yerden yere vuran bir söylemle odaklaşıyordu. Ve her zamanki gibi, devrimci sosyalistleri ileriye doğru taşıyacak yol üzerinde yoğunlaşıyordu.

Louis L. Snyder, *The World in the Twentieth Century*, gözden geçirilmiş basım, (D. Van Nostrand Co., Princeton, NJ, 1964), s. 35.

Bütün bunlar 1915'te, yıldızı yükselmekte olan bir kalem arkadaşıyla, Grigori Zinovyev ile birlikte kaleme alınmış bir broşür olan *Sosyalizm ve Savaş*'ta yerini bulacaktı. Burada bu çalışmadan bazı pasajlara yer veriliyor. Savaşan bütün taraflar "ulus"un bütünlüğünü ve çıkarlarını savunmakta oldukları iddiasını vurguladıkları ve ulusçu ideolojiye mebzul miktarda başvurdukları için, Lenin'in berraklığa kavuşturma zorunda hissettiği kilit meselelerden biri ulusal sorundu. Lenin ezilen ulusların haklarının savunulmasını, (bir demokratik cumhuriyetin kurulmasını, ifade özgürlüğünü, kadın haklarını içeren) demokratik programın hayati önem taşıyan bir unsuru olarak görüyordu. "Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı" (1915) başlıklı yazısında, sosyalizm mücadelesinde demokrasinin tuttuğu merkezi yer üzerindeki vurgunun yoğunlaştığı görülür. Burada, gelecekte Bolşevik olacak olan Karl Radek gibi (Radek o aşamada "Parabellum" müstear adını kullanıyordu), görüşleri, her tür ulusçuluğa karşı çıkılmasını savunan Rosa Luxemburg'un görüşlerini yansıtan bazı devrimci sosyalistlerle tartışmaya giriyordu. Lenin farklı düşünüyordu: Ezilen ulusların milliyetçiliği ile (bu desteklenmeliydi) ezen ulusların milliyetçiliği (buna karşı çıkılmalıydı) arasında bir ayrım yapılması gerektiği konusunda ısrarlıydı.

Lenin, ezen ulusların milliyetçiliğinin ardında yatan ve onu teşvik eden gücün, kanlı küresel savaş felâketini de yaratan emperyalizm olduğunu ileri sürüyordu. 1916'da yayınlanan *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* başlıklı klasik çalışmasında, Britanyalı bir sol liberal yazar olan J. A. Hobson'un, önde gelen Avusturyalı bir Marksist olan Rudolf Hilferding'in ve başkalarının daha önceki çalışmalarından yararlanarak bu olgunun anlamının, dinamiklerinin ve tarih içindeki yerinin analizini yaptı. Bu çalışmadan burada yayınlanmakta olan pasajlar, daha sonra yayınlanacak olan ve savaş dönemi sansürünün söylenmesini olanaksız kıldığı birtakım temel noktaları içeren bir girişin bazı bölümleriyle başlıyor. Bu bölümde sunulan son okuma parçası, "İstatistik ve Sosyoloji", Lenin'in emperyalizm konusundaki araştırmacılığıyla boy ölçüşebilecek bir çalışmadır. Bu parça milliyetler üzerine tamamlanmamış kalan, çokuluslu ülkelerde yaşayan (Lenin'in aralarına Afro-Amerikalıları da kattığı) ezilen milliyetler konusunda değerli ek gözlemler içeren bir çalışmadır.

Her ne kadar savaş dönemi baskısı Bolşeviklerin Rus işçi hareketindeki üstünlüğünü sarsmış olsa da (daha önceki Bolşevik hegemonyanın yerini Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler içindeki savaş yanlısı hiziplerin hâkimiyeti alıyordu), geliştirmiş olduğu "katı" devrimci perspektifler sayesinde, halkın, gerçeklerin değişmesiyle düş kırıklığına uğraması ve savaşa ve ulusu bu korkunç çatışmaya sürüklemiş olan Çarlık düzenine sırt çevirmesi, Lenin'in partisine yarayacaktı.

1913:
KARL MARX'IN DOKTRİNİNİN TARİHSEL YAZGISI

COLLECTED WORKS, CİLT 18, S. 582-85.

Marx'ın doktrininde en önemli şey, sosyalist toplumun mimarı olarak proletaryanın rolünü öne çıkarmış olmasıdır. Dünyanın dört bir köşesindeki gelişmeler, Marx bu doktrini ortaya koyduğundan beri onu doğrulamış mıdır?

Marx bu doktrini ilk kez 1844'te ileri sürdü. Marx ve Engels'in kaleme aldıkları, 1848'de yayınlanan *Komünist Manifesto*, doktrinin bütünsel ve sistematik bir sergilemesini sunuyordu. Bu sergileme günümüze kadar aşılmamıştır. O zamandan bu yana dünya tarihi üç belirgin döneme ayrılmıştır: (1) 1848 devriminden Paris Komünü'ne (1871); (2) Paris Komünü'nden Rus devrimine (1905); (3) Rus devriminden bugüne.

Marx'ın doktrininin bu dönemlerin her birinde nasıl bir yazgı ile karşılaşmış olduğunu görelim.

I

İlk dönemin başında Marx'ın doktrini hâkim konumda olmaktan uzaktı. Sosyalizm içindeki çok sayıda grup ve eğilimden yalnızca biriydi. Hâkim konumda olan sosyalizm biçimleri bizim Narodizmimize benziyordu: Tarihsel hareketin materyalist temelinin kavranamaması, kapitalist toplum-

daki her bir sınıfın rolünün ve öneminin ayırt edilememesi, demokratik reformların burjuva karakterinin, "halk", "adalet", "hak" ve benzeri çeşitli, yarı-sosyalist terimler altında gizlenmesi.

1848 devrimi, Marx öncesi sosyalizmin bütün bu yaygaracı, alacalı bulacalı, fiyakacı biçimlerine ölümcül bir darbe indirdi. Bütün ülkelerde, devrim toplumun çeşitli sınıflarını *eylem içinde* ortaya çıkardı. 1848'in Haziran günlerinde cumhuriyetçi burjuvazinin Paris'te işçileri kurşunlatması *yalnızca* proletaryanın doğası gereği sosyalist olduğunu belli etti. Liberal burjuvazi, bu sınıfın bağımsızlığından, her tür gericilikten korktuğundan bin kez daha fazla korkuyordu. Ödlek liberal burjuvazi gericiliğin dizlerine kapanmıştı. Köylülük, feodalizmin kalıntılarının ilgasından memnun, düzenin destekçileri arasında yerini alıyor, *işçi demokrasisi* ile *burjuva liberalizmi* arasında nadiren yalpalıyordu. Sınıf *dışı* sosyalizm ve sınıf *dışı* politikayı savunan bütün doktrinlerin bütünüyle saçma olduğu ortaya çıkmıştı.

Paris Komünü (1871) burjuva değişimlerin bu gelişimini olgun haline ulaştırdı; sınıf ilişkilerinin en çıplak biçimi altında görünür hale geldiği politik örgütlenme biçimi olan cumhuriyet, sağlam biçimde yerleşmesini yalnızca işçi sınıfının kahramanlığına borçluydu.

Bütün öteki Avrupa ülkelerinde, daha girift ve daha az olgunluğa ulaşmış bir gelişme tarzı aynı sonucu yarattı: kesin bir biçim almış bir burjuva toplumu. Bir fırtınalar ve devrimler dönemi olan ilk dönemin (1848-1871) sonlarına doğru, Marx öncesi sosyalizm *ölmüştü*. Bağımsız proleter partileri doğuyordu: Birinci Enternasyonal (1864-1872) ve Alman Sosyal Demokrat Partisi.

II

İkinci dönem (1872-1904), ilkinden "barışçıl" karakteri ile, devrimlerin yokluğu ile ayrılıyordu. Batı'da burjuva devrim-

leri sona ermişti. Doğu henüz burjuva devrimlerine girişmemişti.

Batı, daha sonra ortaya çıkacak olan değişikliklere "barışçıl" hazırlıkların yapıldığı bir döneme girdi. Her yerde, esas olarak proleter karakterde olan sosyalist partiler kuruluyor ve burjuva parlamentarizmini kullanarak kendi günlük basınlarını, eğitim kurumlarını, sendikalarını ve kooperatiflerini kurmayı öğreniyorlardı. Marx'ın doktrini tam bir zafer kazanmıştı ve *yayılmaya başlıyordu.* Proletaryanın güçlerinin seçilmesi ve toparlanması ve gelecekteki muharebelere hazırlanması yavaş yavaş ama düzenli bir gelişme gösteriyordu.

Tarihin diyalektiği öyle bir gelişecekti ki, Marksizmin teorik zaferi, düşmanlarını Marksist kılıkta *gizlenmek* zorunda bırakacaktı. İçten içe çürümüş olan liberalizm kendini sosyalist *oportünizm* olarak ayağa kaldırmaya çalışacaktı. Güçlerin büyük muharebeler için hazırlanması dönemini onlar bu muharebelerden vazgeçme olarak yorumladılar. Kölelerin ücretli köleliğe karşı savaşma koşullarının iyileştirilmesini onlar kölelerin özgürlük haklarını birkaç kuruşa satması gibi gördüler. Ödlekler gibi, "toplumsal barış" (yani köle sahipleriyle barış), sınıf mücadelesinden vazgeçme vb. vaazları vermeye başladılar. Sosyalist parlamento üyeleri, işçi sınıfı hareketinin çeşitli görevlileri, ve "sempatizan" entelijensiyası arasında çok sayıda taraftarları vardı.

III

Ne var ki, oportünistler "toplumsal barış"ı ve "demokrasi" koşullarında fırtınaların gereksizliğini kutlamaya fırsat bulamadan Asya'da dünya çapında yeni büyük fırtınaların kaynağı olacak bir gelişme ortaya çıktı. Rus devrimini Türkiye'de, İran'da ve Çin'de devrimler izledi. Şimdi içinde yaşadığımız dönem bu fırtınaların ve onların Avrupa'da hissedilen "yankı"larının dönemi. Büyük Çin cumhuriyetinin kaderi ne olursa olsun (çeşitli "uygar" sırtlanlar ona diş bili-

yorlar), dünyadaki hiçbir güç Asya'da eski serfliği geri getiremez, Asyalı ya da yarı Asyalı ülkelerde kitlelerin kahramanca getirdiği demokrasiyi silemez.

Kitle mücadelesinin hazırlanmasının ve geliştirilmesinin koşullarına pek dikkat etmeyen kimileri, Avrupa'da kapitalizme karşı belirleyici mücadelede görülen uzun gecikmeler karşısında umutsuzluğa ve anarşizme sürükleniyorlardı. Bu anarşist umutsuzluğun ne kadar miyop ve pısırık olduğunu şimdi görebiliyoruz.

Asya'nın, 800 milyon nüfusuyla, Avrupa ile aynı idealler uğruna mücadeleye çekilmiş olması bize iyimserlik ve ilham vermeli, umutsuzluk duygusu değil.

Asya ülkelerinin devrimleri bize liberalizmin belkemiksizliğini ve alçaklığını, demokratik kitlelerin bağımsızlığının olağanüstü önemini ve proletarya ile çeşitli türden burjuvazi arasındaki belirgin ayrımı yeniden göstermiştir. Hem Avrupa'nın hem de Asya'nın deneyiminden sonra, sınıf dışı politikadan ve sınıf dışı sosyalizmden söz eden herhangi birinin öylece kafese sokulup Avustralya'nın kangurusu ya da ona benzer şeylerle birlikte teşhir edilmesi gerekir.

Asya'dan sonra Avrupa da kıpırdamaya başladı, ama Asya tarzında değil. 1872-1904'ün barışçıl dönemi geri gelmemecesine sona ermiştir. Hayat pahalılığı ve tröstlerin despotizmi ekonomik mücadelenin görülmemiş derecede keskinleşmesine yol açıyor ve bu, liberalizmin en fazla doğru yoldan saptırmış olduğu Britanya işçilerini dahi harekete geçiriyor. En "inatçı" burjuva-Junker ülkesinde, Almanya'da bile bir politik krizin mayalanmakta olduğunu görüyoruz. Çılgınca silahlanma ve emperyalizm politikası dolayısıyla, modern Avrupa'nın "toplumsal barış"ı, daha ziyade bir barut fıçısına benziyor. Bu arada, *bütün* burjuva partilerinin çürümesi ve proletaryanın olgunlaşması düzenli biçimde ilerliyor.

Marksizmin ortaya çıkışından bu yana dünya tarihinin üç

büyük döneminin her biri Marksizme yeni bir doğrulanma ve yeni zaferler getirmiştir. Ama proletaryanın doktrini olarak Marksizmi yaklaşan tarihsel dönemde daha da büyük bir zafer bekliyor.

Pravda, No. 50, 1 Mart 1913

İmza: V. İ.

Pravda'daki metne uygun olarak yayınlanmıştır

1915: SOSYALİZM VE SAVAŞ

COLLECTED WORKS, CİLT 21,
S. 299-302, 304-305, 306-311, 315-17

BÖLÜM I: SOSYALİZMİN İLKELERİ VE 1914-15 SAVAŞI

SOSYALİSTLERİN SAVAŞLARA KARŞI TAVRI

Sosyalistler uluslar arasındaki savaşları her zaman barbarca ve gaddarca görerek mahkûm etmişlerdir. Ne var ki, bizim savaşa ilişkin tavrımız burjuva pasifistlerininkinden (barış destekçileri ve savunucuları) ve anarşistlerinkinden temelde farklıdır. İlkinden, savaşlar ile bir ülkenin dahilindeki sınıf mücadelesi arasındaki kaçınılmaz ilişkiyi anladığımız için farklıyız; sınıflar ilga edilip sosyalizm kurulmadıkça, savaşların da ilga edilemeyeceğini anlarız; ayrıca iç savaşları, yani bir ezilen sınıf tarafından ezen sınıfa karşı, kölelerce köle sahiplerine, serflerce toprak sahiplerine, ücretli işçilerce burjuvaziye karşı verilen savaşları bütünüyle meşru, ilerici ve gerekli gördüğümüz için de onlardan ayrılırız. Biz Marksistler, her bir savaşı tarihsel olarak (Marx'ın diyalektik materyalizmi açısından) ve ötekilerden ayrı incelemenin gerekli olduğuna inanmak bakımından da hem pasifistlerden hem de anarşistlerden ayrılırız. Geçmişte sayısız savaş olmuştur ki, savaşlara eşlik eden bütün dehşete, mezalime, acıya ve ız-

dıraba rağmen, ilerici nitelik taşımıştır, yani en zararlı ve gerici kurumların (örneğin bir istabdadın ya da serfliğin) ve Avrupa'daki en barbar despotizmlerin (Türk ve Rus despotizmleri) yıkılmasına önayak olarak insanlığın gelişmesine yararlı olmuştur. Bu yüzdendir ki, günümüzdeki savaşın tarihsel olarak özgül yanlarını özel olarak incelemeliyiz.

MODERN ÇAĞDA TARİHSEL SAVAŞ TÜRLERİ

Büyük Fransız Devrimi insanlığın tarihinde yeni bir çağın habercisi oldu. O zamandan Paris Komünü'ne kadar, yani 1789'dan 1871'e kadar, savaş türlerinden biri burjuva-ilerici nitelik taşıyordu, ulusal kurtuluş için veriliyordu. Başka şekilde söylenirse, bu savaşların esas içeriğini ve tarihsel anlamını, mutlakiyetçiliğin ve feodalizmin yıkılması, bu kurumların altının kazılması ve yabancı zulmünün devrilmesi oluşturuyordu. Dolayısıyla, bunlar ilerici savaşlardı; bu tür savaşlarda, bütün namuslu ve devrimci demokratlarla birlikte sosyalistler de, feodalizmin, mutlakiyetçiliğin ve başka uluslar üzerinde zulmün devrilmesi veya zayıflatılması çabasını gösteren ülkenin (yani o ülkenin burjuvazisinin) başarılı olmasını diliyorlardı. Örneğin, Fransa'nın yaptığı devrimci savaşlar Fransızların başka toprakları yağmalaması ve fethetmesi gibi bir unsur içeriyordu, ama bu, bu savaşların esas tarihsel anlamını hiçbir şekilde değiştirmez: Bunlar, eski serf sahibi Avrupa'nın tamamında feodalizmi ve mutlakiyetçiliği yıkmış, paramparça etmiştir. Fransa-Prusya savaşında Almanya Fransa'yı yağmaladı, ama bu, o savaşın esas tarihsel anlamını değiştirmez: Bu savaş on milyonlarca Almanı feodal bölünmüşlükten ve iki despotun, Rus Çarı ile III. Napolyon'un zulmünden kurtarmıştır.

SALDIRI SAVAŞLARI İLE SAVUNMA SAVAŞLARININ FARKI

1789-1871 dönemi, ardında derin izler ve devrimci anılar bıraktı. Feodalizmin, mutlakiyetçiliğin ve yabancı zulmünün

devrilmesinden önce sosyalizm uğruna proleter mücadelesinde hiçbir gelişme olamazdı. Sosyalistler, *böyle* dönemlerin savaşlarından söz ederken "savunma" savaşlarının meşruiyetini vurguladıklarında, akıllarında daima bu hedefler, yani ortaçağ dünyasına ve serfliğe karşı devrim vardı. "Savunma" savaşından sosyalistler daima bu özel anlamda bir "*haklı*" savaşı anlamışlardır (Wilhelm Liebknecht bir defasında meseleyi tam da böyle ifade etmişti). Sosyalistler "yurt savunması için" savaşı ya da "savunma" savaşını yalnızca bu anlamda daima meşru, ilerici ve haklı görmüşlerdir. Örneğin, yarın Fas Fransa'ya ya da Hindistan Britanya'ya ya da İran veya Çin Rusya'ya karşı savaş ilan edecek olsa, bunlar, ilk saldırıyı kimin yaptığından *bağımsız* olarak, "haklı" savaşlar ve "savunma" savaşları olur; her sosyalist, ezilmiş, bağımlı, ötekiyle eşit konumda olmayan devletlerin ezen, köleci, talancı "Büyük" Güçlere karşı zafer kazanmasını diler.

Ama 100 kölesi olan bir köle sahibinin 200 kölesi olan bir başka köle sahibiyle, kölelerin daha "adil" bir bölüşümü uğruna savaşmakta olduğunu hayal edin. Böyle bir durumda, "savunma" savaşı ya da "yurt savunması için" savaş terimlerinin kullanılması tarihsel bakımdan açıkça yanlış olacaktır, pratikte kurnaz köle sahiplerinin sıradan halkı, sığkafalıları ve cahilleri aldatmasından başka anlama gelmeyecektir. İşte bugün köle sahipleri arasında köleciliği sağlamlaştırmak amacıyla verilmekte olan savaşta, halklar emperyalist burjuvazi tarafından "ulusal" ideoloji ile, "yurt savunması" terimiyle böyle aldatılmaktadır.

BUGUNUN SAVASI EMPERYALIST BIR SAVASTIR

Hemen hemen herkes bu savaşın emperyalist bir savaş olduğunu teslim ediyor. Ama çoğu durumda bu terim çarpıtılıyor ya da bu savaşın, son tahlilde, burjuva-ilerici nitelikte ve ulusal kurtuluş hareketi için önemli olabileceği fikri için bir açık kapı bırakılıyor. Emperyalizm, kapitalizmin gelişmesin-

de, ancak yirminci yüzyılda ulaşılmış olan en yüksek aşamadır. Kapitalizm, kurulmaları kendisinin feodalizmi devirmesi için vazgeçilmez nitelik taşımış olan eski ulusal devletlerin şimdi kendisine çok dar geldiğini fark etmektedir. Kapitalizm yoğunlaşmayı öyle bir dereceye taşımıştır ki, koskoca sanayi dalları kapitalist mülti-milyonerlerin kurduğu sendikasyon, tröst ve birleşmeler aracılığıyla kontrol edilmektedir ve yerkürenin hemen hemen tamamı, ya sömürge biçiminde ya da bu ülkelerin bir finansal sömürü örümcek ağıyla kıskıvrak bağlanması yoluyla "sermayenin efendileri" arasında bölüşülmüştür. Serbest ticaret ve rekabetin yerini, tekelleşme yolunda bir gayret, yeni toprakların sermaye yatırımı için, hammadde kaynağı olarak vb. ele geçirilmesi almaktadır. Sermaye, feodalizme karşı mücadelesi içinde ulusların kurtarıcısı olmaktan, emperyalist aşamasında ulusların karşısındaki büyük zalim haline gelmiştir. Kapitalizm, eskiden ilerici iken bugün gerici olmuştur. Üretici güçleri öyle bir düzeyde geliştirmiştir ki, insanlık sosyalizmi benimsemek ya da yıllar, hatta onyıllar boyunca "Büyük" güçler arasında sömürgeler, tekeller, ayrıcalıklar ve her tür ulusal zulüm aracılığıyla kapitalizmin suni olarak ayakta tutulması uğruna silahlı mücadelelerle yaşamak seçenekleriyle karşı karşıya kalmış bulunuyor. (...)

"SAVAŞ, POLİTİKANIN BAŞKA" [YANI SİDDETE DAYALI] "ARAÇLARLA SURDURULMESIDIR"

Bu ünlü düstur savaş sorunları üzerine yazan en derin yazarlardan biri olan Clausewitz tarafından ifade edilmiştir. Marksistler her zaman haklı olarak bu düsturu herhangi bir savaşın anlamı hakkındaki düşüncelerin teorik temeli olarak kabul etmiştir. Marx ve Engels, çeşitli savaşları hep bu bakış açısından ele almışlardır.

Bu görüşü bugünün savaşına uygulayın. Göreceksiniz ki, onyıllardır, neredeyse yarım yüzyıldan beri, Britanya ve

Fransa'nın, Almanya ve İtalya'nın, Avusturya ve Rusya'nın hükümetleri ve hâkim sınıfları sömürgelerin yağmalanmasına, başka ulusların ezilmesine ve işçi sınıfı hareketinin bastırılmasına dayanan bir politika izlemişlerdir. Bu savaşta sürdürülmekte olan tam da bu politikadır, başka hiçbir şey değil. Özel olarak Avusturya ve Rusya'nın politikası, savaş zamanında olduğu kadar barış zamanında da, ulusları özgürleştirme politikası değil köleleştirme politikasıdır. Bunun tam tersine, Çin'de, İran'da, Hindistan'da ve başka bağımlı ülkelerde son onyıllarda onlarca yüzlerce milyon insanı ulusal bir hayat doğrultusunda canlandıran, gerici "Büyük" Güçlerin zulmünden kurtarmaya yönelen bir politikanın geçerli olduğunu görüyoruz. Bu tür bir tarihsel temelde yapılan bir savaş bugün bile burjuva-ilerici bir ulusal kurtuluş savaşı olabilir.

Eğer günümüzün savaşı "Büyük" Güçlerin ve onların içindeki ana sınıfların politikasının bir devamı gibi ele alınırsa, "yurt savunması" fikrinin bu savaşta haklı görülebileceği görüşünün tarih dışılığı, yanlışlığı ve ikiyüzlülüğü kısacık bir bakışla derhal ortaya çıkacaktır. (...)

SOSYAL ŞOVENİZM NEDİR?

Sosyal şovenizm bugünkü savaşta "yurt savunması" fikrinin ileri sürülmesidir. Bu fikir, mantıksal olarak, savaş sırasında sınıf mücadelesinin terk edilmesine, savaş kredileri lehinde oy kullanılmasına vb. yol açar. Gerçekte, sosyal şovenler proletarya karşıtı, burjuva bir politika izlemektedirler; çünkü "yurt savunması"nı yabancı zulmüne karşı mücadele anlamında değil, "Büyük" Güçlerden birinin ya da ötekinin sömürgeleri yağmalama ve başka ulusları ezme "hak"kı anlamında yüceltiyorlar. Sosyal şovenler burjuvazinin savaşın ulusların özgürlüğü ve varlığı uğruna verilmekte olduğu yolunda halkı aldatmasına destek oluyorlar ve böylece proletaryaya karşı burjuvazinin yanında saf tutmuş oluyorlar. Sosyal şovenlerin arasında, savaşan güçlerden *birinin* hükümetini ve burjuvazisini haklı gösteren ve parlatanlar oldu-

ğu gibi, Kautsky gibi, *bütün* savaşan güçlerin sosyalistlerinin "yurt savunması" yapmaya eşit derecede hakkı olduğunu ileri sürenler de var. Gerçek anlamı bakımından "kendi" emperyalist burjuvazisinin veya herhangi bir emperyalist burjuvazinin ayrıcalıklarının, üstünlüklerinin, yağma ve talan hakkının savunulması demek olan sosyal şovenizm, sosyalizmin bütün fikirlerine ve Basel Uluslararası Sosyalist Kongresi'nin kararına tam bir ihanettir.

Basel Manifestosu

1912'de Basel'de savaş konusunda oybirliğiyle kabul edilen Manifesto, tam da Britanya ile Almanya ve onların şimdiki müttefikleri arasında 1914'te patlak veren türden bir savaşı hedef alıyordu. Manifesto, Büyük Güçlerin emperyalist, yağmacı politikası temelinde "kapitalistlerin kârları ve hanedanların ihtirasları uğruna" verilecek böyle bir savaşı, halkın çıkarlarına ilişkin herhangi bir mazerete yaslanılarak haklı gösterilemeyeceğini açıkça ilan etmektedir. Manifesto, savaşın "hükümetler" için (istisnasız hepsi için) tehlikeli olduğunu açıkça ilan etmekte, bunların "proleter devrimi"nden duyduğu korkuya değinmekte ve çok spesifik biçimde 1871'in Paris Komünü'ne ve Kasım-Aralık 1905'e, yani *devrim ve iç savaş örneklerine* işaret etmektedir. Böylece, Basel Manifestosu, tam tamına günümüzdeki savaşla ilişkili olarak, işçilerin uluslararası ölçekteki devrimci taktiğini, proleter devrimi taktiğini ortaya koymaktadır. Basel Manifestosu, Stuttgart'ta alınan kararın, savaş çıktığı takdirde sosyalistlerin bunun yol açacağı "ekonomik ve politik kriz"den yararlanarak "kapitalizmin devrilmesini hızlandırması", yani hükümetlerin savaş döneminde karşılaşacakları güçlüklerden ve kitlelerin öfkesinden sosyalist devrimi ilerletmek için yararlanması gerektiğine ilişkin önermesini tekrarlamaktadır.

Sosyal şovenlerin politikası, savaşı burjuva kurtuluşu açısından gerekçelendirmeleri, "yurt savunması"nı onaylamaları,

krediler lehine oy kullanmaları, kabinelere girmeleri, hükümetlere üye vermeleri vesaire vesaire sosyalizme karşı düpedüz hıyanettir; bu, birazdan göstereceğimiz gibi, ancak Avrupa partilerinin çoğunluğunda oportünizmin ve ulusal-liberal işçi politikasının zaferiyle açıklanabilir.

Marx ve Engels'e Yanlış Referanslar

Rus sosyal şovenleri, başlarında Plehanov olmak üzere, Marx'ın 1870 savaşındaki taktiğini hatırlatıyorlar; Almanlar (Lensch, David ve Şürekâsı türü) Engels'in 1891'de Rusya ve Fransa'ya karşı birlikte bir savaş olduğu takdirde, Alman sosyalistlerinin kendi yurtlarını savunmasının bir görev olacağını belirten açıklamasına referans yapıyorlar; nihayet, uluslararası şovenizmi uzlaştırmak ve meşrulaştırmak isteyen Kautsky türü sosyal şovenistler, Marx ve Engels'in, savaşı mahkûm etmekle birlikte, yine de 1854-55'ten 1870-71'e ve 1876-77'ye kadar, bir kez savaş çıktığında her zaman şu ya da bu savaşan devletin yanında yer almış olduklarını belirtiyorlar.

Bütün bu referanslar, Marx ve Engels'in görüşlerinin, burjuvazinin ve oportünistlerin çıkarları uğruna rezilce çarpıtılmasıdır, aynen Guillaume ve Şürekâsı anarşistlerinin Marx ve Engels'in görüşlerini anarşizmi haklı göstermek için çarpıtması gibi. 1870-71 savaşı Almanya açısından tarihsel olarak ilericiydi, ta ki III. Napolyon yenilene kadar: Bu sonuncusu, Çar ile el ele, Almanya'yı yıllarca ezmiş, feodal bir bölünmüşlük içinde tutmuştu. Ama savaş Fransa'nın yağmalanmasına dönüşür dönüşmez (Alsas-Loren'in ilhakı), Marx ve Engels Almanları güçlü bir biçimde kınadılar. Savaşın başlangıcında bile, Marx ve Engels, Bebel ve Liebknecht'in savaş kredileri lehinde oy kullanmayı reddetmelerini onaylamışlar ve sosyal demokratlara burjuvaziyle kaynaşmamaları, proletaryanın bağımsız sınıf çıkarlarını savunmaları tavsiyesinde bulunmuşlardı. Bu burjuva-ilerici ulusal kurtuluş savaşının

değerlendirilmesini bugünün emperyalist savaşına uygulamak hakikatle alay etmektir. Aynı şey hem 1854-55 savaşı için de, hem 19. yüzyılın bütün savaşları için daha da geçerlidir. Bu dönemde, savaşan ülkelerin *hiçbirinde*, modern emperyalizm *yoktu*, sosyalizm için olgunlaşmış koşullar *yoktu*, kitlesel sosyalist partiler *yoktu*. Yani Basel Manifestosu'nun Büyük Güçler arasında bir savaşla *bağlantılı* olarak "proleter devrimi"ni türettiği koşullardan hiçbir yoktu.

Bugün her kim *ilerici* burjuvazinin çağında Marx'ın savaşlara karşı tavrına referans yapar ve Marx'ın "işçilerin vatanı yoktur" önermesini unutursa (bu önerme *tam da* gerici ve gününü doldurmuş burjuvazi çağı, sosyalist devrim çağı için geçerlidir), o Marx'ı utanmazca çarpıtıyor, sosyalist bakış açısının yerine burjuva bakış açısını ikame ediyor demektir.

İKİNCİ ENTERNASYONAL'İN ÇÖKÜŞÜ

Bütün dünyanın sosyalistleri 1912'de Basel'de, Avrupa'da yaklaşmakta olan savaşı bütün hükümetlerin canice ve en gerici eylemi olarak gördüklerini ve bu savaşın kapitalizme karşı kaçınılmaz olarak bir devrim doğurarak onun devrilmesini hızlandırması gerektiğini ilan ettiler. Savaş geldi, kriz doğdu. Devrimci taktik yerine Sosyal Demokrat partilerin çoğu gerici bir taktik benimsedi, her biri kendi hükümetinin ve burjuvazisinin yanına geçti. Sosyalizme karşı bu ihanet, İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) çökmesi anlamına gelir; bu çöküşe yol açanın ne olduğunu, sosyal şovenizmi neyin yarattığını ve ona neyin güç kazandırdığını kavramamız gerekir.

SOSYAL ŞOVENİZM OPORTÜNİZMİN ÖRÜGÜDÜR

İkinci Enternasyonal'in var olduğu dönem boyunca bütün Sosyal Demokrat partilerin içinde, devrimci ve oportünist kanatları arasında bir mücadele sürüp gidiyordu. Bir dizi ülkede bu hat üzerinden bölünmeler meydana geldi (Britanya,

İtalya, Hollanda, Bulgaristan). Tek bir Marksist bile oportünizmin işçi sınıfı hareketi içinde burjuva politikalarını temsil ettiğinden, küçük burjuvazinin çıkarlarını ve ufacık bir burjuvalaşmış işçiler kesiminin "*kendi*" burjuvazisiyle, proleter kitlelerin, ezilen kitlelerin çıkarlarına aykırı ittifakını temsil ettiğinden asla kuşku duymamıştır.

19. yüzyılın sonundaki nesnel koşullar oportünizmi çok yoğunlaştırmış, burjuva legalitesinin kullanılmasını burjuvaziye boyun eğmeye dönüştürmüş, işçi sınıfının tepesinde ince bir resmiyet ve aristokrasi kabuğu yaratmış ve sayısız küçük burjuva "yol arkadaşı" için Sosyal Demokrat partileri çekici kılmıştır.

Savaş bu gelişmeyi hızlandırarak oportünizmi sosyal şovenizme dönüştürmüş, oportünistlerle burjuvazi arasındaki gizli ittifakı açık bir ittifaka çevirmiştir. Bununla eşzamanlı olarak, askeri yetkililer her yerde sıkıyönetim kurmuş ve eski önderlerinin hemen hemen hepsi burjuvazinin saflarına geçmiş olan işçi kitlelerini susturmuşlardır.

Oportünizm ve sosyal şovenizm ortak bir ekonomik temel üzerinde yükselir: İşçi sınıfının tepesinde ince bir ayrıcalıklı işçiler kabuğunun ve küçük burjuvazinin çıkarları. Bunlar kendi ayrıcalıklı konumlarını, "kendi" ulusal burjuvazilerinin başka ulusları soymaktan, Büyük Güç statüsünün getirdiği üstünlüklerden vb. elde ettikleri kârların ufacık bir parçasını alma "hak"larını savunmaktadırlar.

Oportünizm ve sosyal şovenizmin ideolojik-politik içeriği aynıdır: Sınıf mücadelesi yerine sınıf işbirliği, devrimci mücadele yöntemlerinin reddi, "kendi" hükümetleri zor durumda kaldığında, bu zorluklardan devrimi ilerletmek üzere yararlanmak yerine ona yardım etmek. Avrupa'yı bir bütün olarak ele alır ve dikkatimizi bireylerin (en büyük otorite olarak görülenlerin dahi) üzerinde toplamazsak, sosyal şovenizmin kalesinin oportünist *eğilim* olduğunu görürüz. Buna karşılık devrimciler kampından buna kar-

şı az ya da çok tutarlı bir protesto her yerden seslendirilmektedir. Ve eğer 1907'deki Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi'ndeki eğilimlerin kümelenmesini ele alacak olsak, uluslararası Marksizmin emperyalizmin karşısında durduğunu, buna karşılık uluslararası oportünizmin daha o aşamada emperyalizmi savunduğunu görürdük.

Oportünistlerle Birlik, İşçilerle "Kendi" Burjuvazileri Arasında Bir ittifak ve Uluslararası Devrimci İşçi Sınıfını Bölmek Anlamına Gelir

Geçmişte, savaştan önce, oportünizm çoğunlukla Sosyal Demokrat Parti'nin, meşru, ama "sapma"lar gösteren ve "aşırı" bir unsuru olarak görülürdü. Savaş bunun gelecekte olanaksız olduğunu göstermiştir. Oportünizm "olgunlaşmıştır", şimdi burjuvazinin işçi sınıfı içindeki özel ajanı olarak rolünü sonuna kadar oynamaktadır. Oportünistler ile birlik serapa ikiyüzlülük haline gelmiştir; bunun en ileri örneği Alman Sosyal Demokrat Partisi'dir. Her önemli dönemeçte (örneğin 4 Ağustos oylamasında), oportünistler bir ültimatom vermekte, burjuvazi ile sayısız bağları, sendika yönetimlerindeki çoğunlukları vb. aracılığıyla bunu hayata geçirmektedirler. Bugün, oportünistlerle *birlik*, *pratikte* işçi sınıfını "kendi" burjuvazisine tâbi kılmaktır, burjuvaziyle başka ulusların ezilmesi ve hâkim ulus avantajları uğruna ittifak yapmaktır; bütün ülkelerin devrimci proletaryasını bölmek anlamına gelir.

Birçok örgütte hâkim konumda olan oportünistlerle mücadele, tek tek durumlarda ne kadar güç olursa olsun, tekil ülkelerde oportünistlerin işçi partilerinden temizlenmesinin özgül koşulları ne olursa olsun, bu süreç kaçınılmazdır ve verimli olacaktır. Reformist sosyalizm ölmektedir; yeniden canlanan sosyalizm, Fransız Sosyalisti Paul Golay'in yerinde ifadesiyle, "devrimci, uzlaşmaz ve ayaklanmacı" olacaktır.

PASIFIZM VE BARIŞ SLOGANI

Kitlelerin barıştan yana ruh durumu çoğu zaman protestonun, öfkenin ve savaşın gerici niteliğini kavramanın başlan-

gıcını ifade etmektedir. Bu ruh durumunu kullanmak bütün sosyalistlerin görevidir. Bu ruh durumunun harekete geçirdiği her harekette ve her gösteride yerlerini şevkle alacaklardır, ama kitleleri, ilhak içermeyen, ulusların ezilmesine yer vermeyen, yağmacılığın olmadığı, günümüz hükümetleri ve hâkim sınıfları arasında yeni savaşların tohumlarının var olmadığı bir barışın, devrimci bir hareket olmaksızın mümkün olduğu fikrini kabul ederek aldatmayacaklardır. Halkın bu şekilde aldatılması, yalnızca savaşan hükümetlerin gizli diplomasisinin eline oynamak ve karşı devrimci planlarını kolaylaştırmak anlamına gelir. Her kim kalıcı ve demokratik bir barış istiyorsa, o hükümetlere ve burjuvaziye karşı iç savaşı savunmalıdır.

ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI

Günümüz savaşında burjuvazinin halkı aldatmasının en yaygın biçimi, yağmacı hedeflerinin üzerini örtmek için "ulusal kurtuluş" ideolojisine başvurmasıdır. Britanya Belçika'nın kurtuluşunu vaat etmiştir, Almanlar Polonya'nın vb. Aslında, görmüş olduğumuz gibi, bu, dünya uluslarının çoğunu ezenlerin, bu zulmü arttırmak ve yaymak amacıyla verdiği bir savaştır.

Sosyalistler büyük hedeflerine ulusların ezilmesine bütünüyle karşı çıkmaksızın ulaşamazlar. Dolayısıyla, *ezen* ülkelerin (özellikle de o sözde "Büyük" Güçlerin) Sosyal Demokrat partilerinin *ezilen* ulusun kendi kaderini tayin hakkını, terimin özgül politik anlamında, yani politik olarak ayrılma anlamında, tanımasını ve bunun bayraktarlığını yapmasını talep etmelidirler. Hâkim ya da sömürgeci bir ulusun, bu hakkı savunmayan sosyalisti, şovenisttir.

Bu hakkın bayraktarlığının yapılması, minik devletlerin kurulmasını teşvik etmek bir yana, tam tersine, daha özgürce, korkusuzca ve dolayısıyla daha geniş temellerde ve daha evrensel ölçekte çok büyük devletlerin ve devletler federasyon-

larının oluşumuna yol açar. Bu büyük birimler, kitlelerin lehinedir ve ekonomik gelişmeyle daha uyumludur.

Buna karşılık, ezilen ulusların sosyalistleri ezen ve ezilen milliyetlerden işçilerin tam bir birliği için hiç şaşmaksızın mücadele etmelidir (buna örgütsel birlik de dahildir). Bir ulusun ötekinden hukuken ayırt edilmesi fikri (Bauer ve Renner tarafından savunulan "kültürel-ulusal özerklik") gericidir.

Emperyalizm dünya uluslarının bir avuç "Büyük" Güç tarafından sürekli artan ölçekte ezildiği çağdır; dolayısıyla, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı tanınmadıkça, emperyalizme karşı uluslararası sosyalist devrim için mücadele etmek olanaksızdır. "Hiçbir ulus, başka ulusları eziyorsa, kendisi özgür olamaz" (Marx ve Engels). "Kendi" ulusunun en ufak bir şiddetine hoşgörü ile yaklaşan bir proletarya, sosyalist bir proletarya olamaz.

1915: DEVRİMCİ PROLETARYA VE ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI

COLLECTED WORKS, CİLT 21,
S. 407-409, 410-11, 413-14.

...Parabellum'un kendi pozisyonunu savunmak amacıyla geliştirdiği argümanlar şuna varıyor: Bugün Alsas-Loren, Ermenistan vb. türü bütün ulusal sorunlar emperyalizm sorunlarıdır; sermaye ulusal devletlerin çerçevesinin ötesine taşmıştır; tarihin saatini, miyadını doldurmuş ulusal devletler idealine geri çevirmek olanaksızdır vb.

Parabellum'un akıl yürütmesinin doğru olup olmadığını görelim.

Her şeyden önce, işçi sınıfının "ulusal devlet ideali"ni kabul etmesine karşı çıkarken, ulusal kurtuluşun günümüzün ve geleceğin bir olgusu olduğu Doğu'ya, Asya'ya, Afrika'ya ve sömürgelere değil de Britanya, Fransa, İtalya, Almanya ve benzeri, ulusal kurtuluş uğrundaki hareketin geçmişte kaldığı ülkelere bakmakla, Parabellum kendisi ileriye değil geriye bakmış oluyor. Hindistan, Çin, İran ve Mısır'ın adlarından söz edilmesi yeterli olacaktır.

Ayrıca, emperyalizm sermayenin ulusal devletlerin çerçevesinin ötesine geçtiği anlamına gelir; ulusal zulmün yeni bir tarihsel temel üzerinde yaygınlaştığını ve daha yüksek bir dereceye ulaştığı anlamına gelir. Öyleyse, Parabellum'a rağ-

men, buradan çıkan sonuç, sosyalizm için verilecek devrimci mücadeleyi, ulusal sorun üzerine devrimci bir programla *bağlantılandırmamız* gerektiğidir.

Parabellum'un söylediklerinden, sosyalist devrim *adına*, demokrasi alanında tutarlı olarak devrimci bir program benimsenmesini reddetmekte olduğu izlenimi doğmaktadır. Bunu yapmakla hata ediyor. Proletarya demokrasi yolu dışında, yani demokrasinin tam olarak işlemesini sağlamaksızın ve mücadelesinin her adımı ile en kararlı ifadelerle formüle edilmiş demokratik talepler arasında bağ kurmaksızın zafer kazanamaz. Sosyalist devrim ve kapitalizme karşı sosyalist mücadele ile *tek* bir demokrasi sorununu, bu durumda ulusal sorunu *karşı karşıya getirmek* absürd olur. Kapitalizme karşı devrimci mücadele ile bütün demokratik talepler konusunda devrimci bir program ve taktiği *birleştirmeliyiz*: cumhuriyet, milis gücü, devlet görevlilerinin halk tarafından seçimi, kadınlara eşit haklar, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı vb. Kapitalizm var oldukça, bu talepler (hepsi) ancak istisnai olarak gerçekleşebilir, gerçekleştiğinde bile eksik ve çarpık biçimler altında. Şimdiden elde edilmiş olan demokrasi üzerinde yükselerek ve demokrasinin kapitalizm koşullarındaki eksikliğini teşhir ederek, hem kitlelerin yoksulluğunun ortadan kaldırılmasının hem de *bütün* demokratik reformların *tam* ve *çok yönlü* olarak yerleşmesinin temeli olarak kapitalizmin devrilmesini, burjuvazinin mülksüzleştirilmesini talep ederiz. Bu reformların kimileri burjuvazinin devrilmesinden önce başlatılacaktır, kimileri burjuvazinin devrilmesi *sürecinde*, kimileri de sonrasında. Sosyal devrim tek bir muharebeden ibaret değildir, her türden ekonomik ve demokratik reform sorunları üzerine bir dizi muharebeyi kapsayan bir dönemdir; bunlar ancak burjuvazinin mülksüzleştirilmesiyle sonucuna ulaşmış olur. Demokratik taleplerimizin *her birini*, bu nihai hedef uğrunda tutarlı bir devrimci tarzda formüle etmemiz gerekir. Belli bir ülkenin işçilerinin, burjuvaziyi, tek bir temel demokratik reform dahi tam olarak gerçek-

leşmeden *önce* devireceğini düşünmek bütünüyle mümkündür. Ama, bir tarihsel sınıf olarak proletaryanın en tutarlı ve en kararlı biçimde devrimci demokrasi ruhuyla eğitilme yoluyla buna hazırlanmadıkça, burjuvaziyi yenilgiye uğratabileceğini düşünmek yanlış olur.

Emperyalizm dünya uluslarının bir avuç Büyük Güç tarafından gittikçe artan ölçüde ezilmesi anlamını taşır; bu Büyük Güçler arasında, ulusların ezilmesini yaygınlaştırma ve güvenceye alma uğruna yapılacak bir savaşlar dönemi anlamını taşır; halk kitlelerinin ikiyüzlü sosyal yurtseverlerce, yani "ulusların özgürlüğü", "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" ve "yurt savunması" bahaneleri altında, Büyük Güçlerin dünya uluslarının çoğunluğunu ezmesini haklı gösteren ve savunan kişilerce aldatıldığı bir dönem anlamını taşır.

Bu yüzdendir ki, Sosyal Demokrat programın odak noktası ulusların ezen ve ezilen uluslara bölünmesi olmalıdır; bu, emperyalizmin sosyal şovenlerle Kautsky tarafından *sahtekârca* geçiştirilen *özünü* oluşturur. Bu bölünme, burjuva pasifizmi ya da kapitalizm koşullarında bağımsız uluslar arasında barışçıl bir rekabeti düşleyen sığkafalı Ütopya açısından önemli değildir, ama emperyalizme karşı devrimci mücadele açısından muazzam önemlidir. *Bizim* "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" tanımımız buradan hareketle yapılmalı, bu tanım tutarlı bir biçimde demokratik ve devrimci olmalı, sosyalizm için dolaysız mücadele yolundaki genel görev ile *uyum* göstermelidir. Ezen ulusların Sosyal Demokratları bu hak uğruna ezilen ulusların ayrılma hakkını, bu hakkın içtenlikle tanınması yolunda verilecek bir mücadele aracılığıyla savunmalıdır. Çünkü aksi takdirde uluslar için eşit hakların tanınması ve uluslararası işçi sınıfı dayanışması gerçekte boş lafazanlık ve salt ikiyüzlülük halini alır. Öte yandan, ezilen ulusların Sosyal Demokratları, ezilen ulusların işçilerinin ezen ulusların işçileriyle birliğine ve kaynaşmasına birinci dereceden önem atfetmelidir; aksi takdirde bu Sosyal Demokratlar istemeden kendi ulusal *burju-*

vazilerinin müttefiki haline geleceklerdir; burjuvazi ise halkın ve demokrasinin çıkarlarına daima ihanet eder ve, sırası gelince, toprak ilhak etmeye ve başka ulusları ezmeye *daima* hazırdır. (...)

Günümüzün emperyalizmi ulusların Büyük Güçler tarafından ezilmesinin genelleşmiş olduğu bir duruma yol açmıştır. Şimdilerde ulusların ezilmesini daha da güçlendirme yolunda emperyalist bir savaşa tutuşmuş olan ve dünya uluslarının ve dünya nüfusunun çoğunluğunu ezmekte olan hâkim ulusların sosyal şovenizmine karşı bir mücadele yürütülmesi gerektiği görüşü, Sosyal Demokrasinin ulusal programının belirleyici, önemli ve temel bir boyutu olmalıdır. (...)

Rusya bir halklar hapishanesidir; yalnızca Çarlığın askeri-feodal karakterinden dolayı ve Büyük Rus burjuvazisi Çarlığı desteklediği için değil, aynı zamanda, Polonya vb. burjuvazisi ulusların özgürlüğünü ve genel olarak demokrasiyi kapitalist genişlemenin çıkarları uğruna feda etmiş olduğu için. Rus proletaryası, Çarlık tarafından ezilen bütün uluslar için derhal tam ve "kayıtsız şartsız" Rusya'dan ayrılma hakkı talep etmeksizin, halkın başında muzaffer bir demokratik devrime doğru (bu, onun dolaysız görevidir) yürüyemez ya da Avrupa'daki proleter kardeşleriyle omuz omuza sosyalist devrim için mücadele edemez. Biz bunu sosyalizm uğrundaki devrimci mücadelemizden bağımsız olarak talep etmiyoruz; tersine bunu, ulusal sorun da dahil, demokrasinin bütün sorunlarına devrimci bir yaklaşım ile bağı kurulmadığında, bu mücadele içi boş bir söz olarak kalacağı için talep ediyoruz. Ezilen uluslar için kendi kaderlerini tayin hakkı, yani bağımsızlık hakkı, yani ayrılma özgürlüğü talep ediyorsak, bu, ülkeyi ekonomik olarak paramparça etmeyi düşlediğimiz ya da küçük devletler diye bir idealimiz olduğu için değil, tersine, yalnızca gerçekten demokratik, gerçekten enternasyonalist bir temelde büyük devletler istediğimiz, uluslar arasında daha yakın birlik, hatta kaynaşma istediğimiz içindir. Ama bu, ayrılma hakkı olmaksızın düşünülemez.

Aynen Marx'ın 1869'da İrlanda'nın ayrılmasını, İrlanda ile Britanya bölünsün diye değil, aralarında daha sonra kurulacak özgür bir birlik için, "İrlanda'ya adalet" sağlamak için değil, Britanya proletaryasının devrimci mücadelesinin çıkarları için istemesi gibi, biz de Rus sosyalistlerinin yukarıda açıkladığımız anlamda, uluslar için kendi kaderlerini tayin hakkını talep etmeyi reddetmesini, demokrasiye, enternasyonalizme ve sosyalizme doğrudan doğruya bir ihanet olarak görüyoruz.

1916: EMPERYALİZM, KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASI

COLLECTED WORKS, CİLT 22,
S. 189-91, 265-67 271-74, 294-95, 298-303.

FRANSIZ VE ALMAN BASIMLARINA ÖNSÖZ [1920]

(...) Bu broşürde 1914-1918 savaşının her iki taraf açısından da emperyalist (yani ilhakçı, yağmacı, talan savaşı) olduğu, dünyanın bölüşülmesi, sömürgelerin ve finans kapitalin nüfuz alanlarının paylaşımı ve yeniden paylaşımı için yapılmış bir savaş olduğu kanıtlanıyor.

Savaşın gerçek toplumsal karakterinin, daha doğrusu, gerçek sınıfsal karakterinin ne olduğu konusunda kanıt doğal olarak savaşın diplomatik tarihinde değil, hâkim *sınıfların*, *bütün* savaşan ülkelerdeki *nesnel* konumunda bulunacaktır. Bu nesnel konumu betimlemek için, örnek ya da yalıtılmış veriler alınmamalı (toplumsal hayatın aşırı derecede karmaşık olması dolayısıyla herhangi bir önermeyi kanıtlayacak yeterince sayıda örnek ve ayrıksı veri bulunabilir), *bütün* savaşan ülkelerde ve dünyanın bütününde ekonomik hayatın *temeli* konusunda *bütün* veriler ele alınmalıdır.

İşte 1876'da ve 1914'te *dünyanın paylaşımını* (Bölüm VI) ve 1890 ve 1913'te dünyanın *demiryollarının* bölüşümünü (Bö-

lüm VII) betimlerken aktardığım, tam da bu tür inkâr edilemez özet verilerdir. Demiryolları temel kapitalist sektörlerin, kömür, çelik ve demirin bir özetidir; dünya ticaretinin ve burjuva demokratik uygarlığın gelişmesinin bir özeti ve en çarpıcı göstergesidir. Demiryollarının büyük ölçekli sanayi ile, tekellerle, konsorsiyumlarla, kartellerle, tröstlerle, bankalarla ve finansal oligarşiyle nasıl bağlantı içinde olduğu, kitabın bunlardan önceki bölümlerinde gösterilmektedir. Demiryollarının eşitsiz dağılımı ve eşitsiz gelişmesi, sanki dünya çapında modern tekelci kapitalizmin bir özetidir. Ve bu özet kanıtlamaktadır ki, *bu tür* bir ekonomik sistemde, üretim araçlarında özel mülkiyet var olduğu *sürece*, emperyalist savaşlar kesinlikle kaçınılmazdır.

Demiryollarının yapımı, basit, doğal, demokratik, kültürel ve uygarlaştırıcı bir girişim olarak görülür; kapitalist köleliği parlak renklerle betimlemek için maaş alan burjuva profesörlerine ve küçük burjuva sığkafalılara göre tam da böyledir. Ama aslında, binlerce değişik çapraz bağla bu işletmeleri genel olarak üretim araçlarında özel mülkiyete bağlayan kapitalist ipler bu demiryolu yapımını (sömürgelerde ve yarısömürgelerde), sermayenin "uygar" ülkelerinin ücretli kölelerinin yanı sıra, *bir milyar* insanın, yani yerkürenin nüfusunun bağımlı ülkelerde yaşayan yarısından fazlasının, ezilmesi için bir araç haline getirmiştir.

Küçük mülk sahibinin emeğine dayanan özel mülkiyet, serbest rekabet, demokrasi, kapitalistlerin ve onların basınının işçileri ve köylüleri aldatmak için kullandığı her şey artık geçmişte kalmıştır. Kapitalizm dünya nüfusunun ezici çoğunluğunun bir avuç "ileri" ülke tarafından sömürgeci temellerde ezildiği ve finansal bakımdan boğulduğu bir dünya sistemine dönüşmüştür. Ve bu "ganimet", tepeden tırnağa silahlanmış iki ya da üç kudretli dünya yağmacısı (Amerika, Büyük Britanya, Japonya) arasında paylaşılmakta, bunlar bütün dünyayı *kendi* ganimetlerinin bölüşümü için *kendi* savaşlarının içine çekmektedirler. (...)

VII. KAPİTALİZMİN ÖZEL BİR AŞAMASI OLARAK EMPERYALİZM

Şimdi, yukarıda emperyalizm konusunda söylenenleri özetlememiz, iplikleri birbirine bağlamamız gerekiyor. Emperyalizm genel olarak kapitalizmin temel özelliklerinin gelişmesi ve devamı olarak ortaya çıkmıştır. Ama kapitalizm ancak gelişmesinin belirli ve çok yüksek bir aşamasında, temel özelliklerinden bazıları kendi karşıtlarına dönüşmeye başladığında, kapitalizmden daha yüksek bir toplumsal ve ekonomik sisteme geçiş çağının bazı özellikleri biçimlendikten ve kendilerini bütün alanlarda ortaya koyduktan sonra, kapitalist emperyalizm haline gelmiştir. Ekonomik bakımdan, bu süreçteki ana nokta kapitalist serbest rekabetin yerini kapitalist tekelin almasıdır. Serbest rekabet kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel özelliğidir; tekel ise serbest rekabetin tam tersidir; oysa kapitalizmin gözlerimizin önünde tekele dönüştüğünü, büyük ölçekli sanayiyi yarattığını, küçük sanayiyi piyasadan kovduğunu, büyük ölçekli sanayinin yerine daha da büyük ölçeklisini geçirdiğini, üretimin ve sermayenin yoğunlaşmasını, içinden tekelin çıktığı ve geliştiği noktaya kadar taşıdığını görmüş bulunuyoruz: milyarlarla oynayan bir düzine civarında banka ile kaynaşmakta olan karteller, konsorsiyumlar, tröstler. Aynı zamanda, serbest rekabetin içinden çıkmış olan tekeller onu tasfiye etmiyor, onun üzerinde ve yanında var oluyor ve böylelikle çok keskin ve yoğun birtakım antagonizmalara, sürtüşmelere, çatışmalara yol açıyor. Tekel, kapitalizmden daha yüksek bir sisteme geçiştir.

Eğer emperyalizmin mümkün olan en kısa tanımını vermek gerekseydi, emperyalizmin kapitalizmin tekelci aşaması olduğunu söylememiz gerekirdi. Böyle bir tanım en önemli olan şeyleri içermiş olurdu, çünkü, bir yandan, finans kapital, çok büyük az sayıda tekelci bankanın, tekelci sanayiciler arasındaki birleşmelerin sermayesi ile kaynaşmasıdır; öte yandan, dünyanın bölüşülmesi, daha önce hiçbir kapitalist güç tarafından ele geçirilmemiş olan bölgelere hiçbir engel-

le karşılaşmaksızın yayılan bir sömürge politikasından, bütünüyle bölüşülmüş olan dünya topraklarının tekelci tarzda sahiplenilmesine dayanan bir sömürge politikasına geçiştir.

Ama çok kısa tanımlar, her ne kadar ana noktaları özetlemek bakımından kullanışlı olsalar da, yetersiz kalır, çünkü bunlardan tanımlanması gereken olgunun bazı özel olarak önemli niteliklerini türetmek zorundayızdır. Dolayısıyla, genel olarak bütün tanımların, bir olguyu tam gelişmesi içinde bütün zincirleme boyutlarıyla hiçbir zaman kucaklayamayacağı için değerinin koşullu ve göreli olduğunu unutmaksızın, emperyalizmin bir tanımını vermeliyiz. Bu tanım emperyalizmin ana özelliklerinden aşağıdaki beşini içerecek:

> (1) üretimin ve sermayenin yoğunlaşması öyle yüksek bir aşamaya ulaşmıştır ki, ekonomik hayatta belirleyici bir rol oynayan tekeller yaratmıştır; (2) banka sermayesinin sanayi sermayesi ile kaynaşması ve bu "finans kapital" temelinde bir finans oligarşisinin doğması; (3) meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı özel bir önem kazanmıştır; (4) dünyayı kendi aralarında paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birliklerin oluşumu; (5) dünyanın en büyük kapitalist güçler arasında coğrafi bölüşümü tamamlanmıştır. Emperyalizm, tekellerin ve finans kapitalin hâkimiyetinin kurulmuş olduğu, sermaye ihracının belirgin bir önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstlerce bölüşümünün başladığı, yerkürenin bütün bölgelerinin en büyük kapitalist güçler arasında bölüşümünün tamamlanmış olduğu gelişme aşamasındaki kapitalizmdir.

Daha sonra göreceğiz ki, emperyalizm, yalnızca temel, katıksız anlamda ekonomik kavramlarla değil (yukarıdaki tanım bunlarla sınırlıdır), kapitalizmin bu aşamasının genel olarak kapitalizmle ilişkisi içinde tarihsel yeri ya da emperyalizm ile işçi sınıfı hareketi içindeki iki ana eğilim arasındaki ilişki işin içine sokularak ele alınırsa farklı biçimde tanımlanabilir ve tanımlanmalıdır. Bu noktada belirtilme-

si gereken şey, emperyalizmin, yukarıda yorumlandığı biçimiyle, hiç kuşkusuz kapitalizmin gelişmesinde özel bir aşamayı temsil ettiğidir. Okuyucunun emperyalizm konusunda en sağlam temellerde bir fikir edinebilmesini sağlamak için, bilinçli olarak, kapitalist ekonominin geldiği en son aşamaya ilişkin inkâr edilemez birtakım olguları teslim etmek zorunda kalan *burjuva* ekonomistlerinden mümkün olduğunca geniş biçimde alıntılar yaptım. Aynı amaçla, banka sermayesinin vb. ne derecede geliştiğini görebilmek için ayrıntılı istatistikler verdim; niceliğin niteliğe, gelişmiş kapitalizmin emperyalizme dönüşümü bunlarda ifadesini bulur. Elbette söylemek bile gereksiz ki, doğada da toplumda da bütün sınırlar konvansiyonlarla belirlenir ve değişebilir; örneğin, emperyalizmin hangi yılda ya da onyılda "kesinlikle" yerleşmiş olduğunu tartışmak gülünç olur. (...)

Kautsky şöyle yazıyor: "Arı anlamda ekonomik bakış açısından, kapitalizmin bir başka evreden geçmesi, kartel politikasının dış politikaya da uygulanması, yani ültra emperyalizm evresinin yaşanması olanaksız değildir" Bu bir süper emperyalizmdir, bütün dünyanın emperyalizmlerinin arasında mücadeleler değil bir birlik olmasıdır, kapitalizm koşullarında savaşların sona ereceği bir evredir, "dünyanın uluslararası düzeyde birleşmiş finans kapital tarafından ortakça sömürülmesi" evresidir.

Daha ileride, bu "ültra emperyalizm" teorisini ele alarak, Marksizmden ne kadar belirleyici ve bütünsel biçimde koptuğunu ayrıntılı olarak göstermemiz gerekecek. Şimdilik, bu çalışmanın genel planına uygun olarak, bu meseleyle tam olarak ilgili ekonomik verileri incelememiz gerekiyor. "Arı anlamda ekonomik bakış açısından", "ültra emperyalizm" olanaklı mıdır yoksa ültra saçmalık mıdır?

Eğer arı anlamda ekonomik bakış açısından "arı" bir soyutlama kastediliyorsa, o zaman söylenebilecek her şey şu önermeye indirgenir: Gelişme tekellere doğrudur, öyleyse, tek bir dünya tekeline, tek bir dünya tröstüne doğrudur. Bu tartışıl-

maz bir gerçektir, ama aynı zamanda bütünüyle anlamsızdır; aynen gelişmenin gıda maddelerinin laboratuvarda imaline yöneldiği önermesinin olduğu gibi. Bu anlamda, "ültra emperyalizm" teorisi, farazi bir "ültra tarım" teorisinden daha az absürd değildir.

Öte yandan, eğer 20. yüzyılın başında başlamış, tarihsel olarak somut bir çağ olarak finans kapital çağının "arı anlamda ekonomik" koşullarını tartışıyorsak, o zaman (yalnızca son derecede gerici bir amaca, dikkati *var olan* antagonizmaların derinliğinden uzaklaştırma amacına hizmet eden) "ültra emperyalizm"in cansız soyutlamalarına en iyi cevap, bunları günümüz dünya ekonomisinin somut ekonomik gerçekleriyle karşıtlığı içinde görmektir. Kautsky'nin bütünüyle anlamsız "ültra emperyalizm" lafları, başka şeylerin yanı sıra, yalnızca emperyalizmin özürlemecilerinin (apolojistlerinin) değirmenine su taşıyan temelden yanlış bir fikre, yani finans kapitalin hâkimiyetinin dünya ekonomisinde içkin eşitsizlik ve çelişkileri *azalttığına* dair inanışa kan taşır. Oysa finans kapitalin hâkimiyeti gerçekte bunları *arttırır*.

R. Calwer, *An Introduction to the World Economy* [Dünya Ekonomisine Giriş] başlıklı kısa kitabında, 20. yüzyılın başında dünya ekonomisinin iç ilişkilerinin somut bir tablosunu elde edebilmek amacıyla arı anlamda ekonomik ana verileri özetleme yönünde bir çaba göstermiştir. Yazar, dünyayı, aşağıdaki gibi, beş "ana ekonomik bölge"ye ayırır: (1) Orta Avrupa (Rusya ve Büyük Britanya hariç, Avrupa'nın tamamı); (2) Büyük Britanya; (3) Rusya; (4) Doğu Asya; (5) Amerika; sömürgeleri, ait oldukları devletin "bölge"sine yerleştirir, bölgelere dağıtılmayan bazı ülkeleri, örneğin Asya'da İran, Afganistan ve Arabistan'ı, Africa'da Fas ve Habeşistan'ı vb. "bir kenara bırakır".

İşte bu bölgeler konusunda sunduğu ekonomik verilerin kısa bir özeti [Bkz. aşağıdaki tablo].

				Taşıma	Ticaret	Sanayi		
Başlıca Ekonomik Bölgeler	*Alan (000,000 km²)*	*Nüfus (000,000)*	*Demiryolu (000,000 km)*	*Ticaret Filosu (000,000 ton)*	*Ticaret ve İhracat (000,000 mark)*	*Üretim (000,000 ton)*		
						Kömür	*Demir*	*Pamuk Sanayisinde İğ Sayısı*
1. Orta Avrupa	27.6 (23.6)	388 (146)	204	8	41	251	15	26
2. Britanya	28.9 (28.6)	398 (355)	140	11	25	249	9	51
3. Rusya	22	131	63	1	3	16	3	7
4. Doğu Asya	12	389	8	1	2	8	0.02	2
5. Amerika	30	148	376	6	14	245	14	19

Üç bölgede ileri derecede gelişmiş bir kapitalizm görüyoruz (ulaşım araçlarının, ticaretin ve sanayinin ileri düzeyde gelişmişliği); Orta Avrupa, Britanya ve Amerika. Bu üç bölge içinde dünyayı yöneten üç ülke vardır: Almanya, Büyük Britanya, Birleşik Amerika. Bu ülkeler arasında emperyalist rekabet ve mücadele son derecede keskinleşmiştir, çünkü Almanya'nın hatırı sayılır bir alanı yoktur, sömürgesi de bir avuçtur; Orta Avrupa'nın yaratılması hâlâ geleceğe ait bir görevdir, müthiş bir mücadelenin orta yerinde doğmaktadır. Şimdilik, Avrupa'nın bütününe bakıldığında ayırt edici özelliği politik bölünmüşlüktür. Buna karşılık, Britanya ve Amerika bölgelerinde politik yoğunlaşma ileri derecede gelişmiştir, ama birinin uçsuz bucaksız sömürgeleri ile ötekinin sözü edilmeye değmeyecek miktardaki sömürgesi arasında çok büyük bir dengesizlik vardır. Ne var ki, sömürgelerde kapitalizm ancak şimdi gelişmeye başlamaktadır. Güney Amerika üzerindeki mücadele gittikçe daha keskin hale gelmektedir.

Kapitalizmin az gelişmiş olduğu iki bölge vardır: Rusya ve Doğu Asya. Nüfus yoğunluğu ilkinde aşırı derecede düşüktür, ikincisinde aşırı derecede yüksek; ilkinde politik yoğunlaşma yüksek düzeydedir, ikincisinde ise yoktur. Çin'in paylaşılması henüz yeni başlamaktadır; bu konuda Japonya, ABD vb. arasındaki mücadelenin yoğunluğu sürekli olarak artmaktadır.

Bu gerçekliği (ekonomik ve politik koşulların ileri derecede çeşitliliğini, farklı ülkelerin gelişme temposundaki aşırı dengesizliği vb. ve emperyalist devletler arasındaki şiddetli mücadeleleri) Kautsky'nin "barışçıl" ültra emperyalizm konusundaki çocukça masalcığıyla bir karşılaştırır mısınız? Bu gözü korkmuş bir sığkafalının katı gerçeklerden saklanma yönünde bir gerici çabası değil mi? Kautsky'nin "ültra emperyalizm"in rüşeymleri olarak tahayyül ettiği karteller (insanın laboratuvarda tablet imalatını da rüşeym halinde tarım olarak betimlemesi "mümkün"), dünyanın bölüşümünün *ve yeniden bölüşümünün*, barışçıl bölüşümden barışçıl

olmayan bölüşüme geçişin ve tersine bir geçişin örneği değil midir? Örneğin uluslararası demiryolu konsorsiyumu veya uluslararası deniz ticareti tröstü aracılığıyla bütün dünyayı Almanya'nın katılımıyla barışçıl biçimde bölüşmüş olan Amerika'nın finans kapitali ve ötekiler, şimdi, yeni bir güç ilişkileri dengesi temelinde dünyayı barışçıl olmaktan *başka her şekilde nitelenebilecek* yöntemlerle *yeniden bölüşmekle* meşgul değil mi? (...)

Hindistan, Hindiçini ve Çin'i ele alalım. Biliniyor ki, nüfusu 600-700 milyon olan bu üç sömürge ve yarı-sömürge ülke, birkaç emperyalist ülkenin finans kapitalinin sömürüsüne maruzdur: Büyük Britanya, Fransa, Japonya, ABD vb. Varsayalım ki bu emperyalist ülkeler, Asya devletlerinde sahip oldukları toprakları, çıkarlarını ve nüfuz alanlarını korumak veya genişletmek amacıyla birbirlerine karşı ittifaklar oluşturmaktadır; bu ittifaklar, "emperyalistler arası" ya da "ültra emperyalist" ittifaklar olacaktır. Varsayalım ki emperyalist ülkelerin *hepsi* Asya'nın bu bölgelerini "barışçıl" tarzda bölüşmek üzere bir ittifak kurmuşlardır; bu ittifak "uluslararası düzeyde birleşmiş finans kapital"in bir ittifakı olacaktır. 20. yüzyılın tarihinde bu tür ittifakların yaşanmış örnekleri mevcuttur –örneğin büyük güçlerin Çin'e karşı tutumu. Soruyoruz: Kapitalist sistemin değişmediği varsayıldığı takdirde (Kautsky'nin varsaydığı tam da budur), bu tür ittifakların geçici olmanın ötesinde bir nitelik taşıması, sürtüşmeleri, çatışmaları, mücadeleyi mümkün olan her biçimi altında ortadan kaldırması "düşünülebilir" bir şey midir?

Soru bir kez böylesine berrak biçimde sunulduğunda, cevap ancak olumsuz olabilir. Çünkü kapitalizm koşullarında nüfuz alanları, çıkarlar, sömürgeler bakımından bölüşümün düşünülebilecek tek temeli bu işin içinde olanların *gücünün* hesaplanmasıdır; genel ekonomik, politik, askeri vb. gücünün. Bölüşüme katılanların gücü de eşit derecede bir değişiklik göstermez, çünkü kapitalizm koşullarında farklı girişimlerin, tröstlerin, sanayi dallarının veya ülkelerin *eşit* ge-

lişmesi olanaksızdır. Yarım yüzyıl önce Almanya, kapitalist gücü o dönemin Britanyası ile karşılaştırılırsa, sefil, önemsiz bir ülkeydi; Japonya da Rusya ile karşılaştırıldığında aynı durumdaydı. On ya da yirmi yıl içinde emperyalist ülkelerin göreli güçlerinin değişmemiş olması "düşünülebilir" bir şey midir? Söz konusu bile değildir.

Dolayısıyla, İngiliz rahiplerinin ya da Alman "Marksist"i Kautsky'nin sığkafalı fantezilerinde değil ama, kapitalist sistemin gerçekleri çerçevesinde, "emperyalistler arası" ya da "ültra emperyalist" ittifaklar, hangi biçim altında ortaya çıkarlarsa çıksınlar, ister bir emperyalist koalisyona karşı bir başkası, ister bütün emperyalist güçleri kapsayan bir genel ittifak biçiminde, *kaçınılmaz olarak* savaşlar arasında bir "mütareke" döneminden *başka hiçbir şey* olamazlar. Barışçıl ittifaklar savaşların zeminini hazırlar; kendileri de savaşların sonuçları olarak ortaya çıkar. Biri ötekini koşullandırır, dünya ekonomisi ve dünya politikasının bağrında, tek bir emperyalist bağıntı ve ilişkiler tabanı üzerinde barışçıl ve barışçıl olmayan mücadele biçimlerinin kâh birini, kâh ötekini üretir. (...)

X. EMPERYALİZMİN TARİHTEKİ YERİ

Emperyalizmin, ekonomik özü bakımından tekelci kapitalizm olduğunu görmüş bulunuyoruz. Bu kendi başına emperyalizmin tarihteki yerini belirler, çünkü serbest rekabet toprağında ve tam tamına serbest rekabetin içinden boy atan tekel, kapitalist toplumdan daha üst bir sosyo-ekonomik sisteme geçiştir. Tekelin, incelediğimiz döneme özgü bir nitelik taşıyan dört tipini ya da tekelci kapitalizmin dört ortaya çıkış biçimini özel bir dikkatle ele almamız gerekir.

Birincisi, tekel, üretimin yoğunlaşmasının çok yüksek bir aşamasında onun içinden çıkmıştır. Bununla tekelci kapitalist birlikleri, kartelleri, konsorsiyumları ve tröstleri kast ediyoruz. Bunların günümüzün ekonomik yaşamında önemli bir rol oynadığını görmüş bulunuyoruz. 20. yüzyılın başın-

da, tekeller ileri ülkelerde tam bir hâkimiyet kurmuşlardı; her ne kadar kartellerin oluşumu yönünde ilk adımlar yüksek tarifelerden yararlanan ülkelerde (Almanya, Amerika) atılmış olsa da, serbest ticaret sistemine sahip Britanya da, biraz daha geç olsa da, aynı temel olguyu, yani üretimin yoğunlaşmasının içinden tekelin doğuşunu sergiliyordu.

İkincisi, tekeller en önemli hammadde kaynaklarının, özellikle kapitalist toplumun en temel ve en yüksek derecede kartelleşmiş sektörleri adına ele geçirilmesini kışkırtmıştır: kömür ve demir sektörleri. En önemli hammadde kaynaklarının tekeli büyük sermayenin kudretini muazzam ölçekte arttırmış, kartelleşmiş ve kartelleşmemiş sanayi arasındaki antagonizmayı keskinleştirmiştir.

Üçüncüsü, tekel bankalardan fışkırmıştır. Bankalar alçakgönüllü aracı işletmelerden finans kapitalin tekelcilerine evrilmişlerdir. Önde gelen kapitalist ülkelerin her birinde yaklaşık üç ila beş banka, sanayi ve banka sermayesi arasındaki "kişisel bağ"ı kurmuşlar, koskoca ülkelerin sermayesinin büyük bölümünü oluşturan milyarları kendi ellerinde yoğunlaştırmışlardır. Günümüz burjuva toplumunun istisnasız bütün ekonomik ve politik kurumları üzerine bir bağımlılık ilişkileri ağı ören bir finansal oligarşi: işte bu tekelin en çarpıcı ortaya çıkış biçimi.

Dördüncüsü, tekel sömürge politikasının içinden çıkmıştır. Finans kapital, sömürge politikasının sayısız "eski" saikine, hammadde kaynakları, sermaye ihracı, nüfuz bölgeleri üzerinde, yani kârlı anlaşmalar, imtiyazlar, tekel kârları vb. konusunda ekonomik coğrafya üzerinde hâkimiyeti eklemiştir. Örneğin Avrupa güçlerinin sömürgeleri Afrika topraklarının onda birini kapsadığı aşamada (1876'da durum buydu), sömürge politikası (tekelin dışındaki yöntemlerle) deyim yerindeyse çeşitli coğrafyaların "serbestçe ele geçirilmesi" yoluyla ilerleyebiliyordu. Ama Afrika'nın onda dokuzu ele geçirildikten sonra (1900'deki durum), dünyanın tamamı bölüşüldükten sonra, sömürgeler üzerinde tekelci bir sa-

hipliğin ve, bunun bir sonucu olarak, dünyanın bölüşümü ve yeniden bölüşümü için yoğun bir mücadelenin damgasını vurduğu bir çağ zorunlu olarak başladı.

Tekelci sermayenin kapitalizmin bütün çelişkilerini ne kadar geniş bir ölçüde yoğunlaştırmış olduğu genel olarak biliniyor. Yaşam pahalılığının ve kartellerin despotizminin sözünü etmek yeterlidir. Çelişkilerin bu yoğunlaşması tarihin geçiş aşamasının (bu geçiş aşaması dünya finans kapitalinin nihai zaferiyle başlamıştır) en güçlü itici gücünü oluşturur.

Tekeller, oligarşi, özgürlük için değil hâkimiyet için çaba, artan sayıda küçük ve zayıf ulusun en zengin ya da en güçlü bir avuç ulus tarafından sömürülmesi –bütün bunlar emperyalizme, bizi onu asalak ya da çürüyen kapitalizm olarak tanımlamaya iten ayırıcı özelliklerini vermiştir. Burjuvazinin artan ölçüde sermaye ihracının getirileriyle, "kupon keserek" yaşadığı "rantiye devlet"in, tefeci devletin ortaya çıkışı, emperyalizmin eğilimlerinden biri olarak gittikçe daha belirgin biçimde görülmektedir. Bu çürüme eğiliminin kapitalizmin hızlı gelişmesini dışladığını düşünmek hata olur. Dışlamaz. Emperyalizm çağında, belirli sanayi dalları, burjuvazinin belirli katmanları, belirli ülkeler, az ya da çok, bu eğilimlerin kâh birini, kâh diğerini ortaya koyarlar. Bir bütün olarak kapitalizm eskisinden çok daha hızlı büyümektedir; ama bu büyüme yalnızca genel olarak gittikçe daha eşitsiz hale gelmemekte, büyümedeki eşitsizlik kendini, aynı zamanda, özellikle sermaye bakımından en zengin ülkelerin çürümesinde ortaya koymaktadır (Britanya).

Almanya'nın ekonomik gelişmesinin hızlı temposu ile ilgili olarak, büyük Alman bankaları konusundaki kitabın yazarı Riesser şöyle diyor: "Bir önceki dönemin (1848-1870) ilerlemesi (ki çok da yavaş olduğu söylenemez), Almanya'nın ulusal ekonomisinin bütününün ve onunla birlikte Alman bankacılığının bu dönem boyunca (1870-1905) büyümesinin hızıyla karşılaştırıldığında, günümüzün, (...) yalnızca yoluna çıkan masum yayaları değil taşıdığı yolcuları da tehlike-

ye atacak kadar hızlı uçup giden otomobilinin süratinin yanında, o eski güzel günlerin posta arabasının sürati gibi kalır." Bu kadar olağanüstü bir hızla gelişen bu finans kapital de, tam da bu kadar hızlı geliştiği için, "iç huzuruyla" sahip olmak isteyeceği sömürgeler konusunda hiç de isteksiz değildir; bu sömürgelerin ise, daha zengin ülkelerden ele geçirilmesi gerekir –üstelik yalnızca barışçıl yöntemlerle değil. Amerika Birleşik Devletleri'nde son onyıllarda ekonomik gelişme Almanya'dan bile daha hızlı olmuştur *ve tam da bu nedenle* modern Amerikan ekonomisinin asalakça nitelikleri özel olarak öne çıkmıştır. Öte yandan, cumhuriyetçi Amerikan burjuvazisinin, örneğin monarşist Japon veya Alman burjuvazisi ile karşılaştırılması, en belirgin politik ayrımın emperyalizm çağında aşırı derecede azaldığını göstermektedir: Genel olarak önem taşımadığı için değil, bütün bu örneklerde kesin asalaklık özellikleri taşıyan bir burjuvaziden söz ediyor olduğumuz için.

Sayısız sanayi dalının birinde, sayısız ülkenin birinde vb. kapitalistlerin tekel kârı elde ediyor olması, onlar için, işçilerin belirli kesimlerine rüşvet vermeyi, üstelik bir süre boyunca hatırı sayılır bir azınlığa rüşvet vermeyi ve bunları öteki bütün burjuvazilere karşı o belirli sektörün veya ülkenin burjuvazisinin safına kazanmasını olanaklı hale getirir. Emperyalist ülkeler arasında dünyanın bölüşülmesi konusundaki antagonizmaların yoğunlaşması bu ihtiyacı arttırır. Böylece, emperyalizm ile oportünizm arasındaki o bağ çıkar ortaya; bu, kendini, ilk kez ve en yalın biçimde Büyük Britanya'da ortaya koymuştur, çünkü orada emperyalist gelişmenin belirli özellikleri başka ülkelerden çok daha erken gözlenebiliyordu. Örneğin L. Martov gibi bazı yazarlar, emperyalizm ile (günümüzde özellikle göze batan bir olgu haline gelmiş olan) işçi sınıfı hareketi içinde oportünizm arasındaki bağı, Kautsky ve Huysmans tarzında bir "resmi iyimserliğe" başvurarak ellerinin tersiyle itme eğilimindedirler. Buna göre, eğer oportünizmin yükselişine yol açan ileri ka-

pitalizm olsaydı ya da en yüksek ücretleri alan işçiler oportünizme eğilim gösteriyor olsaydı vb., kapitalizm karşıtlarının davası ümitsiz bir dava olurdu. Bu tür "iyimserlik" konusunda en ufak bir yanılsamaya kapılmamalıyız. Bu, oportünizme saygılı bir iyimserliktir; oportünizmi gözlerden gizlemeye yarayan bir iyimserliktir. Aslında, oportünizmin gelişmesinin olağanüstü sürati ve özellikle de tiksindirici niteliği, zaferinin kalıcı olacağına dair bir teminat değildir: İnsana acı veren bir çıbanın sağlıklı bir beden üzerinde hızla gelişmesi, bu çıbanın daha da çabuk patlamasına ve bedenin ondan daha da çabuk kurtulmasına yol açmaktan başka bir etki yapmaz. Bu bakımdan en tehlikeliler, emperyalizme karşı mücadelenin, oportünizme karşı mücadeleye kopmaz biçimde bağlanmadıkça bütünüyle göz boyama ve palavra olarak kalacağını anlamak istemeyenlerdir.

Bu kitapta emperyalizmin ekonomik özü ile ilgili olarak söylenen her şeyden çıkan sonuç, emperyalizmi geçiş içindeki kapitalizm ya da daha da kesin bir ifadeyle can çekişen kapitalizm olarak tanımlamamız gerektiğidir. Bu bakımdan, burjuva ekonomistlerinin modern kapitalizmi betimlerken şu tür sloganlar veya terimler kullanıyor olması çok öğreticidir: "iç içe geçme", "yalıtılmışlığın yokluğu" vb.; "işlevlerine ve gelişmelerinin seyrine uygun olarak", bankalar "yalnızca arı anlamda özel ticari girişimler değildir; arı anlamda özel ticari düzenleme alanının gittikçe daha fazla dışına taşmaktadırlar." Ve bu son sözlerin sahibi Riesser'in kendisi, gayet ciddi bir edayla, Marksistlerin "toplumsallaşma" konusundaki "kehanet"inin "gerçekleşmemiş olduğu"nu ilan edebilmektedir!

Peki, bu "iç içe geçme" sloganı ne ifade ediyor? Yalnızca gözlerimizin önünde olup bitmekte olanın en çarpıcı yönünü ifade ediyor. Gözlemcinin tek tek ağaçları saydığını, ama ormanı göremediğini gösteriyor. Yüzeysel olanı, arızi olanı, kaotik olanı kölece kopya ediyor. Gözlemciyi, var olan hammadde kütlesiyle başa çıkamayan, anlam ve önemini kavra-

maktan bütünüyle aciz biri olarak teşhir ediyor. Hisse sahipliği, sahiplerle özel mülkiyet arasındaki ilişki, "rastgele bir biçimde iç içe geçmiştir". Ama bu iç içe geçmenin gerisinde, tam tamına onun temeli olan, değişmekte olan toplumsal üretim ilişkileri yatıyor. Bir büyük işletme devasa boyutlara ulaştığında ve büyük ölçekli verilerin kesin tarzda hesaplanması temelinde, on milyonlarca insanın bütün ihtiyacının üçte ikisini ya da dörtte üçünü karşılayacak ölçüde ilksel ham maddelerin tedarikini plana göre düzenlediğinde; bu hammaddeler bazen birbirilerinden yüzlerce ya da binlerce kilometre uzaklıktaki en uygun üretim noktalarına en sistematik ve örgütlü tarzda ulaştırıldığında; tek bir merkez bu malzemeyi işlemenin değişik aşamalarını mamul malların sayısız çeşidinin imali aşamasına kadar yönettiğinde; bu ürünler on milyonlarca, yüz milyonlarca tüketiciye tek bir plan uyarınca dağıtıldığında (Amerikan petrol tröstünün Amerika ve Almanya'da petrol pazarlamasında olduğu gibi) –işte o zaman sadece "iç içe geçme" olmadığı, üretimin toplumsallaştığı, özel ekonomik ilişkilerin ve özel mülkiyet ilişkilerinin, içeriğine artık uygun olmayan bir kabuk haline geldiği gün gibi açıktır. Bu kabuk, oldukça uzun bir süre boyunca (en kötü olasılıkla oportünist çıbanın tedavisi uzun sürerse) bir çürüme durumunda kalabilir, ama kaçınılmaz olarak ortadan kaldırılacaktır.

1917
İSTATİSTİK VE SOSYOLOJİ

COLLECTED WORKS, CİLT 23, S. 271-77

ÖNSÖZ

Burada okuyucunun dikkatine sunulan denemelerden kimileri ilk kez yayınlanıyor, kimileri ise savaştan önce çeşitli dergilerde yayınlanmış bulunuyor. Günümüzde özel bir ilgi çeken bir meseleyi ele alıyor bunlar: ulusal hareketlerin önemi ve rolü, ulusal olan ile uluslararası olanın ilişkisi. Bu mesele üzerine yapılan bütün tartışmalarda en sık rastlanan, en büyük handikap somutluk ve tarihsel perspektif yokluğudur. Genel birtakım sözlerin ardında her türlü kaçak malın sokuşturulması artık âdet halini aldı. Dolayısıyla, bizce biraz istatistik hiç de lüzumsuz değil. İnanıyoruz ki, savaşın derslerinin savaştan önce söylediklerimizle karşılaştırılması hiç de yararsız olmaz. Teori ve bakış açısı birliği bu denemelere bir süreklilik kazandırıyor.

Ocak 1917

Yazar

Ulusal Hareketlerin Tarihsel Arka Planı

İngilizce bir deyim, olguların inatçı olduğunu söyler. Belirli bir yazar, "milliyet ilkesi"nin değişik uzantıları ve ilişkileriyle birlikte büyüklüğü konusunda birdenbire hararetli bir sözcü kesilince, bu deyimi hatırlamamak mümkün değil. Üstelik, çoğu durumda bu "ilke", Keloğlan'ın bir evden cenaze çıktığını gördüğünde "biri çıktı, biri daha çıkar inşallah" demesine benzer bir ustalıkla, tam da onun kadar yerli yerinde ele alınıyorsa.

Kesin olgular, tartışılmaz olgular: Bunlar bu tür yazar için özel olarak tiksindirici şeylerdir; ama eğer bu karmaşık, güç ve çoğu zaman kasıtlı olarak karışık hale getirilen meseleyi doğru bir temelde kavramak istiyorsak, olgular özel olarak gereklidir. Ama olguları nasıl derlemeli? Bunlar arasındaki bağları ve karşılıklı bağımlılığı nasıl saptamalı?

Toplumsal olaylar alanında en yaygın biçimde kullanılan ve en hatalı yöntem, ikincil önem taşıyan *tekil* olguları bağlamından koparmak, örneklerle hokkabazlık yapmaktır. Rastlantı ürünü örnekler seçmek hiç de zor değildir, ama bunların hiç değeri yoktur, daha doğrusu negatif değeri vardır, çünkü her bir tekil vakada her şey tarihsel olarak somut duruma bağlıdır. Eğer *bütünlükleri, karşılıklı bağıntılar* çerçevesinde ele alırsak, olgular yalnızca inatçı şeyler değildir, hiç kuşkusuz kanıt taşıyan şeylerdir. İkincil önem taşıyan olgular, bütünselliklerinden, karşılıklı bağıntılarından koparılarak ele alınırlarsa, rastgele seçilir ve bağlamlarından koparılırlarsa, yalnızca hokkabazlığa, hatta daha kötüsüne yararlar. Örneğin, bir zamanlar ciddi bir yazar olan ve bugün de öyle görülmek isteyen biri, Moğol istilasını ele alıp 20. yüzyıl Avrupa'sının belirli olaylarını açıklayan bir örnek gibi sunarsa, bu yalnızca hokkabazlık olarak mı görülmeli, yoksa bunu politik sahtekârlık olarak görmek daha doğru olmaz mı? Moğol istilası bir tarihsel olgudur ve ulusal sorunla

kuşkusuz bağlantısı vardır –aynen 20. yüzyıl Avrupa'sında da ulusal sorunla kuşkusuz bağlantısı olan bir dizi olgu ile karşılaştığımız gibi. Ama pek az insan (Fransızların "ulusal soytarı" diye tarif ettikleri türden insanlar), büyük bir ciddiyetle bu Moğol istilası olgusunu 20. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan olaylara bir örnek diye göstermeye cüret eder.

Burada çıkacak sonuç açıktır: Günümüzde belirli ülkelerde o kadar bariz biçimde suistimal edilen "genel" ya da "örnek temelli" argümanlarla tartışmak amacıyla kesin, tartışılmaz olgulardan oluşan bir güvenilir temel oluşturmak için çaba sarf etmeliyiz. Ve bu gerçek bir temel olacaksa, tekil örneklerle yetinmemeli, tartışma konusu meseleye ilişkin olguların, *tek bir* istisna olmaksızın *toplamını* ele almalıyız. Aksi takdirde, olguların rastgele seçildiğine ve derlendiğine, tarihsel olguların nesnel karşılıklı bağıntılar ve karşılıklı bağımlılık çerçevesinde sunulmak ve bir bütün olarak ele alınmak yerine, sonunda pis bir iş olduğu ortaya çıkabilecek bir şeyi haklı göstermek üzere öznel bir uydurmasyon hazırlamış olduğumuza dair kaçınılmaz ve bütünüyle haklı bir kuşku ile karşılaşabiliriz. Böyle şeyler olmaktadır... hem de insanın aklına gelebileceğinden daha sık.

Bu mülahazalardan yola çıkarak işe istatistiklerle başlamaya karar verdik. Elbette, istatistiğin, "pohpohlayıcı bir ayartmayı" "basit hakikatlere" tercih eden belirli okuyuculara veya politik kaçakçılık mallarını, enternasyonalizm, kozmopolitizm, milliyetçilik, yurtseverlik vb. hakkında "genel" nutuklar atma uğruna sokuşturmaya eğilimli belirli yazarlara çok antipatik geldiğinin bütünüyle farkındayız.

BÖLÜM 1:
BİRİNCİ İSTATİSTİK

I

Ulusal hareketler konusunda *bütün* veri örgüsünün anlamlı bir taraması amacıyla dünya nüfusunun *tamamına* bakmak

zorundayız. Ve bunu yaparken iki kriteri en büyük kesinlikle yerleştirmeli, en ileri bütünlükle incelemeliyiz: Birincisi, farklı devletlerin nüfusunun ulusal homojenliği veya heterojenliği; ikincisi, devletlerin (veya bir devletin varlığının kuşkulu olduğu durumlarda devlet benzeri oluşumların) politik bakımdan bağımsız ve politik bakımdan bağımlı devletlere ayrılması.

1916'da yayınlanan en son verileri alalım. İki kaynağa yaslanalım: Birincisi, Almanya'dan, Otto Hübner'in derlediği *Coğrafi İstatistik Tabloları*, öteki ise İngiltere'den *Devlet Adamının Yıllığı*. İlk kaynak araştırmamızın temeli olmak zorundadır, çünkü bizi ilgilendiren mesele konusunda çok daha kapsamlı veriler içermektedir; ikincisini, ilkinin kontrolü ve çoğu ikincil olmak üzere bazı konularda düzeltilmesi için kullanacağız.

Taramamıza politik bakımdan bağımsız ve ulusal bakımdan en homojen devletlerle başlayacağız. Bunların en önde gelenleri bir grup *Batı Avrupa* devletidir, yani Rusya ve Avusturya'nın batısında kalan devletler.

Burada 17 devlet mevcuttur. Ama bunlardan beşi, ulusal bileşim bakımından çok homojen olmakla birlikte ölçek ve nüfus bakımından Liliput ülkesi gibidir.* Toplam nüfusu 310.000 olan bu ülkeler, Lüksemburg, Monako, San Marino, Lihtenştayn ve Andora'dır. Hiç kuşku yok ki, bunları incelenen devletler arasına dahil etmemek çok daha doğru olur. Geri kalan 12 devletten yedisi, ulusal bileşim bakımından mutlak bir anlamda homojendir: İtalya, Hollanda, Portekiz, İsveç ve Norveç'te nüfusun yüzde 99'u tek bir milliyettendir. İspanya ve Danimarka'da ise bu oran yüzde 96'dır. Bunların ardından, neredeyse homojen bir ulusal bileşime sahip üç ülke gelir: Fransa, İngiltere ve Almanya. Fransa'da İtalyanlar, III. Napolyon'un halkının iradesini çiğneyerek ve tahrif

* İngiliz romancı Jonathan Swift'in *Güliver'in Seyahatleri* romanında sakinleri minicik insanlar olan hayali ada. *–çev.*

ederek ilhak etmiş olduğu bölgelerde olmak üzere, nüfusun yüzde 1,3'ünü oluştururlar. İngiltere'nin ilhak etmiş olduğu İrlanda toprakları, toplam nüfusun (46,8 milyon) onda birinden azını oluşturan 4,4 milyon insanı barındırır. Almanya'da, toplam 64,9 milyonluk nüfus içinde Alman olmayan unsurları Polonyalılar (yüzde 5,47), Danimarkalılar (yüzde 0,25) ve Alsas-Loren halkı (1,87 milyon) temsil eder ve bunlar hemen hemen bütün örneklerde ulusal bakımdan İngiltere'de İrlandalıların ezildiği kadar ezilir. Ancak, Alsas-Loren halkının bir bölümü (tam oran bilinmiyor) yalnızca dil nedeniyle değil, ekonomik çıkarlar ve duygusal bağlar dolayısıyla da hiç kuşkusuz Almanya'ya eğilimlidir. Toplam olarak, Almanya'nın nüfusunun yaklaşık 5 milyonu yabancı, eşitsiz koşullarda yaşayan, hatta ezilen uluslardan oluşmaktadır.

Batı Avrupa'da sadece iki küçük devlet karma bir ulusal bileşim gösterir: 4 milyondan biraz daha küçük nüfusu, Almanlardan (yüzde 69), Fransızlardan (yüzde 21) ve İtalyanlardan (yüzde 8) oluşan İsviçre ve (8 milyondan az olan nüfusunun, yüzde 53'ü Flaman, yüzde 47'si Fransız olan) Belçika. Ne var ki, bu ülkelerde yüksek derecede bir ulusal heterojenliğe rağmen, ulusal zulüm söz konusu değildir. Her iki ülkede de bütün milliyetler anayasada eşittir: İsvçre'de bu eşitlik pratikte de tam olarak uygulanır; Belçika'da ise çoğunluğu oluşturduğu halde Flaman nüfus aleyhinde bir eşitsizlik vardır, ama bu eşitsizlik, Almanya'da Polonyalıların ya da İngiltere'de İrlandalıların maruz kaldıklarıyla, hele hele bu grup dışında alışılagelmiş uygulamalarla karşılaştırıldığında önemsiz kalır. Yeri gelmişken belirtelim ki, ulusal sorunda oportünst tavır alan Avusturyalı yazarlar Karl Renner ve Otto Bauer'in çok yaygın olarak kullanılan "milliyetler devleti" terimi, çok sınırlı bir anlamda doğrudur. Şöyle ki, eğer, bir yandan, bu tip ülkelerin çoğunluğunun özel tarihsel yerini hatırlarsak (bunu aşağıda tartışacağız), bir yandan da, bu terimin gerçek ulusal eşitlikle ulusal zulüm arasındaki temel farklılığı gizlemesine izin vermezsek.

Tartışma konusu yaptığımız bütün ülkeleri bir arada ele alırsak, ortaya toplam nüfusu 242 milyon olan on iki Batı Avrupa devletini kapsayan bir grup çıkıyor. Bu 242 milyondan yalnızca 9,5 milyon kadarı, yani yalnızca yüzde 4'ü, ezilen ulusları temsil ediyor (İngiltere ve Almanya'da). Eğer bütün bu ülkelerde ana milliyete mensup olmayan nüfus kesimlerinin toplamını alırsak, 15 milyonluk bir yekûna ulaşıyoruz, yani yüzde 6.

Dolayısıyla, bir bütün olarak, bu devletler grubu şu özellikleri gösteriyor: Bunlar en ileri kapitalist ülkeler, hem ekonomik hem politik olarak en gelişkin ülkeler. Kültürel düzeyleri de en yüksek olan ülkeler. Ulusal bileşim olarak bu ülkeler homojen ya da neredeyse homojen. Özgül bir politik olgu olarak ulusal eşitsizlik çok önemsiz bir rol oynuyor. Burada gördüğümüz, insanların sık sık sözünü ettikleri "ulusal devlet" tipi. Bu devlet tipinden söz ederken çoğu durumda insanlığın genel kapitalist gelişmesinde bu tipin tarihsel olarak koşullu ve geçici niteliği unutuluyor, ama bu meseleyi uygun bir noktada ele alacağız.

Şu sorulabilir: Bu devlet tipi Batı Avrupa'ya özgü müdür? Açıktır ki, hayır. Bu tipin bütün temel özellikleri –ekonomik (yüksek ve özellikle hızlı kapitalist gelişme), politik (temsili hükümet), kültürel, ulusal– aynı zamanda Amerika ve Asya'nın ileri devletlerinde de, yani Birleşik Amerika ve Japonya'da da gözlenmektedir. Bu sonuncusunun ulusal bileşimi uzun süre önce oluşmuştur ve mutlak bir anlamda homojendir: Japonların nüfus içindeki payı yüzde 99'un üzerindedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, zenciler (ve melezler ve kızılderililer) nüfusun sadece yüzde 11,1'ini oluşturur. Bunların ezilen bir ulus olarak sınıflandırılması gerekir, çünkü 1861-65 İç Savaş'ında kazanılmış ve cumhuriyetin anayasasında güvence altına alınmış olan eşitlik, 1860-70'lerin ilerici, tekel-öncesi kapitalizminden, Amerika'da 1898'deki İspanya-Amerika emperyalist savaşı

(yani iki soyguncu arasında ganimetin bölüşülmesi üzerine savaş) tarafından vurgulu biçimde ortaya konan gerici, tekelci kapitalizme (emperyalizme) geçişe bağlı olarak, zencilerin yaşadıkları bölgelerde (Güney'de) gittikçe daha fazla kısıtlanmıştır.

Birleşik Amerika'nın beyaz nüfusu toplam nüfusun yüzde 88,7'sini oluşturur. Bunun yüzde 74,3'ü Amerikalıdır, yalnızca yüzde 14,4'ü başka ülkelerde doğmuştur, yani göçmendir. Biliyoruz ki, Amerika'da kapitalizmin gelişmesi bakımından özel olarak olumlu koşullar ve bu gelişmenin hızlılığı, çok derin ulusal farklılıkların dünyanın hiçbir yerinde olmadığı kadar süratli ve köklü biçimde ortadan kaldırıldığı ve tek bir "Amerikan" ulusunun yaratıldığı bir durum doğurmuştur.

Birleşik Amerika'yı ve Japonya'yı yukarıda sayılan Batı Avrupa ülkelerine eklersek, ortaya toplam nüfusu 394 milyon olan 14 devlet çıkar. Bunun 26 milyonu, yani yüzde 7'si, eşitsiz koşullarda yaşayan uluslardan oluşur. Bu mesele daha sonra ele alınacak olsa da, şu gözlemi yapabilirim: Yüzyılın dönümünde, yani kapitalizmin emperyalizme dönüşmekte olduğu dönemde, tam da bu 14 ülkenin çoğu sömürge politikasında büyük atılımlar yapmıştır. Bunun sonucunda şimdi "ellerinde" bağımlı ve sömürge ülkelerde yaşayan 500 milyonluk bir nüfus vardır.

II

Doğu Avrupa ülkeleri grubu –Rusya, Avusturya, Türkiye (bu ülke coğrafi olarak artık bir Asya devleti olarak, ekonomik olarak ise bir "yarı-sömürge" olarak düşünülmelidir) ve altı küçük Balkan devleti (Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Arnavutluk) açıkça farklı bir tablo çizmektedir. Ulusal bakımdan homojen olan *tek* bir devlet bile yoktur! Yalnızca küçük Balkan ülkeleri birer ulu-

sal devlet olarak nitelenebilirler, ama orada da başka milliyetlerin nüfusun yüzde 5 ila 10'unu oluşturduğunu, çok büyük sayıda Romen ve Sırp'ın (söz konusu ulusa mensup toplam insan sayısı ile karşılaştırıldığında) "kendi" devletlerinin dışında yaşıyor olduğunu ve, genel olarak, Balkan devletleşmesinin burjuva-ulusal gelişmesinin 1911-12'de yaşanan "dünün" savaşları ile bile tamamlanmamış olduğunu unutmamalıyız. Küçük Balkan ülkeleri arasında İspanya, İsveç vb. türünden *tek* bir devlet bile yoktur! Büyük Doğu Avrupa ülkelerine gelince, her üçünde de, devletin "kendi", ana milliyetinin oranı yalnızca yüzde 43'tür. Bu üç büyük devletin nüfusunun yarısından fazlası, yüzde 57'si, başka milliyetlerden (Rusça terimi kullanacak olursak "yabancı"lardan) oluşmaktadır. İstatistik açıdan, Batı Avrupa devletler grubu ile Doğu Avrupa devletler grubu arasındaki fark şöyle ifade edilebilir:

İlk grupta, toplam nüfusu 231 milyon olan on homojen ya da neredeyse homojen ulusal devlet mevcuttur. Yalnızca iki heterojen devlet vardır, ama bunlarda ulusal zulüm yoktur, anayasal ve pratik düzeylerde eşitlik vardır; bunların nüfusu 11,5 milyondur.

İkinci grupta toplam nüfusu 23 milyon olan altı devlet hemen hemen homojendir; toplam nüfusu 249 milyon olan *üç* devlet ise heterojen ya da "karma"dır, ulusal eşitlik yoktur.

Bir bütün olarak, yabancı milliyetlerden nüfus (yani söz konusu devletin ana milliyetine* mensup olmayanlar), Batı Avrupa'da yüzde altıdır, Birleşik Amerika ile Japonya'yı eklersek yüzde 7'dir. Doğu Avrupa'da ise bu oran yüzde 53'tür!"

Rusya'da Büyük Ruslar, Avusturya'da Almanlar ve Macarlar, Türkiye'de Türkler. (*Lenin'in notu*)

** Elyazması burada kesiliyor. (*Derleyenin notu*)

[6]

1917 DEVRİMİ

Şubat/Mart 1917'de, Dünya Kadınlar Günü'nde radikalleşen kadın işçilerin isyanının başlattığı, barış, özgürlük ve sosyal adalet taleplerini ileri süren bir işçi sınıfı ayaklanması, San Petersburg otoritelerini şaşkına çevirdi. Kalabalıkları bastırmak için yollanan askeri birlikler (çoğunlukla üniformalı köylüler) ayaklanmaya katıldı. Sonunda Çar II. Nikolay tahtını terk etmek zorunda kaldı, Rus monarşisi, ülkenin her yerinde halkın büyük sevinç gösterileri arasında çökmüş oldu. Bu olaylar sırasında, işçi sınıfı bölgelerinde sovyetler (demokratik konseyler) bir kez daha oluşuyordu. Aynı zamanda, geleneksel politikacılar, kısmen daha ileri bir radikalizasyonu savuşturmak için, bir araya gelerek bir Geçici Hükümet oluşturuyordu. Bu hükümet işleri ele almayı, demokratik bir cumhuriyet için bir anayasa hazırlayacak bir Kurucu Meclis için seçim düzenlemeyi ve devrimi uyumlu bir sonuca ulaştırmayı vaat ediyordu.

Geçici Hükümet'te üst sınıflardan, ılımlı muhafazakârlardan ve liberallerden unsurlar olduğu gibi, Sosyalist Devrimci Parti (SR'ler) ve Menşeviklerden ılımlı sosyalistler de vardı. Savaş karşıtı ruh durumuna rağmen, Geçici Hükümet Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki faaliyetlerini devam ettirmeye eğilimliydi. Köylülerin toprak açlığına rağmen, Geçici Hükümet soyluluğun elinde yoğunlaşmış olan topraklara el koyarak bunları dağıtmaya eğilimli değildi. Kentlerde ekmek ve öteki gıda maddelerinde var olan kıtlığa rağmen, Geçici Hükümet'in politikaları, bu sorunun nedenlerini (özellikle savaşın yarattığı tahribatı) ortadan kaldırmaktan acizdi. Lenin Nisan 1917'de Rusya'ya döndüğünde, "Nisan Tezleri"ni Bolşeviklerin ve bütün sol partilerin toplantılarında sunarak köylülük tarafından desteklenecek, bütün

iktidarı sovyetlere devredecek ve sosyalizme doğru ilerleyecek bir işçi sınıfı devrimi çağrısı yapacaktı.

Bolşeviklerin dışındaki solcuların çoğu bu pozisyonu çılgınlıkla suçlarken, Bolşevik Partisi'nin önde gelen üyelerinin çoğu da Lenin'le fikir farklılıklarını açık ve keskin bir biçimde ortaya koydular. Bunların arasında en açık konuşanlardan biri Lev Kamenev'di. Kamenev Lenin'e ve diğerlerine, geleneksel Bolşevik pozisyonun yaklaşmakta olan devrimin, "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" tarafından yürütülecek bir burjuva demokratik devrim olduğu biçiminde saptanmış olduğunu hatırlatıyordu. Sosyalist devrim ise daha uzak bir geleceğin hedefiydi. Lenin, kısa bir süre içinde partinin çoğunluğunu yanına çekecek bir kampanya boyunca yeni yönelişini (örneğin burada belirli pasajlarına yer verilen "Taktik Üzerine Mektuplar" çalışmasında) büyük bir enerji ile savunacaktı.

Lenin, bir yandan, Bolşeviklerin çoğunluğunu ve başka sosyalistleri, "Geçici Hükümeti Devirin –Bütün İktidar Sovyetlere!" türünden sloganlar etrafında devrim yönelişi içine sokuyor ve giderek artan sayıda insanı (bu arada en önemlisi Lev Trotskiy'i) Bolşevik Partisi'nin saflarına kazanıyordu; bir yandan da, Marx'ın devlet ve devrim anlayışını daha köklü biçimde kavrama yolunda kendisini ve çevresindekileri geliştirme çabası içindeydi. Bu çalışma, en ünlü ve en önemli teorik yapıtlarından biriyle sonuçlanacaktı. Burada *Devlet ve Devrim*'in ilk bölümünün büyük bir kısmına yer verilmiştir.

Ekim/Kasım ayına gelindiğinde, oldukça dağdağalı ve yoğun deneyimlerden sonra, birçok Rusya sovyetinde çoğunluk Bolşeviklerin önerilerine katılmıştı. Bu önerilere SR'lerden kopan oldukça büyük bir kanadın (Sol Sosyalist Devrimciler) yanı sıra anarşistler, hatta bazı sol Menşevikler bile hararetle sahip çıkıyordu. Bunun sonucunda, Bolşeviklerin önderliğinde Geçici Hükümet'i deviren ve iktidarı Bütün Rusya Sovyetler Kongresi'ne devreden devrim gerçekleşecekti. Lenin "Halka" başlıklı (burada yayınlanmakta olan) bir bildirge yayınlayarak iktidarı kendi ellerine alma çağrısı yaptı.

Sovyetler Kongresi'nin, başında Lenin'in olduğu, Bolşeviklerle Sol SR'lerin bir koalisyonu temelinde oluşturulan yürütme organı

olarak kurulan yeni Sovyet hükümeti, uzun zamandır beklenmekte olan Kurucu Meclis seçimlerini gerçekleştirdi. Ama sonuçlar garipti. Bolşevikler işçi sınıfının çoğunlukta olduğu bölgelerde ve kentsel alanda (toplam oyların yüzde 25'i) ezici bir çoğunluk kazanırken, Sosyalist Devrimci Parti, nüfusun esas yoğun olduğu kırsal bölgelerde belirgin bir çoğunluk elde ediyordu. Köylüler esas olarak SR'lerin "toprak köylüye" programına oy vermişti, ama seçimi kazanan SR'lerin (partide yaşanan bölünmeden önce oluşturulmuş olan) listesinde yer alan isimlerin çoğu bu programı terk etmişti. Köylülerin uğruna oy verdiği programı şimdi (SR sandalyelerinin pek küçük bir bölümünü ele geçirmiş olan) Sol SR'ler ve onların Bolşevik müttefikleri temsil ediyordu. Kurucu Meclis 1918 Ocak başında toplandığında, vekillerin çoğunluğu (Sağ SR'ler yüzde 40'tı, bunların yanı sıra hepsi birer avuç olan Kadet'ler, Menşevikler ve başka partiler vardı), bütün iktidarın sovyetlerde toplanması gerektiği fikrine açıkça hasmane bir tavır içindeydi. Bunun üzerine Sovyet hükümeti, yalnızca Bolşeviklerin değil, aynı zamanda Sol SR'lerin, anarşistlerin ve birçok başka unsurun desteğiyle ve halktan hemen hemen hiç tepki gelmeksizin Kurucu Meclis'i lağvetti. Burada, Lenin'in, durumu Sovyetlerin merkezi yürütme komitesine izah etmek için yaptığı "Kurucu Meclis'in Lağvı Üzerine Konuşması"na yer veriyoruz.

1917
TAKTİK ÜZERİNE MEKTUPLAR

COLLECTED WORKS, CİLT 24, S. 43-45, 52, 53-54.

İLK MEKTUP: İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Marksizm her tarihsel duruma özgü sınıf ilişkilerinin ve somut veçhelerin tam bir dakiklikle ve nesnel olarak doğrulanabilir bir tarzda analizini gerektirir. Biz Bolşevikler bu gerekliliğe her zaman uymaya çalıştık. Bu, politikalara bilimsel bir temel kazandırmak için mutlak anlamda gereklidir.

Marx ve Engels hep "Bizim teorimiz bir dogma değildir, bir eylem kılavuzudur" derlerdi. En iyi durumda, kendileri tarihsel sürecin her bir özgül *döneminin somut* ekonomik ve politik koşulları tarafından zorunlu olarak tadilata uğratılabilecek *genel* görevlere işaret edebilecek nitelik taşıyan "formüller"in ezberlenmesiyle ve tekrarlanmasıyla yetinmeyi haklı olarak alay konusu ederlerdi.

Peki, bugün proletaryanın devrimci partisine, faaliyetlerinin görevlerini ve biçimlerini belirlerken yol göstermesi gereken, açıkça tespit edilebilen nesnel *olgular* nelerdir?

Hem *Pravda*'nın 21 ve 22 Mart 1917 tarihli 14. ve 15. sayılarında yayınlanmış olan *Uzaktan Mektuplar*'ımda ("İlk Devrimin İlk Aşaması"), hem de tezlerimde, "Rusya'da içinde bulunduğumuz dönemin özgül veçhesi"ni devrimin ilk aşamasından ikincisine bir *geçiş* dönemi olarak tanımlıyorum. Dolayısıyla, bu anın temel sloganının, "günün görevi"nin şu olduğunu ifa-

de ettim: "İşçiler, Çarlığa karşı iç savaşta, proleter kahramanlığının, halkın kahramanlığının mucizelerini gösterdiniz. Devrimin ikinci aşamasında zaferinize giden yolu hazırlamak için, örgütlenme mucizeleri, proletaryanın ve bütün halkın örgütlenmesi mucizeleri yaratmalısınız" (*Pravda*, No. 15).

Peki ilk aşama nedir?

Devlet iktidarının burjuvaziye geçmesidir.

1917 Şubat-Mart devriminden önce, Rusya'da devlet iktidarı bir eski sınıfın, başında Nikolay Romanov olan toprak sahibi soyluluğun elinde idi.

Devrimden sonra iktidar *farklı* bir sınıfın, yeni bir sınıfın, *burjuvazinin* elindedir.

Devlet iktidarının bir *sınıftan* diğerine geçişi bir *devrimin*, terimin hem dar anlamda bilimsel, hem de pratik politik anlamıyla, ilk, ana, temel işaretidir.

Bu anlamda, Rusya'da burjuva ya da burjuva demokratik devrim *tamamlanmıştır*.

Ama bu noktada, kendilerine seve seve "eski Bolşevikler" adını takmış olan insanlardan bir protesto yaygarası yükseliyor. Diyorlar ki, biz her zaman burjuva demokratik devrimin ancak "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" tarafından tamamlanacağını söylemedik mi? Kendisi de bir burjuva demokratik devrim olan tarım devrimi tamamlandı mı ki? Tam tersine, olgular bunun *henüz* başlamamış *dahi* olduğunu göstermiyor mu?

Benim cevabım şudur: Bolşevik sloganlar ve fikirler *bir bütün olarak alındıklarında* tarih tarafından doğrulanmıştır; ama *somut* olarak işler *farklı biçimde* gelişmiştir; kimsenin bekleyemeyeceği kadar özgün, tuhaf, çeşitlilik gösteren gelişmeler olmuştur.

Bu olguyu görmezlikten gelmek veya atlamak, geçmişte birden fazla kez yeni ve yaşayan gerçekliğin özgül niteliklerini

araştırmak yerine *ezberleyerek öğrenilmiş* formülleri tekrarlayarak Partimizin tarihinde o kadar esef verici bir rol oynamış olan o "eski Bolşevikler"e benzemek olurdu.

"Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" Rus devriminde *şimdiden* bir gerçeklik[*] haline gelmiştir, çünkü bu formül yalnızca *sınıflar arası bir ilişkiyi* öngörür, bu ilişkiyi, bu işbirliğini *uygulamaya koyan somut bir politik kurumu* değil. "İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti" –işte size "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü"nün gerçeklikte ulaşılmış biçimi.

Bu formül şimdiden köhne bir formül haline gelmiştir. Olaylar onu formüller aleminden alıp gerçeklik alemine taşımıştır, ete kemiğe büründürmüştür, somutlaştırmıştır ve *dolayısıyla* tadilata uğratmıştır.

Şimdi karşımızda yeni ve farklı bir görev vardır: Bu diktatörlük içinde proleter unsurlarla (komüne geçişi savunan, savunmacılık karşıtı, enternasyonalist, "Komünist" unsurlar) ile *küçük mülk sahibi* ya da *küçük burjuva* unsurlar (komüne doğru yönelmeye karşı olan, ve burjuvaziyi ve burjuva hükümetini "destekleme" taraftarı olan Çkheydze, Tsereteli, Steklov, Sosyalist Devrimciler ve öteki savunmacı unsurlar) arasında bir bölünme yaratmak.

Şu anda yalnızca "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü"nden bahseden kişi, zamanın gerisinde kalmıştır; dolayısıyla, aslında proleter sınıf mücadelesine karşı küçük burjuvazinin *yanına geçmiş* olmaktadır; bu insanın devrim öncesi "Bolşevik" antika arşivine kaldırılması gerekir (buna "eski Bolşevikler" arşivi denebilir).

Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü şimdiden gerçekleşmiştir, ama çok özgün bir tarzda ve bir dizi son derecede önemli tadilatla. Bunları daha sonraki mektuplarımdan birinde ayrıca ele alacağım. Şimdilik, şu tartışılmaz gerçeği kavramak hayati önem taşır: Marksistler gerçek

[*] Belirli bir biçimde ve bir ölçüye kadar.

hayatı, *gerçekliğin* has olgularını göz önüne almalı ve bütün teoriler gibi en iyi durumda ana ve genel meseleyi özetleyen, hayatı bütün karmaşıklığı içinde kucaklamaya ancak *yaklaşabilen* dünün bir teorisine tutunup kalmamalıdırlar.

"Teori gridir dostum, ama hayatın ebedi ağacı yeşildir."

Burjuva devriminin "tamamlanması" meselesine *eski tarzda* yaklaşmak, yaşayan Marksizmi cansız sözcüklere feda etmektir.

Eski düşünüş tarzına göre, burjuvazinin hâkimiyetini proletarya ve köylülüğün hâkimiyeti, onların diktatörlüğü *izleyebilirdi* ve *izlemelidir*. (...)

Kamenev Yoldaş'ın hatası, 1917'de bile ancak proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün *geçmişini* görmesidir. Aslında bu diktatörlüğün *geleceği* şimdiden başlamıştır, çünkü ücretli işçi ile küçük mülk sahibinin çıkarları ve politikaları şimdiden *pratikte*, "savunmacılık" gibi, emperyalist savaşa karşı takınılacak tutum gibi önemli bir konuda bile ayrışmıştır. (...)

Ben, Sovyetlerin kitlelerin bağımsız faaliyetini parlamenter bir cumhuriyetin yapacağından çok daha hızlı ve etkili bir biçimde bir gerçeklik haline getireceğine inanıyorum (bu iki devlet tipini bir başka mektupta karşılaştıracağım). Sovyetler, sosyalizme doğru hangi *adımların* atılabileceğini ve bunların nasıl atılabileceğini daha etkili, daha pratik ve daha doğru biçimde kararlaştıracaktır. Bir banka üzerinde kontrol, bütün bankaların tek bir bankada birleştirilmesi *henüz* sosyalizm *değildir*, ama sosyalizme *doğru bir adımdır*. Yarın Sovyet eğer bütün devlet iktidarı elinde olursa, bu adımları halkın çıkarına daha etkili biçimde atma kapasitesine sahip olacaktır.

Bu tür adımları *gerekli kılan* nedir?

Açlık. Ekonomik bakımdan toplumun darmadağınık durumda olması. Yaklaşan çöküş. Savaşın dehşeti. Savaşın insanlığa yaşattığı yaraların dehşeti.

1917
DEVLET VE DEVRİM

COLLECTED WORKS, CİLT 25, S. 390-406.

BÖLÜM 1:
SINIF TOPLUMU VE DEVLET

1.Devlet: Sınıf Antagonizmalarının Uzlaşmazlığının Bir Ürünü

Bugün Marx'ın teorisinin başına gelen, tarih boyunca kurtuluşları için mücadele eden ezilen sınıfların düşünürlerinin ve önderlerinin teorilerinin başına tekrar tekrar gelmiş bir şeydir. Büyük devrimciler henüz hayatta iken, ezen sınıflar onları daima baskı altında tutmuş, teorilerini en vahşi türden bir garezle, en gözü dönmüş türden bir nefretle, ahlâkı ayaklar altına alan yalan ve iftira kampanyalarıyla ele almıştır. Ölümlerinden sonra ise, ezilen sınıfların "teselli"si amacıyla ve onları kandırma kastıyla, devrimci önderleri zararsız ikonlara dönüştürme, deyim yerindeyse aziz ilan etme, *adlarını* bir ölçüde kutsallaştırma yolunda çaba gösterilir. Aynı zamanda, devrimci teorinin *içi* boşaltılır, devrimci ucu törpülenir, teori vülgerleştirilir. Bugün, burjuvazi ile işçi hareketi içindeki oportünistler Marksizmi kendi amaçlarına uydurma hedefinde birleşmişlerdir. Bu teorinin devrimci yanını, devrimci ruhunu atlamakta, karartmakta, çarpıtmaktadırlar. Burjuvazi için kabul edilir olan ya da öyle görünen ne varsa, onu ön plana çıkarmakta ve yüceltmektedirler. Şimdi bütün sosyal şovenler "Marksisttir" (gülmeyin!). Ve daha düne kadar Marksizmi yok etme uzmanı olarak çalışan Alman burjuva araştırmacıları gittikçe daha sık "ulusal-Alman" Marx'tan söz ediyorlar. Onlara göre Marx, yağmacı bir savaş verme amacı uğruna o

kadar muhteşem bir örgütlenme gerçekleştirmiş olan sendikaları eğitmiştir.

Bu koşullarda, Marksizmin bugüne kadar görülmemiş derecede yaygın çarpıtılması karşısında, birincil görevimiz Marx'ın devlet konusunda fikirlerinin gerçekten ne olduğunu *yeniden ortaya koymaktır*. Bu, Marx ve Engels'in kendi yapıtlarından bir dizi uzun alıntı yapmamızı gerekli kılıyor. Elbette, uzun alıntılar metni hantallaştırarak kolay okunmasını engelleyecek bir şeydir, ama bundan vazgeçmemiz düşünülemez. Marx ve Engels'in yapıtlarında devlet konusunda var olan bütün pasajlar, ya da hiç olmazsa en önemli pasajlar, mutlaka mümkün olduğunca tam biçimiyle aktarılmalıdır ki, okuyucu bilimsel sosyalizmin kurucularının görüşlerinin bütünü ve bu görüşlerin evrimi konusunda kendi bağımsız fikrini oluşturabilsin ve "Kautsky'ciliğin" bugün hâkim olan çarpıtmaları belgeleriyle ortaya konabilsin, berrak biçimde kanıtlanabilsin.

Engels'in en yaygın olarak okunan çalışması olan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* ile başlayalım. Bu çalışmanın altıncı basımı ta 1894'te Stuttgart'ta yayınlanmıştı. Alıntıları Almanca orijinalinden çevirmek zorundayız, çünkü Rusça çeviriler, sayısı çok olsa da, çoğunlukla ya eksiktir ya da gayet yetersiz.

Tarihsel analizini toparlarken Engels şöyle diyor:

> Dolayısıyla, devlet hiç bir şekilde topluma dışarıdan dayatılmış bir güç değildir; ne de, Hegel'in ileri sürdüğü gibi, "etik ideanın gerçekliği" ya da "aklın imgesi ve gerçekliği"dir. Toplumun belirli bir gelişme aşamasındaki ürünüdür; bu toplumun kendi kendiyle çözümü olmayan bir çelişki içinde kıvranmakta olduğunun, gidermeye gücünün yetmediği uzlaşmaz karşıtlıklara bölündüğünün itirafıdır. Ama bu karşıtlıkların, çatışan ekonomik çıkarları olan bu sınıfların, kendilerini ve toplumu verimsiz mücadeleler içinde tüketmesine engel olunacaksa, görü-

nürde toplumun üzerinde duran, çatışmayı hafifleten ve "düzen"in sınırları içinde tutan bir gücün varlığı gerekli hale gelmiştir; işte bu güç, toplumun içinden çıkmakla birlikte kendini onun üzerine yerleştiren ve kendini ona gittikçe daha fazla yabancılaştıran bu güç, devlettir.

Bu alıntı, Marksizmin devletin tarihsel rolü ve anlamı ile ilgili temel fikrini mükemmel bir açıklıkla ifade ediyor. Devlet, sınıf karşıtlıklarının *uzlaşmazlığının* ürünü ve ifade biçimidir. Devlet, sınıf karşıtlığının uzlaştırılamayacağı yerde, zamanda ve ölçüde ortaya çıkar. Tersinden bakılırsa, devletin varlığı sınıf karşıtlıklarının uzlaşmaz olduğunun kanıtıdır.

Marksizmin çarpıtılması, bu son derecede önemli ve temel noktadan başlar ve iki ana hat üzerinden gelişir.

Bir yandan, burjuva ve özellikle küçük burjuva ideologlar, tartışılmaz tarihsel olguların ağırlığı altında devletin yalnızca sınıf karşıtlıkları ve sınıf mücadelesinin olduğu yerde var olduğunu teslim etmeye zorlanmakla birlikte, Marx'ı devleti sınıfların *uzlaştırılması* için bir organ gibi gösterecek biçimde "düzeltirler". Marx'a göre, sınıfları uzlaştırmak mümkün olsaydı, devlet ne ortaya çıkabilirdi ne de varlığını idame ettirebilirdi. Küçük burjuva ve sığkafalı profesörlerin ve yazarların, Marx'a sık sık iyi niyetle yapılan referanslarla söylediklerinden, devletin aslında sınıfları uzlaştırdığı izlenimi doğar. Marx'a göre, devlet bir sınıf *hâkimiyeti* organıdır, bir sınıfın bir başka sınıf tarafından *ezilmesini* sağlayan bir organdır; sınıflar arasındaki çatışmayı ılımlı hale getirerek bu zulmü yasallaştıran ve sürdüren "düzen"in yaratılmasıdır. Oysa, küçük burjuva politikacıların fikrine göre, düzen bir sınıfın bir başka sınıf tarafından ezilmesi değil, sınıfların uzlaştırılması anlamına gelir, çatışmanın hafifletilmesi ezilen sınıfların ezenleri devirmek için belirli mücadele araç ve yöntemlerinden yoksun bırakılması değil, sınıfların uzlaştırılması anlamına gelir.

Örneğin, 1917 devrimi sırasında, devletin önemi ve rolü meselesi, derhal harekete geçilmesini gerektiren, üstelik kitlesel ölçekte harekete geçilmesini gerektiren bir pratik sorun olarak bütün boyutlarıyla ortaya çıktığında, bütün Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler birdenbire "devlet"in sınıfları "uzlaştırdığı" küçük burjuva teorisine kadar alçaldılar. Bu partilerin sayılamayacak kadar çok kararı ve politikacıları tarafından yazılmış yazı, tıka basa bu küçük burjuva, sığkafalı "uzlaşma" teorisi ile doludur. Devletin, antipodu yla (karşı kutbundaki sınıfla) uzlaştırılması *mümkün olmayan* belirli bir sınıfın hâkimiyetinin organı olduğu, küçük burjuva demokratlarının asla anlayamayacağı bir şeydir. Sosyalist Devrimcilerimizin ve Menşeviklerimizin devlete karşı tutumu, bunların hiç bir biçimde sosyalist olmadıklarının (bu noktayı biz Bolşevikler her zaman ileri sürmüşüzdür), sosyalizm benzeri bir dil kullanan küçük burjuva demokratları olduğunun en çarpıcı ifadesidir.

Öte yandan, Marksizmin "Kautsky'ci" çarpıtılması çok daha inceliklidir. "Teorik olarak" devletin bir sınıf hâkimiyeti organı olduğu veya sınıf karşıtlıklarının uzlaşmaz olduğu inkâr edilmez. Ama görmezlikten gelinen ya da geçiştirilen nokta şudur: Eğer devlet sınıf karşıtlıklarının uzlaşmazlığının ürünü ise, eğer toplumun *üzerinde* duran ve "kendini ona *gittikçe daha fazla yabancılaştıran*" bir güç ise, ezilen sınıfın kurtuluşunun şiddete başvuran bir devrim olmaksızın, ama *aynı zamanda* hâkim sınıf tarafından yaratılmış olan ve "yabancılaşma"nın cisimleşmesi olan devlet iktidarı aygıtının *parçalanması olmaksızın* olanaklı olmadığı açıktır. Daha sonra göreceğimiz gibi, Marx teorik bakımdan apaçık bu sonucu, devrimin görevlerinin somut bir tarihsel analizinden güç alarak gayet belirtik bir biçimde ortaya koymuştur. İşte (daha sonra ayrıntısıyla göreceğimiz gibi) Kautsky'nin "unuttuğu" ve çarpıttığı bu sonuçtur.

2. Silahlı Adamlardan Oluşmuş Özel Organlar, Cezaevleri vb.

Engels devam eder:

> Eski gentile [aşiret ya da klan] düzeninden farklı olarak, devlet, önce, tebaasını *toprağa göre* böler. (...)

Bu bölme bize "doğal" görünür; oysa bedeli, klanlara ya da aşiretlere göre eski örgütlenmeye karşı uzatılmış bir mücadeledir.

> İkinci ayırt edici özellik, kendisini silahlı bir güç olarak örgütlemiş halkla artık bire bir örtüşmeyen bir *kamusal gücün* kurulmasıdır. Bu özel, kamusal güç gereklidir, çünkü halkın kendi kendine harekete geçen silahlı örgütlenmesi, sınıflara bölünmeden beri olanaksız hale gelmiştir. (...) Bu kamusal güç her devlette mevcuttur; yalnızca silahlı adamlardan değil, maddi eklentilerden, cezaevlerinden ve zora dayalı binbir türlü kurumdan oluşur. Gentile toplumu bunları hiç tanımazdı. (...)

Engels, devlet adıyla anılan, toplumun içinden çıkan ama kendini onun üzerine yerleştiren ve kendini ona gittikçe daha fazla yabancılaştıran bu "güç" kavramını açıklığa kavuşturmaktadır. Bu güç esas olarak neden ibarettir? Ellerinde cezaevleri vb. de olan, silahlı adamlardan oluşan organlardan ibarettir.

Bütün büyük devrimci düşünürler gibi, Engels de sınıf bilinçli işçilerin dikkatini, hâkim olan sığkafalılığın en az dikkate değer bulduğu, en alışılmış şey gibi gördüğü, yalnızca köklü değil, deyim yerindeyse, taşlaşmış önyargılar tarafından kutsanmış şeye çeker. Daimi ordu ve polis devlet iktidarının esas araçlarıdır. Başka türlüsü beklenebilir miydi?

Engels'in hitap etmekte olduğu ve tek bir büyük devrim yaşamamış veya yakından gözlememiş olan 19. yüzyıl sonu Avrupa insanının büyük çoğunluğunun bakış açısına göre, beklenemezdi. Bu insanlar, "halkın kendi kendine harekete geçen silahlı örgütlenmesi"nin ne olduğunu katiyen anla-

yamazlardı. Toplumun üzerine yerleşmiş silahlı adamlardan oluşan özel organların (polis ve daimi ordu) niçin gerekli hale geldiği sorulduğunda, Batı Avrupa'nın ve Rusya'nın sığkafalıları Spencer veya Mikhailovskiy'den ödünç aldıkları birkaç cümle söylemeye, toplumsal hayatın artan karmaşıklığından, işlevlerin farklılaşmasından vb. söz etmeye eğilimlidirler.

Bu tür göndermeler "bilimsel" görünür ve önemli temel olguyu, yani toplumun uzlaşmaz karşıtlıkları olan sınıflara bölünmesini gözlerden saklayarak sıradan insanı, uykuya dalmasını sağlayacak kadar etkili bir biçimde uyuşturur.

Bu bölünme olmasaydı, "halkın kendi kendine harekete geçen silahlı örgütlenmesi" ellerinde sopalar olan bir maymun sürüsünün veya ilkel insanların veya klanlarda birleşmiş insanların ilkel örgütlenmesinden, karmaşıklığı, yüksek teknik düzeyi ve başka bakımlardan farklı olurdu. Ama bu tür bir örgütlenme yine de mümkün olabilirdi.

Mümkün değildir, çünkü uygar toplum karşıtlık içindeki, dahası uzlaşmaz biçimde karşıtlık içindeki sınıflara bölünmüştür. Bunların "kendi kendine harekete geçen" tarzda silahlanması, aralarında silahlı bir mücadeleye yol açardı. Ortaya bir devlet çıkar, özel bir güç, silahlı adamlardan oluşan özel organlar yaratılır; sonra her devrim devlet aygıtını parçalayarak bize çıplak sınıf mücadelesini gösterir, hâkim sınıfın kendisine hizmet eden silahlı adamlardan oluşmuş özel organları nasıl yeniden ayağa kaldırmaya çalıştığını, ezilen sınıfın ise bu türden, ama sömürenler yerine sömürülenlere hizmet eden yeni bir örgütlenme yaratmaya çalıştığını berrak biçimde gösterir.

Yukarıdaki argümanda, Engels, her büyük devrimin önümüze pratik olarak, elle tutulur biçimde ve üstelik kitlesel eylem ölçeğinde koyduğu meselenin tastamam aynısını, yani silahlı adamlardan oluşmuş "özel" organlar ile "halkın kendi kendine harekete geçen silahlı örgütlenmesi" arasın-

daki ilişki meselesini teorik olarak ortaya koyar. Bu meselenin Avrupa ve Rus devrimlerinin deneyiminde özgül olarak nasıl somutlaştığını göreceğiz.

Ama şimdi Engels'in sergilemesine geri dönelim.

Engels, bazen (örneğin Kuzey Amerika'nın bazı bölgelerinde) bu kamusal gücün zayıf olduğuna (göz önüne aldığı şey, kapitalist toplumda nadiren görülen bir istisnadır, Kuzey Amerika'nın emperyalizm öncesi günlerinde özgür yerleşimcinin hâkim olduğu bölgeleridir), ama genel olarak bakıldığında kuvvetlenmekte olduğuna işaret eder:

> Ancak, kamusal güç, devlet içinde sınıf karşıtlıkları keskinleştikçe ve sınırdaş devletlerin büyüklüğü ve nüfusu arttıkça daha kuvvetli hale gelir. Günümüz Avrupa'sına bakmak yeterlidir: Burada, sınıf mücadelesi ve fetihte rekabet kamusal gücü öylesine bir yere getirmiştir ki, bu güç toplumun bütününü, hatta devleti yutma tehdidi yaratmaktadır.

Engels'in son önsözü 16 Haziran 1891 tarihini taşıdığına göre, bu en gecinden geçen yüzyılın 90'lı yıllarında yazılmıştı. Emperyalizme dönüş (yani tröstlerin tam hâkimiyeti, büyük bankaların her şeye kadir hale gelmeleri, büyük ölçekli bir sömürge politikası vb.) Fransa'da henüz yeni başlıyordu, Kuzey Amerika'da ve Almanya'da ise daha da zayıftı. O günden bu yana, "fetihte rekabet" dev bir atılım yapmıştır; 20. yüzyılın ikinci onyılına girilirken dünya bu "fetihte rakipler" arasında, yani yağmacı Büyük Güçler arasında bütünüyle bölüşülmüş olduğu için bu daha da hızlanmıştır. O günden bu yana, karada ve deniz gücünde silahlanma baş döndürücü bir hızla artmış, dünyanın Britanya veya Almanya tarafından yönetilmesi, ganimetin bölüşülmesi için verilen 1914-1917 yağma savaşı, toplumun bütün güçlerinin gözü doymak bilmeyen devlet iktidarı tarafından "yutulması"nı tam bir felâket düzeyine yaklaştırmıştır.

Engels, daha 1891'de, "fetihte rekabet"e Büyük Güçlerin dış politikasının en önemli ayırt edici özelliklerinden biri olarak işaret edebiliyordu; sosyal şoven alçaklar ise, bin kez yoğunlaşmış olan bu rekabetin bir emperyalist savaşa yol açmış olduğu 1914'ten beri, "kendi" burjuvazilerinin yağmacı çıkarlarının "yurt savunması", "cumhuriyetin ve devrimin savunulması" vb. türü sözlerle savunulmasının üstünü örtüyorlar.

3. Devlet: Ezilen Sınıfın Sömürüsü İçin Kullanılan Bir Araç

Toplumun üzerine çıkmış olan özel kamusal gücün ayakta tutulması, vergi ve kamu borçlarını gerektirir. "Kamusal güce ve vergilendirme hakkına sahip oldukları için" der Engels:

> devlet yetkilileri toplumun organları olarak toplumun *üzerinde* yer alırlar. Gentile [klan] kuruluşunun organlarına gösterilen özgür ve gönüllü saygı, bu tür bir saygıyı kazanabilseler bile, onları tatmin etmez. (...)

Kamu yetkililerinin kutsallığını ve dokunulmazlığını ilan eden özel yasalar kabul edilir. "En sefil polis memuru" klanın temsilcisinden daha çok "otorite"ye sahiptir, ama uygar bir ülkenin askeri gücünün başındaki insan bile, bir klanın ihtiyarına toplumun gösterdiği "özgür saygı"ya hasetle bakabilir.

Burada, kamu yetkililerinin devlet iktidarının organları sıfatıyla edindiği ayrıcalıklı konum gündeme getiriliyor. İşaret edilen ana nokta şudur: Bunları toplumun üzerine yükselten şey nedir? Bu teorik soruya Paris Komünü'nün 1871'de pratik içinde nasıl bir cevap getirdiğini ve 1912'de Kautsky tarafından gerici bir pozisyondan hareketle bunun üstünün nasıl kapatıldığını göreceğiz.

> Devlet sınıf karşıtlıklarını kontrol altında tutma ihtiyacından, ama aynı zamanda bu sınıflar arasındaki çatışma-

ların tam ortasında doğduğu için, kural olarak, en kudretli, ekonomik bakımdan hâkim olan sınıfın devletidir; bu sınıf, devlet aracılığıyla, politik olarak hâkim sınıf haline gelir ve böylece ezilen sınıfı bastırmaya ve sömürmeye yarayacak yeni araçlar edinir. (...)

Kadim devlet ve feodal devlet köleler ve serflerin sömürülmesi için kullanılan organlardı; benzer biçimde, "modern temsili devlet ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesi için kullanılan bir araçtır. Ancak, istisnai olarak, savaşan sınıfların birbirini öylesine dengelediği dönemler olur ki, görünürde arabulucu gibi hareket eden devlet iktidarı, geçici olarak her ikisinden de belirli derecede bağımsızlaşır. (...)" 17. ve 18. yüzyılın mutlakiyetçi monarşileri, Fransa'da Birinci ve İkinci İmparatorlukların Bonapartizmi ve Almanya'da Bismarck rejimi bu türdendir.

Biz de ekleyebiliriz ki, cumhuriyet Rusyasında Kerenski hükümeti de, küçük burjuva demokratlarının önderliği dolayısıyla Sovyetlerin şimdiden iktidarsız hale gelmiş olduğu, buna karşılık burjuvazinin henüz onları dağıtacak kadar güçlü olmadığı bir anda devrimci proletaryayı bastırmaya yöneldiğinden bu yana bu türdendir.

Demokratik bir cumhuriyette, diye devam eder Engels, "zenginlik, iktidarı dolaylı yollardan, ama bu sayede daha da güvenli biçimde yürütür"; birincisi, "yetkilileri doğrudan doğruya yolsuzlukla satın alarak" (Amerika), ikincisi "hükümet ile Borsa arasında" bir ittifak aracılığıyla (Fransa ve Amerika).

Günümüzde, emperyalizm ve bankaların hâkimiyeti, her türden demokratik cumhuriyette zenginliğin her şeye kadir konumunu sürdürme ve etkili kılmanın bu iki yöntemini olağanüstü bir sanat düzeyine "yükseltmiştir" Örneğin, Rusya'nın demokratik cumhuriyetinin ilk aylarında, insanın "sosyalist" SR'ler ile Menşeviklerin, koalisyon hükümetinde nikâhla birleştikleri burjuvaziyle yaşamakta oldukları bala-

yı sırasında diyeceği geliyor, Bay Palçinskiy kapitalistleri ve onların çapulcu yöntemlerini, savaş sözleşmeleri aracılığıyla devleti soymalarını dizgin altına almaya yönelik her önlemi engellediğine ve daha sonra, kabineden istifa etmesi üzerine (ve tabii onun yerini ona çok benzer bir başka Palçinskiy aldı), kapitalistler tarafından yılda 120.000 ruble maaşla pek ballı bir işle ödüllendirildiğine göre, bunun adını ne koymak gerekir? Doğrudan rüşvet mi, dolaylı rüşvet mi? Hükümet ve konsorsiyumlar arasında bir ittifak mı, yoksa "yalnızca" dostça ilişkiler mi? Çernov'lar, Tsereteli'ler, Avksentyev'ler, Skolobev'ler nasıl bir rol oynuyor? Onlar milyoner hazine yağmacılarının "doğrudan" müttefiki mi, yoksa yalnızca dolaylı müttefiki mi?

Zenginliğin her şeye kadir olmasının demokratik bir cumhuriyette daha *kesin* olmasının bir başka nedeni de, politik aygıttaki noksanlara ya da kapitalizmin kusurlu politik kabuğuna bağlı olmamasıdır. Demokratik cumhuriyet kapitalizm için mümkün olan en iyi politik kabuktur; dolayısıyla, kapitalizm bir kez (Palçinskiy'ler, Çernov'lar, Tsereteli'ler ve Şürekâsı sayesinde) bu en iyi kabuğa kavuştuğunda, iktidarını o kadar güvenli, o kadar sağlam bir şekilde kurar ki, burjuva demokratik cumhuriyet çerçevesinde kişilerde, kurumlarda veya partilerde meydana gelen *hiçbir* değişiklik bunu sarsamaz.

Aynı zamanda, Engels'in genel oyu çok açık biçimde burjuva hâkimiyetinin bir aracı olarak nitelemekte olduğunu da kaydetmeliyiz. Engels, açıktır ki Alman Sosyal Demokrasisinin deneyimini göz önüne alarak, şöyle söyler:

> [Genel oy] işçi sınıfının olgunluğunun ölçüsüdür. Günümüz devleti altında bundan daha fazla hiçbir şey olamaz ve asla olmayacaktır.

Bizim Sosyalist Devrimcilerimiz ve Menşeviklerimiz gibi küçük burjuva demokratları ve onların ikiz kardeşi olan Avrupa'nın bütün sosyal şovenleri ve oportünistleri, ge-

nel oydan tam da bu "daha fazla"yı beklemektedirler. Genel oyun, "*günümüz* devleti altında", emekçi halkın çoğunluğunun iradesini ortaya koymak ve gerçekleştirilmesini sağlamak için gerçekten uygun olduğu türünden bir hatalı anlayışı kendileri paylaştıkları gibi bunu halkın zihnine de aşılamaya çalışmaktadırlar.

Burada, bu yanlış anlayışa işaret etmekle, Engels'in gayet açık önermesinin "resmi" (yani oportünist) sosyalist partilerin propaganda ve ajitasyonunun her adımında çarpıtıldığına değinmekle yetinmek zorundayız. Engels'in burada elinin tersiyle ittiği bu anlayışın bütünsel yanlışlığının ayrıntılı bir sergilemesi, Marx ve Engels'in "*günümüz*" devleti üzerindeki görüşlerini daha derinlemesine ele aldığımızda yapılacaktır.

Engels, en yaygın okunan eserinde, görüşlerinin genel bir özetini aşağıdaki gibi vermektedir:

> Öyleyse, devlet ezelden beri mevcut değildir. Onsuz yapan toplumlar olmuştur, bunlar devlet ve devlet iktidarı nedir bilmemişlerdir. Ekonomik gelişmenin, zorunlu olarak toplumun sınıflara bölünmesi ile bağlantılı belirli bir aşamasında, devlet bu bölünme dolayısıyla bir gereklilik haline geldi. Şimdi üretimin gelişmesinde bu sınıfların yalnızca bir gereklilik olmaktan çıkmakla kalmayıp, üretimin önünde bir engel haline geleceği bir aşamaya hızla yaklaşıyoruz. Sınıflar, daha erken bir aşamada ortaya çıktıkları gibi yok olacaklar. Onlarla birlikte devlet de kaçınılmaz olarak yok olacak. Üretimi, üreticiler arasında özgür ve eşit bir birleşme temelinde yeniden örgütleyecek olan toplum, devlet aygıtının tamamını, artık ait olduğu yere yerleştirecek: antika eşya müzesine, çıkrığın ve tunç baltanın yanı başına.

Bu pasaja günümüz Sosyal Demokratlarının propaganda ve ajitasyon literatüründe çok sık rastlamıyoruz. Rastladığımız zaman dahi, çoğu zaman insanın bir ikonun önünde eğilme-

sine benzer biçimde alıntılanıyor bu pasaj, yani Engels'e resmi saygılar sunmaktan başka bir tarzda değil. Bu "devlet aygıtının tamamını bir antika eşya müzesine" yollamanın nasıl derin ve geniş çaplı bir devrimi gerekli kıldığını hesaplamak için hiçbir çaba gösterilmez. Çoğu durumda, Engels'in devlet aygıtı olarak andığı şeyin kavrandığını bile göremeyiz.

4. Devletin "Sönümlenmesi" ve Şiddete Dayalı Devrim

Engels'in devletin "sönümlenmesi"ne ilişkin sözleri o kadar yaygın olarak bilinir, sık sık alıntılanır ve böylece Marksizmin oportünizme alışılmış tarzda adaptasyonunun özünü o kadar açık ortaya koyar ki, bu sözlerin üzerinde ayrıntısıyla durmamız gerekir. Bu sözlerin içinde yer aldığı argümanı bir bütün olarak alıntılayacağız.

> Proletarya devlet iktidarını ele geçirir ve üretim araçlarını başlangıçta devlet mülkiyeti haline getirir. Ama bu sayede kendini proletarya olarak ilga etmiş, bütün sınıf ayrımlarını ve sınıf karşıtlıklarını ilga etmiş ve devleti de devlet olarak ilga etmiş olur. Toplum bu aşamaya kadar, sınıf karşıtlıkları bağlamında devinirken, devlete, yani üretimin dışsal koşullarının idamesine ve dolayısıyla özellikle sömürülen sınıfı verili üretim tarzının (kölelik, serflik ya da yarı-kölelik, ücretli emek) belirlediği ezilme koşullarında zora dayalı biçimde tutma amacına yönelik olarak söz konusu hâkim sınıfın bir örgütlenmesine ihtiyaç duymaktadır. Devlet bir bütün olarak toplumun resmi temsilcisidir, elle tutulur bir örgütte yoğunlaşmasıdır. Ama bu, ancak kendi çağı için kendisi bir bütün olarak toplumu temsil eden sınıfın devleti olduğu ölçüde böyledir: Kadim çağda, köle sahibi yurttaşların devleti; Ortaçağ'da feodal soyluluğun devleti; içinde yaşadığımız çağda, burjuvazinin devleti. Nihayet sonunda toplumun bütününün gerçek temsilcisi haline geldiğinde, kendini lüzumsuz kılar. Baskı altında tutulacak bir toplumsal

sınıfın varlığı ortadan kalkar kalkmaz, sınıf hâkimiyeti ve üretimde bugün hüküm süren anarşiye dayanan bireysel var olma mücadelesi ve bu mücadeleden doğan çarpışma ve aşırılıklar giderilir giderilmez, baskı altında tutulacak hiçbir şey kalmaz –zora dayalı özel bir güç, bir devlet gerektiren hiçbir şey. Devletin kendini gerçekten toplumun bütününün temsilcisi olarak sunmasının ilk edimi –üretim araçlarını toplum adına sahiplenmesi– aynı zamanda bir devlet olarak son bağımsız edimidir. Devletin toplumsal ilişkilere müdahalesi, her geçen gün yeni bir alanda lüzumsuz hale gelir ve sonra kendiliğinden uykuya yatmaya başlar. İnsanlara hükmedilmesinin yerini şeylerin idare edilmesi ve üretim süreçlerinin yönlendirilmesi alır. Devlet "ilga" edilmez. Sönümlenir. Bu da "özgür bir halk devleti" ibaresinin hem uzun bir süre boyunca ajitasyona yönelik olarak kullanımının haklı görülebilirliği bakımından, hem de nihai olarak bilimsel yetersizliği bakımından değerini ortaya koyar. Aynı şey anarşist diye anılanların devletin akşamdan sabaha ilga edilmesine ilişkin talebi için de geçerlidir.

Engels'in dikkat çekecek derecede zengin fikirlerle dolu olan bu argümanından sadece tek bir noktanın modern sosyalist partiler ortamında sosyalist düşüncenin ayrılmaz bir parçası haline geldiği kolayca söylenebilir: devletin "ilga" edilmesine ilişkin anarşist doktrinden farklı olarak, Marx'a göre devletin "sönümleneceği" fikri. Marksizmi bu kadar budamak onu oportünizme indirgemektir, çünkü bu "yorum" geride, içinde sıçramaların ve fırtınaların yaşanmadığı, devrimin yaşanmadığı, yalnızca yavaş, hatta tedrici bir değişim konusunda belli belirsiz bir fikir bırakır. Devletin "sönümlenmesi" konusunda şu andaki yaygın ve deyim yerindeyse popüler olan anlayış, eğer devrimi yadsımayı hedeflemiyorsa, hiç kuşku yok ki gözlerden gizlemeye çalışıyordur.

Ama bu tür bir "yorum" Marksizmin, ancak burjuvaziye yarayabilecek, en kaba türden çarpıtılmasıdır. Teori açısından

bakıldığında, örneğin Engels'in yukarıda bütünüyle alıntıladığımız "özet" argümanında işaret edilen en önemli koşulların ve mülahazaların görmezlikten gelinmesine dayanmaktadır.

Her şeyden önce, Engels, argümanının daha en başında, proletaryanın devlet iktidarını el geçirince, "devleti devlet olarak ilga etmiş" olacağını belirtir. Bunun anlamı üzerinde durmak âdetten değildir. Genel olarak ya görmezlikten gelinir ya da Engels'in burada "Hegelci bir zaaf" göstermiş olduğu düşünülür. Oysa aslında bu sözler en büyük proleter devrimlerinden birinin, 1871 Paris Komünü'nün deneyimini kısaca dile getirmektedir. Komün'den yeri gelince daha ayrıntılı olarak söz edeceğiz. Aslında Engels burada proleter devriminin *burjuva* devletini "ilga etmesi"nden söz etmektedir; buna karşılık, devletin sönümlenmesine ilişkin sözleri sosyalist devrimden *sonra*, *proleter* devletinin kalıntılarıyla ilgilidir. Engels'e göre, burjuva devleti "sönümlenmez", devrim sürecinde proletarya tarafından "ilga edilir". Bu devrimden sonra sönümlenen ise, proleter devleti ya da yarı-devletidir.

İkincisi, devlet "zora dayalı özel bir güç"tür. Engels burada bu muhteşem, son derecede derin tanımı muazzam bir berraklıkla yapmaktadır. Buradan çıkan sonuç şudur: Proletaryanın burjuvazi tarafından, milyonlarca emekçinin bir avuç zengin tarafından baskı altına alınması için var olan bu "zora dayalı özel gücün" yerini, burjuvazinin proletarya tarafından baskı altına alınması için "zora dayalı özel bir güç" (yani proletarya diktatörlüğü) almalıdır. "Devletin devlet olarak ilgası" ile kastedilen tam da budur. Bu tam da üretim araçlarının toplum adına sahiplenilmesi "edimi"dir. Bir (burjuva) "özel gücün" yerini bir başka (proleter) "özel gücün" *bu şekilde* almasının "sönümlenme" biçimi altında gerçekleşemeyeceği de aşikârdır.

Üçüncüsü, devletin "sönümlenmesi"nden, hatta daha da görsel ve renkli "uykuya yatması"ndan söz ederken, Engels gayet berrak ve kesin bir biçimde "devletin üretim araçla-

rını toplum adına sahiplenmesi"nden *sonraki* döneme, yani sosyalist devrimden *sonraki* döneme ilişkin bir şey söylüyor. Hepimiz biliyoruz ki, o aşamada "devlet"in politik biçimi en mükemmel demokrasidir. Ama Marksizmi utanmazca çarpıtan oportünistlerin hiçbirinin aklına Engels'in burada bundan dolayı *demokrasinin* "uykuya yatması"ndan ya da "sönümlenmesi"nden söz ettiği gelmiyor. Bu ilk bakışta çok tuhaf görünebilir. Ama yalnızca demokrasinin de bir devlet olduğunu ve devlet ortadan yok olduğunda onunla birlikte yok olacağını hiç düşünmemiş olanlara "anlaşılmaz" gelecektir. Burjuva devletini yalnızca devrim "ilga" edebilir. Genel olarak devlet, yani en mükemmel demokrasi, ancak "sönümlenebilir".

Dördüncüsü, Engels, "devletin sönümleneceği"ne dair önermesini formüle ettikten sonra, bu önermenin hem oportünistlere hem de anarşistlere karşı bir tavır oluşturduğunu spesifik olarak belirtir. Bunu yaparak Engels, "devletin sönümleneceği" önermesinden türetilmiş olan ve oportünistlere karşı yöneltilen bu sonucu ön plana çıkarmış olur.

İddia edilebilir ki, devletin "sönümlenmesi"ni okumuş ya da duymuş olan 10 bin insandan 9990'ı Engels'in bu önermesinden çıkardığı sonucun *yalnızca* anarşistlere karşı tavır *almadığının* ya farkında değildir ya da bunu unutmuştur. Geri kalan on kişiden dokuzu da muhtemelen "özgür halk devleti"nin ne demek olduğunu ya da bu slogana karşı bir saldırının neden oportünistlere bir saldırı anlamına geldiğini bilmiyordur. İşte tarih böyle yazılıyor! İşte bir büyük devrimci öğreti böyle çaktırmadan tahrif ediliyor, hâkim sığkafalılığa böyle uyarlanıyor. Anarşistlere karşı yöneltilen sonuç binlerce kez tekrarlanmış, vülgarize edilmiş, insanların kafasına en sığ biçimlerde kakılmış, bir önyargı gibi güçlü hale gelmiştir; buna karşılık oportünistlere karşı yöneltilen sonuç karartılmış ve "unutuluvermiştir"!

"Özgür halk devleti" 70'li yıllarda Alman Sosyal Demokratları arasında yaygın olan bir program talebi ve slogandı. Bu

slogan, demokrasi kavramını cafcaflı bir sığkafalı tarzıyla betimlemenin dışında politik içerikten tümüyle yoksundur. Demokratik bir cumhuriyeti yasal bakımdan kabul edilebilir bir tarzda ima ettiği ölçüde, Engels bu sloganın "bir süre boyunca" ajitasyona yönelik olarak kullanımını "haklı görmeye" hazırdı. Ama burjuva demokrasisini şirin göstermenin ötesinde bir anlamı olduğu ve sosyalistlerin genel olarak devlete yönelttiği eleştiriyi kavrayamamak anlamına geldiği için oportünist bir slogandı. Kapitalizm altında proletarya açısından en iyi devlet biçimi olarak demokratik cumhuriyete taraftarız. Ama en demokratik burjuva cumhuriyetinde dahi halkın kaderinin ücretli kölelik olduğunu unutmaya hakkımız yok. Üstelik, her devlet ezilen sınıfın baskı altına alınması için "özel bir güç"tür. Dolayısıyla, *her* devlet "özgür" *olmayan* ve "halk devleti" *olmayan* devlettir. Marx ve Engels, 70'li yıllarda bunu parti yoldaşlarına tekrar ve tekrar izah etmişlerdir.

Beşincisi, Engels'in tam da devletin sönümlenmesi konusundaki argümanını herkesin hatırladığı çalışması, aynı zamanda şiddete dayalı devrimin önemi konusunda bir argüman içerir. Engels'in şiddete dayalı devrimin rolü konusundaki tarihsel analizi, tam bir methiyeye dönüşür. Bunu "kimse hatırlamıyor". Modern sosyalist partilerde bu fikrin anlamı konusunda konuşmak, hatta düşünmek âdetten değildir. Halk içinde günlük propaganda ve ajitasyonlarında ise en ufak bir yer bile tutmaz. Oysa bu fikir, devletin "sönümlenmesi" ile uyumlu bir bütünün ayrılmaz bir parçasıdır.

İşte Engels'in argümanı:

> (...) Ne var ki, zor tarihte [şeytani bir güç olmanın dışında] bir başka rol daha oynar, devrimci bir rol; Marx'ın deyişiyle, yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesidir, toplumsal hareketin ölmüş, fosilleşmiş politik biçimleri zorlamasının ve parçalamasının aracıdır –bütün bunlar konusunda Bay Dühring tek kelime dahi söylemiyor. Ancak iç çekmelerle ve feryat figan içinde, sö-

mürüye dayanan bir ekonominin devrilmesi için zorun belki gerekli olabileceği olasılığını teslim eder –maalesef, der, çünkü zorun her kullanımı, zoru kullanan kişinin ahlâkını bozar. Ve bunu da Almanya'da söyler: Şiddetli bir çarpışmanın (sonuç olarak halka zorla dayatılabilir de bu) hiç olmazsa, Otuz Yıl Savaşı'ndaki küçük düşmenin sonucunda ulusun zihniyetine nüfuz etmiş olan köleliği silip süpürme avantajını getireceği ülkede. İşte bu kişinin –donuk, yavan, yetersiz– düşünce tarzı, tarihin gördüğü en devrimci partiye kendini dayatma iddiasındadır.

Engels'in 1878 ile 1894 arasında, yani ölüm gününe kadar, ısrarla Alman Sosyal Demokratlarının dikkatini çektiği şiddete dayalı devrime yöneltilmiş bu methiye nasıl olur da devletin "sönümlenmesi" teorisi ile bağdaştırılarak tek bir teori oluşturulabilir?

Çoğu zaman bu ikisi eklektizm yoluyla, argümanlardan önce birinden, sonra ötekinden rastgele (ya da iktidar güçlerine yaranacak tarzda) yapılan ilkesiz veya sofistçe seçmelerden hareketle birleştirilir; 100 örnekten 99'unda, belki de daha fazla örnekte, ön plana çıkarılan "sönümlenme" fikri olur. Diyalektiğin yerine eklektizm geçirilir: Bu, bugünün Marksizmle ilgili resmi Sosyal Demokrat literatüründe rastlanan en yaygın uygulamadır. Bu tür ikame elbette yeni olmaktan uzaktır; bu klasik Yunan felsefesinin tarihinde bile gözlenir. Marksizmi oportünist tarzda tahrif etmede diyelaktiğin yerine eklektizmi koymak insanları aldatmanın en kolay yoludur. Bir tatmin yanılsaması yaratır bu; sürecin bütün yönlerini, bütün gelişme eğilimlerini, birbiriyle çatışan bütün etkileri vb. ele aldığı izlenimini yaratır; oysa aslında toplumsal gelişme sürecinin bütünsel ve devrimci bir kavrayışını sunmaktan uzaktır.

Yukarıda söyledik ve daha sonra daha da ayrıntılı olarak göstereceğiz: Marx ve Engels'in şiddete dayalı bir devrimin kaçınılmazlığı teorisi burjuva devletiyle ilgilidir. Burjuva devletinin bir proleter devleti (proletarya diktatörlüğü) tara-

fından aşılmasının "sönümlenme" süreci aracılığıyla gerçekleşmesi olanaklı değildir; bu, genel bir kural olarak, yalnızca şiddete dayalı bir devrim yoluyla olabilir. Engels'in şiddete dayalı devrime düzdüğü methiye, Marx'ın tekrar tekrar söyledikleriyle tam olarak uyuşur (bakınız *Felsefenin Sefaleti*'nin ve *Komünist Manifesto*'nun sonunda, şiddete dayalı bir devrimin kaçınılmazlığının gururla ve açık biçimde ilan edildiği sonuç pasajları; bakınız Marx'ın hemen hemen otuz yıl sonra 1875 Gotha Programını eleştirirken o programın oportünist karakterini acımasızca yerden yere vuruşu) ve hiçbir biçimde yalnızca "anlık bir dürtü", ateşli bir nutuk ya da bir polemik saldırı değildir. Kitleleri sistematik olarak şiddete dayalı devrim konusundaki *bu*, tam tamına bu görüşle doldurmanın gerekliliği, Marx ve Engels'in teorisinin *tamamının* temelinde yatan şeydir. Günümüzde baskın konumda olan sosyal şoven ve Kautsky'ci eğilimlerin bu teoriye ihaneti kendini, her iki eğilimin de bu tür propaganda ve ajitasyona sırt çevirmesiyle çarpıcı biçimde ortaya koyar.

Burjuva devletinin proleter devletince ortadan kaldırılması şiddete dayalı bir devrim olmaksızın olanaksızdır. Proleter devletinin, yani genel olarak devletin ilgası ise, "sönümlenme" süreci dışında olanaksızdır.

Marx ve Engels bu görüşleri her bir tikel devrimci durumu incelediklerinde, her bir tikel devrimin derslerinin analizini yaptıklarında ayrıntılı ve somut tarzda derinleştirmişlerdir. Şimdi teorilerinin hiç kuşkusuz en önemli kısmını oluşturan bu noktaya geçeceğiz.

1917
HALKA ÇAĞRI: İKTİDARI KENDİ ELİNİZE ALIN

COLLECTED WORKS, CİLT 26, S. 296-98.

Yoldaşlar – işçiler, askerler, köylüler, bütün emekçiler!

İşçilerin ve köylülerin devrimi, Kerenskiy tarafından aldatılmış olan az sayıdaki Kazağın son kalıntılarının da dağıtılması veya tutuklanması ile Petrograd'da kesin bir zafere ulaşmıştır. Devrim Moskova'da da muzaffer olmuştur. Petrograd'dan gönderilen birlikleri taşıyan belirli sayıda tren Moskova'ya ulaşmadan bile önce, harp okulu öğrencileri ve Moskova'daki başka Kornilovcular barış koşullarını kabul ettiler –harbiyelilerin silahsızlandırılması ve Selamet Komitesi'nin dağıtılması.

Her gün, her saat başı, cepheden ve köylerden siperlerdeki askerlerin ve ilçelerdeki köylülerin yeni hükümete ve barışa ve toprakların derhal köylülere devrine ilişkin kararnamelerine desteğini ilan eden haberler geliyor. İşçilerin ve köylülerin devrimi güvence altında, çünkü halkın çoğunluğu şimdiden devrimin yanında yerini almış durumda.

Toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin, ayrıca büro çalışanlarının ve kamu görevlilerinin burjuvaziye sıkı bağlarla bağlı *üst gruplarının*, tek kelimeyle bütün zenginlerin ve onları destekleyenlerin devrime karşı düşmanca bir tepki vermesi, zaferine karşı direnmesi, bankaları kapatmakla tehdit etmesi, farklı kurumların çalışmasını aksatması ya da bütünüyle durdurması ve devrimi açık ya da örtülü her yoldan engel-

lemeye çalışması bütünüyle anlaşılır bir şeydir. Politik bilinç sahibi her işçi, bu tür bir tepkiyle kaçınılmaz olarak karşılaşacağımızı gayet iyi biliyordu. Bolşeviklerin parti basınının tamamı bu konuyu defalarca ele almıştır. İşçi sınıfı bu tür direniş karşısında bir an için bile sinmeyecektir; burjuvazinin destekçilerinin tehditleri ve darbeleri karşısında hiçbir biçimde bocalamayacaktır.

Halkın çoğunluğu bizimledir. Dünyanın her yanındaki emekçi ve ezilen insanlar bizimledir. Bizim davamız adalet davasıdır. Zafer mutlaka bizim olacaktır.

Kapitalistlerin ve üst düzey memurların direnişi ezilecektir. Bankaların ve konsorsiyumların kamulaştırılmasını ilan eden özel devlet yasası dışında tek bir kişi bile mülkiyetinden yoksun bırakılmayacaktır. Bu yasanın taslağı hazırlanmaktadır. Emekçi halktan tek bir kişi bile bir kopek zarara uğramayacaktır; tersine, emekçilere yardım edilecektir. En katı biçimde yürütülecek muhasebe ve kontrol işleri dışında, belirlenmiş vergilerin bütünüyle tahsil edilmesi dışında, hükümetin başka herhangi bir önlem alma niyeti yoktur.

Halkın büyük çoğunluğu, bu adil talepleri destekleyerek Geçici İşçi-Köylü Hükümeti etrafında kenetlenmiştir.

Yoldaşlar, emekçi halk! Unutmayın ki şimdi siz kendiniz devletin dümeninin başındasınız. Siz kendiniz birleşip devletin *bütün işlerini kendi* elinize almazsanız, size kimse yardım etmez. Bundan böyle, *sizin* Sovyetleriniz devlet otoritesinin organlarıdır, tam yetki sahibi yasama organlarıdır.

Sovyetleriniz çevresinde kenetlenin. Onları güçlendirin. İşe kendiniz girişin; en alttan başlayın, kimseyi beklemeyin. En katı türden devrimci kanun ve nizamı kurun, ayyaşlar, holiganlar, karşı devrimci harbiye öğrencileri, Kornilovcular ve benzerlerinin anarşi yaratma çabalarını bastırın.

Üretim ve ürünlerin muhasebesi üzerinde en katı kontrolü sağlayın. Halkın davasına zarar vermeye cüret eden her-

kesi, zararın üretimin sabote edilmesi (hasar verme, geciktirme ve tahribat) yoluyla mı, tahıl ve ürünlerin saklanması veya tahıl sevkiyatını engelleme yoluyla mı, demiryollarının ve posta, telgraf, telefon hizmetlerinin aksatılması yoluyla mı, büyük barış davasına, toprağın köylülere devri davasına, üretim ve ürünlerin dağıtımı üzerinde işçi kontrolünü sağlama davasına her türden direnme yoluyla mı olduğuna bakmaksızın, tutuklayın ve devrimci mahkemelere teslim edin.

Yoldaşlar, işçiler, köylüler, bütün emekçi halk! *Bütün* iktidarı *sizin* Sovyetlerinizin eline alın. Dikkatli olun, toprağınızı, tahılınızı, fabrikanızı, teçhizatınızı, ulaştırmanızı –bundan böyle tamamıyla sizin mülkiyetinizde, kamu mülkiyetinde olacak olan her şeyi, gözünüzün bebeği gibi koruyun. Zamanla, köylülerin çoğunluğunun onayı ve rızasıyla, onların ve işçilerin *pratik* deneyimine uygun tarzda, kararlı biçimde, yalpalamadan sosyalizm zaferine doğru ilerleyeceğiz. Bu zaferin kaderi en uygar ülkelerin ileri işçilerince belirlenecek, halklara kalıcı barış getirecek ve onları her tür zulüm ve sömürüden kurtaracak.

V. Ulyanov (Lenin)

Halk Komiserleri Konseyi Başkanı

5 Kasım 1917, Petrograd

1918: KURUCU MECLİSİN LAĞVEDİLMESİ

COLLECTED WORKS, CİLT 26, S. 437-441.

Yoldaşlar, Sovyet iktidarı ile Kurucu Meclis arasındaki çatışma, toplumu sosyalist temellerde yeniden kurma yolunda tarihte daha önce hiç görülmemiş bir görev ile karşı karşıya olan Rus devriminin bütün seyrinin bir sonucudur. 1905 olaylarından sonra Çarlığın gününün dolduğu ve kuyudan ancak kırsal nüfusun geriliği ve cehaleti sayesinde yukarı tırmandığı konusunda hiçbir kuşku olamazdı. 1917 Devrimi'ne, bir yandan, olayların basıncı altında burjuva emperyalist partinin cumhuriyetçi bir partiye dönüşümü, bir yandan da, 1905'te oluşmuş olan demokratik organların, Sovyetlerin ortaya çıkışı damgasını vurdu. O dönemde bile sosyalistler bu Sovyetlerin örgütlenmesinin büyük bir şey, yeni bir şey, dünya devriminin tarihinde emsali görülmemiş bir şey yaratmakta olduğunun farkına varmışlardı. Yalnızca halkın inisiyatifiyle yaratılmış olan Sovyetler, dünyanın başka herhangi bir ülkesinde benzeri olmayan bir demokrasi biçimidir.

Devrim iki güç yarattı: halkın Çarlığı devirme amacı uğruna oluşturduğu birlik ve işçi sınıfının örgütlenmeleri. Ekim Devrimi'nin düşmanlarının sosyalizmin fikirlerinin gerçekleştirilemez, ütopik olduğunu haykırdıklarını duyduğumda, onlara basit, yalın bir soru soruyorum. Onlara göre, Sovyet-

ler nedir? Dünya devriminin gelişme tarihinde örneği görülmemiş olan bu halk örgütlenmelerine yol açan neydi? Aralarında bir teki bile bu soruya kesin bir cevap verebilmiş değil. Atalet dolayısıyla burjuva sistemini savunurken, dünyada herhangi bir başka devrimde oluştuğu hiç görülmemiş olan bu güçlü örgütlenmelere karşı çıkıyorlar. Toprak sahipleriyle mücadele eden herkes, gücünü Köylü Vekilleri Sovyetleriyle birleştiriyor. Sovyetler, aylak aylak durmak istemeyen herkesi kucaklıyor ve kendilerini yaratıcı çalışmalara vakfediyor. Ağlarını bütün ülkeye yaymış durumdalar. Halkın Sovyetlerinin bu ağı ne kadar yoğun olursa, emekçi halkı sömürmek o kadar güç olacaktır. Çünkü Sovyetlerin varlığı başarılı bir kapitalist sistemle bağdaşamaz. Sovyetlerimize karşı kendi çıkarları için mücadele etmekte olan burjuvazinin içindeki bütün çelişkilerin kaynağı budur.

Kapitalizmden sosyalist bir sisteme geçiş uzun ve zorlu bir mücadeleyi gerektirir. Çarlığı devirdikten sonra Rus devriminin daha ileri gitmesi kaçınılmazdı; burjuva devriminin zaferinde duramazdı; çünkü savaş ve onun tükenmiş halka çektirdiği anlatılması güç ızdırap, toplumsal devrimin patlak vermesi için uygun bir zemin oluşturuyordu. Dolayısıyla, devrimin daha sonraki gelişmesinin ve kitlelerin bunu izleyen isyanının bir partinin, bir bireyin veya, bas bas bağırarak söyledikleri gibi, bir "diktatör"ün iradesinin eseri olduğunu söylemekten daha gülünç bir şey olamaz. Devrim ateşi yalnızca Rusya'nın inanılmaz ızdırabından ve emekçi halkı acımasızca ve amansızca ya cesur, çaresiz ve korkusuz bir adım atma ya da mahvolma, açlıktan ölme seçenekleriyle karşı karşıya bırakan savaşın yarattığı koşullardan doğdu.

Bu devrimci ateş, kendini, işçi devriminin temel direği olan Sovyetlerin yaratılmasında dışa vurdu. Rus halkı dev bir adım attı, Çarlık'tan Sovyetlere bir sıçrama yaptı. Bu bir olgudur, yadsınamaz ve benzeri olmayan bir olgu. Bütün ülkelerin, kapitalizmin ve özel mülkiyetin sınırları içinde kalan burjuva parlamentoları hiçbir yerde hiçbir zaman bir dev-

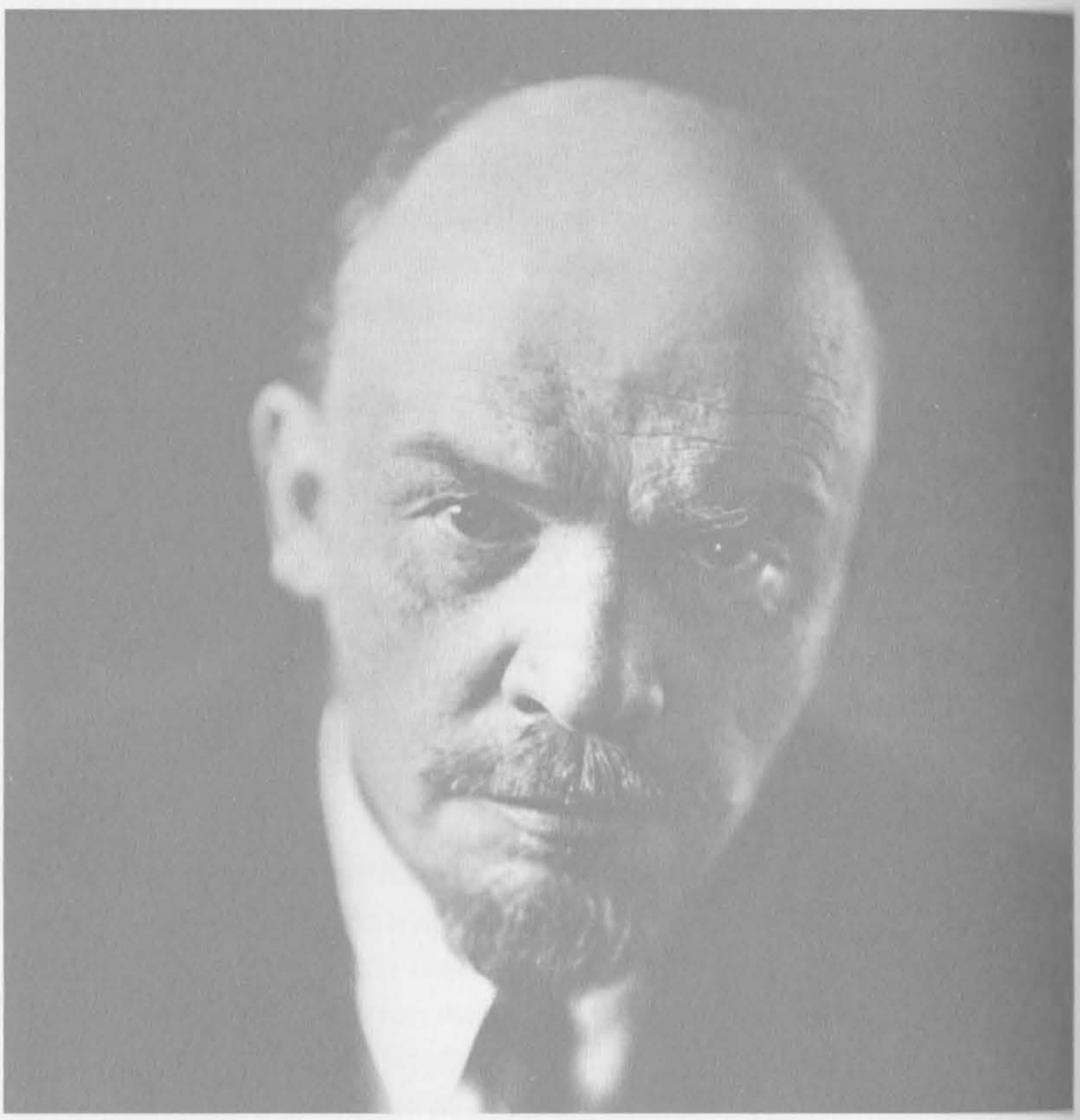
rimci hareketi desteklememişken, devrim ateşini yakmış olan Sovyetler halka mücadele etmesini, her şeyi kendi ellerine almasını ve kendisini örgütlemesini buyuruyor. Sovyetlerin gücünün ortaya çıkardığı bir devrim sürecinde her tür hata ve acemiliğin yapılması kaçınılmazdır. Ama herkes bilir ki devrimci hareketlerde daima ve kaçınılmaz olarak geçici kargaşa, yıkım ve karışıklık görülür. Burjuva toplumu aynı savaşın, aynı hercümerçin içindedir. Bu durumdur ki Kurucu Meclis ile Sovyetler arasındaki çatışmayı doğurmuş ve keskinleştirmiştir. Bizim, Kurucu Meclis'i bir zamanlar savunurken bugün "lağvetmekte" olduğumuza dikkat çekenler, manalı en ufak bir şey söylemiyorlar, bunun yerine cafcaflı ve anlamsız laflar sarf ediyorlar. Bir aşamada, Kurucu Meclis'i Çarlıktan ve o ünlü iktidar organlarıyla Kerenskiy'in cumhuriyetinden daha iyi bir şey olarak görüyorduk; ama Sovyetler yükseldikçe, bütün halkın devrimci organları nitelikleriyle, doğal olarak, dünyanın herhangi bir parlamentosundan karşılaştırılamaz derecede üstün hale geldiler. Bu olguya ta geçtiğimiz Nisan ayında işaret etmiştim. Burjuva ve toprak mülkiyetini paramparça ederek, burjuva sisteminin bütün izlerini ortadan kaldırmakta olan nihai kabarışı kolaylaştırarak Sovyetler bizi halkın kendi hayatını düzenlemesine götüren yola sevk etti. Biz de bu büyük örgütlenme çalışmasını kucakladık ve iyi de yaptık. Elbette, sosyalist devrim halka derhal temiz, berrak, kusursuz bir biçim altında sunulamaz; iç savaş, sabotaj, direniş sosyalist devrime kaçınılmaz olarak eşlik edecektir. Tersini iddia edenler ya yalancıdır ya da ödlek. Halkın, "diktatörler"den ya da partilerden hiçbir talimat olmaksızın, bağımsız olarak, sağlam biçimde uzlaşmacıların hükümetine karşı sokağa çıktığı 20 Nisan olayları, daha o zamandan burjuvazinin zayıf olduğunu ve sağlam bir desteğe sahip olmadığını gösterdi. Kitleler kendi güçlerini sezmişlerdi; onları yatıştırmak için bakanların o ünlü birdirbir oyunu başladı. Amaç halkı kandırmaktı. Ama halk çok kısa süre içinde oyunu fark etti; özellikle de Kerenskiy her iki cebi de emperyalistlerle yağmacı gizli ant-

laşmalarla dolu bir halde orduları bir taarruz için harekete geçirdiğinde. Yavaş yavaş uzlaşmacıların faaliyetleri, aldatılmış ve sabrı tükenmeye başlamış olan halka açık görünmeye başladı. Sonuç Ekim Devrimi idi. İşkenceden, infazlardan ve toptan kurşuna dizmelerden ızdırap çekmiş olan halk deneyimden öğreniyordu; kasapların emekçi halkın isyanından Bolşeviklerin ya da belirli "diktatörler"in sorumlu olduğunu iddia etmesi saçmalığın dik âlâsıdır. Halkın kendi içinde kongrelerde, toplantılarda, konferanslarda vb. ortaya çıkan bölünme onları yalanlıyor. Halk daha Ekim Devrimi'ni tam olarak anlayabilmiş değil. Bu devrim pratik içinde halkın nasıl toprağı, doğal kaynakları ve ulaştırma ve üretim araçlarını kendi eline, işçilerin ve köylülerin devletinin eline alması gerektiğini gösterdi. Bizim şiarımız, Bütün İktidar Sovyetlere idi; bugün de bunun uğruna mücadele ediyoruz. Halk Kurucu Meclis'in toplanmasını istedi, biz de topladık. Ama bu ünlü Kurucu Meclis'in ne olduğunu hemen sezdiler. Şimdi de halkın iradesini yerine getirdik. Bu irade Bütün iktidar Sovyetlere'dir. Sabotajcılara gelince, onları ezeceğiz. Smolniy'den, o hayat ve güç kaynağından, Taurida Sarayı'na gelince, kendimi sanki cesetler ve mumyalar arasında hissettim. Ellerindeki bütün kaynakları sosyalizmle mücadeleye seferber ediyorlardı, şiddete ve sabotaja başvuruyorlardı, insanlığın büyük onuru olan bilgiyi bile emekçi halkı sömürmenin aracına dönüştürmüşlerdi. Ama her ne kadar sosyalist devrime doğru ilerlemeyi engellemeyi bir ölçüde başarmış olsalar da, onu durduramadılar ve asla durduramayacaklar. Aslında burjuva sisteminin yaşlı, yıpranmış temellerini, bir centilmen tavrıyla değil, teklifsiz bir proleter ve köylü tavrıyla parçalamaya başlayan Sovyetler çok çok güçlüdür.

İktidarı Kurucu Meclis'e devretmek, habis burjuvazi ile yeniden uzlaşmak olacaktı. Rus Sovyetleri, emekçi halkın çıkarlarını, yeni bir kılıkla gizlenen haince bir uzlaşma politikasının çıkarlarının çok üstünde tutar. O modası geçmiş politikacıların, iç savaşa son verilmesi konusunda bıktırı-

cı bir tonla sızlanmaya devam eden Çernov ve Tsereteli'nin konuşmaları, eskimişliğin bayat küf kokusunu yayıyor. Ama Kaledin var olmaya devam ettikçe, "Bütün iktidar Kurucu Meclis'e" sloganı "Kahrolsun Sovyet iktidarı" sloganını perdelemeye devam ettikçe, iç savaş kaçınılmazdır. Çünkü dünyada hiçbir şey bizi Sovyet iktidarından vazgeçiremez! Kurucu Meclis, önüne Sovyetler tarafından konan bütün can acıtacak derecede acil sorun ve görevleri ertelemeye gönüllü olduğunu yine açık edince, biz de Kurucu Meclis'e onların bir an için bile ertelenmemesi gerektiğini söyledik. Ve halkın iktidarını tanımayı reddetmiş olan Kurucu Meclis Sovyet iktidarının iradesiyle lağvedilmektedir. Ryabuşinskiy'ler partiyi kaybetmiş bulunuyor; direnme yolunda gösterecekleri çabalar iç savaşı yalnızca keskinleştirecek ve yeniden parlamasını kışkırtacaktır.

Kurucu Meclis lağvedilmiştir. Bedeli ne olursa olsun, zafer devrimci Sovyet cumhuriyetinin olacaktır.

[7]

DÜNYA DEVRİMİ

Rus devrimini iç savaşla dış askeri müdahalenin bir bileşimi izledi; her ikisinin amacı da Sovyet iktidarına son vermekti. İç savaşı başlatanların kimileri son dönemde lağvedilmiş olan Kurucu Meclis'e bağlılıklarını ilan ediyorlardı –bu özellikle Sağ SR'ler ile Menşeviklerin sağ kanadı için geçerliydi– ama kimileri de eski toplumsal düzenin bileşenlerine bağlılıktan hareket ediyorlardı: Bu bazen Çarlığa ve soylu sınıflara, bazen kapitalizme, bazen Rus Ortodoks Kilisesi'nin otoritesine, bazen daha temelde eski Kara Yüzler'de tipik olan bir otoritarizme, ültra milliyetçiliğe ve anti-Semitizme bağlılıktı, çoğu zaman da bunların birer karması idi. Çeşitli Dünya Güçleri, bu karşı devrimci unsurların daha uğursuzlarına, Bolşevik Devrimi'nin temsil ettiği devrimci demokrasiden çok daha sempatiyle yaklaşıyordu.

Bu çaresiz durumda Lenin'in Bolşevikleri (kendilerine Rus Komünist Partisi adını vermişlerdi), özellikle Sol SR'ler Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesine ilişkin politika farkları dolayısıyla Sovyet hükümetinden sert bir tavırla ayrılınca ve Sol SR'ler ve birçok Menşevik Sovyet Hükümeti'nde yalnız kalan Bolşeviklerin itibarına yönelik kampanyalar düzenlemeye başlayınca, olağanüstü hal türü diktatörce önlemler aldı.

Ne var ki, Lenin ve düşünce arkadaşları, Rusya devriminin başarısını güvence altına alacak tek şeyin, devrimin başka ülkelere yayılması olduğu inancını taşıyorlardı. Bütün dünyanın işçilerine durumlarını izah etmek, onları kendi ezilmelerinin ve sınıf mücadelesi deneyimlerinin derslerinden, emperyalist Dünya Savaşı'nın dehşetinden öğrenmek ve kendi devrimlerini hazırlamak için teşvik etmek uğruna epeyce çaba gösterdiler. Bunun ilginç

örneklerinden biri bu bölümdeki ilk okuma parçasıdır [Türkçe basıma alınmamıştır]: Lenin'in kaleme aldığı "Amerikan İşçilerine Mektup" (1918).

Birinci Dünya Savaşı'nın tahribatı işçi sınıfı radikalleşmesinin önkoşullarını yaratmış, sosyalist devrimlerin olasılığını yükseltmişti. Eski Sosyalist Enternasyonal'in ihanetleri ve eski sosyalist partilerin yarattığı kafa karışıklığı, şimdi bir Komünist Enternasyonal'in kuruluşunu gerekli kılıyordu (1919). Bu, dünyanın her yerinde işçi sınıfını ve ezilen halkların giderek büyüyen kesimlerini Rus modeline dayanan devrimci ayaklanmalar yolunda eğitme ve hazırlama amacıyla komünist partileri kurulmasına yardımcı olacaktı. Aynen İkinci Enternasyonal'in (Marx'ın önderliğindeki, Uluslararası İşçi Birliği adını taşıyan) Birinci Enternasyonal'in yerini aldığı gibi, şimdi de Üçüncü Enternasyonal'in tarihteki yerini almasının zamanı gelmişti. "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri"nden aktarılan pasajlarda ele alınan fikirlerin arasında bunlar da vardır.

Bu bölümdeki son iki okuma parçası, Komünist Enternasyonal içinde ortaya çıkan tartışmalarla ilgilidir. Kimi sözümona Komünistler son derecede demokratik Ekim/Kasım devrimi ile iç savaşın diktatoryal önlemlerini birbirine karıştırıyor, Bolşeviklerin halkın çoğunluğunu sovyet iktidarının devrimci tarzda kurulması fikrine kazanma kapasitesine sahip bir güç haline gelmek için yıllar boyu verdiği mücadeleyi görmezlikten geliyorlardı. Komünist davanın çeşitli ülkelerdeki yeni taraftarları, Bolşeviklerin onyıllar boyu benimsemiş olduğu son derecede demokratik birtakım yönelişlerin partinin başarısında hayati bir rol oynadığını anlayamıyor, Bolşevik devrimini devrime giden bir kestirme yol olarak görüyorlardı. Rusya'da 1905 yükselişinin ertesinde ortaya çıkan "ültra-sol" Bolşevikleri hatırlatan bir tarzda (Lenin bunlarla 1909'da yolunu ayırmıştı), bu yeni "sol" Komünistler, sendikal mücadeleleri, birleşik cepheleri, reform mücadelelerini, emekçi halk kitleleri ve onların müttefikleri arasında sabırlı eğitim çalışmalarını, burjuva demokratik cumhuriyetlerde seçin kampanyalarını vb. reddetmeye eğilimliydiler. Bunların yerine, Komünistlerin önderliğindeki bir devrimci azınlığın, azimli ve kararlı bir hareket hattıyla yalnızca iktidara el koyarak yeni bir düzeni dayatabileceğini varsayıyorlardı.

Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı (1920) ve "Komünist Enternasyonal'in Taktiği Üzerine Konuşma" (1921) çalışmalarından alınan pasajlarda, Lenin'in hatalar yapan yoldaşları olarak gördüğü insanlara karşı sert biçimde polemik yaptığını görüyoruz. Buradan ortaya çıkan, reform mücadelesinin devrimci stratejinin asli bir bileşeni olduğuna ve işçilere ve köylülere iktidarı kazandırabilecek gerçekten demokratik perspektiflerin sosyalizm mücadelesinden ayrılamayacağına dair, kökleri 1890'lı yıllara kadar geri götürülebilecek derin inancıdır.

1919: ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL VE TARİHTEKİ YERİ

COLLECTED WORKS, CİLT 29, S. 306-308, 310-312.

(...) Birinci Enternasyonal (1864-1872) işçilerin sermayeye karşı devrimci bir taarruzunun hazırlanmasına yönelik bir uluslararası işçi örgütlenmesinin temellerini attı. İkinci Enternasyonal (1889-1914) proleter hareketinin, genişlemesine büyüyen uluslararası bir örgütlenmesiydi; bunun bedeli, devrimci düzeyde bir düşüş, oportünizmin geçici bir güçlenmesi ve sonuçta bu Enternasyonal'in yüz kızartıcı bir tarzda çöküşü oldu.

Üçüncü Enternasyonal aslında 1918'de, oportünizme ve sosyal şovenizme karşı uzun yıllar boyunca, özel olarak da savaş sırasında verilen mücadele, bir dizi ülkede Komünist Partilerinin kuruluşuyla sonuçlanınca ortaya çıktı. Resmen kuruluşu 1919 Martında Moskova'da toplanan Birinci Kongresinde oldu. Bu Enternasyonal'in en özel yönü, Marksizmin ilkelerini yerine getirme, uygulama ve sosyalizmin ve işçi sınıfı hareketinin zamanın sınavından geçmiş ideallerini gerçekleştirme misyonudur; Üçüncü Enternasyonal'in bu en özgül yönü, bu yeni, üçüncü "Uluslararası İşçi Birliği"nin *şimdiden*, bir ölçüde, bir *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler birliğine evrilmeye başlaması* ile kendini derhal ortaya koymuştur.

Birinci Enternasyonal sosyalizm uğruna proleter uluslararası mücadelenin temellerini attı.

İkinci Enternasyonal, bir dizi ülkede, hareketin geniş, kitlesel tarzda yayılmasına toprağın hazırlandığı bir dönemi ifade etti.

Üçüncü Enternasyonal İkinci Enternasyonal'in çalışmasının meyvelerini toplamış, oportünist, sosyal şoven, burjuva ve küçük burjuva cürufunu tasfiye etmiş ve proletarya diktatörlüğünü *uygulamaya başlamıştır*.

Dünyanın en devrimci hareketine, proletaryanın sermayenin boyunduruğunu kırma hareketine önderlik etmekte olan partilerin uluslararası ittifakı, artık daha önce görülmemiş derecede sağlam bir temele dayanmaktadır; bu temel proletarya diktatörlüğünü uygulamakta olan ve uluslararası ölçekte kapitalizme karşı zaferin cisimleşmesi olan birkaç *Sovyet cumhuriyeti* biçimini almıştır.

Üçüncü, Komünist Enternasyonal'in çığır açıcı anlamı, Marx'ın en önemli sloganı olan, sosyalizmin ve işçi sınıfı hareketinin yüzyıllar boyunca gelişmesini özetleyen, proletarya diktatörlüğü kavramında ifadesini bulan sloganı gerçekleştirmeye başlamış olmasında yatmaktadır.

Bu öngörü ve bu teori –bir dâhinin öngörüsü ve teorisi– gerçekleşiyor. (...)

Dünya tarihinde yeni bir çağ açılmıştır.

İnsanlık, köleliğin son biçimini, kapitalist ya da ücretli köleliği fırlatıp atıyor.

Kendini kölelikten kurtarmakla, insanlık ilk kez gerçek özgürlüğe doğru ilerliyor.

Nasıl oldu da Avrupa'nın en geri ülkelerinden biri proletarya diktatörlüğünü kuran, bir Sovyet cumhuriyetini örgütleyen ilk ülke oldu? Batı'daki insanların Sovyetlerin rolünü anlamakta özel bir güçlük çekmesinin ya da bunu anlamakta gecikmesinin (sosyalist liderlerin çoğunluğunu yüküyle ezen oportünist alışkanlıklar ve sığkafalı önyargıların felç edici ağırlığının dışında) nedenlerinden birinin, Rusya'nın geriliği ile burjuva demokrasisinin üzerinden "sıçrayarak" en yüksek demokrasi biçimine, Sovyet ya da proleter demokrasisine geçmesi arasındaki bu çelişki olduğunu söylersek hiç yanılmış olmayız.

Dünyanın her yerinde işçiler Sovyetlerin proleter mücadelesinde bir araç ve proleter devletinin bir biçimi olarak önemini içgüdüsel biçimde kavramışlardır. Ama oportünizmin yozlaştırdığı "liderler", genel olarak demokrasi adını taktıkları burjuva demokrasisine tapınmaya devam ediyorlar.

Proletarya diktatörlüğünün kurulmasının esas olarak Rusya'nın geriliği ile burjuva demokrasisinin üzerinden "sıçraması" arasındaki çelişkiyi ön plana çıkarmış olmasına şaşırmak gerekir mi? Asıl, tarih bize yeni bir demokrasi biçiminin kuruluşunu bir dizi çelişki *yaşanmaksızın* bağışlamış olsaydı şaşırtıcı olurdu. (...)

Devrimci proleter Enternasyonal'de önderlik bir süre için (söylemeye bile gerek yok ki kısa bir süre için) Ruslara geçmiş bulunuyor –aynen 19. yüzyılın değişik dönemlerinde önce Britanyalıların, sonra Fransızların, sonra da Almanların elinde olduğu gibi.

Başka vesilelerle de belirtmiştim: Rusların büyük proleter devrimini *başlatması* ileri ülkelerden daha kolay oldu, ama *devam ettirmeleri* ve sosyalist bir toplumun tamamlanmış örgütlenmesi anlamında nihai zaferine taşımaları daha güç olacak.

Bizim için başlaması daha kolaydı, çünkü, birincisi, Çarlığın 20. yüzyıl Avrupa'sı için olağandışı politik geriliği, kitlelerin devrimci taarruzuna olağandışı bir güç kazandırıyordu. İkincisi, Rusya'nın geriliği kendine özgü bir tarzda burjuvaziye karşı proleter devrimini, toprak sahiplerine karşı köylü devrimiyle iç içe geçiriyordu. Ekim 1917'de hareket noktamız buydu; eğer bu olmasaydı, zaferi o kadar kolay kazanamazdık. Ta 1856'da, Marx Prusya'yla ilgili olarak proleter devrimi ile köylü savaşının özgül bir bileşimi olasılığından söz etmişti. 1905'in başından itibaren Bolşevikler proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü fikrini ileri sürdüler. Üçüncüsü, 1905 devrimi işçi ve köylü kitlelerinin politik eğitimine muazzam bir katkıda bulundu, çün-

kü öncülerini Batı'da sosyalizmin "son sözü"ne aşina kıldı, aynı zamanda kitleleri devrimci eyleme yöneltti. 1905'te yaşadığımız türden bir "genel prova" olmasaydı, 1917 devrimleri –hem burjuva Şubat devrimi hem de proleter Ekim devrimi– olanaksız olurdu. Dördüncüsü, Rusya'nın coğrafi koşulları ülkenin, ileri kapitalist ülkelerin üstün askeri gücüne karşı, başka ülkelerin dayanabileceğinden daha uzun süre dayanmasına izin verdi. Beşincisi, proletaryanın köylülüğe karşı belirlediği özgül tutum burjuva devriminden sosyalist devrime geçişi kolaylaştırdı, kentin proleterlerinin kırdaki emekçi halkın yarı-proleter, daha yoksul kesimlerini etkilemesini daha kolay hale getirdi. Altıncısı, grev eylemlerinde yaşanan uzun eğitim ve Avrupa'nın kitlesel işçi sınıfı hareketinin deneyimi (derin ve hızla yoğunlaşan bir devrimci durumda) Sovyetler gibi benzersiz bir proleter devrimci örgütlenme biçiminin ortaya çıkmasını kolaylaştırdı.

Bu liste elbette eksiktir; ama şimdilik yeterli olacaktır.

Sovyet ya da proleter demokrasisi Rusya'da doğdu. Paris Komünü'nün ardından ikinci bir çığır açıcı adım atılmış oldu. İşçi-köylü Sovyet Cumhuriyeti dünyada ilk istikrarlı sosyalist cumhuriyet olduğunu kanıtlamış durumda. *Yeni bir devlet tipi* olarak ortadan kalkamaz. Artık yalnız değildir.

Sosyalizmin inşası görevinin sürdürülmesi ve tamamlanması için daha çok, hem de çok şey gerekiyor. Proletaryanın daha büyük ağırlık ve etkiye sahip olduğu gelişmiş ülkelerde Sovyet cumhuriyetleri, bir kez proletarya diktatörlüğü yoluna girdiklerinde Rusya'yı geçme konusunda her tür olanağa sahipler.

Müflis İkinci Enternasyonal şimdi ölüm döşeğinde, canlı canlı çürüyor. Aslında dünya burjuvazisine uşaklık yapıyor. Gerçek anlamda sarı bir Enternasyonal haline geldi. Kautsky gibi önde gelen ideolojik liderleri burjuva demokrasisine övgüler yağdırıyor ve buna genel olarak "demokrasi" ya da (daha da budalaca ve daha da kaba biçimde) "saf demokrasi" adını takıyorlar.

Burjuva demokrasisi, aynen günün görevi işçi sınıfı kitlelerini burjuva demokrasisinin çerçevesi içinde eğitmek olduğunda tarihsel olarak gerekli ve yararlı bir iş yapmış olan İkinci Enternasyonal gibi, gününü doldurmuştur.

Hiçbir burjuva demokrasisi, ne kadar demokratik olursa olsun, işçi sınıfının sermaye tarafından bastırılmasının bir aracı, burjuvazinin diktatörlüğünün bir aracı, sermayenin politik hâkimiyetinin bir aracı olma dışında herhangi bir anlam taşımadı ve taşıyamazdı. Demokratik burjuva cumhuriyeti çoğunluk yönetimini vaat ve ilan ediyordu, ama toprakta ve öteki üretim araçlarında özel mülkiyet devam ettiği sürece bunu hiçbir zaman uygulamaya koyamazdı.

Burjuva demokratik cumhuriyette "özgürlük" gerçekte *zenginler için* özgürlüktü. Proleterler ve emekçi köylüler bunu sermayeyi devirmek, burjuva demokrasisini yenilgiye uğratmak için güçlerini hazırlamak amacıyla kullanabilirlerdi ve kullanmalıydılar, ama *gerçekte* emekçi kitleler, bir genel kural olarak, kapitalizm koşullarında demokrasiden yararlanamıyorlardı.

Sovyet ya da proleter demokrasisi, dünyada ilk kez kitleler için, işçi sınıfı için, fabrika işçisi ve küçük köylüler için demokrasi yaratmıştır.

Dünya bugüne kadar Sovyet yönetiminde olduğu gibi, halkın *çoğunluğunun* siyasi iktidarı ele geçirdiğine, *gerçekten* ele geçirdiğine hiç tanık olmamıştır.

1920:
"SOL" KOMÜNİZM:
BİR ÇOCUKLUK HASTALIĞI

COLLECTED WORKS, CİLT 31,
S. 23, 24-31, 91-93, 95-97

II. BOLŞEVİKLERİN BAŞARISININ ASLI BİR KOŞULU

Günümüzde sanırım herkes anlamıştır ki, Bolşevikler, Partimizde en sıkı ve gerçekten çelik bir disiplin olmasaydı veya işçi sınıfının bütün kitlesinden, yani sınıfın içindeki, geri katmanlara önderlik kapasitesine sahip ya da onları kendi yanlarında ileri taşıyabilecek bütün düşünen, namuslu, adanmış ve etkili unsurlarından tam ve kayıtsız şartsız bir destek alıyor olmasalardı, iktidarı, bırakalım iki buçuk yılı, iki buçuk ay bile ellerinde tutamazlardı. (...)

Sovyetlere ve Bolşeviklere gönderilen selamlama mesajlarının yanı sıra, Bolşeviklerin devrimci proletaryanın ihtiyacı olan disiplini *neden* oluşturabildiklerine dair *derin bir analizin daha sık* yapılması daha iyi olmaz mıydı?

Bolşevizm, bir düşünce akımı ve bir politik parti olarak 1903'ten beri varlığını sürdürmektedir. Yalnızca Bolşevizmin varolduğu dönemin *tamamının* tarihi, neden proletaryanın zaferi için gerekli olan çelik disiplini, en güç koşullarda oluşturabildiğini ve muhafaza edebildiğini doyurucu biçimde izah edebilir.

Burada ortaya çıkan ilk soru şudur: Proletaryanın devrimci partisinin disiplini nasıl muhafaza edilir? Nasıl sınanır? Nasıl güçlendirilir? Önce, proleter öncüsünün sınıf bilinciyle

ve devrime adanmışlığıyla, sebatıyla, fedakârlığıyla, kahramanlığıyla. İkincisi, emekçi halkın en geniş kitleleriyle, esas olarak proletarya ile, *ama aynı zamanda emekçi halkın proleter olmayan* katmanlarıyla da, bağlantı kurma, en yakın teması koruma ve, deyim yerindeyse, bir ölçüde kaynaşma kapasitesi göstermesiyle. Üçüncüsü, bu öncünün uyguladığı politik önderliğin doğruluğu, politik strateji ve taktiklerinin doğruluğu ile –iş ki kitleler *kendi deneyimleri yoluyla* bunların doğru olduğunu görmüş olsunlar. Bu koşullar olmaksızın, ileri sınıfın gerçekten devrimci partisi olma kapasitesi olan, misyonu burjuvaziyi devirmek ve toplumun bütününü dönüştürmek olan bir partide disiplin sağlanamaz. Bu koşullar olmaksızın, disiplini kurma yolundaki bütün çabalar fos çıkar ve lafazanlıkla, soytarılıkla sonuçlanır. Öte yandan, bu koşullar birdenbire ortaya çıkamaz. Ancak uzun bir süre boyunca gösterilecek çabalarla, zorluklar içinde edinilmiş deneyimlerle yaratılır. Doğru bir devrimci teori bu koşulların yaratılmasını kolaylaştırır; doğru devrimci teori ise bir dogma değildir ve nihai biçimine gerçekten kitlesel ve gerçekten devrimci bir hareketin pratik faaliyetiyle yakın ilişki içinde bürünür.

1917-20 döneminde Bolşevizmin, tarihte görülmemiş derecede zor koşullar altında, en sıkı merkeziyetçiliği ve çelik disiplini kurabilmiş ve başarılı biçimde idame ettirebilmiş olması, sadece Rusya'nın bir dizi tarihsel özgüllüğünden kaynaklanıyor.

Bir yandan, Bolşevizm 1903'te çok sağlam bir Marksist teori temeli üzerinde yükselmiştir. Bu devrimci teorinin doğruluğu, tek başına doğruluğu, yalnızca on dokuzuncu yüzyıl boyunca dünya deneyimiyle değil, özellikle Rusya'da devrimci düşüncenin arayış ve yalpalamalardan, hata ve düş kırıklıklarından oluşan deneyimi tarafından kanıtlanmıştır. Yarım yüzyıla yakın bir süre boyunca (geçen yüzyılın yaklaşık 40'lı yıllarından 90'lı yıllarına kadar) Rusya'nın ilerici düşüncesi, son derecede zalim ve gerici bir Çarlık tarafından ezilen

bu düşünce, şevkle doğru bir devrimci teori aradı, Avrupa'da ve Amerika'da bu alanda söylenmiş her "son söz"ü büyük bir gayretle, hiçbir şey sektirmeden izledi. Rusya tek doğru devrimci teori olan Marksizme, yarım yüzyıllık eşi menendi görülmemiş bir cefa ve fedakârlıkla, yarım yüzyıllık eşi menendi görülmemiş bir devrimci kahramanlık, inanılmaz bir enerji, davaya adanmış arama, araştırma, pratik deneme, düş kırıklığı, doğrulama ve Avrupa deneyimiyle karşılaştırma içinden geçerek ulaştı. Çarlığın yol açtığı politik göç sayesinde, devrimci Rusya 19. yüzyılın ikinci yarısında çok zengin uluslararası ilişkiler kurdu, dünya devrimci hareketinin biçimleri ve teorileri konusunda, başka hiçbir ülkenin sahip olmadığı eksiksiz bilgi edindi.

Öte yandan, teorinin bu granit temeli üzerinde yükselen Bolşevizm, deneyim zenginliği bakımından dünyanın hiçbir yerinde eşi görülmemiş 15 yıllık bir pratik tarih (1903-1917) yaşadı. O 15 yıl içinde, hiçbir ülke o devrimci deneyimle, hareketin o hızla birbirini izleyen biçimlerinin çeşitliliğiyle (legal-illegal, barışçıl-fırtınalı, yeraltı-açık, yerel yuvarlarkitle hareketleri, parlamenter-terörist biçimler) yakından uzaktan boy ölçüşebilecek hiçbir şeye tanık olmadı. Başka hiçbir ülkede bu kadar kısa bir dönemde, modern toplumun bütün sınıflarının bu kadar zengin mücadele biçimleri, tonları, yöntemleri yoğunlaşmamıştır. Bu mücadele, ülkenin geriliğinden ve Çarlık boyunduruğunun sertliğinden dolayı, istisnai bir hızla olgunlaşmış, Amerika ve Avrupa'nın politik deneyiminin uygun "son söz"ünü şevkle, başarıyla özümsemiştir.

III. BOLŞEVİZMİN TARİHİNDEKİ ANA AŞAMALAR

Devrime hazırlık yılları (1903-1905). Büyük bir fırtınanın yaklaşmakta olduğu her yerde hissedilebiliyordu. Bütün sınıflar bir kaynaşma ve hazırlık içindeydi. Yurtdışında, politik sürgünlerin yayınladığı basın, devrimin *bütün* temel so-

runlarının teorik veçhelerini tartışıyordu. Üç ana sınıfın, üç ana politik akımın –liberal burjuva, ("sosyal demokrat" ve "sosyal devrimci" etiketlerinin ardına gizlenmiş) küçük burjuva demokrat ve proleter devrimci– temsilcileri yaklaşan açık sınıf mücadelesinin beklentisi içinde program ve taktik meseleleri üzerinde keskin bir mücadele yoluyla hazırlıklarını yapıyorlardı. 1905-1907 ve 1917-1920 arasında kitlelerin üzerine silahlı bir mücadele verdiği *bütün* meseleler, o dönemin basınında rüşeym halinde incelenebilir (ve incelenmelidir). Bu üç eğilimin arasında kalan, elbette, bir dizi ara, geçişsel, kararsız biçimler vardı. Gerçekten bir sınıf karakterine sahip politik ve ideolojik eğilimlerin, yayın organlarının, partilerin, hiziplerin, grupların mücadelelerinde billurlaştığını söylemek daha doğru olur; sınıflar, yaklaşan muharebeler için gerekli politik ve ideolojik silahlarını tav ocağında şekillendiriyorlardı.

Devrim yılları (1905-1907). Bütün sınıflar açığa çıktı. Bütün programatik ve taktik görüşler kitlelerin eyleminin sınavından geçti. Grev mücadelesi, kapsamı ve şiddeti bakımından, dünyanın hiçbir yerinde eşi görülmemiş boyutlardaydı. Ekonomik grev politik greve, o da ayaklanmaya dönüştü. Önderlik eden güç olarak proletarya ile önderlik edilen güç olarak yalpalayan, istikrarsız köylülük arasındaki ilişkiler pratikte sınandı. Mücadelenin kendiliğinden gelişmesi içinde Sovyet türü örgütlenme biçimi oluştu. Sovyetlerin anlam ve önemine dair o dönemde yaşanan tartışmalar, 1917-20 döneminin büyük mücadelelerini öngörüyordu. Parlamenter ve parlamenter olmayan mücadele biçimlerinin, parlamentoyu boykot etme taktiğiyle parlamentoya katılma taktiğinin, legal ve illegal çalışma biçimlerinin birbirini izlemesi ve bunların karşılıklı ilişkileri ve bağıntıları, bütün bunlar olağanüstü bir içerik zenginliği gösteriyordu. Siyaset biliminin temellerinin kitlelere ve liderlere, sınıflara ve partilere öğretilmesi bakımından, bu dönemin her bir ayı, "barışçıl" ve "anayasal" gelişmenin bir yılına bedeldi. 1905'in "ge-

nel prova"sı olmasaydı, 1917'de Ekim Devrimi'nin zaferi olanaksız olurdu.

Gericilik yılları (1907-1910). Zafer Çarlığın oldu. Bütün devrimci partiler ve muhalefet partileri ezildi. Depresyon, demoralizasyon, bölünmeler, uyuşmazlık, davayı terk etme, pornografi, politikanın yerini aldı. Daha da büyük bir kayma, felsefi idealizme doğru oldu; karşı devrimci duygular mistisizm kılığına büründü. Ama aynı zamanda, bu büyük yenilgi, devrimci partilere ve devrimci sınıfa gerçek ve çok yararlı bir ders oluşturdu: Bir tarihsel diyalektik dersi, politik mücadeleyi anlama dersi, bu mücadeleyi vermenin sanat ve bilimi hakkında bir ders. İnsanın dostu kara günde belli olur. Yenilen ordu ders çıkartmayı öğrenir.

Muzaffer Çarlık, Rusya'da burjuva öncesi, ataerkil hayat tarzının kalıntılarını imha sürecini hızlandırmak zorunda kaldı. Ülkenin burjuva doğrultuda gelişmesi süratle gelişmeye başladı. Sınıf ayrımlarının dışında ve üzerinde konumlanma hayalleri de, kapitalizmden uzak durma hayalleri de toz duman oldu. Sınıf mücadelesi kendini bütünüyle yeni ve açıkça farklı biçimlerde ortaya koymaya başladı.

Devrimci partiler eğitimlerini tamamlamak zorundaydılar. Nasıl taarruz edileceğini öğreniyorlardı. Şimdi bu tür bilginin nasıl düzenli biçimde ricat edileceği bilgisiyle tamamlanması gerektiğini fark etmek zorunda kalmışlardı. Taarruzun ve ricatın düzgün yapılmasını öğrenmedikçe, zaferin de olanaksız olduğunu anlamak zorunda kalmışlardı: Devrimci sınıf bunu acı deneyimlerden öğrenmek zorundadır. Yenilgiye uğrayan bütün muhalefet ve devrimci partiler arasında, Bolşevikler en düzenli ricatı gerçekleştirdiler, "ordu"ları en az zayiata uğradı, çekirdeği en iyi korundu, (derinlik ve tedavi edilemezlik bakımından) en önemsiz bölünmeleri, en düşük demoralizasyonu yaşadılar ve en geniş ölçekli, en doğru ve enerjik çalışmayı yeniden başlatmak açısından bu dönemden en iyi durumda çıktılar. Bolşevikler bunu yapabildiyse, bunun nedeni devrimci lafazanları, ricatın gereklili-

ğini, ricat etmeyi bilmek gerektiğini ve en gerici parlamentolarda, en gerici sendikalarda, kooperatiflerde, sigorta derneklerinde ve benzeri kuruluşlarda çalışmayı kesinlikle öğrenmek gerektiğini anlamamakta ısrar edenleri acımasızca teşhir ve ihraç etmiş olmalarıdır.

Canlanma yılları (1910-1914). Başlangıçta gelişme inanılmaz derecede yavaştı. Sonra, 1912 Lena olayları ertesinde, biraz hızlandı. Bolşevikler, görülmemiş güçlükleri aşarak, 1905'ten sonra işçi sınıfı hareketinde burjuva ajanları olarak rollerini bütün burjuvazinin kavradığı ve dolayısıyla Bolşeviklere karşı bin bir yoldan desteklediği Menşevikleri püskürttüler. Ama Bolşevikler, eğer ısrarla izledikleri, illegal çalışmayı "legal olanaklar" ile birleştirme yolundaki doğru taktiği uygulamamış olsalardı, bunu asla başaramazlardı. Aşırı gerici Duma için yapılan seçimlerde Bolşevikler işçi curia'sının tam desteğini aldılar.

Birinci Emperyalist Dünya Savaşı (1914-1917). Aşırı derecede gerici bir "parlamento"da legal parlamentarizm devrimci proletaryanın partisi Bolşeviklere büyük yarar sağlıyordu. Bolşevik vekiller Sibirya'ya sürgün edildi. Sosyal emperyalizmin, sosyal şovenizmin, sosyal yurtseverliğin, tutarsız ve tutarlı enternasyonalizmin, pasifizmin, pasifist yanılsamaların devrimci reddinin bütün çizgileri Rus sürgün basınında tam olarak ifadesini buluyordu. Rus sosyalist hareketinde "hizip" bolluğuna ve bunların kendi aralarında vermekte oldukları keskin mücadeleye kibirli ve küstah bir tavırla burun kıvırmış olan İkinci Enternasyonal'in bilgin ahmakları ve kokanaları, savaş kendilerini *bütün* ileri ülkelerde pek övündükleri "legalite"den yoksun bırakınca, Rus devrimcilerinin İsviçre'de ve bir dizi başka ülkede yaptığının yanına bile yaklaşacak kadar özgür (illegal) bir görüş alışverişini ve doğru görüşlerin özgür (illegal) bir tarzda ifadesini örgütleyemediler. Bundan dolayıdır ki, sosyal yurtsever olduğunu açıkça ilan edenler de, "Kautsky'ciler" de bütün ülkelerde proletaryaya en büyük ihaneti yapanlar oldular. Bolşevizmin

1917-1920 arasında zafere ulaşabilmesinin en önemli nedenlerinden biri, 1914 sonundan itibaren sosyal şovenizmin ve (Fransa'da Longuetizmin, Britanya'da Fabian'ların ve Independent Labour Party liderlerinin görüşlerinin, İtalya'da Turati'nin vb. tekabül ettiği) "Kautsky'ciliğin" alçaklığını ve sefilliğini amansızca teşhir etmesi olmuştur, çünkü kitleler zamanla, kendi deneyimleri temelinde, Bolşeviklerin görüşlerinin doğruluğuna gittikçe daha çok ikna olmuşlardır.

Rusya'da ikinci devrim (1917 Şubatından Ekimine). Çarlığın güçten takatten kesilmesi ve gününü doldurmuş olması, son derece sancılı bir savaşın darbeleri ve güçlüklerinin katkısıyla bir araya gelince, Çarlığa karşı inanılmaz derecede yıkıcı bir güç oluşturdu. Birkaç gün içinde Rusya, dünyanın herhangi bir başka ülkesinden daha özgür (savaş koşullarında) bir demokratik cumhuriyet haline gelmişti. Muhalefetin ve devrimci partilerin liderleri, tam da en "sıkı parlamentarist" cumhuriyetlerde yapıldığı gibi, bir hükümet kurmaya giriştiler; bir insanın parlamentodaki (bu en gerici türden bir parlamento olsa bile) bir muhalefet partisinin lideri olması, devrimde daha sonra bir rol oynamasını kolaylaştırıyordu. (...)

Tarihin iradesi, Sovyetlerin Rusya'da 1905'te ortaya çıkmasına yol açtı; 1917 Şubatından Ekimine kadar Menşevikler Sovyetleri yanlış biçimde kullandılar ve Sovyetlerin rolünü ve anlamını kavrayamadıkları için iflas ettiler. Bugün, Sovyet iktidarı fikri *dünya çapında* belirginleşmiştir, bütün ülkelerin proletaryası içinde olağanüstü bir hızla yayılıyor. Bizim Menşeviklerimize benzer biçimde, İkinci Enternasyonal'in eski kahramanları *her yerde* iflas ediyor, çünkü onlar da Sovyetlerin rolünü ve anlamını değerlendirebilmekten acizler. Deneyim kanıtlamıştır ki, proleter devriminin çok önemli bazı meseleleri konusunda, *bütün* ülkeler Rusya'nın yapmış olduğunu yapmak zorunda kalacaklardır.

Bugün Avrupa ve Amerika'da sık sık rastlanabilecek bazı görüşlere rağmen, Bolşevikler, parlamenter ve (aslında) burju-

va cumhuriyete ve Menşeviklere karşı, sonunda zafere ulaşacak olan mücadelelerine çok tedbirli bir biçimde başlamışlardır ve bunun için yaptıkları hazırlık hiç de basite alınamaz. Sözü edilen dönemin başında, hükümetin devrilmesi için çağrı *yapmadık*, önce Sovyetlerin bileşimini ve ruh durumunu *değiştirmeksizin* hükümeti devirmenin mümkün olmadığını izah ettik. Burjuva parlamentosu olan Kurucu Meclis'i boykot edeceğimizi ilan etmedik, Kurucu Meclisi olan bir burjuva cumhuriyetinin Kurucu Meclisi olmayan bir burjuva cumhuriyetinden daha iyi olacağını, ama bir "işçi ve köylü" cumhuriyetinin, bir Sovyet cumhuriyetinin her tür burjuva demokratik parlamenter cumhuriyetten daha iyi olacağını söyledik –ve Partimizin Nisan (1917) Konferansı'ndan sonra bunu Parti adına resmen söylemeye başladık. Bu tür tepeden tırnağa düşünülmüş, temkinli ve uzun hazırlıklar olmaksızın, Ekim 1917'de zafere ulaşamaz ya da bu zaferi sağlamlaştıramazdık. (...)

X. BİRKAÇ SONUÇ

(...) Şimdi, her ülkenin Komünistlerinin hem oportünizm ve "Sol" doktrinerliğe karşı mücadelenin ana hedeflerini, hem de bu mücadelenin her bir ülkede, o ülkenin ekonomisinin, politikasının, kültürünün ve ulusal bileşiminin (İrlanda vb.), sömürgelerinin, dini bölünmelerinin vesaire vesaire özgül karakterine bağlı olarak büründüğü ve kaçınılmaz olarak bürünmesi gereken *somut özellikleri* tamamen bilinçli biçimde dikkate alması hayati önem taşıyor. Her yerde İkinci Enternasyonal'den memnuniyetsizlik hissediliyor ve bu yayılıyor ve büyüyor. Hem oportünizmi dolayısıyla, hem de devrimci proletaryanın bir dünya Sovyet cumhuriyeti uğruna mücadelesinin uluslararası taktiklerini yönetme kapasitesi olan, gerçekten merkezileşmiş ve gerçekten yöneten bir merkez kurmaktan aciz olduğu için. Çok iyi anlaşılmalıdır ki, böyle bir yönetici merkez asla basmakalıp, mekanik biçimde eşitlenmiş, tıpatıp aynı taktik mücadele kurallа-

rı temelinde gerçekleştirilemez. Halklar ve ülkeler arasında ulusal ve devlet farkları varlığını sürdürdüğü sürece (bunlar, önümüzdeki çok uzun bir süre boyunca, proletarya diktatörlüğü dünya çapında kurulduktan sonra dahi devam edecektir), komünist işçi sınıfı hareketinin uluslararası taktiklerinin birliği, çeşitliliğin elenmesini ya da ulusal farklılıkların bastırılmasını değil (bu günümüzde bir ham hayaldir), komünizmin *temel* ilkelerinin (Sovyet iktidarı ve proletarya diktatörlüğü), bu ilkeleri belirli *özgül yönlerde doğru tarzda tadil edecek*, ulusal ve ulusal-devlet farklılıklarına adapte edecek ve tatbik edecek bir uygulamasıdır. (...)

Proletaryanın öncüsü ideolojik olarak kazanılmış durumdadır. En önemlisi budur. Bu olmaksızın, zafere doğru ilk adım bile atılamaz. Ama buradan zafere epeyce uzun bir mesafe vardır. Zafer yalnızca bir öncü ile kazanılamaz. Sınıfın tamamı, geniş kitleler öncüye karşı ya doğrudan destek yönünde, ya da sempati dolu bir tarafsızlık ve düşmana karşı destekten kaçınma yönünde bir pozisyon benimsemeden önce, belirleyici muharebeye öncüyü tek başına sürmek sadece aptalca değil canice bir tavır olur. Bütün bir sınıfın, emekçi halkın, sermaye tarafından ezilenlerin büyük kitlelerinin böyle bir tavrı benimsemesi için yalnızca propaganda ve ajitasyon yetmez. Bunun için kitlelerin kendi politik deneyimlerini yaşamalarına gerek vardır. Bütün büyük devrimlerin temel yasası budur ve bu yalnızca Rusya'da değil Almanya'da da reddedilemez bir güç ve canlılıkla doğrulanmıştır. Yalnızca Rusya'nın cahil ve çoğu zaman okuma yazması bile olmayan kitlelerinin değil, Almanya'nın okur yazar ve iyi eğitilmiş kitlelerinin de, komünizme kararlı biçimde yüzlerini dönmek için, kendi acı deneyimlerinden burjuvazinin mutlak aczini ve belkemiksizliğini, mutlak çaresizliğini ve köleliğini ve İkinci Enternasyonal'in şövalyelerinin hükümetinin bütün alçaklığını görmesi gerekiyordu; aşırı gericilerin diktatörlüğünün (Rusya'da Kornilov; Almanya'da Kapp ve Şürekâsı) proletarya diktatörlüğünün kaçınılmaz olarak tek alternatif olduğunu anlamaları gerekiyordu. (...)

Bir bütün olarak tarih ve özel olarak da devrimlerin tarihi, daima, en iyi partilerin, en ileri sınıfların en sınıf bilinçli öncülerinin dahi hayal ettiğinden içerik bakımından daha zengindir, daha büyük çeşitlilik ve çok biçimlilik gösterir, daha canlı ve yaratıcıdır. Bunu anlamak kolaydır, çünkü en iyi öncüler bile on binlerin iradesini, coşkusunu ve hayal gücünü ifade ederken, büyük yükseliş anlarında, insanın kapasitelerinin tamamının harekete geçtiği anlarda, devrimler, sınıflar arasındaki en keskin mücadelenin mahmuzlamasıyla, on milyonlarca insanın iradesi, coşkusu ve hayal gücü tarafından gerçekleştirilir. Buradan çok önemli iki pratik sonuç çıkar: Birincisi, devrimci sınıfın görevini yerine getirebilmesi için istisnasız bütün toplumsal faaliyet biçimleri veya boyutları konularında ustalık geliştirebilmesi gerekir (iktidarın fethedilmesinden önce tamamlamamış olduğu şeyleri –bazen büyük bir risk altında, büyük tehlikelere göğüs gererek– iktidarın fethinden sonra tamamlamak için); ikincisi, devrimci sınıf bir biçim yerine bir başkasına en hızlı ve ani bir biçimde geçmeye hazır olmalıdır.

Bir ordu, düşmanın sahip olduğu ya da olması ihtimali olan her tür silahı, her tür savaş aracı ve yöntemini kullanmak üzere eğitim görmüyorsa, bu ordunun pek de akıllı olmayan, hatta canice bir tarzda davranıyor olduğunu insanlar kolaylıkla kabul ederler. Politikada bu, savaş sanatında olduğundan bile daha geçerlidir. Politikada, geleceğin koşullarında hangi mücadele yöntemlerinin geçerli ve lehimize olacağını önceden bilmek daha bile güçtür. Bütün mücadele yöntemlerini uygulamayı öğrenmezsek, öteki sınıfların konumunda bizim kontrolümüz dışında ortaya çıkan değişiklikler uygulamakta özel olarak zayıf olduğumuz bir faaliyet türünü ön plana çıkardığı takdirde, çok ciddi yenilgiler yaşayabiliriz, hatta kesin yenilgiye uğrayabiliriz. Ama bütün mücadele yöntemlerini öğrenirsek, koşullar düşman için en tehlikeli olacak, ona süratle ölümcül darbeler vurmamızı sağlayacak silahları kullanmamıza izin vermese bile zafer kesindir,

çünkü biz gerçekten en önde gelen, en devrimci sınıfın çıkarlarını temsil ediyoruz. Deneyimsiz devrimciler çoğu zaman burjuvazinin legal alanda işçileri (özellikle "barışçıl" ve devrimci olmayan dönemlerde) sık sık aldatmış ve kandırmış olduğu için legal mücadele yöntemlerinin oportünist olduğunu, buna karşılık illegal yöntemlerin devrimci olduğunu düşünürler. Ama bu yanlıştır. Gerçek şudur ki, örneğin 1914-1918 emperyalist savaşı sırasında olduğu gibi, en özgür demokratik ülkelerin burjuvazisinin işçileri en pişkin ve zalim biçimde aldattığı ve savaşın yağmacı karakterine ilişkin hakikati bastırdığı koşullarda illegal mücadele yöntemlerini uygulamaktan aciz olan veya uygulamayı istemeyen ("yapamam" deme, "yapmayacağım" de) partiler ve liderler oportünisttir, işçi sınıfı davasına ihanet etmiştir. Ama illegal mücadele biçimlerini legal mücadelenin *her* biçimi ile birleştiremeyen devrimciler gerçekten de zavallı devrimcilerdir. Devrim zaten başlamışken ve gümbür gümbür çağlıyorken, bütün insanlar ya devrim başlarını döndürdüğü için, ya devrim gözde olduğu için, ya da bazen kariyerist saiklerle devrime katılıyorken, devrimci olmak zor değildir. Devrimin zaferinden sonra, proletarya en gayretli, hatta en acı verecek türden çabayı göstererek kendini bu tür sahte devrimcilerden "kurtarmak" zorundadır. Devrimci olmayan bir durumda, dolaysız, açık, gerçekten kitlesel ve gerçekten devrimci mücadelenin koşulları *henüz mevcut değilken*, devrimci olmak, devrimci olmayan, hatta oldukça sık biçimde açıkça gerici organlarda (propaganda, ajitasyon ve örgütlenme yoluyla), devrimci eylem yöntemlerine ihtiyaç olduğunu o anda kavrama kapasitesinden yoksun kitleler içinde devrimin çıkarlarının sesi olmak, çok daha zor (ve çok daha değerli) bir şeydir. Kitleleri gerçek, belirleyici, nihai devrimci mücadeleye yönlendirecek özgül yolu ya da tikel olaylar bileşimini arayıp bulmak ve tespit etmek: İşte bugün Batı Avrupa'da ve Amerika'da komünizmin temel hedefi budur.

1921: KOMUNIST ENTERNASYONAL'IN TAKTIGI UZERINE KONUSMA

COLLECTED WORKS, CILT 32,
S. 468, 470-71, 473, 474-77

(...) Biz Ruslar bu Solcu laflardan bıkmış usanmış durumdayız. Biz örgüt adamlarıyız. Planlarımızı yaparken, örgütlü biçimde ilerlemeli ve doğru çizgiyi bulma çabasını göstermeliyiz. Elbette, tezlerimizin bir uzlaşma olduğu kimse için bir sır değildir. Hem neden olmasın ki? Şimdiden Üçüncü Kongrelerini toplamış olan, kesin birtakım temel ilkeler belirlemiş olan Komünistler arasında belirli koşullarda uzlaşma gereklidir. (...)

Terracini diyor ki, Rusya'da parti çok küçük olduğu halde zaferi kazandık. Tezlerde Çekoslovakya hakkında söylenenlerden memnuniyetsiz. Burada 27 tane değişiklik önergesi var; bunları eleştirme eğiliminde olsaydım, benim de, bazı hatipler gibi, üç saat konuşmam gerekirdi. (...) Burada, Çekoslovakya'da Komünist Partisi'nin 300.000-400.000 üyesi olduğunu ve çoğunluğu tarafımıza kazanmanın, yenilmez bir güç hazırlamanın, yeni işçi kitlelerini partiye üye yazmanın çok önemli olduğunu işittik. Terracini ise şimdiden saldırmaya hazır. Diyor ki, partide zaten 400.000 işçi varsa, daha fazlası neyimize? Metinden çıkarın! Terracini "kitleler" sözcüğünden korkuyor ve bu kelimeyi yok etmek istiyor. Terracini Yoldaş Rus devrimini pek az anlamış. Rusya'da biz küçük bir partiydik, ama buna ilaveten İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyeti'nin ülke çapında çoğunluğunu kazanmıştık. O

aşamada 10 milyon askeri olan ordunun hemen hemen yarısını yanımıza çekmiştik. Ordunun çoğunluğu gerçekten sizin arkanızda mı? Bana öyle bir ülke gösterin! Eğer Terracini Yoldaş'ın bu görüşleri üç delegasyon tarafından daha paylaşılıyorsa, Enternasyonal'de bir sorun var demektir! O zaman demeliyiz ki: "İşte orada durun! Gerçek bir kavga vermeliyiz! Aksi takdirde Komünist Enternasyonal'i kaybederiz." (...)

Biz Rusya'da zaferi elde ettiysek ve bu o kadar kolay olduysa, bunun nedeni devrimimiz için emperyalist savaş sırasında hazırlanmış olmamızdı. Bu ilk koşuldu. Rusya'da on milyon işçi ve köylü silahlanmıştı ve bizim sloganımız şuydu: bedeli ne olursa olsun, derhal barış! Zaferi kazandık, çünkü köylülerin çok büyük bölümü büyük toprak sahiplerine karşı devrimci bir tarzda tavır almışlardı. (...)

Eğer Rusya'da büyük bir partimiz olmamasına rağmen zafer kazandığımız söylenirse, bu yalnızca bunu söyleyenlerin Rus devrimini anlamamış olduğunu ve devrim için nasıl hazırlanılacağı konusunda kesinlikle en ufak bir fikirleri olmadığını kanıtlar.

Bizim ilk adımımız, kiminle konuştuğumuzu ve kime tam anlamıyla güvenebileceğimizi bilecek şekilde gerçek bir Komünist Partisi yaratmak oldu. (...)

İlk görevimiz gerçek anlamda devrimci bir parti yaratmak ve Menşeviklerden kopmaktır. Ama bu sadece bir hazırlık okuludur. (...)

Bir parti olarak örgütlendikten sonra, ikinci aşama devrim için hazırlanmayı öğrenmektir. Birçok ülkede daha önderliği nasıl üstleneceğimizi bile öğrenmiş değiliz. Rusya'da zaferi yalnızca işçi sınıfının tartışmasız çoğunluğu bizim yanımızda olduğu için (1917'de yapılan seçimlerde işçilerin ezici çoğunluğu Menşeviklere karşı bizimleydi) değil, aynı zamanda, biz iktidarı alır almaz ordunun yarısı ve birkaç hafta içinde köylülerin onda dokuzu yanımıza geldiği için kazan-

dık; zaferi kazandık çünkü kendi programımız yerine Sosyalist Devrimcilerin tarım programını benimsedik ve uygulamaya soktuk. Zaferimiz, Sosyalist Devrimci programı uygulamamızda idi; bunun için bu zafer o kadar kolay oldu. (...)

Çoğunluğun bu kadar hızla yanımıza gelmesine rağmen, zaferimizden sonra karşımıza çıkan güçlükler çok büyük oldu. Yine de kazanmaya devam ettik, çünkü sadece hedeflerimizi değil ilkelerimizi de akılda tuttuk ve Partimizde ilkeler konusunda susup hedefler, "dinamik eğilimler", "pasiflikten aktifliğe geçiş" hakkında konuşanlara hoşgörü göstermedik. (...)

Zaten uzun konuşmuş oldum; bu yüzden "kitleler" kavramı üzerine sadece birkaç kelime söylemek istiyorum. Bu, mücadelenin doğasının değişmesine bağlı olarak değişen bir kavramdır. Mücadelenin başlangıcında, birkaç bin gerçekten devrimci işçinin varlığı kitlelerden söz etmeyi anlamlı kılıyordu. Eğer parti mücadelenin içine yalnızca kendi üyelerini çekmekle kalmıyor, aynı zamanda parti dışından insanları harekete geçirebiliyorsa, kitleleri kazanma yoluna çoktan girmiş demektir. Devrimlerimiz sırasında birkaç bin işçinin kitleleri temsil ettiği durumlar oldu. Hareketimizin ve Menşeviklerle mücadelemizin tarihinde, belirli bir kentte birkaç bin işçinin harekete açıkça bir kitle karakteri kazandırmaya yettiği birçok örnek bulabilirsiniz. Genellikle sığkafalı bir hayat yaşayan, sefil bir şekilde sürünen, politika hakkında hiçbir zaman hiçbir şey duymamış, parti dışından birkaç bin işçi devrimci bir tarzda hareket etmeye başladığında kitle oluşmuş demektir. Eğer hareket yayılır ve yoğunlaşırsa, zamanla gerçek bir devrime dönüşür. Biz bunu 1905 ve 1917'de üç devrimde gördük; siz de aynı şeyleri yaşamak zorunda kalacaksınız. Devrim yeterince hazırlandıktan sonra "kitleler" kavramı değişir: Birkaç bin işçi artık kitle sayılmaz. Bu sözcük başka bir anlam kazanmaya başlar. "Kitleler" kavramı bir değişim geçirerek çoğunluğu ima etmeye başlar; hem de sadece işçilerin değil, bütün sömürülenlerin

çoğunluğu. Devrimci için herhangi bir başka yorum kabul edilemez; sözcüğün başka her anlamı anlaşılmaz olur. Küçük bir partinin bile, örneğin Britanya veya Amerika partisinin bile, politik gelişmenin seyrini tam anlamıyla inceledikten ve parti dışındaki kitlelerin hayatı ve âdetlerini tanıdıktan sonra, elverişli bir anda devrimci bir hareketi ayağa kaldırması mümkün olabilir (Radek Yoldaş iyi bir örnek olarak madenciler grevine işaret etti). Eğer böyle bir parti böyle bir anda sloganlarıyla ortaya çıkar ve milyonlarca işçiyi peşine takarsa bir kitle hareketi doğmuş olacaktır. Devrimin çok küçük bir parti tarafından başlatılarak muzaffer bir sonuca ulaştırılabileceğini bütünüyle yadsımazdım. Ama insanın kitlelerin kazanılmasını sağlayabilecek yöntemler konusunda bilgisi olması gerekir. Bunun için devrim yolunda eksiksiz bir hazırlık son derecede önemlidir. Ama burada ortaya çıkıp "büyük" kitleler talebinden derhal vazgeçmemizi isteyen yoldaşlar var. Bunlara karşı çıkmak gerekir. Eksiksiz bir hazırlık olmaksızın, hiçbir ülkede zafere ulaşamazsınız. Oldukça küçük bir parti kitleleri yönetmeye yeter. Bazı dönemlerde büyük bir örgüte hiçbir gerek yoktur.

Ama kazanmak için kitlelerin sempatisini kazanmış olmamız gerekiyor. Mutlak bir çoğunluk her zaman vazgeçilmez değildir; ama iktidarı kazanmak ve elde tutabilmek için hayati olan, yalnızca işçi sınıfının çoğunluğu değildir (burada "işçi sınıfı" terimini Batı Avrupa'daki anlamında kullanıyorum, yani sanayi proletaryası anlamında); aynı zamanda, emekçi ve sömürülen kırsal halkın çoğunluğudur. Bu konuyu hiç düşündünüz mü? Terracini'nin konuşmasında bu düşüncenin en ufak bir izini bulabiliyor muyuz? Terracini yalnızca "dinamik eğilim"den ve "pasiflikten aktifliğe geçiş"ten söz ediyor. Gıda sorununa tek bir kelime bile ayırıyor mu? Oysa işçiler, her ne kadar Rusya'da bir ölçüde görmüş olduğumuz gibi, epeyce şeye tahammül edebilseler ve aç kalabilseler bile, yiyecek talebini dile getiriyorlar. Dolayısıyla, yalnızca işçi sınıfının çoğunluğunu değil, aynı zamanda emek-

çi ve sömürülen kırsal halkın çoğunluğunu da kazanmalıyız. Bunun için hazırlık yaptınız mı? Hemen hemen hiçbir yerde. (...)

Yoldaşlarımızın gerçek bir devrimci mücadele vermeyi öğrenmesi gerekiyor. Alman işçileri buna şimdiden girişmiş durumda. O ülkede yüz binlerce proleter kahramanca mücadele etmekte. Bu mücadeleye karşı çıkan, derhal ihraç edilmeli. Ama bundan sonra, boş lafazanlıkla uğraşmak yerine, derhal, yapılan hatalar temelinde, mücadelenin nasıl daha iyi örgütleneceğini öğrenmeye başlamalıyız. Hatalarımızı düşmandan gizlememeliyiz. Bundan korkan, devrimci değildir. Tersine işçilere açıkça ilan etmeliyiz: "Evet, hatalar yapmış bulunuyoruz". Bunun anlamı, bu hataların tekrarlanmayacağı ve uygun anı daha iyi seçebileceğimizdir. Ve eğer mücadelenin kendisi sürerken emekçi halkın çoğunluğunun (yalnız işçilerin çoğunluğu değil, bütün sömürülen ve ezilenlerin çoğunluğu) bizim yanımızda olduğu ortaya çıkarsa, o zaman gerçekten zaferi kazanırız.

[8]

SOSYALİZME YÖNELMEK, BÜROKRASİYE DİRENMEK

Devrimci Rusya'nın, kapitalist güçlerin yoğun düşmanlığı ve Birinci Dünya Savaşı ertesinde ortaya çıkan devrimci yükselişleri (çoğu zaman kanla) bastırmaktaki başarıları yüzünden yalıtılması, Lenin ve yoldaşlarına yol gösteren devrimci demokratik vizyonun gerçekleştirilmesinin engellenmesine yol açtı. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım, inanılmaz derecede şiddet içeren Rus iç savaşı, Bolşevik karşıtı devletlerin askeri müdahale ile ekonomik ablukayı birleştiren saldırganlığı, ekonomik çöküntü ve uç bir toplumsal kriz doğuracak, bu da genç Sovyet cumhuriyetinde politikayı daha gaddar hale getirecekti. Bolşeviklerin aşırı özgüveni ve ideolojik perspektiflerindeki kör noktalar, bu tür koşullar altında otoriter yaklaşımların cazibesine karşı direnmelerini güçleştiriyordu. Bu cazibeye teslim olmaları devrimci zorunluluk ve amaca uygunluk adına gerekçelendiriliyordu. Bunların sonucu olan trajediye, bu kitabın son bölümünde, derleyenin yazısında yer yer değinilmiştir.

Lenin'in faal politik hayatının son altı yılında düşüncesi bu trajik otoritarizmin damgasını büyük ölçüde taşıyor olsa da, aynı zamanda, önceki 20 yıl boyunca, hatta daha uzun süredir uğruna mücadele ettiği her şeyle tutarlı biçimde devrimci demokratik hedeflere süregiden bağlılığına ilişkin bulgular da vardır. Bu özellikler bu son bölümdeki okuma parçalarında aşikârdır. Başka yazılarında ve konuşmalarında olduğu gibi, burada da fikirlerini açık

ve dolaysız biçimde ifade etme, fikirleri politik eyleme bağlama, ama aynı zamanda pratik düşünen okuyucularını ve dinleyicilerini daha geniş düşünmeye, daha derin bakmaya, tarihe uzun vadeli perspektiften yaklaşmaya zorlama konusunda yoğun bir çabaya tanık oluruz.

Bu seçmelerde çarpıcı biçimde görülen şey, Sovyet hükümetinin sosyalist bir ekonomi kurmuş olduğu yolunda herhangi bir iddianın olmamasıdır. Başka Marksistlerle birlikte Lenin de, sosyalizmin yüksek bir ekonomik gelişme düzeyi temelinde ve dünya ekonomisinin öteki kesimlerinin de, devrimci Rusya ile uyum içinde, kapitalizmden sosyalizme geçiş yolunda yürüdüğü takdirde mümkün olabileceğine inanıyordu. Yazıları dikkatli biçimde incelendiğinde, başlangıçta, ekonomide kapitalist bir sektörün, (hiç kuşkusuz, her an tetikte bir "işçi kontrolü" altında) bir süre boyunca var olacağı bir "karma ekonomi" türünü düşündüğü, iç savaş ve dış müdahalenin alevlenmesiyle benimsenen "Savaş Komünizmi"nin aşırı devletçi önlemlerine dönüşü ise Lenin'in sosyalizmin gerçekleşmesi olarak görmediği ortaya çıkmaktadır. Bunun yerine, Sovyet ekonomik gerçeğini "devlet kapitalizmi"nin bir çeşitlemesi olarak görüyor, bunun sosyalizme geçiş için gerekli bir önkoşul olacağı sonucuna ulaşıyordu. Aynı zamanda, Komünist Partisi'nin ve Sovyet rejiminin, gittikçe daha geniş işçi ve köylü katmanlarının maddi koşullarının, eğitiminin, bilincinin ve hükümete demokratik katılımının yükseltilmesi yoluyla, sürekli olarak sosyalizme yönelmesinin mümkün ve gerekli olduğuna inanıyordu.

1919'da yaptığı bir konuşmadan ("Sovyet Cumhuriyeti'nde İşçi Kadın Hareketinin Görevleri") alınan pasajlarda, Lenin kadınların kurtuluşunun çeşitli boyutlarını ele alıyor ve bunları Rus Devriminin radikal demokratik amaçlarına ulaşmayı ve ülkenin ekonomisini inşa etmeyi içeren daha geniş bir bağlam içine yerleştiriyor. Aynı yıl, Tüm Rusya Yetişkin Eğitimi Konferansı'nda yaptığı konuşmalardan alınan pasajlarda ise, önce büyük ölçüde okuması yazması olmayan halka okuma yazma öğretmenin önemi üzerinde duruyor, sonra bu tür meseleleri daha geniş bir tarihsel bağlama yerleştiriyor. Bu bağlam içinde şunlar var: Rusya'daki iç savaşın insanlık dışı koşulları üzerine düşünceler ifade ediyor; Rus Devrimi'nin yenilme ihtimalinin çok gerçek olduğunu kabul ediyor, ama bunun devrimin değerini ortadan

kaldırmayacağının altını çiziyor; Rusya'daki devrimci deneyimi Fransız devrimiyle karşılaştırıyor; proleter disiplinini kapitalist disiplin ile karşılaştırıyor; toplum üzerinde işçi sınıfı kontrolünün kurulması için bir araç olarak proletarya diktatörlüğünün üzerinde duruyor, aynı zamanda bunun köylülükle hayati önem taşıyan bir ittifakın kurulmasındaki yerini ele alıyor.

"Sendikalar Üzerine" (1920 sonu) ve "Partinin Krizi" (1921 başı) yazılarından alınan kısa pasajlar, bu dönemde Bolşeviklerin saflarında bir dizi yoğun tartışmanın patlak vermiş olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Bir yandan, (bu dönemde en önemli katkısı Kızıl Ordu'yu örgütlemek ve zafere taşımak olan) Trotskiy Lenin'den daha merkeziyetçi bir doğrultuyu benimseyerek, işçilerin, kendilerine ait bir "işçi devleti" karşısında korunmaya ihtiyaç duymaması gerektiği mantığıyla, "emeğin askerileştirilmesi"ni ve sendikaların devlete tâbi kılınmasını savunuyordu. Öte yandan, Aleksandır Şliyapnikov ve Aleksandra Kolontay'ın önderliğinde keskin bir anti-bürokratik tavır içinde olan bir hizip, devletin gerçekte işçiler tarafından değil bürokrasi tarafından kontrol edilmekte olduğunu ileri sürüyordu. Bu hizip devletin sendikalara tâbi kılınmasını savunuyordu (Lenin bu fikri "sendikalizm" olarak etiketliyor ve tehlikeli ve uygulanamaz bir şey olarak görüyordu). Ne var ki bu pozisyon işçiler içinde etkili oluyor, Parti içinde, aralarında Nikolay Buharin'in "Sol Komünistler"i ve Timotiy V. Sapronov'un "Demokratik Merkeziyetçiler"i de olan başka akımlarda da yankı buluyordu.

Burada Lenin, Trotskiy'e karşıt olarak, Sovyet devletinin 1917'den beri geçirdiği evrimle yalın biçimde bir "işçi devleti" olarak nitelenemeyeceğine, "bürokratik çarpılmalara uğramış bir işçi devleti" olarak nitelenmesi gereken bir noktaya geldiğine, bunun da sendikalara, işçileri korumak bakımından belirli bir özerklik tanınmasını gerçekten gerekli kıldığına işaret ediyor. Bir yandan, Sovyet hükümetinin düşmanlarının eline oynayabilecek "ideolojik uyumsuzluğa" ve "partiyi mahvedecek" bir "sendikalist sapma"ya karşı uyarılarda bulunurken, aynı zamanda bürokrasiye karşı "uzun ve meşakkatli" bir mücadele yürütülmesinin gerekliliğini de vurguluyor.

Bu düşünceler Sovyet hükümetinin politikasında, iç savaşın sona ermesiyle birlikte Lenin'in katkısıyla gerçekleştirilen önemli bir yeni değişikliğin hemen öncesinde ifade edilmişti: "Savaş Komünizmi"nin baskıcı ve askerileşmiş ekonomisinden Yeni Ekonomi Politikası'na (yaygın olarak bilinen Rusça kısaltmasıyla NEP) geçiliyordu. Bireylerin ve piyasanın inisiyatifine açık olmaya çok daha fazla izin veren ve kentsel alanda esnafa, kırlarda köylülüğe yarar sağlayan NEP, eşitsizlikler doğuracak ama aynı zamanda ekonomiyi yeniden canlandıracak, yaşam standartlarını yükseltecekti. Bunun yanı sıra, acımasız "Kızıl Terör"e son verilmesine ve daha büyük bir kültürel çeşitliliğin çiçek açmasına karşılık, hükümete karşı örgütlü politik muhalefet kesin biçimde tasfiye ediliyordu. İç savaş esnasında sert ama inişli çıkışlı kısıtlamalar getirilmişti, ama Menşeviklerden, Sol SR'lerden ve anarşistlerden bazı unsurlar (bunlar 1918 başına kadar önemli güçlerdi) Sovyet politik hayatında bir derecede açık bir varlık sürdürebilmişlerdi. Ama özellikle, 1921 yılında, Petersburg'un hemen dışında eski bir Bolşevik kalesi olan Kronştadt'daki ayaklanma vesilesiyle işçi sınıfı içinde bir mini iç savaş yaşanınca ve ayaklanma şiddetle bastırılınca, Bolşeviklerin dışındaki bütün bu politik akımlar sistematik biçimde yasaklanıyordu. Rus Komünist Partisi'nin 1921'de toplanan Onuncu Kongresi, kendi içindeki hiziplerin de yasaklanması kararını alıyordu. Bu bileşim, yani bir yandan ekonomik durumun çarpıcı biçimde düzelmesi, öte yandan örgütlü politik eleştiri ve muhalefet olanaklarının ortadan kalkması, Lenin'in polemiklerine hedef olmuş olan yozlaştırıcı bürokratik eğilimlere katkıda bulunuyordu.

Son makalesi olan "Az Olsun, Öz Olsun" (1923'te yayınlanmıştır) burada tam metin olarak veriliyor. Lenin bu makalede Sovyet devletinin bürokratik çarpıklıkları konusundaki eleştirel değerlendirmesinde hiç olmadığı kadar ileri gidiyor. Üzerinde odaklandığı konu, kendisinin de katkısıyla 1919'da kurulmuş olan İşçi-Köylü Teftiş Kurumunun bürokratikleşmesi. Bu kurum, devlet aygıtında iktidarın suistimali, etkin olmayan çalışma ve yolsuzluğu teşhir amacıyla düşünülmüştü. Ama Yosif Stalin'in liderliğinde bürokratik, her işe burnunu sokan, yoz bir kuruma dönüşmüştü

ve Lenin'in başlangıçta hedeflediği, bürokrasi üzerinde işçi-köylü kontrolünün bir aracı olma kapasitesinden bütünüyle yoksun hale gelmişti. Bu makalede, tipik bir yaklaşımla, Lenin meseleyi tarihsel, kültürel ve bir bütün olarak politik bağlamına yerleştiriyor ve pratik öneriler yapıyor. Ama söyledikleri, (yeni yaratılmış olan, potansiyel olarak çok büyük güç sağlayabilecek) Rus Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevine daha birkaç ay önce getirilmiş olan Stalin üzerine inanılmaz derecede olumsuz bir değerlendirme olarak da görülüyordu.

Gerçekte, bu makale, artık ağır derecede hasta olan Lenin'in (üç kez felç geçirmişti ve hayatının sonuna yaklaştığını biliyordu) umutsuzca giriştiği son bir kampanyanın bir parçasıydı. Lenin, Krupskaya'nın yardımıyla, Trotskiy ile ittifak içinde (öteki Bolşevik önderler yükselen tehlikenin farkında değil gibi görünüyordu), genel olarak rejimin bürokratik ve otoriter yola girişi olarak gördüğü yanlış yönelişe, özel olarak da Stalin'e karşı harekete geçiyordu. Bürokrasiye karşı yaptığı hamleye ek olarak, Lenin oklarını, dış ticaret üzerindeki devlet tekelini gevşetmeye yönelik olarak yapılan, Stalin tarafından desteklenen bir öneriye çeviriyor, aynı zamanda Stalin ve çevresindekiler tarafından, ezilen Gürcü milliyetine yöneltilen baskıcı politikalara karşı sesini yükseltiyordu. Stalin'i yeni iktidar konumunda gözleme olanağına sahip olduktan sonra, Lenin Stalin hakkında çarpıcı biçimde daha olumsuz düşünmeye başlamıştı. "Stalin gereğinden fazla kaba; bu kusur, kendi aramızda ve Komünistler arasındaki ilişkilerde bir ölçüde hoşgörülebilir bir şey olmakla birlikte, bir Genel Sekreter'in davranışı açısından katlanılamaz bir şeydir." Stalin'in görevden alınmasını, yerine "yoldaşlara karşı daha hoşgörülü, daha vefalı, daha nazik, daha düşünceli, daha az kaprisli vs." birinin getirilmesini öneriyordu.*

Yeni bir felç Lenin'in çabalarının sonu oluyordu; ızdırap içinde geçen birkaç aydan sonra son bir felç hayatına son verecekti. Bu noktadan itibaren Stalin Lenin'e yönelik bir tapınma yaratmada önü çekecekti. Buna direnenler arasında bulunan Lenin'in dul eşi Krupskaya şöyle yazacaktı:

* Lenin, "Kongre'ye Mektup", *Collected Works*, Cilt 36 (Progress Publishers, Moskova), s. 596.

> Yoldaşlar, işçiler, köylüler! Benim sizden çok önemli bir talebim var: Lenin için hissettiğiniz acının, onun kişiliğinin alenen yüceltilmesi biçimine dönüşmesine izin vermeyin. Ona anıtlar inşa etmeyin, saraylara adını vermeyin, anısına şaşaalı kutlamalar düzenlemeyin, vs. Böyle şeyler hayattayken onun için o kadar önemsizdi ki. Çok sıkıcı buluyordu hepsini. Ülkemizde ne kadar yoksulluk ve düzensizlik olduğunu hatırlayın. Vladimir İlyiç'in adını onurlandırmak istiyorsanız, çocuk bakım merkezleri, yuvalar, bakım evleri, okullar (...) vesaire vesaire yaptırın. Ve en önemlisi, bütün bu konularda vasiyetini yerine getirmeye çalışın (...)*

Oysa, Lenin tapınması büyüyerek, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin belirgin bir özelliği haline gelecek olan bürokratik diktatörlüğün otoritesini pekiştirmek için kullanılan bir tür laik dine dönüşecekti.

Lenin'in mirasının gerçekleştirilmesini bulabilmek için başka yerlere bakmak gerek: ölümünden bu yana kendi memleketinde ve dünyanın her köşesinde devam etmekte olan, özgürlük, demokrasi ve sosyal adalet uğruna verilen mücadelelerde.

* Ronald W. Clark, *Lenin, A Political Biography* (Harper and Row, New York, 1988), s. 487.

1919: EMEKÇİ KADIN HAREKETİNİN GÖREVLERİ

COLLECTED WORKS, CİLT 30, S. 40-44.

(...) Emekçi kadın hareketinin Sovyet Cumhuriyeti'ndeki görevleri konusunda, genel olarak sosyalizme geçişle ilişkili görevler ile içinden geçmekte olduğumuz durumda özel aciliyete sahip olan görevler konusunda birkaç kelime söylemek istiyorum. Yoldaşlar, kadınların konumu meselesi Sovyet iktidarınca en baştan itibaren ele alınmıştır. Bana öyle görünüyor ki, her işçi devleti sosyalizme geçiş esnasında iki görevle karşı karşıyadır. Bunların ilki göreli olarak basit ve kolaydır. Bu, kadınları erkekler karşısında eşitsiz bir konumda tutan eski yasalarla ilgilidir.

Batı Avrupa'daki bütün kurtuluş hareketlerine katılanlar uzun zamandan beridir, onyıllardır değil yüzyıllardır, günü geçmiş yasaların iptal edilmesini ve kadın ile erkeğin yasalar karşısında eşit kılınmasını talep etmişlerdir; ama demokratik Avrupa ülkelerinden, ileri cumhuriyetlerden bir teki bile bunu gerçekleştirememiştir, çünkü nerede kapitalizm varsa, nerede toprakta ve fabrikalarda özel mülkiyet varsa, nerede sermayenin iktidarı muhafaza ediliyorsa, erkekler ayrıcalıklarını korumaktadırlar. Bunu yalnızca Rusya'da gerçekleştirmek mümkün oldu, çünkü burada 25 Ekim 1917'den beri işçilerin iktidarı kurulmuş bulunuyor. Sovyet iktidarı en başından itibaren emekçi halkın, bütün sömürü biçimlerine karşı düşman iktidarı olarak yola çıkmıştır. Önüne emekçi halkın toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından sömürülmesi olanağının, sermayenin hâkimiyetinin ortadan kaldırılma-

sı görevini koymuştur. Sovyet iktidarı, emekçi halkın kendi hayatını toprakta özel mülkiyet olmaksızın, fabrikalarda özel mülkiyet olmaksızın, dünyanın her köşesinde, her yerde, tam bir politik özgürlüğün olduğu yerde bile, en demokratik cumhuriyetlerde bile, emekçi halkı aslında yoksulluk ve ücret köleliğinden başka bir şey olmayan bir durumda ve kadınları da bir çifte kölelik durumunda bırakan özel mülkiyet olmaksızın düzenlemesini olanaklı kılmak için çaba gösteriyor.

Sovyet iktidarı, emekçi halkın iktidarı, varlığının ilk aylarında, kadınları ilgilendiren mevzuatta kesinlikle bir devrim gerçekleştirdi. Sovyet Cumhuriyeti'nde, kadınları tâbi bir konuma yerleştiren o yasalardan en ufak bir iz dahi kalmamıştır. Sözünü ettiğim yasalar, özel olarak, kadınların daha zayıf konumundan yararlanarak onları eşitsizliğe, hatta çoğu zaman aşağılanmaya mahkûm eden yasalardır: Yani boşanma ve evlilik dışı doğan çocuklarla ve kadının çocuğun babasını çocuğun bakımına katılmaya davet etmesi hakkıyla ilgili yasalar.

Belirtilmelidir ki, en ileri ülkelerde dahi, burjuva mevzuatının kadının daha zayıf konumundan yararlanarak onu aşağılaması ve eşitsiz bir statüye yerleştirmesi esas olarak bu alanda görülmektedir. Sovyet iktidarının da emekçiler için katlanılamaz olan eski adaletsiz yasalardan en ufak bir iz bırakmadığı alan esas olarak bu olmuştur. Şimdi hiç abartmaksızın ve gururla belirtebiliriz ki, dünyada Sovyet Rusya dışında kadınların tam eşitlikten yararlandığı ve özellikle gündelik aile hayatı içinde hissedilen aşağılanmaya maruz kalmadığı tek bir ülke yoktur. Bu ilk ve en önemli görevlerimizden biriydi. (...)

Görüyoruz ki, bütün demokratik cumhuriyetlerde eşitlik yüksek sesle ilan ediliyor, ama medeni yasalarda ve kadınlarla ilgili, kadınların aile içindeki konumları ve boşanmayla ilgili yasalarda her aşamada eşitsizlik ve kadınların aşağılanmasını görüyoruz; biz diyoruz ki bu, demokrasinin, özel olarak ezilenler aleyhine ihlâlidir. Sovyet iktidarı demokrasiyi öteki ülkelerden, en ileri ülkelerden daha ileri bir düzeyde yerleştirmiştir, çünkü yasalarında kadınların eşitsizliği-

ne ilişkin en ufak bir iz bile bırakmamıştır. (...) Tabii tek başına yasalar yetersizdir; fermanlarla yetinecek değiliz, bu bizi tatmin etmez. Ama mevzuat konusunda kadınları eşit konuma getirmek için yapmamız gereken her şeyi yaptık ve bundan haklı olarak gurur duyuyoruz. Bugün kadınların Sovyet Rusya'daki konumu, en ileri ülkelerdeki konumlarıyla karşılaştırıldığında ideal bir konumdur. Ama biz kendimize bunun elbette yalnızca bir başlangıç olduğunu hatırlatıyoruz.

Evdeki işleri dolayısıyla kadın hâlâ güç bir konumdadır. Kadının tam kurtuluşunu sağlayabilmek ve onu erkekle eşit bir konuma getirebilmek için ulusal ekonominin toplumsallaştırılması ve kadınların ortak üretken çalışmaya katılabilmesi gerekir. O zaman kadınlar erkeklerle aynı konuma sahip olacaktır.

Burada elbette kadını emek üretkenliği, emek miktarı, işgününün uzunluğu, çalışma koşulları vb. bakımından erkekle eşitlemekten söz etmiyoruz; kadının, erkekten farklı olarak, aile içindeki konumu dolayısıyla ezilmemesi gerektiğini söylüyoruz. Hepiniz biliyorsunuz ki, kadınlar bütün haklara sahip olsalar bile, bütün ev işleri onlara bırakıldığı için pratikte ezilmiş olarak kalıyorlar. Çoğu durumda ev işi bir kadının yapabileceği en üretkenlikten uzak, en barbarca, en meşakkatli iştir. Olağanüstü dar ufuklu bir şeydir, kadının gelişmesini teşvik edecek hiçbir yönü yoktur.

Sosyalist ideali izleyerek sosyalizmin eksiksiz biçimde yerleştirilmesi için mücadele etmek istiyoruz; bu konuda, kadınların önünde geniş bir çalışma alanı açılıyor. Şimdilerde sosyalizmin inşası için zeminin temizlenmesi hazırlıkları yapıyoruz; sosyalizmin inşası, ancak kadınların tam eşitliğini sağladığımız ve yeni işleri, o dar ufuklu, köreltici, üretkenlikten uzak işlerden kurtulmuş olan kadınlarla birlikte omuzladığımız zaman başlayacaktır. Bu, çok uzun yıllarımızı alacak bir çalışmadır.

Bu çalışma hiçbir şekilde hızlı sonuç vermeyecektir ve ferahlatıcı etkiler yaratmayacaktır.

Kadınları ev işinden kurtaracak örnek kurumlar, yemekhaneler ve çocuk bakımevleri kuruyoruz. Bütün bu kurumları

örgütleme işi esas olarak kadınlara düşecek. Kabul etmeliyiz ki, bugünün Rusyasında kadının ev köleliği durumundan çıkmasına olanak sağlayacak pek az kurum mevcut. Sayıları ihmal edilecek derecede az; üstelik, Sovyet Cumhuriyeti'nde şu anda geçerli koşullar (yoldaşlarımızın size hakkında bilgi verdiği savaş ve yiyecek durumu) bu çalışmada önümüzde bir engel. Yine de söylemek gerekiyor ki, kadınları ev kölesi olmaktan kurtaracak olan bu kurumlar, her nerede koşullar en ufak bir olanak yaratıyorsa, orada hızla gelişiyor.

İşçilerin kurtuluşunun kendileri tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini söylüyoruz; tam tamına aynı biçimde emekçi kadınların kurtuluşu da emekçi kadınların kendi meselesidir. Emekçi kadınlar bu tür kurumların geliştirilmesini sağlamalılar; bu faaliyet onların konumunda, eskiden kapitalist toplumdaki durumlarıyla karşılaştırıldığında muazzam bir değişim yaratacaktır. Eskiden, kapitalist rejim koşullarında, politikada aktif olabilmek için özel bir eğitim gerekirdi; bu yüzden kadınlar, en ileri ve özgür kapitalist ülkelerde dahi politikada çok küçük bir rol oynarlardı. Bizim görevimiz, politikayı her emekçi kadına ulaşılabilir kılmaktır. Toprakta ve fabrikalarda özel mülkiyet ilga edileli ve toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin iktidarı devrileli beri, politikanın görevleri, emekçi kadınlar da dahil olmak üzere, bütün emekçi halk için basit, açık ve anlaşılır hale gelmiştir. Kapitalist toplumda kadının konumu o kadar büyük bir eşitsizlikle örülmüştür ki, kadının politikaya katılımı erkeğinkinden kat kat geride kalmıştır. Bu durumun değiştirilmesi için emekçi halkın iktidarı gereklidir, çünkü o zaman politikanın ana görevleri emekçi halkın kaderini doğrudan doğruya etkileyecek meselelerden ibaret olacaktır.

Bu alanda da emekçi kadınların (yalnızca parti üyelerinin ve politik olarak bilinçli kadınların değil, aynı zamanda parti dışından kadınların ve politik bilinçleri en düşük kadınların da) katılımı hayati önem taşıyor. Bu konuda, Sovyet iktidarı emekçi kadınlara geniş bir faaliyet alanı açmaktadır.

1919: Yetişkinlerin Eğitimi Kongresinde Konuşma

COLLECTED WORKS, CİLT 29, 335-38, 371-74.

(...) Son 18 ayda yetişkin eğitimi alanından olduğu kadar devasa bir ilerlemenin sağlandığı başka hiçbir Sovyet faaliyeti olmadığına eminim. Kuşkusuz, bu alanda çalışmak bizim için ve sizin için öteki alanlardan daha kolay oldu. Bu alanda, eski engelleri ve eski ayak bağlarını bir kenara fırlatmak zorundaydık. Bu alanda, bilgi konusundaki, bedelsiz eğitim konusundaki, bedelsiz gelişme konusundaki, en çok işçi ve köylü kitleleri arasında hissedilen muazzam talebi karşılamak için bir şeyler yapmak çok daha kolaydı; çünkü kitlelerin güçlü basıncı onların yolunda duran dış engelleri ortadan kaldırmamızı, bizi emperyalist savaşa bağlayan ve Rusya'yı bu savaştan kaynaklanan müthiş yüke mahkûm eden tarihsel burjuva kurumlarını parçalamamızı kolaylaştırırsa da, yine de kitleleri yeniden eğitme görevinin, örgütlenme ve eğitim görevinin, bilgiyi yayma görevinin, devraldığımız cehalet, ilkellik, barbarlık ve vahşet mirasıyla mücadele etme görevinin ne kadar ağır olduğunu şiddetli biçimde hissediyorduk. Bu alanda, mücadele bütünüyle farklı yöntemlerle verilmek zorundaydı; ancak halkın önde yürüyen kesimlerinin kesintisiz başarısına ve ısrarlı ve sistematik etkisine yaslanabilirdik; kitleler, bu tür etkiye gönülden teslim olurlar, ama biz bu konuda çoğu zaman yapabileceklerimizden daha azını yapmaktan suçluyuz. Yetişkin eğitimini,

eski sınırlardan ve alışkanlıklardan kurtarılmış eğitimi yayma yolundaki bu ilk adımları atarken, başlangıçta iki engelle başa çıkmak zorunda kaldık. Biri, (...) kendi bireysel teorilerini test etmek isteyen (...) burjuva aydınlarının çokluğuydu (...) ve (...) çoğu zaman en absürd fikirler yeni bir şeymiş gibi yüceltiliyordu, doğaüstü ve aykırı olan şeyler saf proleter sanatı ve proleter kültürü olarak sunuluyordu. (...)

İkinci engel de kapitalizmden miras alınmıştı. Geniş küçük burjuva emekçi kitleler bilgi açlığı içindeydi, eski sistemi yıkmıştı, ama örgütleyici ya da örgütlü nitelikte hiçbir şey öneremiyordu. (...)

Okuması yazması olan insanları seferber etme meselesini ortaya attığımızda, en çarpıcı şey, devrimimizin, burjuva devriminin sınırlarını derhal aşmaksızın elde ettiği parlak zaferdi. Eldeki güçlerin gelişmesine özgürlük tanıyordu, ama bu eldeki güçler küçük burjuvaydı ve şiarları eski şiardı –gemisini kurtaran kaptan, gerisi de Tanrı'dan– bizi asla Kolçak ve burjuva restorasyonundan başka hiçbir şeye götüremeyecek olan o lanetli kapitalist slogan. Okuma yazması olmayanları eğitmek için ne yapmakta olduğumuzu gözden geçirirsek, sanıyorum pek az şey yapmış olduğumuz ve bu alandaki görevimizin proleter unsurun örgütlenmesinin hayati önem taşıdığını anlamak olduğu sonucunu çıkarmak zorunda kalırız. Önemli olan, kâğıt üzerinde kalan o gülünç sözler değil, insanların acilen ihtiyaç duyduğu ve okuma yazması olan her insana okuma yazması olmayan birkaç insana bunu öğretmeyi görevi saydıracak önlemleri almaktır. Kararnamemizin söylediği budur; ama bu alanda hemen hemen hiçbir şey yapılmamıştır. (...)

Günümüzde, örgütsüzlüğün, kargaşanın ve çeşitli devlet kurumları arasındaki gülünç çekişmelerin kalıntılarıyla mücadele etmeliyiz. Bu ana görevimiz olmalı. Cehaletle mücadele etmek için okuma yazması olanların seferber edilmesi gibi basit ve acil bir meseleyi ele almalıyız. Eldeki kitapları kullanmalı, insanların eldeki her kitaba erişebilmesini sağlayacak bir kütüphaneler ağını örgütlemek için kolları sıvamalı-

yız; paralel örgütlenmeler olmamalı, tek, birörnek, planlı bir örgütlenme olmalı. Bu küçük mesele, devrimimizin temel görevlerinden birini yansıtıyor. Bu görevi yerine getirmeyi başaramazsa, bizim Rus tipi kargaşamızın ve etkinlikten uzak durumumuzun yerine gerçekten sistematik ve birörnek bir örgütlenmeyi yaratmayı başaramazsa, o zaman bu devrim bir burjuva devrimi olarak kalacaktır, çünkü komünizme doğru yürüyen proleter devriminin temel özgül niteliği bu örgütlenmedir –çünkü burjuvazinin bütün istediği eski sistemi parçalamak ve köylü tarımının gelişmesine özgürlük sağlamaktı; bu da daha önceki bütün devrimlerdeki kapitalizmin aynısını canlandırdı.

Kendimize Komünist Parti dediğimize göre şunu anlamalıyız: Ancak şimdi, dış engelleri tasfiye ettikten ve eski kurumları yıktıktan sonra, gerçek bir proleter devriminin birincil göreviyle, yani onlarca ve yüzlerce milyon insanı örgütleme göreviyle bütün haşmetiyle yüz yüze gelmiş oluyoruz. Hepimizin bu alanda kazanmış olduğu 18 aylık deneyimin ışığında, bizi, kültürsüzlüğe karşı, bütün bu süre boyunca bize çektiren cehalet ve barbarlığa karşı zafere götürecek olan doğru yolu nihayet tutmalıyız. (...)

Şimdi listemdeki son meseleye değineceğim: Devrimin yenilmesi ve zaferi meselesine. Size eski, çürümüş sosyalizmin baş temsilcisi olarak adını etmiş olduğum Kautsky, proletarya diktatörlüğünün görevlerini anlamıyor. Bizi, çoğunluk tarafından alınmış bir kararın barışçıl bir çıkış yolu sağlayabileceğini belirterek suçluyor. Diktatörlüğün aldığı karar, askeri araçlarla alınmış bir karardır. Yani, silahların gücüyle kazanmazsanız, yenilirsiniz ve imha edilirsiniz, çünkü iç savaşta kimse tutsak edilmez, iç savaş bir imha savaşıdır. İşte gözü korkmuş Kautsky bizim "gözümüzü korkutmaya" böyle çalışıyordu.

Çok doğru. Söylediğiniz haklı. Söylediklerinizin doğruluğunu teyid ederiz, söylenecek başka hiçbir şey yok. İç savaş başka her türlü savaştan daha gaddar ve haşindir. Kadim Roma'daki iç savaşlardan bu yana, bütün tarih boyunca

bu böyle olmuştur; uluslar arasındaki savaşlar daima mülk sahibi sınıflar arasında bir anlaşmayla sona ermiştir; yalnızca iç savaşta ezilen sınıf hâkim sınıfı imha etme, bu sınıfın varlığının ekonomik koşullarını ortadan kaldırma çabasına girişir.

Size soruyorum, devrimi başlatmış olanları, devrimin yenilgiye uğrayabileceği olasılığıyla korkutmaya çalışan "devrimci"nin ciğeri kaç para eder? Yenilgi riski ile karşı karşıya olmayan bir devrim hiçbir zaman olmamıştır, bugün de yoktur, gelecekte de olmayacaktır, zaten olamaz. Devrim, sınıflar arasında amansız bir mücadelenin, vahşetin doruğuna erişmiş halidir. Sınıf mücadelesi kaçınılmazdır. İnsan ya devrimi toptan reddetmelidir ya da mülk sahibi sınıflara karşı mücadelenin bütün öteki devrimlerden daha acımasız olacağı gerçeğini kabul etmelidir. Kafaları azıcık çalışan sosyalistler arasında bu konuda asla bir fikir farklılığı olmamıştır. Bir yıl önce, Kautsky'nin iddialarının ardında yatan dönekliğin analizini yaptığımda şöyle demiştim. Emperyalistler Bolşevik hükümeti yarın devirecek olsa bile (geçen yılın Eylül ayında yazılıyor bu), iktidarı almış olmaktan bir an bile pişmanlık duymazdık. Emekçi halk kitlelerinin çıkarlarını temsil eden tek bir sınıf bilinçli işçi de ne pişmanlık duyardı ne de, her şeye rağmen, devrimimizin zafer kazanmış olduğundan kuşku; devrim, ileri sınıfı öne çıkarır, bu sınıf sömürüye etkili bir darbe vurursa, zafere ulaşmış demektir. Bu koşullar altında, devrim yenilgiye uğrasa da zafer kazanmıştır. Bu kelime oyunu gibi görünebilir; doğru olduğunu kanıtlamak için tarihten somut bir örnek alalım.

Büyük Fransız Devrimi'ni düşünün. Bir büyük devrim olarak anılması gayet doğrudur. Hizmet ettiği sınıf olan burjuvaziye o kadar çok şey vermiştir ki, bütün insanlığa uygarlık ve kültür getiren on dokuzuncu yüzyılın tamamına damgasını vurmuştur. Büyük Fransız devrimcileri, ufukları "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" kelimeleriyle sınırlandığı için farkına varmadan burjuvazinin çıkarlarına hizmet etmişlerdir;

on dokuzuncu yüzyılda ise, dünyanın her yerinde, onların başlatmış oldukları şey devam ettirilmiş, parça bölük uygulanmış ve tamamlanmıştır.

Sadece 18 ay içinde, bizim devrimimiz, kendi sınıfımız için, hizmet ettiğimiz sınıf proletarya için, büyük Fransız devrimcilerinin yaptığından çok daha fazlasını yapmıştır.

Onlar kendi ülkelerinde iki yıl boyunca dayanmışlar ve sonra birleşmiş Avrupa gericiliğinin darbeleri altında, bütün dünyanın birleşmiş yağmacılarının darbeleri altında can vermişlerdi. Bu yağmacılar, Fransız devrimcilerini ezmişler, Fransa'da o dönemin Romanov'u olan hanedanın varisi kralı tahta çıkarmışlar, toprak sahiplerini eski haklarına kavuşturmuşlar ve onlarca yıl boyunca Fransa'daki her devrimci hareketi ezmişlerdir. Buna rağmen büyük Fransız devrimi zafere ulaşmıştır.

Tarihi ciddi biçimde inceleyen herkesin kabul edeceği gibi, Fransız devrimi, ezilmiş olduğu halde zafere ulaşmıştır, çünkü bütün dünya açısından burjuva demokrasisi, burjuva özgürlüğü konusunda o kadar güçlü temeller atmıştır ki, bunlar hiçbir zaman sökülememiştir.

Sadece 18 ay içinde, bizim devrimimiz, proletarya için, hizmet ettiğimiz sınıf için, uğruna mücadele etmekte olduğumuz hedef için (sermayenin hâkimiyetinin devrilmesi) Fransız Devrimi'nin kendi sınıfı için yaptığından çok daha fazlasını yapmıştır. Bunun içindir ki, hipotetik olarak mümkün olan en kötü olasılığı kabul etsek dahi, yarın talihli bir Kolçak Bolşevikleri tek bir kişi kalmayıncaya dek imha edebilse dahi, devrim yine de yenilemez kalacaktır diyoruz. Ve söylediğimiz şey, bu devrim tarafından yaratılmış olan yeni devlet örgütlenmesi tipinin dünyanın her yerinde işçi sınıfı içinde manevi bir zafer kazanmış olması ve şimdiden destek alıyor olması ile kanıtlanıyor. Önde gelen Fransız burjuva devrimcileri mücadelede can verdiklerinde yalıtılmış durumdaydılar, başka ülkelerde desteklenmiyorlardı. Bütün

Avrupa devletleri aleyhlerine çalışıyordu, bunların başında da, ileri bir ülke olmasına rağmen İngiltere geliyordu. Sadece 18 aylık bir Bolşevik yönetiminden sonra, devrimimiz yarattığı yeni devlet örgütlenmesini, Sovyet örgütlenmesini, dünyanın her yanındaki işçiler için anlaşılabilir, tanıdık ve popüler bir şey haline getirmeyi, onların bunu sahiplenmesini başarmıştır.

Size proletarya diktatörlüğünün kapitalist sistemden çıkış için kaçınılmaz, hayati önemde ve kesinlikle vazgeçilmez bir araç olduğunu göstermiş bulunuyorum. Diktatörlük yalnızca zor anlamına gelmez, her ne kadar zor olmaksızın olanaksız olsa da; aynı zamanda önceki biçime göre üstün bir iş örgütlenmesidir. İşte bu yüzdendir ki, Kongre'nin açılışında yaptığım kısa selamlama konuşmasında bu temel, asli ve son derecede basit *örgütlenme* görevini vurguladım; ve bu yüzdendir ki, bütün o entelektüel modalara ve "proleter kültürler"e o kadar keskin biçimde karşıyım. Bu geçici modalara karşı, ben örgütlenmenin abece'sini savunuyorum. Tahılı ve kömürü, tek bir kilosunu bile israf etmeyecek biçimde dağıtmak: proleter disiplininin amacı budur. Proleter disiplini, serf sahipleri hâkimiyetinde olduğu gibi kırbaçla sağlanan disiplin değildir; ne de kapitalistlerin hâkimiyetinde olduğu gibi açlıkla sağlanan disiplindir; proleter disiplini, yoldaşça disiplindir, sendikaların disiplinidir. Eğer bu asli ve son derecede basit örgütlenme sorununu çözerseniz, galip geliriz; çünkü işçilerle kapitalistler arasında yalpalayan, hakkında hâlâ kuşku duydukları ama sömürüye yer bırakmayan ve tahıl ticareti "serbesti"sinin devlete karşı bir cinayet olacağı daha adil bir üretim düzeni yaratmakta olduğunu yadsıyamadıkları halktan yana mı, yoksa, o eski güzel günlerde olduğu gibi, aynı zamanda insanın canı nasıl isterse öyle çalışma özgürlüğü anlamına gelen ticaret serbestisini vaat edenlerden yana mı tavır alacağına karar veremeyen köylüler canı yürekten yanımızda yer alacaklardır. Köylüler, proletaryanın kendi devlet iktidarını düzeni koruya-

cak biçimde örgütlemekte olduğunu gördüklerinde -köylüler bunu istiyor, talep ediyor, üstelik, bu düzen arzusu birçok kafa karışıklığı ve gerici tutumla ve birçok önyargıyla ilişkili olsa da, bunda haklılar da- uzun vadede, epeyce bir yalpalamadan sonra, işçilerin yolunu izleyeceklerdir. Köylüler eski toplumdan yenisine akşamdan sabaha, basit ve kolay biçimde geçemezler. Eski toplumun "düzen"i emekçi halkı mahvederek ve köleleştirerek sağladığının farkındadırlar. Ama proletaryanın düzeni garanti edebileceğinden emin değildirler. Bu ezilmiş, cahil ve bölünmüş köylülerden daha fazlası beklenemez. Sözler ve programlar onları ikna etmeyecektir. Sözlere inanmamakta da sonuna kadar haklıdırlar, çünkü aksi takdirde her tür sahtekârlığın sonu gelmez. Yalnızca eylem, yalnızca pratik deneyim onları ikna edecektir. Onlara sizin, birleşmiş proletaryanın, proleter devletinin, proletarya diktatörlüğünün, tahılı ve kömürü bir kilosunu bile sakınarak dağıtabileceğinizi, işleri öylesine ayarlayabileceğinizi ki fazla tahılın ve kömürün her kilosunun vurguncular tarafından değil (...) adil biçimde dağıtılacağını, açlık çeken işçilere, onları fabrikaların ve atölyelerin atıl kaldığı işsizlik dönemlerinde dahi ayakta tutacak biçimde ulaşacağını kanıtlayın. Bunu becerebileceğinizi kanıtlayın. Proleter kültürünün, proleter örgütlenmesinin temel görevi budur. Zor, onu kullananların hiçbir ekonomik kökü olmasa bile kullanılabilir, ama o durumda tarih zoru boşa çıkaracaktır. Ama zor ileri sınıfın desteğiyle, sosyalist sistemin daha yüce ilkelerine, düzene ve örgütlenmeye yaslanılarak uygulanabilir. *O zaman, geçici olarak başarısızlığa uğrayabilir, ama uzun vadede yenilmez olur.*

Eğer proleter örgütlenmesi köylülere düzeni düzgün biçimde kurabileceğini, çalışmanın ve ekmeğin adil biçimde dağıtıldığını, tahılın ve kömürün her bir kilosunun sakınıldığını, biz işçilerin bunu yoldaşça, sendikal disiplinimizle yapmayı becerebildiğimizi, mücadelemizde zora yalnızca emeğin çıkarlarını korumak için başvurduğumuzu, tahılı emek-

çi halktan değil, vurgunculardan aldığımızı, orta köylülerle, emekçi köylülerle anlaşmak istediğimizi, halihazırda onlara verebileceğimiz her şeyi vermeye hazır olduğumuzu kanıtlayacak olursa, köylüler bütün bunları gördüklerinde, işçi sınıfıyla, proletaryayla ittifakları yıkılmaz hale gelecektir. İşte hedefimiz budur.

1920: SENDİKALAR ÜZERİNE

COLLECTED WORKS. CİLT 32. S. 24-25.

(...) Bu düşüncesizliğini ele verirken, Trotskiy Yoldaş kendisi hataya düşüyor. Sanki işçi devletinde sendikaların işçi sınıfının maddi ve manevi çıkarlarını savunmak gibi bir işi olmadığını söylüyor. Bu yanlış. Trotskiy Yoldaş "işçi devleti"nden söz ediyor. Bunun bir soyutlama olduğunu söylememe izin verilsin. 1917'de yazılarımızda işçi devletinden söz etmemiz doğaldı; ama bugün "Bu, burjuvazisi olmayan bir işçi devleti olduğuna göre, o zaman işçi sınıfı kime karşı korunacak ve hangi amaçla korunacak?" demek açıkça yanlıştır. Bütün mesele şudur ki, devlet tam olarak bir işçi devleti değildir. Trotskiy Yoldaş'ın en önemli hatalarından birini yaptığı nokta budur. Genel ilkelerden pratik tartışmaya ve kararnamelere indik, ama şimdi geriye doğru çekiliyoruz ve elimizdeki işi çözmemiz engelleniyor. Bu olmaz. Bir kere, bizim devletimiz bir işçi devleti değil, bir işçi-köylü devleti. Ve birçok şey de buna bağlı. (...)

Parti programımız (...) devletimizin *bürokratik yönü olan* bir işçi devleti olduğunu gösteriyor. Devleti böyle iç karartıcı bir, ne diyeyim, etiketle damgalamak zorunda kaldık. İşte size geçişin gerçekliği. Peki, pratikte bu şekli almış bir devlette sendikaların koruyacağı bir şey yok demek ya da kitlesel biçimde örgütlenmiş proletaryanın maddi ve manevi çıkarlarını korurken onlarsız yapabileceğimizi söylemek doğru mu? Hayır, bu akıl yürütme teorik olarak bütünüyle yanlış. Bizi soyutlama alanına ya da 15 veya 20 yıl sonra ulaşaca-

ğımız bir idealin alanına taşıyor; aslında o kadar zaman içinde bile ulaşabileceğimizden çok da emin değilim. Önümüzde somut olarak duran, hakkında epeyce bir bilgimiz olan bir gerçekliktir; elbette, aklımızı başımıza alır, kendimizi, entelektüalist laflara ya da soyut akıl yürütmelere ya da "teori" gibi görünen ama aslında hata olan, geçişin özgüllüklerinin yanlış kavranması olan şeylere kaptırmazsak. Bugün, kitlesel olarak örgütlenmiş proletaryanın kendini koruması türünden bir işinin olduğu, bizimse kendi bakımımızdan bu işçi örgütlerini işçileri devlete karşı korumak ve devleti korumaya yöneltmekle kullanmamız gereken bir devletimiz var. Her iki koruma biçimi de devlet önlemlerimizin ve sendikalarla anlaşmamızın ya da "iç içe geçmemizin" kendine özgü bir bileşimi aracılığıyla sağlanacaktır.

1921:
Parti Krizi

COLLECTED WORKS, CİLT 32, S. 48, 50, 52, 53.

(...) 30 Aralık tartışmasını ele alırken, bir başka hatamı da düzeltmem gerekiyor. Şöyle demiştim: "Bizimki aslında bir işçi devleti değil, bir işçi-köylü devleti." Buharin Yoldaş derhal bağırdı: "Ne tür bir devlet?" Cevaben kendisine çalışmalarına henüz son vermiş olan Sekizinci Sovyetler Kongresi'ni hatırlattım. Dönüp o tartışmanın raporuna baktım ve yanılmış olduğumu, Buharin Yoldaş'ın haklı olduğunu anladım. Söylemem gereken şuydu: "İşçi devleti bir soyutlamadır. Aslında devletimiz bir işçi devletidir, ama şu özgül yönlerle: birincisi, ülkede çoğunluk olan, işçi sınıfı değil, köylü nüfusudur ve, ikincisi, bu, bürokratik çarpılmalara uğramış bir işçi devletidir."

Komünizm şöyle der: Komünist Parti, proletaryanın öncüsü, Parti dışı kitlelere önderlik yapar, kitleleri –önce işçileri, sonra köylüleri– eğiterek, hazırlayarak, onlara öğreterek ve pratik eğitim vererek (komünizm "okulu") onların bir aşamada bütün ulusal ekonominin idaresini kendi ellerinde toplamasını sağlamaya çalışır. (...)

Bugüne kadar programımız şu oldu: Bürokratik aşırılıkları savunma, düzelt. Bürokrasiye karşı mücadele uzun ve meşakkatli bir iştir. Aşırılıklar derhal düzeltilebilir ve düzeltilmelidir. Askeri çalışanların ve atanmışların itibarını zedeleyenler, zararlı aşırılıklara dikkat çeken ve onları düzeltmeye

çabalayanlar değil, düzeltmeye karşı direnenlerdir. (...) Bu temelde, birlikte gayretli biçimde pratik sonuçlar elde etmek için çalışalım.

Şimdi programımıza şunu ekledik: İdeolojik uyumsuzluğa karşı mücadele etmeliyiz: ve kendilerini "sanayinin askerileştirilmesi"nin her türünü reddedecek, yalnızca şimdiye kadar baskın olan "atamalar yöntemi"ni değil, her türlü "atama"yı yadsıyacak bir pozisyona sokan, yani son tahlilde *Partinin* parti dışı kitlelerle ilişkisinde önderlik rolünü reddeden sağlıksız muhalefet unsurlarına karşı mücadele etmeliyiz. Eğer Parti kendisinden bütünüyle kurtarılmazsa partiyi mahvedecek olan sendikalist sapmaya karşı mücadele etmeliyiz.

Entente (Antant)* kapitalistleri Partimizdeki huzursuzluktan yararlanarak yeni bir istila hazırlayacaklardır; Sosyalist Devrimciler de komplolar ve isyanlar hazırlayacaklardır. Bundan hiç korkumuz olmamalıdır, çünkü, huzursuzluğu itiraf etmekten çekinmeden, ama bunun bizden her görevde daha da fazla disiplin, sebat ve kararlılık gerektirdiğini kavrayarak yekvücut olacağız. RKP'nin Onuncu Kongresi Mart ayında toplandığında, Parti daha zayıf değil, daha da güçlü olacaktır.

Entente (Türkçe geleneksel yazılışıyla Antant) ya da "Müttefikler": Sovyet Rusya'ya karşı müdahaleye katılan, Britanya, Fransa, ABD, Japonya ve öteki ülkeler. Fransa ile Büyük Britanya ve daha sonra Çarlık Rusyası arasında kurulan ittifak olan *Entente cordiale* (Dostluk Antlaşması) ile karıştırılmamalıdır.

1923: AZ OLSUN, AZ OLSUN

COLLECTED WORKS, CILT 33, S. 487-502.

Devlet aygıtımızı geliştirme meselesinde, İşçi Köylü Teftişi kanaatimce ne miktar peşinde koşmalı ne de acele etmeli. Şu ana kadar devlet aygıtımızın etkinliğini o kadar az düşündük, o kadar ilgi konusu yapmadık ki, şimdi bütünsel bir düzenlenmesini sağlamak için özel bir özen göstermemiz ve İşçi Köylü Teftiş'ine çağımıza uygun, yani en iyi Batı Avrupa standartlarının altında kalmayan, bir işçi kadrosunu yoğunlaştırmamız tümüyle meşru olacaktır. Sosyalist bir cumhuriyet için bu koşul elbette fazlasıyla alçakgönüllüdür. Ama ilk beş yıllık deneyimimiz kafamızı epeyce güvensizlikle ve kuşkuculukla doldurmuş bulunuyor. Bu özellikler kendini, örneğin insanlar uzun uzun ve fazlasıyla uçarı bir tavırla "proleter" kültür hakkında fikir belirttiğinde ele veriyor. Bir başlangıç olarak, gerçek burjuva kültürüyle yetinmeliyiz; bir başlangıç olarak, burjuva öncesi kültürün kaba türlerinden, örneğin bürokratik kültürden veya serf kültüründen kurtulmak bizi memnun etmeli. Birçok genç yazarımız ve Komünistimiz bunu kafalarına iyice yerleştirmeliler.

Yani devlet aygıtımız konusunda şimdi geçmiş deneyimimizden daha yavaş ilerlememiz gerektiği sonucunu çıkarmalıyız.

Devlet aygıtımız o kadar içler acısı, hatta perişan durumda ki, önce kusurlarıyla nasıl mücadele edeceğimizi çok dikkat-

li biçimde düşünmek zorundayız. Bu kusurların köklerinin, geçmişimizde yattığını akıldan uzak tutmamalıyız: Devrilmiş olmakla birlikte henüz yenilgiye uğratılmamış olan, uzak geçmişte kalmış bir kültür aşamasına henüz ulaşmamış olan geçmişimiz. Kültür sözcüğünü bilerek kullanıyorum, çünkü bu meselelerde ancak kültürümüzün, toplumsal hayatımızın, âdetlerimizin ayrılmaz parçası haline gelmiş olan şeyleri başarılmış olarak görebiliriz. Diyebiliriz ki, toplumsal sistemimizde iyi olan şeyler, doğru biçimde incelenip araştırılmamıştır, ciddiye alınmamıştır; bir acele ele geçirilmeye çalışılmıştır; deneyim yoluyla doğrulanmamış ya da test edilmemiş, kanıtlarla desteklenmemiştir, kalıcı kılınmamıştır vb. Tabii, devrimci bir dönemde, gelişmeler öylesine yıldırım hızıyla ilerleyip de beş yıl gibi bir sürede Çarlıktan Sovyet sistemine geçtiğimizde başka türlüsü olamazdı.

Artık bu konuda bir şeyler yapmanın zamanı geldi. Aşırı hızlı ilerleme, övünme gibi şeyleri kuşkuyla karşılamalıyız. Her saat başı ilan ettiğimiz, her dakika aldığımız, sonra her saniye ne kadar entipüften, yüzeysel, anlaşılmaz olduğunu kanıtladığımız önlemleri test etmeye kafa yormalıyız. Bu konudaki en zararlı şey acele etmek olur. En zararlı şey, en azından bir şey bildiğimiz ya da elimizde, sosyalist, Sovyet vb. denmeye değebilecek gerçekten yeni bir devlet aygıtı kurabilmek için az çok kayda değer miktarda unsurun olduğu varsayımına yaslanmak olur.

Hayır, bu tür bir aygıttan, hatta onun unsurlarından gülünç biçimde yoksunuz; hatırlamalıyız ki, bunu inşa etmekten zaman esirgememeliyiz, çok, çok uzun yıllar alacak bir iştir bu.

Bu aygıtı inşa etmek için elimizde hangi unsurlar mevcut? Yalnızca iki unsur. Birincisi, kendilerini sosyalizm mücadelesine vermiş olan işçiler. Bu unsurlar yeterince eğitilmiş değildir. Bizim için daha iyi bir aygıt inşa etmeyi istiyorlar, ama bunun nasıl yapılacağını bilmiyorlar. Böyle bir aygıt inşa edemezler. Bunun için gerekli kültürü henüz geliştirmiş durumda değiller; gerekli olan ise kültür. Bu konuda işleri aceleye

getirerek, atak yaparak, özel gayretle, coşkuyla ya da daha genel olarak en iyi insani özellikler sayesinde hiçbir şey yapılamaz. İkincisi, elimizde bilgi, eğitim ve pratik eğitimin unsurları mevcut, ama bütün öteki ülkelerle karşılaştırıldığında bunlar gülünç ölçüde yetersiz.

Burada unutmamalıyız ki, bilgi eksikliğimizi, gayretkeşlik, telaş vb. ile kapatmaya (ya da kapatıyor olduğumuzu hayal etmeye) fazlasıyla yatkınız.

Devlet aygıtımızı yenilemek için, bedeli ne olursa olsun, birincisi öğrenmeye, ikincisi öğrenmeye, üçüncüsü öğrenmeye girişmeli ve sonra öğrenmenin kâğıt üstünde ya da moda bir şiar olarak kalmamasını (açık yüreklilikle itiraf etmeliyiz ki bu moda şiar meselesi bize çok sık oluyor), öğrenmenin gerçekten varlığımızın bir parçası haline gelmesini, toplumsal hayatımızın somut ve bütünsel bir kurucu unsuruna dönüşmesini sağlamalıyız. Kısacası, burjuva Batı Avrupa tarafından ileri sürülen talepleri değil, sosyalist bir ülkeye dönüşmek için yola çıkmış bir ülkeye uygun ve layık talepleri öne sürmeliyiz.

Bu söylenenlerden çıkarılacak sonuçlar şunlardır: İşçi Köylü Teftiş'ini gerçekten örnek bir kurum, devlet aygıtımızı iyileştirecek bir araç haline getirmeliyiz.

Kurumun arzu edilir yüksek düzeye ulaşabilmesi için de şu kurala uymalıyız: "Kumaşı kesmeden önce, yedi kez ölç."

Bu amaçla, toplumsal sistemimizde var olan en iyi şeyi kullanarak, bunu temkinli, düşünceli ve bilgili bir tarzda kullanarak yeni Halk Komiserliği'ni inşa etmeliyiz.

Bu amaçla, toplumsal sistemimizde var olan en iyi unsurlar –örneğin, birincisi, ileri işçiler, ikincisi, lafı eylemin yerine koymayacağına ve vicdanına aykırı düşen tek kelime etmeyeceğine kefil olabileceğimiz gerçekten aydınlanmış unsurlar– önlerine ciddi biçimde koymuş oldukları amaca ulaşma yolunda herhangi bir güçlüğü kabul etmekten ve herhangi bir mücadeleden kaçınmamalılar.

Beş yıldır koşuşturuyor, devlet aygıtımızı düzeltmeye çalışıyoruz, ama bu sadece bir koşuşturma oldu; sonunda da bu beş yılda bunun yararsız, beyhude, hatta zararlı olduğu anlaşıldı. Bu koşuşturma bir şeyler yapıyor olduğumuz izlenimi yaratıyordu, ama aslında kurumlarımızı ve beyinlerimizi tıkamaktan başka bir işe yaramıyordu.

İşlerin değişmesinin zamanı geldi de geçiyor.

Şu kurala uymalıyız: Az olsun, öz olsun. Şu kurala uymalıyız: Acele edip iyi insan malzemesi yaratamamaktansa, iki ya da üç yıl içinde bu iyi malzemeyi yaratalım.

Biliyorum ki, bizim koşullarımızda bu kurala uymak ve bunu uygulamak zor olacak. Biliyorum ki, karşıt kural bir sürü boşluktan yararlanarak kendine yol açacak. Biliyorum ki, muazzam direnç göstermek gerekli olacak, şeytani bir sebat gerekecek, en azından ilk birkaç yıl boyunca bu alanda çalışma, cehennemi bir zorluk taşıyacak. Ne var ki, ancak böyle bir çabayla hedefimize ulaşabileceğimize inanıyorum; ve ancak bu hedefe ulaşmakla Sovyet, sosyalist, vesaire vesaire adına layık bir cumhuriyet yaratabileceğiz.

Birçok okuyucu muhtemelen ilk makalemde [İşçi Köylü Teftiş'ini Nasıl Yeniden Yapılandırmalıyız] örnekleme amacıyla verdiğim birçok rakamın çok düşük olduğunu düşünmüştür. Bunun böyle olduğunu kanıtlayacak birçok hesap yapılabileceğinden eminim. Ama bence bir şeyi, bu tür ya da başka tür hesaplamaların üzerinde tutmalıyız: gerçekten örnek kaliteye ulaşma arzumuzu.

Bence, devlet aygıtımızı iyileştirmek için gerçek bir içtenlikle çalışmanın zamanı nihayet gelmiştir; bu meselede acelelden daha fazla zararlı olabilecek pek az şey vardır. Bu yüzden, rakamların şişirilmesine karşı güçlü bir uyarı yapmak isterim. Kanaatimce, tam tersine, bu meselede rakamlar konusunda özellikle ihtiyatlı olmalıyız. Dürüstçe belirtelim ki, İşçi Köylü Teftişi Halk Komiserliği'nin halihazırda en ufak bir otoritesi yoktur. Hiçbir kurumun İşçi Köylü Teftişimizin-

kiler kadar kötü örgütlenmemiş olduğunu ve bugünün koşullarında bu Halk Komiserliği'nden hiçbir şey beklenemeyeceğini herkes biliyor. Eğer birkaç yıl içinde, birincisi, örnek bir kurum olabilecek, ikincisi, herkesin mutlak olarak güvenini kazanabilecek ve üçüncüsü, Merkez Kontrol Komisyonu gibi yüksek bir yere yerleştirilmiş bir kurumun çalışmasının haklı olduğunu herkese kanıtlayabilecek bir kurumu yaratmayı gerçekten istiyorsak, bunu kafamıza sağlam biçimde yerleştirmeliyiz. Kanaatimce, büro personelinin büyüklüğü için her tür genel rakamı derhal ve geri dönülmez tarzda reddetmeliyiz. İşçi Köylü Teftişi'nde çalışacakları özel bir dikkatle ve en katı sınav temelinde seçmeliyiz. Gerçekten de, idarei maslahata dayanan, kimsenin en ufak bir güven duymadığı, sözü hiçbir ağırlık taşımayan bir Halk Komiserliği'ni kurmanın yararı nedir ki? Bence, şimdi düşünmekte olduğumuz yeniden inşa çalışmasını başlatmaktan esas meramımız bütün bunlardan kurtulmak.

Merkez Kontrol Komisyonu üyesi olarak görevlendirdiğimiz işçilerin toz kondurulamayacak Komünistler olması gerekir; bence, bunlara yapacakları işin yöntemini ve amaçlarını öğretmek için daha yapılacak çok iş var. Ayrıca, bu işe yardımcı olacak belirli sayıda sekretere de ihtiyaç var; bunların, görevlerine atanmadan önce üçlü bir sınavdan geçirilmesi gerekir. Son olarak, istisnai durumlarda İşçi Köylü Teftişi'nin doğrudan doğruya çalışanı olarak kabul edeceğimiz devlet görevlilerinin şu koşullara uygun olması gerekir:

Birincisi, birkaç Komünist tarafından tavsiye edilmiş olmalılar.

İkincisi, devlet aygıtımız konusunda bir bilgi sınavından geçirilmeliler.

Üçüncüsü, devlet aygıtımızın teorisinin temelleri, yönetimin, büro çalışması rutininin temelleri vb. konusunda bir sınavdan geçirilmeliler.

Dördüncüsü, Merkez Kontrol Komisyonu'nun üyeleri ve kendi sekretaryaları ile öylesine sıkı bir uyum içinde çalışmalılar ki bütün aygıtın çalışmasına kefil olabilelim.

Bu koşulların aşırı derecede katı olduğunu biliyorum ve çok korkarım ki İşçi Köylü Teftişi'nde çalışan "pratik" işçilerin çoğunluğu bu koşulların gerçekleştirilemeyecek olduğunu söyleyecek, bunlara dudak bükecektir. Ama İşçi Köylü Teftişi'nin şeflerinden herhangi birine ya da o organla ilişkisi olan herhangi birine sorarım: İşçi Köylü Teftişi türü bir Halk Komiserliği'nin pratik amacının ne olduğunu bana dürüstçe söyleyebilirler mi? Sanıyorum bu soru onları biraz insafa getirecektir. Ya bu umutsuz meselede, İşçi Köylü Teftişi'nde giriştiğimiz sayısız yeniden organizasyonun bir yenisini daha yapmaya değmez ya da ağır, zor ve alışılmamış yöntemlerle çalışmaya koyulmalı, bu yöntemleri tekrar tekrar test etmeli ve gerçekten örnek olacak, yalnızca rütbesi ve ünvanı dolayısıyla değil, liyakatı dolayısıyla da herkesin saygısını kazanacak bir şey yaratmalıyız.

Sabrımızı silahımız yapmayacaksak, birkaç yılı bu işe adamayacaksak, o zaman bu işe hiç girişmeyelim, daha iyi.

Kanaatimce, o kadar aceleyle kotarmış olduğumuz emek araştırmaları yüksek enstitülerinden asgari sayıda bir miktarını seçip bunların düzgün biçimde işleyip işlemediğine bakmalı, çalışmaya devam etmelerine izin vermekle birlikte ancak modern bilimin yüksek standartlarına uygun biçimde çalışarak hepimize fayda sağlamaları koşuluyla devam etmelerine olanak tanımalıyız. Bunu yaparsak, birkaç yıl içinde işlevlerini yerine getirebilecek, devlet aygıtımızın iyileştirilmesi konusunda sistematik ve düzenli tarzda çalışabilecek, işçi sınıfının, Rus Komünist Partisi'nin ve Cumhuriyetimizin bütün halkının güveni ile desteklenecek bir kurumumuz olacağını umut etmek ütopik olmayacaktır.

Bunun hazırlık çalışması derhal başlayabilir. Eğer İşçi Köylü Teftişi Halk Komiserliği şu andaki reorganizasyon planını kabul ederse, hazırlık adımlarını atabilir ve iş hiç aceleye getirilmeden ve şimdiye kadar yapılmış olan şeyleri tadil etmekte tereddüt göstermeden tamamlanana kadar metodik bir biçimde çalışmaya geçebilir.

Bu meselede gönülsüz çözümler aşırı derecede zararlı olur. İşçi Köylü Teftişi'nin büyüklüğü konusunda herhangi bir başka mülahazaya dayalı bir ölçü, gerçekte eski bürokratik mülahazalara, eski önyargılara, zaten mahkûm edilmiş, herkesin alay ettiği vb. şeylere dayalı olacaktır.

Özü itibariyle mesele şöyledir:

Ya devlet organizasyonu konusunda gerçekten bir şeyler öğrenmiş olduğumuzu şimdi kanıtlarız (beş yılda bir şeyler öğrenmiş olmalıyız) ya da bu iş için yeterince olgun olmadığımızı kanıtlamış oluruz. Eğer bu ikincisi geçerli ise, meseleye hiç el atmayalım, daha iyi.

Sanıyorum, elimizdeki insan malzemesiyle en azından bir Halk Komiserliği inşa edecek kadar şeyi yeterince öğrenmiş olduğumuzu varsaymak kendini beğenmişlik olmayacaktır. Doğru, bu Halk Komiserliği kendi başına devlet aygıtımızın tamamı için bir model oluşturmalıdır.

Genel olarak iş örgütlenmesi, özel olarak da iş yönetimi konularında bir ya da iki ders kitabının hazırlanması için derhal bir yarışma düzenlemeliyiz. Yermanskiy'in yayınladığı kitabı temel olarak alabiliriz; ama parantez içinde belirtilmeli ki, Menşevizme sempati duyduğu ve Sovyet sistemi için ders kitapları hazırlamaya uygun olmadığı anlaşılıyor.

Kerjentsev'in son dönemde yayınladığı kitabı da temel alabiliriz; bazı başka kısmi ders kitapları da yararlı olabilir.

Bazı kalifiye ve duyarlı insanları, literatür derlemek ve bu sorunu incelemek için Almanya'ya ya da Britanya'ya yollamalıyız. Britanya diyorum, çünkü ABD'ye ya da Kanada'ya insan yollamanın olanaksız olduğu anlaşılabilir.

İşçi Köylü Teftişi'ne alınacak elemanlara yapılacak sınavların ön programlarını hazırlamak üzere bir komisyon atamalıyız; Merkez Kontrol Komisyonu'na adaylar için de aynı şey.

Bu ve benzeri önlemler tabii ki Halk Komiserliği veya İşçi Köylü Teftişi yürütmesi ya da Merkez Kontrol Komisyonu başkanlık kurulu için bir güçlük yaratmayacaktır.

Bununla eşzamanlı olarak, Merkez Kontrol Komisyonu'na üyelik için aday seçecek bir hazırlık komisyonu atanmalıdır. Umuyorum ki, artık bütün devlet kurumlarında bu görev için deneyli işçiler arasında olsun, Sovyet yüksek okullarımızdaki öğrenciler arasında olsun, yeterinden fazla aday bulabileceğiz. Herhangi bir kategoriyi baştan dışlamak hiç doğru olmaz. Muhtemelen bu kurum açısından, birçok özelliği ve birbirinden farklı meziyetleri bir araya getirecek karma bir bileşimin tercih edilmesi gerekecektir. Dolayısıyla, aday listelerinin hazırlanması epeyce bir çalışmayı gerektirecektir. Örneğin, yeni Halk Komiserliği'nin personelinin yalnızca bir tek tip insandan, mesela devlet görevlilerinden oluşması ya da propagandist tipte veya en önemli özelliği sosyallik olan veya bu alanda çalışan görevlilerin geleneksel olarak girmediği ortamlara girebilen insanları dışlaması en az arzu edilir durum olur.

Sanıyorum fikrimi en iyi, akademik kurumların planıyla karşılaştırarak ifade edebilirim. Merkez Kontrol Komisyonu üyeleri, Başkanlık Kurulu'nun yönlendirmesi altında Politbüro'nun bütün kayıtlarını ve belgelerini sistematik olarak incelemeliler. Ayrıca, kurumlarımızdaki günbegün çalışmayı incelerken, zamanlarını, çok küçük özel bürolardan en yüksek devlet kurumlarına kadar farklı işler arasında doğru biçimde bölmeliler. Nihayet, görevleri arasında teori çalışmak (kendilerini adamaya hazırlandıkları işin organizasyonunun teorisi) ve başka yoldaşların veya iş örgütlenmesi konusunda çalışan yüksek enstitülerin öğretmenlerinin yol göstericiliğinde pratik çalışma yapmak da olmalıdır.

Ancak bu insanların kendilerini bu tür akademik çalışmayla sınırlayabileceklerini sanmıyorum. Ek olarak, kendilerini, hiç tereddüt etmeden söyleyeceğim, düzenbaz demeyeceğim ama ona benzer insanların yakalanması için yetiştir-

me ve bunların hareketlerini, yaklaşımlarını vb. gözetleme konusunda hazırlamaları gerekecek.

Böyle öneriler Batı Avrupa'nın devlet kurumlarında yapılsaydı korku dolu bir kızgınlık, ahlâki bir infial vb. yaratırdı; ama umuyorum ki biz bunu yapabilecek kadar bürokratik hale gelmemişizdir. NEP henüz birinin yakalanması fikrinin herhangi birimizi şoka uğratacağı türden bir saygı kazanmayı başarmış değil. Sovyet Cumhuriyetimiz o kadar yeni inşa edildi ve sağda solda hâlâ duran o kadar lüzumsuz eşya yığını var ki, bunları kurnazca yöntemlerle, kimi zaman göreli olarak uzak kaynaklara yönelik soruşturmalarla ya da dolaylı tarzda araştırmamız fikrinden şoka uğramak hemen hemen hiç kimsenin aklından geçmez. Geçse de, emin olabiliriz ki bu insan herkesin alay konusu olacaktır.

Umalım ki, yeni İşçi Köylü Teftişi'miz Fransızların *pruderie* dedikleri, bizim fazilet taslama ya da gülünç yapmacıklık olarak anabileceğimiz, bütünüyle Sovyet ve Parti bürokrasimizin eline oynayan şeyi terk edebilir. Parantez içinde belirtmiş olalım: Sovyet bürolarında olduğu gibi, Parti bürolarında da bürokratlar mevcut.

Yukarıda, iş örgütlenmesi yüksek enstitülerinde vb. çalışmamız, çok çalışmamız gerektiğini söylerken, okul tarzı bir "çalışma"yı kastetmiyordum; ne de yalnızca okul tarzı çalışma fikriyle sınırlamak istiyordum kendimi. Umarım tek bir sahici devrimci, benim "çalışmaları", bu örnekte, yarı mizaha dayalı numaralar, kurnaz birtakım yöntemler, birine oyun oynamalar veya buna benzer başka şeylere başvurulmasını da içerecek tarzda ele almayı reddediyor olduğum kuşkusuna kapılmaz. Biliyorum ki, Batı Avrupa'nın ağırbaşlı ve ciddi devletlerinde bu tür bir fikir insanları dehşete düşürürdü, doğru dürüst tek bir devlet görevlisi bile bu fikri kucaklamazdı. Ama umuyorum ki daha o kadar bürokratik hale gelmedik; bizim aramızda bu fikrin tartışılması eğlenmeden başka hiçbir şeye yol açmaz.

Gerçekten de yararlılıkla keyifliliği neden bir araya getirmemeli ki? Gülünç olan, zararlı olan, yarı gülünç olan, yarı zararlı olan bir şeyi teşhir etmek için neden mizaha ya da yarı yarıya mizaha dayanan bir oyuna başvurmamalı ki?

Bana öyle geliyor ki, İşçi Köylü Teftişi'miz bu fikirleri incelemeye girişirse çok şey kazanacaktır; Merkez Kontrol Komisyonu'nun ve İşçi Köylü Teftişi'ndeki muadillerinin en parlak zaferlerinin bazılarını kazandığı vakaların listesi, gelecekteki İşçi Köylü Teftişimizin ve Merkez Kontrol Komisyonu'nun üyelerinin kasıntı dolu, ağırbaşlılık taslayan ders kitaplarında pek de sözü edilemeyecek yerlerde gerçekleştireceği, sayısı pek de az olmayacak başarılarla zenginleşecektir.

Bir parti kurumu nasıl olur da bir Sovyet kurumu ile bütünleştirilebilir? Bu öneride uygunsuz bir şey yok mudur?

Bu soruları kendi adıma değil, yukarıda Sovyet kurumlarında olduğu gibi Parti kurumlarımızda da bürokratlar var derken ima ettiğim insanlar adına soruyorum.

Eğer bu işimize yarayacak bir şeyse, ikisini neden birleştirmemeli gerçekten? Bu tür bir birleştirmenin, bunun en baştan itibaren uygulandığı Dışişleri Halk Komiserliği örneğinde çok yararlı olduğunu hepimiz görmüyor muyuz? Politbüro, dış güçlerin, daha kötü bir kelime kullanmamak için kurnazlıklarının diyelim, önüne geçmek amacıyla onların "adımlar"ına cevaben bizim ne tür "adımlar" atmamız gerektiğini önemli önemsiz birçok meselede Parti bakış açısından tartışmıyor mu? Bir Sovyet kurumuyla bir Parti kurumunun bu esnek birleşmesi bizim politikamızda büyük bir güç kaynağı değil mi? Bence dış politikamızda yararlılığını kanıtlayan, kesin biçimde benimsenmiş olan ve bu alanda o kadar alışılmış hale gelip hiçbir kuşkuya yol açmayan şey, devlet aygıtımızın bütünü için de en az aynı derecede (aslında bence çok daha) uygun olacaktır. İşçi Köylü Teftişi'nin işlevleri devlet aygıtımızın tamamını kapsıyor; faaliyetleri bü-

tün devlet kurumlarının her birini, tek bir istisna olmaksızın etkilemelidir: yerel, merkezi, ticari, dar anlamda idari, eğitime ilişkin, arşivlere ilişkin, tiyatro ile ilgili vb. –kısacası, tek bir istisna olmaksızın hepsini.

Öyleyse, faaliyetleri bu kadar geniş kapsamlı olan ve üstelik o kadar olağanüstü esneklik gerektiren bir kurumun, bir Parti kontrol kurumuyla bir Sovyet kontrol kurumunun bu kendine özgü birleşmesine neden izin verilmesin ki?

Buna engel olabilecek hiçbir şey görmüyorum. Üstelik, bence bu tür bir birleşme, çalışmamızda başarının tek güvencesidir. Bu konudaki bütün kuşkular bence devlet dairelerimizin en tozlu köşelerinde ortaya çıkıyor. Bunlar, alayla yaklaşmaktan başka hiçbir şeyi hak etmiyor.

Bir başka kuşku: Eğitim faaliyetlerini resmi faaliyetlerle birleştirmek amaca uygun mudur? Bence yalnızca amaca uygun değildir, gereklidir. Genellikle, Batı Avrupa'nın devlet biçimine karşı devrimci tutumumuza rağmen, onun en zararlı ve gülünç önyargılarından bazılarının bize de bulaşmasına engel olmadık; bir ölçüde, sevgili bürokratlarımız, bu önyargıların bulanık sularında tekrar tekrar balık avlamalarının mümkün olacağı inancıyla bunları bize kasten bulaştırmış bulunuyor. Ve bunlar bu bulanık sularda o kadar büyük miktarda balık avladılar ki, bu balıkçılığın ne kadar yaygın olduğunu aramızdan sadece kör olanlar göremedi.

Sosyal, ekonomik, politik ilişkilerin bütün alanlarında "ürkütücü" derecede devrimciyiz. Ama emsal alma, devlet dairesi yönetiminin biçimleri ve merasimleri söz konusu olunca, "devrimciliğimiz" çoğu zaman en küf kokulu alışkanlıklara teslim oluyor. Çok ilginç bir olguya, ufacık değişiklikler önerildiği zaman şaşırtıcı bir ürkekliğin sosyal hayatta ileri doğru bir atılıma eşlik etmesine epey tanıklık etmiş bulunuyoruz.

Bu doğal bir şey, çünkü ileri doğru en cesur adımlar uzun zaman boyunca teorik çalışmaya ayrılmış, esas olarak, hatta yalnızca teoride geliştirilmiş bir alanda atılıyordu. Rus insa-

nı, işten uzak olduğu anlarda, iç karartıcı bürokratik gerçekliklerden kaçışı cesur teorik yapılarda buluyordu; ülkemizde bu alışılmamış derecede cesur teorik yapıların yine alışılmamış derecede dengesiz olması bu yüzdendir. Genel yapılarda teorik cüret, büro rutininde çok küçük reformlar konusunda şaşırtıcı bir ürkeklikle el ele gidiyordu. Bir büyük tarım devrimi başka herhangi bir ülkede örneği görülmemiş bir cüretle hazırlanıyordu; aynı zamanda, iş büro rutininde onuncu dereceden bir reform yapmaya geldiğinde hayalgücü çöküyordu; genel sorunlara uygulandığında o kadar parlak sonuçlar veren genel önermeleri bu reforma uygulayacak hayalgücü ya da sabır yoktu.

Günümüzde pervasız bir cüretkârlığın en küçük değişiklikler söz konusu olduğunda hayret verici bir düşünce ürkekliğiyle el ele gidiyor olması bu yüzdendir.

Sanıyorum bu bütün büyük devrimlerde ortaya çıkmış olan bir şeydir, çünkü gerçekten büyük devrimler, eski olan ile, eskiyi geliştirmeye doğru yönelen ile yeni olana, eski olandan en ufak bir zerre içermeyecek kadar yeni olana yönelik çok soyut bir özlem arasındaki çelişkilerden doğar.

Devrim ne kadar ani olursa, bu çelişkilerin birçoğu da o kadar uzun süre devam edecektir.

Halihazırda durumumuzun genel özelliği şudur: Kapitalist sanayiyi yıkmış, orta çağ kurumlarını ve toprak sahipliğini yerle bir etmek için elimizden geleni yapmış, böylece bir küçük ve çok küçük köylülük yaratmış bulunuyoruz. Bu köylülük proletaryanın devrimci çalışmasına inandığı için onun gösterdiği yoldan gidiyor. Ancak, daha gelişmiş ülkelerde devrim olana kadar yalnızca bu güvenin desteğiyle ayakta kalmamız kolay değil, çünkü ekonomik zorunluluk, özellikle NEP koşullarında, küçük ve çok küçük köylülerin emek üretkenliğini çok düşük bir düzeyde tutuyor. Üstelik, uluslararası durum da Rusya'yı geriletmiştir ve halkın emek üretkenliğini, bir bütün olarak alındığında savaş öncesinin hatı-

rı sayılır derecede altına düşürmüştür. Batı Avrupa'nın kapitalist güçleri, kısmen kasıtlı biçimde, kısmen bilmeden, bizi geri düşürmek, Rusya'daki iç savaşın unsurlarını ülkede mümkün olduğunca çok harabiyet yaratmak için kullanmak yolunda ellerinden geleni yapmışlardır. Tam da emperyalist savaştan bu çıkış tarzı birçok avantaj sağlıyor gibi görünüyordu. Az çok şöyle akıl yürütüyorlardı: "Rusya'daki devrimci sistemi devirmeyi başaramazsak, her durumda sosyalizme doğru ilerlemesini engelleriz." Kendi açılarından başka türlü akıl yürütemezlerdi de. Sonuçta, sorunları yarı yarıya çözülmüş oldu. Devrimin yarattığı yeni sistemi devirmeyi başaramadılar, ama sosyalistlerin öngörülerini doğrulayacak, onlara üretici güçleri muazzam bir hızla geliştirme, hep birlikte ele alındığında sosyalizmi üretecek bütün potansiyelleri harekete geçirme olanağını tanıyacak ileri adımı derhal atmasını engelleyediler; sosyalistler böylece herkese sosyalizmin kendi içinde devasa güçler barındırdığını ve insanlığın artık olağanüstü parlak olasılıklar içeren bir gelişme aşamasına girmiş olduğunu kanıtlamış olacaklardı.

Şimdi biçimlenmiş olan uluslararası ilişkiler sistemi, bir Avrupa devletinin, yani Almanya'nın galip ülkeler tarafından köleleştirilmiş olduğu bir sistemdir. Ayrıca, bu zaferleri sayesinde, bir dizi devlet, Batı'nın en eski devletleri, kendi ezilen sınıflarına önemsiz bazı tavizler verebilecekleri bir konumdadırlar –bu tavizler, her ne kadar önemsiz olsa da, o ülkelerdeki devrimci hareketi geciktirir ve görünüşte bir "sınıf mütarekesi" yaratır.

Öte yandan, son emperyalist savaşın bir sonucu olarak, Doğu'nun bir dizi ülkesi, Hindistan, Çin vb. sarsıntılı biçimde alışılmışın dışına çıkmış durumdadır. Gelişmeleri kesin olarak genel Avrupa türü kapitalist yöne kaymıştır. Avrupa'daki genel kaynaşma bunları etkilemeye başlamıştır; bunların dünya kapitalizminin bütününde bir krize yol açması kaçınılmaz olan bir gelişme sürecine girmiş olduğunu bütün dünya açıkça görmektedir.

Böylece, günümüzde şu soru ile karşı karşıyayız: Batı Avrupa'nın kapitalist ülkeleri sosyalizme doğru gelişmelerini tamamlayana kadar küçük ve çok küçük köylü üretimimizle ve içinde bulunduğumuz yıkım durumuyla ayakta kalmayı başarabilecek miyiz? Ancak, Batı Avrupa ülkeleri bu gelişmeyi bizim daha önce beklediğimiz biçimde tamamlamıyorlar. Bu süreci, sosyalizmin tedrici "olgunlaşması" biçiminde değil, bazı ülkelerin diğerlerini sömürmesi, emperyalist savaşta yenilgiye uğramış olan ülkelerin sömürülmesinin Doğu'nun tamamının sömürülmesiyle birleşmesi yoluyla tamamlıyorlar. Öte yandan, tam da ilk emperyalist savaşın bir sonucu olarak, Doğu kesin biçimde devrimci hareketin içine çekilmiş, dünya devrimci hareketinin girdabına çekilmiş bulunuyor.

Buradan ülkemiz için nasıl bir taktik çıkar? Açıktır ki şu. İşçi hükümetimizi korumak ve küçük ve çok küçük köylülüğü onun önderliği ve otoritesi altında tutabilmek amacıyla aşırı derecede temkinli olmalıyız. Halihazırda bütün dünyanın bir sosyalist devrime yol açması gereken bir harekete geçiyor olması gibi bir avantajımız var. Ama emperyalistlerin dünyayı iki kampa bölmeyi başarmış olması gibi bir de dezavantajımız var; bu bölünme, ileri, kültürlü, kapitalist gelişmenin gerçek bir ülkesi olan Almanya'nın ayağa kalkmasının son derecede güç olması dolayısıyla daha da karmaşık hale geliyor. Batı denen şeyin bütün kapitalist güçleri onu gagalıyorlar ve ayağa kalkmasını engelliyorlar. Diğer taraftan, yüz milyonlarca sömürülen emekçisiyle insan ızdırabının en ileri derecesini yaşayan Doğu'nun tamamı, fiziksel ve maddi gücünün, kendisinden çok daha küçük Batı Avrupa devletlerinin fiziksel, maddi ve askeri gücüyle karşılaştırılamaz olduğu bir konuma itilmiş durumda.

Kendimizi emperyalist ülkelerle yaklaşan çatışmadan koruyabilir miyiz? Batı'nın müreffeh emperyalist ülkeleri ile Doğu'nun müreffeh emperyalist ülkelerinin kendi aralarındaki karşıtlıkların ve çatışmaların, Batı Avrupa karşı devriminin Rus karşı

devrimine destek kampanyasının, Batı'nın ve Doğu'nun karşı devrimci kampının, Doğu ve Batı'nın sömürücülerinin kampının, Japonya ve ABD kampının içinde ortaya çıkan karşıtlıklar sayesinde çöktüğü ilk sefer olduğu gibi, bize bir ikinci soluklanma arası vermesini umabilir miyiz?

Bence bu soruya cevap meselenin çok fazla faktöre bağlı olduğu ve bir bütün olarak mücadelenin sonucunun, ancak kapitalizm uzun vadede yerkürenin halkının çok büyük çoğunluğunu eğitiyor ve hazırlıyor olduğu için öngörülebilir olduğu olmalıdır.

Son tahlilde, mücadelenin sonucunu belirleyecek olan, Rusya, Hindistan, Çin vb. ülkelerin yerküre nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturmasıdır. Ve geçtiğimiz birkaç yıl içinde bu çoğunluk olağanüstü bir süratle kurtuluş mücadelesinin içine çekilmiştir; bu bakımdan dünya mücadelesinin nihai sonucunun ne olacağı konusunda en ufak bir kuşku olamaz. Bu anlamda sosyalizmin tam zaferi bütünüyle ve kesinlikle güvence altındadır.

Ama bizi ilgilendiren, sosyalizmin bu tam zaferinin kaçınılmazlığı değil, Rus Komünist Partisi, Rus Sovyet Hükümeti olarak bizim, Batı Avrupa'nın karşı devrimci devletlerinin bizi ezmesini engellemek için başvurabileceğimiz taktiktir. Karşı devrimci emperyalist Batı ile devrimci ve milliyetçi Doğu arasında, dünyanın en uygar ülkeleriyle Doğu tipi geri ülkeler olmakla birlikte çoğunluğu oluşturanlar arasında bir sonraki askeri çatışmaya kadar varlığımızı sürdürmek için bu çoğunluğun uygarlaşması gerekir. Biz de, politik önkoşullarına sahip olsak da, doğrudan sosyalizme geçmek bakımından yeterince uygarlıktan yoksunuz. Kendimizi kurtarmak için şu taktiği uygulamalı ya da şu politikayı izlemeliyiz.

İşçilerin, köylülerin önderliğini elinde tuttuğu, köylülerin güvenini muhafaza ettiği bir devlet inşa etmeye çabalamalı ve en büyük ölçüde tasarruf yaparak toplumsal ilişkilerden her türlü savurganlığın izlerini silmek üzere çalışmalıyız.

Devlet aygıtımızı en ileri tasarruf derecesine indirmeliyiz. Bu aygıttan her türlü savurganlık izini silmeliyiz. Savurganlık Çarlık Rusya'sından, onun bürokratik kapitalist devlet aygıtından günümüze o kadar çok şey kalmış.

Bu, köylünün sınırlamalarının hâkim olacağı bir durum olmayacak mıdır?

Hayır. İşçi sınıfının köylülüğe önderliğini muhafaza etmesini sağlarsak, devletimizin ekonomik hayatında mümkün olan en büyük tutumluluğu göstermekle, yaptığımız her tasarrufu kullanarak büyük ölçekli makine sanayiini geliştirebiliriz, elektriklendirmeyi, turba kömürünün hidrolik çıkarımını geliştirebiliriz, Volkhov Enerji Projesi'ni tamamlayabiliriz vb.

Umudumuz burada ve yalnızca burada yatıyor. Ancak bunu yaptığımızda, mecazi anlamda at değiştirebileceğiz; köylünün, mujikin yoksulluk atından, yıkıma uğramış bir köylü ülkesi için tasarlanmış bir ekonomi atından, proletaryanın aradığı ve araması gereken ata, geniş ölçekli makine sanayiine, elektriklendirmeye, Volkhov Enerji Projesi'ne vb. geçebileceğiz.

Kafamda genel çalışmamızın, politikamızın, taktiğimizin, stratejimizin planını, reorganize edilmiş İşçi Köylü Teftişi'nin işlevleriyle böyle bağlıyorum. Kanaatimce, İşçi Köylü Teftişi'ni müstesna bir düzeye yükseltirken, ona Merkez Komitesi haklarıyla vb. vb. donatılmış bir önderlik verirken, ona hasretmemiz gereken istisnai özeni, istisnai dikkati haklı kılan budur.

Ve bu gerekçe şudur: Yalnızca hükümet makinemizi bütünüyle temizleyerek, içinde onun için mutlak bir anlamda gerekli olmayan ne varsa onların hepsini azaltaraktır ki, ayakta kalacağımızdan emin olabiliriz. Üstelik de yalnızca bir küçük köylüler ülkesi düzeyinde değil, evrensel sınırlamalarla karşı karşıya kalan bir düzeyde değil, sürekli olarak büyük ölçekli makine üretimine doğru ilerleyen bir dönemde.

İşte İşçi Köylü Teftişi'miz için düşlediğim yüce görevler bunlar. Bunun içindir ki ona yönelik olarak en büyük otoriteye sahip Parti organının "sıradan" bir Halk Komiserliği ile birleşmesini planlıyorum.

Lenin dünyayı dolaşıyor,
Siyahisi, kahverengi derilisi, beyazı onu ağırlıyor.
Dil hiç engel değil,
En tuhaf diller ona inanıyor.

Langston Hughes[1]

1 Langston Hughes, "Lenin", Gregory Zlobin vd. (der.), *Lenin in Profile, World Writers and Artists on Lenin* (Moskova: Progress Publishers, 1975) içinde, s. 265.

Lenin'i okumamak için on neden

Paul Le Blanc

Bu kitap, insanlık tarihindeki en büyük devrimci teorisyenlerden ve örgütçülerden biri olduğu genel olarak kabul gören birinin yazılarını bir araya getiriyor: Yakınlarının sevgiyle "İlyiç" olarak hitap ettikleri, dünyanın ise kod adı Lenin ismiyle tanıdığı Vladimir İlyiç Ulyanov. Rus sosyalist hareketinin Bolşevik kanadının önderiydi; bu kanat daha sonra 1917'de şiddete dayanan bir devrimle (Fransız Devrimi ya da Amerikan İç Savaşı kadar şiddetli olmasa da) iktidara geçtikten sonra Rus Komünist Partisi adını alacaktı.

Milyonlarca insanın gözünde Lenin bir kurtarıcıydı. Ölümünden sonra "Komünist" etiketini taşıyan ülkelerde bürokratlar ve memurlarca kendi despotluklarını meşrulaştırmak amacıyla sahiplenilirken, aynı zamanda kapitalist ülkelerde güç ve ayrıcalığın savunucularınca habis ve zalim bir fanatik olmakla suçlanacaktı. Komünizmin Soğuk Savaş sonundaki çöküşü ile birlikte küresel hâkimiyet bu sonuncuların güçlü sesine geçti. Bu kitap bu hâkimiyete bir meydan okumadır.

Lenin yaşayalı ve öleli çok oluyor. O zaman sorulabilir: Bizim yaşadığımız çok farklı dünyada onu okuma zahmetine neden katlanmalı? Gerçekten de sorulması gereken bir soru bu. İşte size Lenin'i okumamak için on tane anlamlı neden:

1. Dünya olması gerektiği gibidir ve her şey gayet iyi gidiyor.

2. Herkes özgürlükten, bir şeyler yaratmak için fırsatlardan ve toplumsal dayanışmadan yararlanıyor.

3. Her birey hayatını etkileyen kararlarda belirleyici bir söz hakkına sahip.

4. Zulüm ve sömürü yok.

5. İnsanlığın sorunlarının, toplumumuzda ve dünyamızda zenginliğin ve gücün eşitsiz yapısı ile hiçbir ilişkisi yok.

6. Dünyayı daha iyi bir yer haline getirmenin yolunu keşfetmek kolay.

7. İşçilerin ve ezilen halkın mücadeleleri tarihi zaman israfıdır.

8. 1917'de Rusya'da yaşanan halk devrimi anlamsız bir sapmadır.

9. Lenin kadar karmaşık biri hakkında yalnızca başkalarının söylediklerine güvenmek iyidir.

10. Günümüzün gerçekleri ve gelecek için var olan olanakların geçmişte olan bitenlerle hiçbir ilişkisi yoktur.

Ama eğer bu on fikir size doğru gelmiyorsa, elinizdeki kitabı yararlı bulabilirsiniz. Bu fikirleri yadsımak, elbette Lenin'in her şey konusunda haklı olduğu anlamına gelmiyor; ama onun fikirlerinin tarihimizi ve çağımızı anlamak isteyenler açısından işe yarayabileceğini ima ediyor.

Liberallerin ve muhafazakârların tekrar ve tekrar ileri sürdükleri "Leninizm" yorumu şöyledir. Lenin "yeni tipte bir parti"nin mimarıydı: İnsanlığı toptan dönüştürmek için iktidara geçmek amacıyla emekçi kitleleri bir koçbaşı olarak kullanmaya kararlı Marksist aydınların önderlik ettiği bir devrimci öncü parti. Tabii insanlığın böylesine dönüştürülmesinin insanlık dışı sonuçlar yaratacağı tahmin edilebilirdi.[2]

Aslında, "her kim sosyalizme politik demokrasi dışında herhangi bir yoldan ulaşmak isterse, kaçınılmaz olarak hem ekonomik hem de politik açıdan saçma ve gerici sonuçlara ulaşacaktır" iddiasında bulunacak Marksizmden etkilenmiş bazı demokratik sosyalistler bile vardır. Peki, bu sözleri kim söylemiş, Keir Hardie mi, Rosa Luxemburg mu, Michael Harrington mu? Hayır. Aslında bu sözler Lenin'in kendisine ait.[3]

2 Liberal gazeteci David Remnick'e göre, Lenin "insanı model yapmak için kullanılan plastik gibi görüyor ve en radikal türden toplum mühendisliği aracılığıyla yeni bir insan doğası ve davranışı modeli yaratmayı hedefliyordu" Remnick daha sonra muhafazakâr tarihçi Richard Pipes'tan bir alıntı yapar: "Bolşevizm tarihte bir ülkenin bütün hayatını bir master plana tâbi kılma konusundaki en cüretkâr girişimdi. İnsanlığın binlerce yıl boyunca biriktirmiş olduğu bilgeliği, işe yaramaz saçmalık olarak elinin tersiyle itme çabasıydı." *Time/CBS News People of the Century: One Hundred Men and Women Who Shaped the Last One Hundred Years* (New York: Simon and Schuster, 1999), s. 51. [ABD politik kültüründe "liberal", Avrupa ve Türkiye bağlamından farklı olarak "ilerici", "sosyal demokrat" benzeri bir kavram olarak kullanılır. *–çev.*]

3 V.I. Lenin, "Two Tactics of Social-Democracy in the Democratic Revolution", *Collected Works*, Cilt 9 (Moskova: Progress Publishers, 1962), s. 29.

Lenin'in yazılarını bir araya getiren başka kitaplar da var. Ama bu kitap onun politik düşüncesinde başlangıçtan sonuna kadar mevcut olan özgürlük ve demokrasiye bağlılığı ön plana çıkarmak amacı çerçevesinde düzenlenmiş bulunuyor. Aynı zamanda, içinde yaşadığımız "küreselleşme" çağı için önemini bir ölçüde koruyan tutarlı analitik, stratejik ve taktik yönelişini de vurguluyor. Bu kitabın araştırmacılara ve öğrencilere Lenin'in Bolşeviklerinin hızla büyümüş olan gücünü ve başarısını daha berrak biçimde kavramak bakımından yararlı olacağı umulur. Böylece, daha sonra Yosif Stalin yönetiminde billurlaşan kanlı diktatörlüğe karşıt olarak, Rus Devrimi'nin ve Komünizmin ilk yıllarının görkemini ve trajedisini öne çıkarmak mümkün olacaktır. Bu kitap aynı zamanda aktivist eğilimdeki insanlar için de yararlı olabilir.

Özellikle, Yeryüzünün ezilen ve sömürülen çoğunlukları arasında, gerçek demokrasi, küresel adalet ve özgür ve eşit insanlardan oluşan bir toplum mücadelesinin bayrağını devralmak isteyenler için.

Lenin'in temel fikirlerinin kapsamlı ama kolay okunabilir bir örneklemesini *kendi sözcükleriyle* sunmanın yanı sıra, bu kitap bu fikirlerin içinden çıkmış oldukları tarihsel gerçeklikle bağlarını kuran özlü bir yaşam öyküsü de içeriyor. Ayrıca, Lenin'e yönelmiş birçok eleştiri arasından, bir dizi araştırmacı ve politik hasmı tarafından yöneltilmiş bazı önemli eleştirileri inceliyor. Yer verilen metinlerin tarihsel bağlamları ile ilave bağlarını araştıran kapsamlı bir yorum sunuyor. (...)

LENIN: KISA BIR YAŞAM ÖYKÜSÜ

> Öncü parti ve tek parti devleti teorisi ve pratiği Leninizmin merkezi doktrini değildir (tekrarlıyorum, değildir). Merkezi doktrini değildir, özel bir doktrin bile değildir bu. Böyle değildir, hiçbir zaman da olmamıştır. (...) Bolşevizmin, Leninizmin merkezi doktrinleri vardı. Biri teorikti: kapitalizmin kaçınılmaz olarak barbarlığa sürükleneceği. Bir başkası toplumsaldı: Toplum içindeki yeri, gördüğü eğitim ve sayısı itibariyle, yalnızca işçi sınıfı kötüye gidişi engelleyebilir ve toplumu yeniden inşa edebilirdi. Politik eylem bu hedefleri yerine getirmek için bir parti örgütlemekten ibaretti. Bolşevizmin temel ilkeleri bunlardı.
>
> *C.L.R. James*[4]

4 C.L.R. James, "Lenin and the Vanguard Party", Anna Grimshaw (der.), *The C.L.R. James Reader* (Oxford: Blackwell, 1992), s. 327–28. Bu bölüm, yazarın *Colliers Encyclopedia* (1995) ve and Immanuel Ness vd. (der.), *International Encyclopedia of Revolution and Protest* (Oxford: Blackwell, 2009) için hazırladığı malzemeye yaslanmaktadır.

Vladimir İlyiç Ulyanov, 22 Nisan 1870'te (o zamanlar Rusya'da kullanılmakta olan eski tür takvime göre 10 Nisanda) Volga Nehri üzerinde bir taşra kenti olan Simbursk'ta doğdu (kente daha sonra Ulyanovsk adı verilecekti). Önceleri oldukça mutlu bir hayat yaşayan bir ailenin altı çocuğundan üçüncüsü idi. Babası İlya Nikolayeviç Ulyanov devlet okullarında görev yapan, herkesin saygı gösterdiği bir okul müdürüydü. Annesi Aleksandrovna Blank bir doktorun kızıydı; çocuklarına okuma ve müzik sevgisi aşılayacaktı. Babası 1886'da öldü; çok sevdiği ağabeyi Aleksandır ise, 1887'de, Çar Üçüncü Aleksandır'a üniversite öğrencilerince düzenlenen başarısız bir suikast girişimine karıştığı gerekçesiyle tutuklandı ve asılarak idam edildi.

1887'nin sonunda Lenin kendisi baskıcı Çarlık rejimine karşı barışçıl bir gösteride bulunmaktan ve radikal bir politik gruba üyelikten kısaca tutuklandı. Parlak bir öğrenciydi, Kazan Üniversitesi'ne yeni girmişti; ama protesto faaliyetlerine katılması, üniversiteden derhal atılmasına ve Kazan yakınlarında, polis gözetiminde yaşayacağı küçük bir köye sürgün edilmesine yol açtı. 1888'de Kazan'a dönmesine izin verildi, ama hiçbir üniversiteye kabul edilmediği için kendi başına çok disiplinli bir çalışma sürecine girdi. 1891'de San Petersburg Üniversitesi'nde hukuk sınavlarını başarıyla geçti. Tüm zamanını devrimciliğe ayırmaya başlamadan önce avukat olarak sadece birkaç ay çalışacaktı.

BİR DEVRİMCİNİN OLUŞUMU

Lenin devrimci olduğunda, Rusya nüfusunun yüzde 90'ı yoksulluk içinde yaşayan köylülerden oluşuyordu. Ülkenin on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yaşadığı esaslı sınai gelişme sonucunda ortaya çıkan ücretli işçiler sınıfı ve aileleri ise nüfusun yüzde 7'sini oluşturuyordu. Ayrıca serbest mesleklerden ve zengin işadamlarından (burjuvazi) oluşan küçük bir "orta sınıf" vardı. En yukarıda ise güçlü bir toprak aristokrasisinin tepesinde bir mutlak monarşi mevcuttu. Demokrasinin bütünüyle yokluğu, ifade özgürlüğü üzerinde kısıtlamalar, resmi Rus Ortodoks Kilisesi dışındaki bütün dini azınlıklar üzerinde baskı, kadın hakları konusunda ciddi sınırlamalar, Rus İmparatorluğu'nda yaşayan 100'den fazla ulusal azınlığın ezilmesi (Rusya'nın "halklar hapishanesi" olarak kötü bir şöhreti vardı), ülkenin hayatına damgasını vuran özelliklerdi. Bu koşullar birçok devrimci akımın doğmasına yol açmıştı.

Lenin, on dokuzuncu yılın daha erken aşamalarında yaşayan Rus devrimcilerinden, özellikle yazar Nikolay G. Çernişevskiy'den ve Halkın İradesi (Narodnaya Volya) adıyla bilinen popülist devrimci illegal gruptan derinlemesine etkilenmişti. Bu akım, illegal yöntemlerde uzmanlaşmış, köylülük temelli bir devrim yoluyla, Rusya'nın her yerinde köylerde uzun süredir var olmuş olan

geleneksel komün (bazen "mir" olarak anılır) temeline büyük ölçüde yaslanacak bir sosyalist toplum kurmayı amaçlayan idealist militanlardan oluşuyordu. Lenin, özellikle illegal örgütlenme anlayışında bu gelenekten yararlanmakla birlikte, asıl Batı Avrupa'da Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından *Komünist Manifesto*, *Kapital*, *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm* vb. çalışmalarda geliştirilmiş olan işçi sınıfı yönelişinden derinlemesine etkilenecekti. Bu yöneliş Rus devrimci hareketine Georgi Plekhanov tarafından güçlü bir şekilde aşılanmıştı. Lenin, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* (1899) ve benzeri çalışmalarıyla Rus Marksistleri arasında etkili bir ses haline gelecekti.

Marksistler, Rusya'nın kapitalist bir dönüşüm geçirmekte olduğunu, sanayileşmenin fabrika temelli bir proletarya yaratmakta olduğunu, bu işçi sınıfının Çarlığı devirme mücadelesinde en etkili güç haline geleceğini ileri sürüyorlardı. Marksistlere göre, Halkın İradesi'nin yaptığı gibi Çar'a ve devlet yetkililerine karşı terörist faaliyetlere (suikastler vb.) girişmektense, işçi sınıfının daha iyi çalışma koşulları ve yaşam standartları için sendikalar oluşturması, daha ileri demokratik ve sosyal reformlar uğruna kitle gösterileri düzenlemesi, demokratik devrim mücadelesine önderlik etmek amacıyla kendi partisini kurması gerekiyordu. Bu tür bir devrim, Rusya'nın (varsayılmaktaydı ki kapitalist bir ekonomi ve demokratik bir cumhuriyet çerçevesinde) ekonomik ve politik gelişmesinin yolunu açacaktı. Sonra, işçi sınıfı çoğunluk haline geldiğinde, süreç sosyalist nitelikte bir ikinci devrimle taçlanacaktı. İşçiler ekonominin kontrolünü ellerine geçirerek herkesin çıkarına uygun biçimde yürütecekti. Marksistler başka ülkelerin işçilerinin de benzer bir yönde yürümesi gerektiğini ve yürüyeceğini düşünüyorlardı.

BOLŞEVİZMİN YÜKSELİŞİ

1898'de Marksistler bu yönelişlerini ileri taşımak amacıyla Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni (RSDİP) kurdular. Daha sonra, 1901-1902'de Popülistler de rakip Sosyalist Devrimci partiyi (SR'ler) kurdular. Her iki parti de Sosyalist (ya da İkinci) Enternasyonal olarak bilinen uluslararası federasyona üye oldu. Lenin SR'lere yönelik birçok polemik kaleme aldı, ama kısa süre sonra RSDİP içinde kimi üyelerle aralarında ciddi anlaşmazlıklar belirdi. *İskra* ("Kıvılcım") adlı gazetenin sayfalarında Lenin, Plekhanov, Yulius Martov ve ötekiler, işçilerin sadece işyerindeki ekonomik meseleler üzerinde yoğunlaşması gerektiğini, demokratik mücadelenin önderliğinin kapitalizm yanlısı liberallere bırakılması gerektiğini ileri süren ve "Ekonomistler" olarak bilinen ekibi eleştirmeye başladılar. Lenin ve öteki *İskra*'cılar, işçi sınıfının geniş katmanlarını her türlü ezilme biçimine karşı kapsamlı bir ekonomik ve politik mücadele

içine çekerek Çarlığı devirecek ve işçilerin çıkarlarını ileriye taşıyacak güçlü ve merkezileşmiş bir partinin inşasını savunuyorlardı.

Lenin bu fikirleri 1902'de yayınlanan *Ne Yapmalı?*'da popülarize etti. RSDİP'in 1903'te Brüksel ve Londra'da toplanan ikinci kongresinde "*İskra*'cılar" üstünlüğü ele geçirdiler. Ama kongre bitmeden önce kendileri iki örgütlü hizbe bölünmüşlerdi: Bolşevikler (sözcük, Rusça'da "daha çok" anlamına gelen *bolşe* kelimesinden geliyordu, bunlar daha çok oy almışlardı) ve Menşevikler (Rusça'da "daha az" anlamına gelen *menşe*'den). Lenin bu bölünmenin analizini *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* (1904) başlıklı çalışmasında yapacaktı. Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler, Martov ve Plekhanov'un içinde olduğu Menşeviklerin savunduğundan daha disiplinli bir parti konusunda ısrarcıydılar. Ek olarak, Menşevikler Çarlığı yıkmak için işçilerle kapitalistler arasında bir koalisyonu savunurken, Lenin (örneğin 1905 tarihli *Sosyal Demokrasinin Demokratik Devrimde İki Taktiği* başlıklı polemik çalışmasında) Rusya'da gerçek bir demokratik devrim yaşanması için bir işçi-köylü ittifakının ve daha sonra "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü"nün kurulmasının gerekli olduğunu ileri sürüyordu.

Bu dönemde Lenin devrimci yeraltında, hapishanede, Sibirya sürgününde, sürgüne gittiği Rusya dışında çok tutumlu koşullar altında belirsizlik içinde bir yaşam sürdürüyordu. (Yeraltı yaşamı sırasında en yakın yoldaşlarından biri olan Nadejda Krupskaya ile 1898'de evlenmişti.) 1900-1902 arası Münih'te, 1902'den 1903'e Londra'da, 1903-1905 arası ise Cenevre'de oturdu. Lenin ve Krupskaya, RSDİP içindeki illegal Bolşevik örgütün çalışmasının koordinasyonunda hayati bir rol oynuyor, ayrıca *Vperyod* ("İleri") ve *Proletari* ("Proleter") türü devrimci gazetelerin üretimi ve dağıtımını kolaylaştırıyorlardı.

1905 DEVRİMİ'NDEN 1914'E

1905'te, Çar'ın birliklerinin San Petersburg'da barışçıl bir gösterinin üzerine ateş açmalarının ardından işçilerin kendiliğinden ayaklanmasının tetiklediği ve yüzlerce grev ve köylü isyanının alevlendirdiği bir devrimci yükseliş, Çarlık rejimini, politik özgürlüklerin genişlemesini ve Duma adını taşıyan güçsüz bir parlamenter organın kurulmasını da içeren bir dizi önemli reform yapmaya zorladı.

Her ne kadar Lenin başlangıçta Sosyal Demokratların Duma'ya girmesini reddetse de (bu pozisyonunu 1906'da değiştirecektir), iş yerlerinde ve işçi mahallelerinde kendiliğinden ortaya çıkan ve devrimci faaliyete yön veren işçi vekilleri sovyetlerini (konseylerini) destekleyecekti. Aynı zamanda RSDİP'i, özel

olarak da Bolşevik kanadını, radikalleşen işçilerin hızla katılmasına açmaya ısrarla taraftardı. Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki politik fark daralıyor, RSDİP'in üye sayısı süratle yükseliyordu. Menşeviklerin sol kanadında olan, San Petersburg sovyetinin başkanlığını yapan Lev Trotskiy, 1904 ile 1906 arasında yazdığı makalelerde, *sürekli devrim* fikrini bile savunuyordu: Buna göre, demokratik devrim işçilerin köylülerden destek alarak siyasi iktidarı ellerine geçirmesine yol açacak, böylece sosyalizme ilerleyen bir geçiş dönemi açılacak, Rus devrimi daha ileri sanayileşmiş ülkelerde işçi devrimlerinin yaratılmasına yardımcı olacaktı. Lenin o dönemde bu fikri tümüyle kabul etmese dahi, daha sonra 1917 devrimine yaklaşımında bu fikrin izlerini görmek mümkündür.

Ancak, 1905'in sonunda ve 1906 yılı boyunca, Çarlığın muhafazakâr güçleri devrimci dalganın önünü kesmeyi ve daha önce yapılmış olan reformları geri almayı başardı. Devrimciler bir kez daha yeraltına girmeye veya sürgüne gitmeye zorlanıyor, birçok sol aydın demoralize oluyordu.

Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki farklılıklar yeniden keskinleşiyordu. Ama Lenin kendini aynı zamanda Aleksandır A. Bogdanov'un önderliğini yaptığı bir grup Bolşevik ile de çatışma içinde buluyordu. Bu "ültra sol" Bolşevikler sendikal çalışmayı ve başka türden reformlara yönelik faaliyetleri aşağılıyor (bunun karşısına "silahlı mücadele"yi koyuyorlardı) ve de Bolşeviklerin Duma seçimlerine katılmalarının ve Duma'ya girmelerinin anlamlı bir şey olduğu fikrini sorguluyorlardı. Lenin ise, Duma'ya girmenin devrimci sosyalistlere legal ajitasyon ve eğitim bakımından güçlü bir araç sağlayacağı ve reform mücadelelerinin işçi sınıfı hareketine deneyim ve politik etkililik sağlama olanakları yarattığı konularında ısrarcıydı. *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* (1909) başlıklı bir felsefi çalışma hazırlıyor, Bogdanov ve kimilerinin Marksizmde yaptığı ciddi felsefi revizyonlar olarak gördüğü şeyleri hedef alıyordu. Öte yandan, Menşevikler arasında bütün illegal devrimci örgütsel biçimlerin yerine tamamıyla legal ve reform yönelişli yapılar getirmeyi amaçlayan bir akım olan "Likidatörler"e karşı da sert bir mücadele sürdürüyordu. Lenin aynı zamanda aralarında Trotskiy'in, hatta Bolşevik saflardan bazı isimlerin de bulunduğu, RSDİP'in birliğini korumaya çalışan "uzlaştırmacılar"a karşı da keskin eleştiriler yöneltiyordu. Legal ve illegal çalışmayı birleştiren, devrimci Marksist bir programa dayalı, kendi içinde birlik sağlamış ve disiplinli bir örgütün çeşit çeşit yönelişlere sahip olan sosyalistlerle uzlaşma arayışı içinde yaratılamayacağı sonucuna ulaşmıştı.

1912'de Lenin ve fikir arkadaşları RSDİP içindeki bütün öteki akımlardan koparak kendi ayrı Bolşevik partilerini kurdular. Yeni Bolşevik RSDİP, *Pravda*

("Gerçek") gazetesini yayınlamaya başladı. Yalnızca tutarlı bir stratejik yönelişleri yoktu; üç talebin öne çıktığı berrak bir programları da vardı: işçilerin lehine sekiz saatlik işgünü; köylülerin lehine toprak reformu; demokratik bir kurucu meclis. Bu üç talep, demokratik devrimde işçi-köylü ittifakı ihtiyacını vurgulamak için kullanılıyordu. Bolşeviklerin aynı zamanda legal reform çabalarını devrimci çalışmayla birleştiren ciddi ve disiplinli bir örgütsel yapısı vardı. 1912 ile 1914 arasında Lenin'in Bolşevikleri Rus devrimci hareketindeki bütün öteki akımları geride bırakacak, örgütlü işçiler arasında hâkimiyeti ele geçirecekti.

Bolşeviklerin başarıları, baş döndürücü bir hızda büyüyen Rus işçi sınıfı içinde yeni bir radikalizasyon dalgasıyla üst üste geldi. 1912'de Lena altın madenlerinde grevci işçilere karşı devletin uyguladığı şiddet, ülkenin yoğun bir işçi sömürüsü üzerinde yükselen merkezlerinde nüfus artışıyla birleştiğinde, hatırı sayılır bir kaynaşma ve büyüyen bir protesto hareketi yaratıyordu. Bazı gözlemcilere göre, 1914'e gelindiğinde, Rusya bir başka devrimci patlamanın eşiğine ulaşmıştı.

EMPERYALİST DÜNYA SAVAŞI

Ne var ki, bu militan yükseliş Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte yatışacak, Çarlık devleti savaşı her tür muhalefeti susturmak için kullanacaktı. Sosyalist hareket, yalnızca Rusya'da değil, savaşa giren her ülkede "yurtsever" ve savaş karşıtı kanatlara bölünecekti. Rusya'da sadece daha ılımlı olan "yurtsever" sosyalistlere açık çalışma izni veriliyordu; bu da onların işçi hareketi içinde, bu dönemde baskı altına alınan Bolşevikleri gölgede bırakmasına yaradı.

Lenin, 1912'de Polonya'nın Avusturya hâkimiyetinde olan bölgesinde Krakov'a taşınmıştı. 1914'te savaş çıkınca sınır dışı edilerek İsviçre'ye yollandı. Birçok Marksist gibi Lenin de savaş çıkacağını bekliyordu. Ama İkinci Enternasyonal'in kitlesel partilerinin her birinin, özellikle de daha önce az ya da çok demokratik bir parlamenter sistem çerçevesinde Ortodoks bir Marksist partinin bizatihi örneği olarak gördüğü Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD), kendi hâkim sınıflarının "yurtsever" talepleri karşısında gösterdiği teslimiyet onu derin bir şoka uğratmıştı. Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve birkaç başka şahsiyetin dışında, SPD liderleri ya Almanya'nın savaştaki hedeflerini destekliyor ya da savaş çabasına muhalefet etmekten kaçınıyorlardı. Luxemburg ve devrimci solda duran başkalarıyla birlikte, Lenin emperyalizmi (çeşitli "büyük güçler"in saldırgan ekonomik yayılmacılığını) başlayan katliamın esas müsebbibi olarak görüyordu. Bu savaşta rakip ülkelerin işçilerinin birbirlerini öldürmeye teşvik edilmesi onu öfkeden çılgına çeviriyordu; Almanya'nın "Ortodoks Marksizm"

sembolü Karl Kautsky'yi, işçi sınıfı enternasyonalizmine ihaneti rasyonalize ettiği için hiç affetmeyecekti.

1914-1917 döneminde Lenin çabasını savaşa karşı bir devrimci sosyalist muhalefet geliştirme konusuna yoğunlaştırdı. Zimmerwald ve Kienthal konferanslarında, savaş karşıtı birtakım sosyalist akımlarla birlikte, İkinci Enternasyonal'in kendi uzlaşmaz savaş karşıtı beyanlarına sadık kalmamasını eleştirdi; yeni bir Enternasyonal, bir Üçüncü Enternasyonal kurulması gerektiğini savundu. Aynı zamanda, Birinci Dünya Savaşı'nın ekonomik temellerini araştırdığı bir çalışma hazırladı: *Emperyalizm. Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* (1916). İlaveten, milliyetçiliğin eleştirel bir analizini yaparak ileri ve ezen kapitalist "büyük güçler"in (devrimcilerin desteklememesi gereken) milliyetçiliği ile "büyük güçler" tarafından ezilen ve sömürülen halkların (devrimcilerin desteklemesi gereken) milliyetçiliği arasında bir ayrım geliştirdi. Bu bakış açısı, yani Asya, Afrika ve Amerika kıtalarındaki "beyaz olmayan" mazlum halkların kurtuluş mücadelelerine değer verilmesi ve bunların desteklenmesi, daha önceki Marksistler arasında yaygın değildi.

Bu dönemde Lenin aynı zamanda aslında politikaları kendisine en yakın olan Bolşevik olmayan devrimcilerle, en önemlisi de Luxemburg ve Trotskiy ile de tartışmaya girişti. Luxemburg'un ("Junius Broşürü"nde) ve Trotskiy'in (*Savaş ve Enternasyonal*'de) derhal barış çağrısını ve Avrupa Sosyalist Birleşik Devletleri savunusunu reddederek akla gelebilecek en bükülmez sloganı ileri sürdü: "Emperyalist Savaşı İç savaşa Dönüştür!" Her ne kadar bu sloganı yalnızca Grigori Zinovyev gibi en yakın çalışma arkadaşları kabul etmiş olsa bile, slogan Lenin için çok önemli idi, çünkü, Kautsky ve (Fransa'da) Jean Longuet gibi "ortayolcu" Sosyal Demokratlarla en ufak bir uzlaşmayı olanaksız kılıyordu. (Bunlar, 1916'ya gelindiğinde, başlangıçta benimsedikleri savaşı kabullenen tavırlarından geri adım atmışlardı, ama kendi partilerinin savaş taraftarı çoğunluklarından kesin bir kopuş konusunda isteksiz davranıyorlardı.) Lenin, savaş yorgunu kitlelere gerçek bir sosyalist dönüşüm yolunda önderlik etmenin, yalnızca sosyalistlerin bu tür uzlaşmacılardan kopartılması yoluyla mümkün olacağına inanıyordu.

Çarlığın Çöküşü ve Çıkılı İktidarın Yükselişi

Rusya içinde savaşa ilişkin yükselen düş kırıklığı, işçiler ve köylüler arasında yeni bir radikalizm dalgası yaratıyordu. Mart 1917'de Dünya Kadınlar Günü'nde Petrograd'da (San Petersburg'un adı 1914'te değiştirilmişti) kadın işçilerin başlattığı kendiliğinden bir ayaklanma, Rus ordusu (büyük ölçüde "üniforma

altında köylüler"den oluşuyordu) ayaklanan işçilere katılıp Çarlık hükümetine karşı tavır alınca başarılı bir devrime dönüştü. Devletin yetkileri demokratik olarak seçilmiş işçi ve asker vekilleri konseyleri (sovyetleri) tarafından ve aynı zamanda Duma'daki politikacıların kurduğu kapitalizm yanlısı bir Geçici Hükümet tarafından üstlenilince bir "ikili iktidar" durumu doğdu. Birçok SR ve Menşevik, hatta bazı Bolşevikler de Geçici Hükümeti destekliyordu. Lenin Nisan 1917'de sürgünden dönerek bu yaygın yönelişe meydan okuyacaktı.

Çarlık rejiminin devrilmesinin hemen ardından Lenin can havliyle Rusya'ya dönmenin yolunu aramaya başlamıştı. Hükümetleri Lenin'i Rusya'nın savaşmaya devam etmesi konusunda bir tehdit olarak gören Büyük Britanya ve Fransa ona kendi ülkelerinden geçiş izni vermemişlerdi. Ama benzeri nedenlerle Alman hükümeti Lenin'e ve bütün öteki Rus sürgünlerine Almanya'dan geçiş izni verdi. Lenin'e düşman olanlar daha sonra bunu (ve Bolşeviklerin Almanya'dan almış olduğu iddia edilen parayı) kullanarak ona "Alman ajanı" diyerek çamur atacaklardı.

Lenin Petrograd'a varır varmaz Geçici Hükümet'in Rusya'nın savaşmasını engelleyemeyeceğine, kentlerde işçilerin yeterince yiyecek bulmasını sağlayamayacağına, köylülere toprak vermek amacıyla soyluların büyük malikânelerini dağıtamayacağına işaret ediyordu. Dolayısıyla, ona göre, işçiler ve devrimciler Geçici Hükümet'e hiçbir şekilde destek vermemeliydiler. Bunun yerine "bütün iktidar sovyetlere!" talebini ve "barış, ekmek, toprak!" şiarını ileri sürmeliydiler. Demokratik devrim, köylülük tarafından desteklenen bir işçi sınıfı devrimine dönüşmeliydi. Bu gelişme Almanya, Avusturya-Macaristan ve Fransa gibi ülkelerin savaş yorgunu ve radikalleşmekte olan işçilerini sosyalist devrim yolunda Rus yoldaşlarına katılmaya teşvik edecekti.

Bu "Nisan Tezleri", önde gelen birçok Bolşevik de dahil olmak üzere, Rusya'nın sosyalistlerinin çoğunu şoka uğratacak, ama kısa sürede partinin tabanını ve Trotskiy gibi eski karşıtlarını Lenin'in saflarına kazanacaktı. Temmuz 1917'ye gelindiğinde, Bolşevikler, artık ılımlı bir sosyalist olan Aleksandır Kerenskiy'in yönetimine geçmiş olan Geçici Hükümet'e karşı bir kitle gösterisinin başını çekiyordu. Gösteri şiddet eylemlerine dönüşünce Geçici Hükümet baskıya başvurdu. Yeni kazanılmış ama büyük itibar sahibi olan Trotskiy de dahil olmak üzere, birçok Bolşevik tutuklandı, Lenin ise sınırı geçerek Finlandiya'ya kaçtı. Orada klasik Marksist çalışmasını, *Devlet ve Devrim*'i yazmaya başladı. Bu kitap işçi sınıfı devrimi ve sosyalist gelecek konusunda liberter ve demokratik bir vizyon sunuyordu. Olaylar o noktaya gelmişti ki, Lenin, çalışmasını bitiremeden önce, Bolşevik Merkez Komitesi'ne iktidarı devrimci yoldan ele geçirme konusunda pratik bir çağrı çıkarmayı olanaklı gördü.

Olayların böyle gelişmesinde karşı devrimci hasımlar kilit bir rol oynamıştı. Eylül 1917'de General Lavr Kornilov hem Geçici Hükümeti hem de sovyetleri devirmeyi amaçlayan sağcı bir askeri darbe düzenledi. Geçici Hükümet bütün devrimci militanları serbest bırakarak silahlandırdı. Bolşevikler, Menşeviklerle, SR'lerle, anarşistlerle ve başka gruplarla el ele vererek devrimi savundular. Kornilov yenilgiye uğratıldı, birlikleri devrimci ajitatörlerin etkisi altında eridi.

BOLŞEVİK DEVRİMİ VE RUS İÇ SAVAŞI

Gizlendiği yerden Lenin yoldaşlarına ısrarla Bolşeviklerin bir ayaklanma örgütleyerek sovyet iktidarını kurmaları için basınç yapıyordu. Lenin'in en sıkı izleyicilerinden iki Bolşevik, Grigori Zinovyev ve Lev Kamenev bu kadar cüretkâr bir adıma karşı çıkıyorlardı; ama yalnızca parti içinde değil, işçi sınıfının ve köylülüğün gittikçe büyüyen kesimlerinde var olan devrimci heyecanın içinde sesleri duyulmaz oldu. SR'lerde yaşanan bölünme Bolşevik taleplerini destekleyen güçlü bir sol kanadın oluşmasına yol açtı. Sovyetlerin kendisi (1905'te olduğu gibi başlarında yine Trotskiy vardı) artık "bütün iktidar sovyetlere!" tutumunu benimseyerek Trotskiy'in yönetiminde bir Askeri Devrimci Komite aracılığıyla Geçici Hükümeti deviren bir ayaklanma örgütleyecekti.

Rusya'da, modern takvime göre aslında 7 Kasım 1917'de gerçekleştirilen olaylı ama göreli olarak kansız Ekim Devrimi, dünyanın dört bir yanında memnuniyetsiz kitleler tarafından bir umut ışığı olarak görülecekti. Yirminci yüzyılın ana gelişmelerinden biri olan bu devrim, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin oluşumu ve modern Komünizmin yükselişi ile sonuçlanacaktı.

İlk Sovyet hükümeti olan ve (kısa süre sonra örgütlerine Komünist Parti adını verecek olan) Bolşevikler ile Sol SR'lerin bir koalisyonundan oluşan Halk Komiserleri Konseyi'nin (*Sovyet Narodnıkh Komossarov* ya da Sovnarkom) başında Lenin vardı. Yeni rejim Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesini sağlamak amacıyla Almanya ile barış müzakerelerine girdi. Alman hükümeti barış anlaşmasının önkoşulu olarak toprak ve mali tavizler konusunda katı taleplerde bulundu. Sol SR'lerin, hatta Lenin'in kendi partisinin Sol Komünist adını taşıyan bir hizbinin de dahil olduğu birçok devrimci, tavizlere karşı çıkarak Alman emperyalizmine karşı devrimci bir savaş çağrısı yapacaktı.

Brest-Litovsk'taki Rus müzakere heyetinin lideri olarak barış görüşmelerini Alman emperyalist savaş hedeflerini teşhir etmek ve Alman hükümetinin "başı üzerinden" Alman kitlelerine seslenmek için kullanan Trotskiy, Almanya'nın genç Sovyet cumhuriyetine karşı askeri operasyonlara girişmesinin Alman işçi sınıfı tarafından ordu içinde ayaklanmalar ve grevlerle engelleneceğini

umarak bir ara pozisyon savunuyordu. Trotskiy'in savunduğu, ne Almanların Brest-Litovsk *diktat*'ına teslim olmak ne de gerçekte mevcut olmayan bir Rus ordusuyla savaşa yeniden başlamaktı. Bu orta yol tutumu başlangıçta Sovyet hükümetince benimsenecekti; ama umulan kitle grevleri ve ayaklanmalar gerçekleşmeyince ve Alman ordusu kahredici bir taarruza geçince, Trotskiy "ne savaş ne barış" önerisini geri çekerek Lenin'le aynı pozisyona geldi.

Birçok Bolşeviğin ve SR'lerin çoğunluğunun kızgın muhalefetine rağmen Lenin Rusya'nın barışa ihtiyacı olduğu konusunda ısrar ediyor ve şimdi daha da katılaşmış olan Alman taleplerinin kabulünü küçük bir çoğunlukla onaylatıyordu: Sonuç Brest-Litovsk Antlaşması idi (3 Mart 1918). Sol SR'ler hükümetten çekiliyor ve şiddete dayalı bir muhalefet yaklaşımını benimsiyordu. Sağ SR'ler, hatta bazı Menşevikler de açıkça düşman bir tavır takınmışlardı. Kapitalizm yanlısı ve Çarlık yanlısı güçler yeni rejimi devirme konusunda kararlıydı; aralarında Büyük Britanya, Fransa, ABD ve Japonya da olan bir dizi yabancı ülke de onlarla aynı yoldaydı. Bu dönemde, aralarında Britanya, Çekoslovakya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Japonya, Polonya, Romanya, Sırbistan, Türkiye ve Birleşik Amerika da olan yabancı ülkeler, değişik anlarda, gittikçe tırmanan, vahşi bir iç savaşta, askeri güçlerini de kullanarak karşı devrimci Rus güçlerini desteklediler. İşçi ve köylü kitleleri, devrimin kazanımlarını savunmak için yeni kurulmuş olan Kızıl Ordu'ya katılıyorlardı. Gereğinden erken yapılan kamulaştırmaların hızlandırdığı ekonomik çöküntü ve yeni hükümetin deneyimsizliği ve kaçınılmaz hataları bu çabaların etkisini zayıflatıyordu.

1918'de bazı SR'ler suikast girişimlerinde bulundular; bazı Bolşevikler hayatını yitirirken Lenin de bunlardan birinde ciddi şekilde yaralandı. Buna cevaben, Lenin'in inisiyatifiyle kurulan ve başına Feliks Cerjinskiy'in getirildiği Çeka (özel güvenlik güçleri) "devrimin düşmanları" olarak algılanan herkese yönelik olarak tutuklamalara ve infazlara dayanan bir Kızıl Terör kampanyası başlattı. 1918'in başında, Sovnarkom, temsili olmadığını düşündüğü Kurucu Meclis'i, bu kurumun çok daha derinlemesine demokratik olan sovyet demokrasisinin gerisinde kaldığı gerekçesiyle lağvetmişti. Ama 1919'a gelindiğinde bu demokrasi büyük ölçüde buharlaşmıştı. Komünistlerin muhalif sol partileri baskı altına almasının ve işçi sınıfının (ekonominin kendisi çöküntü içinde olduğundan) bir politik güç olarak göreli çözülüşünün sonucunda, sovyetler, Sovnarkom'un ve Komünist Parti'nin kararlarına noter görevi yapan boş kabuklar haline gelmişti.

Komünizm karşıtı karşı devrimcilerin ("Beyazlar" olarak biliniyorlardı) kanlı saldırılarına cevaben Komünistlerin ("Kızıllar") gaddarca politikaları daha da derinleştirildi. Gittikçe daha fazla gerici ve Çarlık yanlısı generallerin ön-

derliğine geçen Beyazlar, çoğu zaman Komünizm düşmanlığını demokrasi karşıtlığıyla, işçi sınıfı düşmanlığıyla, köylü düşmanlığıyla ve anti-Semitizmle birleştiriyorlardı. Buna rağmen, yabancı ülkelerin hükümetleri, kendi işçi sınıflarına "kötü örnek" olacağından korktukları bu deneyimi sona erdirmek için Beyazlara yüklü maddi yardımda bulunuyorlardı.

Lenin ve Rus Komünistleri, sosyalist devrimin başka ülkelere yayılmasının kendi devrimlerinin nihai zaferi için hayati bir önem taşıdığı kanaatindeydiler. 1919'da Komünist Enternasyonal'in (Üçüncü Enternasyonal) ilk kongresini topladılar; böylece dünyanın her yerinde Komünist partilerin kuruluş süreci başlatılmış oldu. Bu yeni partilerin, (işçi sınıfının çoğunluğunun desteği olmadan iktidarı ele geçirme girişiminde bulunma veya "sırf" reformlar uğruna mücadele etmeyi reddetme türünden) "ültra sol" hatalara düşebileceği kaygısı, Lenin'i 1920'de *"Sol" Komünizm. Bir Çocukluk Hastalığı* kitabını yazmaya sevk etti. Komünist Enternasyonal'in ikinci ve üçüncü kongrelerinde, Komünistlerin kapitalistlerin ve gericilerin saldırılarına karşı işçilerin haklarını korumak ve ilerletmek amacıyla kendilerinden daha ılımlı sosyalistlerle güç birliği yapmasını öngören "birleşik cephe" taktiğini savundu. (Bu taktik, aynı zamanda, işçilerin çıkarları uğruna en etkili mücadeleyi verdiğini kanıtlayacak olan Komünistlerin artan sayıda işçi tarafından desteklenmesini sağlayacaktı.) Lenin, yeni Sovyet cumhuriyetinin geleceğinin ancak işçi sınıfı devriminin başka ülkelere yayılması yoluyla güvence altına alınabileceğine ilişkin inancından hiç vazgeçmedi, ama bu umutlarının gerçekleştiğini görmeye ömrü yetmeyecekti.

"Savaş Komünizmi"nden Yeni Ekonomi Politikası'na

Lenin'e göre, Rus iç savaşı sırasında kendisi ve yoldaşları büyük hatalar yapmışlardı. Örneğin, istilacıları püskürten Kızıl Ordu (Lenin'in desteğiyle, buna karşılık Kızıl Ordu'nun komutanı Trotskiy'in itirazlarına rağmen), Polonya işçileri ve köylülerinin devrimci biçimde ayaklanmasını kışkırtma umuduyla Polonya'yı istila etmişti. Sonuç, şiddetli bir karşı saldırının Rus birliklerini Polonya topraklarından püskürtmesi olmuştu.

Hataların en büyüklerinden biri "Savaş Komünizmi" adı verilen politikanın uygulanması olmuştu. Geniş kapsamlı kamulaştırmalar sanayiyi biçimsel olarak, devletin deneyimsiz ellerine teslim etmişti; katı bir merkezi planlama uygulama girişimleri ise, ekonomiye otoriter ve bürokratik unsurları sokuyordu. Ayrıca, tarım üzerinde devlet kontrolü sağlamak amacıyla, "yoksul köylüler"i "zengin" olduğu iddia edilen köylülere karşı kışkırtma çabalarına da girişilmiş-

ti. Bu tür sanayi ve tarım politikaları kırtasiyenin yaygınlaşması, darboğazlar ve kıtlıklarla sonuçlanıyor, işçiler arasında memnuniyetsizlik, köylüler arasında ise öfke yaratıyordu.

Yaygın inanca aykırı olarak, bu politikalar hiç de geleceğin ideal komünist toplumuna "kestirmeden" ulaşma çabasının ürünü değildi; Marx, komünizme ancak yüksek emek üretkenliği, bolluk ve üretim araçlarının gerçekten demokratik tarzda kontrolü temelinde yaşanacak uzun bir dönemden sonra ulaşılabileceğini vurgulu biçimde belirtmişti. Savaş Komünizmi'nin politikaları akla yakın biçimde ancak iç savaş ve işgal koşullarında çaresizlik içinde başvurulan olağanüstü önlemler olarak gerekçelendirilebilirdi. 1921'e gelindiğinde, Savaş Komünizmi deneyimi köylü isyanlarına ve daha önce Bolşevizm yanlısı olan, Petrograd'ın hemen dışındaki Kronştadt donanma üssünde işçilerin ve denizcilerin ayaklanmasına yol açmıştı.

Daha önce Trotskiy de dahil bazı Komünistlerin önermiş olduğu yeni politikaların benimsenmesine Lenin bu aşamada öncülük edecekti. 1921'de Yeni Ekonomi Politikası (Rusça kısaltmasıyla NEP) kabul edilerek kırsal bölgelerde küçük ölçekli kapitalist üretime ve ekonominin tamamında piyasa mekanizmasının geri dönüşüne izin verildi. İleriki yıllarda Bolşevik teorisyenlerden birinin, Nikolay Buharin'in adı, NEP reformlarının muhafaza edilmesiyle özdeşleşecektir. Bu tür değişimler iç savaşın ve dış müdahalenin sona ermesi ile birleşince ekonomide iyileşmelere yol açıyor ve yaralı Sovyet cumhuriyetinde milyonlarca insana yararlı sağlık, eğitim ve sosyal refah alanlarında önemli politikaların uygulamaya konmasına olanak yaratıyordu.

Ama öte yandan Lenin'in önderliğinde Komünist Parti siyasi iktidar üzerindeki tekelini güçlendirmek, hatta bir olağanüstü önlem olarak ilk kez hizipleri yasaklayarak demokrasiyi parti içinde dahi kısıtlamak üzere önlemler alıyordu. Özel olarak, sendika önderi Aleksandır Şlyapkinov ile feminist aydın Aleksandra Kolontay'ın önderliğinde kurulan ve devlet aygıtı ve ekonomi üzerinde işçi sınıfının daha çok kontrol sahibi olmasını savunan İşçi Muhalefeti'nin fikirlerini ifade etmesi engellenmiş oluyordu. Bu önlemler, dar ve baskıcı bir diktatörlüğün kalıcı olarak gelişmesi açısından hem emsal oluşturacaktı hem de bir çerçeve.

Lenin'in Nihai Yenilgisi ve Mirası

Lenin, kendi ifadesiyle, Sovyet cumhuriyetinin "bürokratik olarak yozlaştığı" konusunda gittikçe kaygılanıyordu. Mayıs 1922'de bir felç geçirdi, sonbaharda ise çalışmaya dönecek kadar toparlandı, ama Aralıkta bir ikinci felç onu tekrar yatağa düşürdü. Bu dönemde, 1923'ün ilk aylarına kadar, dikkatini, Komünist

Partisi'ni ve Sovyet hükümetini pençesine almaya başlayan bürokratik despotizmi aşmanın ve devlet aygıtı üzerinde işçi ve köylülerin kontrolünü güçlendirmenin yolları üzerinde yoğunlaştıracaktı.

Lenin bazı parti liderlerinin Ruslar dışındaki milliyetlere karşı baskıcı politikalar benimsenmesi yolundaki eğilimine karşı çıkıyordu. Bunların başında, 1922'de partinin genel sekreteri olmuş olan Yosif Stalin vardı. Ayrıca, Lenin *demokratik merkeziyetçilik* kavramını "tartışma özgürlüğü, eylem birliği" olarak görmüşken, şimdi parti aygıtını yürütmekte olan Stalin ve çevresindekiler kavramı çarpıtıyorlardı: Bürokratik bir "merkeziyetçilik" parti içi demokrasiyi kovuyordu. Amaç kendi politikalarının sorgulanmasının engellenmesi ve muhalefetin bastırılmasıydı.

Lenin parti içinde kendi pozisyonları doğrultusunda mücadele amacıyla Trotskiy'le bir ittifak arayışı içine girdi ve karşı çıktığı eğilimlerin önde gelen temsilcisi olarak belirlediği Stalin'den kesin biçimde koptu. Son vasiyetinde Stalin'in parti liderliğindeki pozisyonundan alınmasını talep edecekti. Ama Mart 1923'te üçüncü bir felç onu tamamen aciz kıldı. 21 Ocak 1924'te Moskova dışındaki Gorkiy köyünde bulunan kır evinde son bir ölümcül inme geçirdi. Gösterişli bir devlet töreninden sonra Lenin'in mumyalanmış cesedi Moskova'daki Kızıl Meydan'da bir anıt kabre yerleştirildi.

Sovyetler Birliği'nde milyonlarca insan ve dünyanın her yanında Komünistler ve devrimciler Lenin'in yasını tuttu; ama Stalin rejiminin daha sonraki politikaları bir yandan Lenin'le abartmalı tarzda özdeşleşirken, bir yandan da terk edildi. Kendisi daha hayattayken, "proletarya diktatörlüğü" (yani işçi sınıfının politik hâkimiyeti) olarak gördüğü rejim, güç koşullarda, bir tek parti diktatörlüğüne doğru yozlaşmıştı. Ama ölümünden sonra bu rejim, her şeyden önce bürokratik yöneticilerin maddi ve öteki ayrıcalıklarını savunan acımasız bir bürokratik despotizme doğru evrildi.

Lenin'e hayattayken en yakın olanlar, otoritelerinin Stalin'in politik aygıtınca ezildiğini göreceklerdi. Bunların çoğu ileride, Komünistlerin ve başka türden devrimciler arasından yüz binlerce gerçek ya da muhayyel muhalifin ortadan kaldırıldığı 1930'lu yıllardaki temizliklerde öldürülecekti. "Leninizm"in bu Stalinist versiyonuna alternatifler, özellikle Trotskiy ve Buharin tarafından ayrı ayrı geliştirilecekti. Ama 1943'te Stalin tarafından lağvedilen Komünist Enternasyonal'de ve dünya Komünist hareketinde Stalin'in yönelişi baştan aşağı hâkim hale gelecekti. Stalin 1956'da daha sonraki Komünist liderler tarafından mahkûm edildiğinde bile, onun adını çağrıştıran bürokratik sistem ve demokratik olmayan yöntemler ayakta kaldı.

1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte bir sembol ve bir teorisyen olarak Lenin'in etkisinin ne ölçüde devam edeceği soruları sorulmaya başladı. Lenin siyaset teorisinin birçok boyutuyla ilgilenmişti, ama onu başkalarından ayırt eden katkısı Rusya'da 1917'de bir sosyalist devrim yapabileceğini kanıtlamış olan bir partinin tasarlanması ve örgütlenmesidir. En sert eleştiricileri için bile Lenin'in politik namusu ve kişisel çıkarlara kayıtsız kalışı, ayrıca yirminci yüzyılın en büyük devrimcilerinden biri sıfatıyla tarihteki yeri tartışma ötesidir. Politik yelpazenin değişik renklerinden insanlar arasında hararetli biçimde tartışılan şey, Lenin'in gelecek için ne önem taşıdığıdır; bu da elbette hayatını, yazdıklarını ve eylemlerini nasıl yorumlayacağımıza bağlı bir şeydir.

LENİN'E ELEŞTİRİLER

> [Özgürlüğün zorunluluğa teslim oluşunda, Marx] kendisinden önce devrim konusundaki öğretmeni Robespierre'in yaptığını, kendisinden sonra ise en büyük öğrencisi Lenin'in, bugüne kadar Marx'ın öğretisinden esinlenmiş olan en önemli devrimde yapacağını yaptı. Bütün bu teslimiyetleri, özellikle de Lenin'de görülen sonuncusunu, önceden belirlenmiş şeyler olarak görmek âdet haline gelmiştir; bunun ana nedeni, bu insanların her birini ve yine en çok Lenin'i yalnızca birer haberci olarak değil de kendi başlarına düşünmeyi zor bulmamızdır. (Belki kaydetmeye değer ki, Lenin, Hitler ve Stalin'den farklı olarak, yalnızca "daha iyi" değil, aynı zamanda karşılaştırılamaz derecede yalın bir insan olduğu halde, son sözü söyleyecek biyografi yazarını henüz bulmamıştır; bu, belki de onun yirminci yüzyıldaki rolünün çok daha ikircikli ve anlaşılması güç oluşundandır.)
>
> *Hannah Arendt*[5]

Kesinlikle Leninist olmayan araştırmacı Robert C. Tucker'a göre, yirminci yüzyılın devrimcileri arasında, Lenin "birçok bakımdan en dikkat çekeni ve en etkilisiydi."[6] Belki de bu yüzden, bazıları acımasız olan sayılamayacak kadar çok eleştirici ordusunu üzerine çekmesi doğaldır. Lenin'i anlamak isteyenler için bu orduların arasında yolunu bulabilmek gereklidir; hiç kuşku olmasın, bunu yaparken öğrenilecek çok şey de vardır.

Lenin'e yöneltilebilecek çok eleştiri vardır. Ancak, eleştirinin karakterini eleştiricinin politik yönelişinden ayırmak çoğunlukla olanaksızdır. Burada tam bir

5 Hannah Arendt, *On Revolution* (Londra: Penguin Books, 1990), s. 65.

6 Robert C. Tucker, "Lenin and Revolution", Robert C. Tucker (der.), *The Lenin Anthology* (New York: W.W. Norton, 1975) içinde, s. xxv.

tarama yapmak olanaksızdır. Ama dört etkili yaklaşımın ele alınması, durumu örneklemek açısından yararlı olabilir:

- Genel olarak devrimin, özel olarak da sosyalizmin demokratik ve eşitlikçi ideallerinin arzu edilir olduğunu yadsıyan, dolayısıyla Lenin'i bunlara bağlılığı dolayısıyla mahkûm eden muhafazakâr bir eleştiri;
- Sosyalizmin demokratik ve eşitlikçi ideallerini kucaklamakla birlikte, Lenin'in, ister istemez bunların tersini getiren devrimci ütopyacılığını karşısına alan bir eleştiri;
- Demokratik ideallere sözde destek veren ama bunların gerçekleşmesine ilişkin pratik bir kaygı duymayan, aynı zamanda Lenin'de gerçekten demokratik özelliklerin varlığını yadsıyan, 1946-90 arasında Soğuk Savaş'ın anti-komünist haçlı seferine yazılmış araştırmacılarda özellikle hâkim olan bir eleştiri;
- Yirminci yüzyılın sonu ile yirmi birinci yüzyılın başının radikal aktivistleri arasında görülen, demokratik ve liberter ideallerin gerçekleşmesi yolunda ilerleme konusunda pratik kaygıları yoğun bir şekilde yaşayan, Lenin'i bu tür bir çabanın önünde bir engel olarak gören bir eleştiri.

MUHAFAZAKÂR ELEŞTİRİLER

Lenin'den hoşlanmayan birçok biyografi yazarından biri olan muhafazakâr Stefan T. Possony, Lenin'i şöyle betimliyor:

> Kendini hep haklı gören, kaba, talepkâr, acımasız, despot, formalist, bürokratik, disiplinli, kurnaz, hoşgörüsüz, inatçı, tek yanlı, kuşkucu, mesafeli, asosyal, soğukkanlı, hırslı, hedefini belirlemiş, intikam düşkünü, kindar, garez tutan, tehlike ile yalnızca kaçınılmaz göründüğünde yüz yüze gelebilen bir korkak: Lenin tümüyle kendine düşkün bir adamdı ve bu konuda bütünüyle huzurluydu.

Daha da ünlü bir başka muhafazakâr, Winston Churchill, her ne kadar Lenin'de daha hoş kişisel özellikler olduğunu teslime yanaşsa da, 1929'da şöyle yazıyordu:

> Erkeklerin ve kadınların hayatının imha edilmesinde hiçbir Asyalı fatih, ne Timurlenk, ne de Cengiz Han onun şanına yaklaşabilir. (...) Lenin Büyük Reddiyeci idi. Her şeyi reddediyordu. Tanrı'yı, Kralı, Ülkeyi, ahlâkı, antlaşmaları, borçları, kiraları, faizi, yüzlerce yılın yasalarını ve âdetlerini, yazılı veya üstü kapalı her tür sözleşmeyi, olduğu haliyle insan toplumunun bütün yapısını reddediyordu.

Possony'nin sözcükleriyle, Lenin "özgürlük ile totalitarizm arasında dünya çapındaki büyük mücadele"yi başlatan kişiydi. Bu, Churchill'in 1919'da Lenin ve Bolşevikleri hakkındaki yargısı ile tutarlıdır:

> Onların savaşı, uygar toplumla karşı hiçbir zaman sona ermeyecek bir savaştır. Onlar varlıklarının ilk koşulu olarak, dünyada şu anda geçerli olan bütün kurumların ve her Devlet ve Hükümetin devrilmesinin ve yıkılmasının peşindeler. Onlar da dünya çapında, uluslararası bir Cemiyet istiyorlar, ama her ülkedeki mağlûpların, canilerin, uyumsuzların, isyankârların, hastalıklıların, meczupların, çılgınların Cemiyeti bu; onlar ile tarihin şafağından bu yana inşa etmeyi başarabildiğimiz uygarlık düzeni arasında, Lenin'in haklı olarak ilan ettiği gibi, ne mütareke olabilir, ne anlaşma.[7]

Ancak, işaret etmek gerekir ki, hem Possony, hem de Churchill, kendileri gibi düşünenlerin çoğu gibi, bazı insanların, bazı sınıfların, bazı halkların ötekilere göre üstün olduğu bilgisinden pek emindirler. Üstün entelektüel ve kültürel özelliklere sahip olanların, eşitlik ve "halkın yönetimi" gibi ütopik anlayışlar adına devrilmesini amaçlayan devrimlerin uygarlığın dokusunu imha ettiğini ve böylece kargaşa ve despotizmin yolunu açtığını da bilmektedirler. Elbette, bu bakış açısından bakıldığında, mevcut toplumsal düzeni devirerek özgür ve eşit insanlardan oluşan yeni ve radikal biçimde demokratik bir toplum oluşturmaya gönül vermiş olan Lenin bir canavardır.[8]

Öyleyse, klasik muhafazakâr varsayımları paylaşmayanlar, Lenin hakkındaki bu spesifik değerlendirmeyi sorgulamak için yeterli bir zemine sahiptirler. Kuşkusuz, büyük devrimciyi keskin biçimde eleştirmek, ne Churchill'in gerici belâgatına ne de Possony'nin karakter katli eğilimine bağlıdır. Aslında, Lenin'i gerçekten tanıyanlar, dürüst kaldıkları sürece, onun kişisel olarak aşağılanmasına katılamazlardı. Lenin'i kişisel olarak tanıyan ve 1916'da onu ve hayat arkadaşı Nadejda Krupskaya'yı İsviçre'deki sürgün dönemlerinde ziyaret etmiş bulunan Menşevik Rafael Abramoviç gibi bir keskin politik hasma göre bile, "evindeki Lenin'den daha basit, daha iyi yürekli, daha az gösteriş meraklısı

7 Stefan T. Possony, *Lenin: The Compulsive Revolutionary* (Chicago: Henry Regnery Co., 1964), s. vii, 392; Winston S. Churchill, *The Aftermath: The World Crisis 1918–1928* (New York: Charles Scribner's Sons, 1929), s. 64–6; Martin Gilbert, *Winston S. Churchill, Volume IV: 1916–1922, The Stricken World* (Boston: Houghton Mifflin Co., 1975), s. 903.

8 Muhafazakâr bakışın klasik bir ifadesi Russell Kirk, *The Conservative Mind: From Burke to Eliot* (Chicago: Henry Regnery Co., 1960)'da bulunabilir. Possony'nin elitizmi ve ırkçılığı, Nathaniel Weyl ve Stefan Possony, *The Geography of Intellect* (Chicago: Henry Regnery Co., 1963), s. 144, 147, 266, 267, 268, 271, 288, 289'da "bilimsel" olarak ortaya konulmuştur. Churchill'in benzer özellikleri ile ilgili olarak, Clive Ponting, *Churchill* (Londra: Sinclair-Stevenson, 1994)'teki mebzul miktardaki alıntı ve belgeye bakılabilir.

birini düşünmek bile zordur." Bir başka Menşevik önder Yulius Martov'a göre de, "Lenin'in kişiliğinde kişisel bir gururun hiçbir işareti yoktu", "başkalarının yanındayken, kendi bilgisiyle caka satacağına bilgi kazanmak için fırsat arardı."[9]

İlginç bir şekilde, bu tür görüşler, Rusya'da doğmuş olan ve anti-komünist sağcılar arasında ünlü bir şahsiyet haline gelen ABD'li bir gazetecinin, Isaac Don Levine'in eski bir kitabı aracılığıyla yeni kuşaklara aktarılmıştır. Lenin'e tavizsiz bir eleştirellikle yaklaşan, ama hayatının ayrıntılarına ilişkin bir duyarlılıkla örülmüş olan 1924 tarihli portresinde (Churchill'in 1929'da söylediklerinin kaynağı olduğuna kuşku yok), Levine dar politik sınırların üzerine çıkar. Yazar komünist önderin "çocuklarla ilişki kurmaktan ve onları eğlendirmekten gerçek bir haz duyduğunu", "okşamayı ve oynamayı sevdiği kedilere karşı kadınsı bir zaafı olduğunu" ifade eder. Bilgili gazeteci Lenin'in öteki merakları arasında bisiklete binmek, amatör fotoğrafçılık, satranç, paten, yüzme, avcılık olduğunu belirtir; yalnız bazen avlamaya çıktığı hayvanları vurmaya gönlü elvermemiştir (öldürmekten kaçındığı bir tilki için "biliyor musun, o kadar güzeldi ki" dediği söylenir). İyi bilgi alan Britanya ajanı Bruce Lockhart'a göre, "modern 'trekking'in atası idi (...) açık havada yaşamayı tutkuyla seviyordu." Ve tabii Lenin, "sert" ve katı yürekli bir devrimci olabilmek için "Beethoven'den vazgeçtiği" yolundaki efsaneye karşıt olarak, müziğe çok düşkündü. Levine şöyle yazıyor: "İsviçre'deki dönemi boyunca, Lenin siyasi mültecilerin kendi aralarında düzenledikleri ev konserlerinden büyük bir zevk alıyordu. Enstrüman çalan ya da şarkı söyleyen biri gerçekten yetenekli ise, Lenin başını kanepeye yaslar, dizlerini ellerinin arasına alır ve öylesine derin bir ilgiyle dinlemeye başlardı ki, sanki çok derin ve gizemli bir deneyim yaşıyor gibi görünürdü."[10]

Keskin gözlemci anti-komünist Levine'in vurguladığı, daha açıkça politik özellikleri de var Lenin'in: "konuşması veciz, harekete geçtiğinde enerjik, gerçekçi", Marksizme sarsılmaz bir inançla bağlı, "yöntemler bakımından olağandışı çevik ve esnek" olmakla birlikte "devasa" denebilecek bir "bilgi birikimi"ne sahip. "İddialarını desteklemeye kapasitesi muhteşemdi." "Taktik hata ve yenilgileri kolaylıkla kabul etme" yeteneği olsa da, "büyük fikrinin [yani devrimci Marksizmin] geçerli olmayabileceği" türünden bir şeyi düşünmeyi bile asla aklından geçirmedi. Levine bütün bunların sonucunda şöyle diyor:

9 Her iki alıntı için bkz. Isaac Don Levine, *The Man Lenin* (New York: Thomas Seltzer, 1924), s. 13, 36.

10 Ibid., s. 157, 160, 176. Bu müzik düşmanlığı efsanesinin daha ayrıntılı biçimde ele alınması için bkz. Paul Le Blanc, *Marx, Lenin, and the Revolutionary Experience: Studies of Communism and Radicalism in the Age of Globalization* (New York: Routledge, 2006), s. 83–85.

> Lenin'de olağanüstü olan şey, bu sarsılmaz, neredeyse fanatik inançla, kişisel hırs, kibir veya gururun bütünüyle yokluğunu bir araya getirmesiydi. Bencil değildi, kişiliğine en ufak bir laf söylemek mümkün değildi, mahcup bir karakteri vardı, neredeyse çileci âdetlere sahipti, politik düşmanlarına dediği dedik ve alaycı tarzda bir muameleyi benimserken insanlarla yüz yüze temasında aşırı derecede alçakgönüllü ve nazik olan Lenin, izlediği politikalar açısından zaman zaman cüretkâr ve kışkırtıcı idi. (...)[11]

İşte tam da bu tür politikalar başka eleştiricilerin oklarını çekmiştir.

SOSYALİST ELEŞTİRİLER

Eski Menşevik Rafael Abramoviç'in 1962'de yayınlanan *Soviet Revolution* kitabında Possony türü muhafazakârlara çok önemli görünen kişilik aşağılamasından iz yoktur. Yazarın iddiası Lenin'in yeterince Marksist olmadığıdır: "Lenin daima analitik bir Marksist bakışı güçlü bir romantik ütopyacılık damarıyla birleştirmiştir. [1917'de monarşiyi deviren] Şubat Devrimi'nden sonra ütopyacılık hâkim hale gelmiştir." Menşevikler açısından ise, "yaklaşan Rus devriminin burjuva [yani kapitalist] karakterini ve Rus proletaryasının kendi kendisini sınırlamasının tarihsel zorunluluğunu görmek" çok hayati olmuştur.

Lenin'in ütopyacılığı daima "burjuvazisiz, burjuvaziye karşı bir burjuva devrimi yapmaya" yatkın olmasından ve geri Rusya'da "yüz milyon köylüden ve kentsel nüfusun alt orta sınıfından oluşan bir büyük kitlenin içinde kaybolmuş olan sayıca zayıf işçi sınıfının, iktidara geldiği takdirde, istibdadın yerini alacak olan burjuva demokratik düzen çerçevesinde iktidarın yükünü kaldırmaktan bütünüyle aciz kalacağını" kavrayamamaktan kaynaklanıyordu. 1917'ye gelindiğinde Lenin, akılsızca, sosyalizme geçiş yolunda bir ilk adım olarak devrimci konseyler (sovyetler) üzerinde yükselen bir radikal demokrasi kurmak amacıyla, köylülük tarafından desteklenen işçilerin devrimine önderlik ediyordu.

İşler kaçınılmaz olarak yanlış yürüdüğü için, Lenin'in rejimi başlangıçtaki süper-demokrasiden uzaklaşacaktı. 1920'li yılların başında, Menşeviklerin en önde gelen lideri olan Yulius Martov "gerçekliğin bu yanılsamaları tuzla buz ettiğini", Lenin ile Bolşeviklerin ütopyacı sabırsızlığının beklenen radikal demokrasiyi getirmek yerine, ütopyacıların "bürokrasi, polis, erlerden bağımsız komuta kadroları olan bir ordu, toplumun kontrolünün üzerine yükselmiş olan

11 Levine, *The Man Lenin*, s. 179, 192, 193. Levine'in (gelenekselci bir elitizmden ziyade düş kırıklığına uğramış bir liberterliğin yol açtığı) muhafazakâr yöndeki gelişmesine Richard Gid Powers, *Not Without Honor: The History of American Anticommunism* (New York: Free Press, 1996), s. 99, 149, 229, 230'da değinilmektedir.

mahkemeler vb." kurmasına yol açan bir kargaşa doğurduğunu belirtiyordu.[12]

Menşeviklerin eleştirisi (yani Lenin'in onların savunduğu "işçi-kapitalist ittifakı"nı reddetmesinin felâkete yol açtığı görüşü) tutarlıdır, ikna edicidir ve Marksist teorinin ve Rusya gerçekliğinin önemli veçhelerine denk düşmektedir. Ama daha önce görmüş olduğumuz gibi, cevap verilmesi o kadar da güç bir argüman değildir. Bolşevikler dışında başkaları da (güçlü Sol Sosyalist Devrimci Parti, anarşistlerin çoğu, hatta Menşeviklerin bir bölümü) reddetmiştir bunu. Bu konuda Lenin'in bir süre boyunca çalışma arkadaşı, bir süre boyunca da onu eleştiren iki kişinin tanıklığına kulak vermek gerekir: Simon Liberman ve Angelica Balabanoff.

Liberman (pek çok devrimci gibi) burjuva bir aileden gelen bir Menşevikti; dolayısıyla, Menşeviklerin önerdiği işçi-kapitalist ittifakı gerçekleşseydi sınıfın partneri olacak kapitalistlerin gerçek görüşlerini izleyebileceği bir konumda idi. "Bunların çoğunluğu Çarlık rejimine karşıydı; çünkü bu rejimde bir feodal engel görüyorlardı." İyi haber buydu; ama hemen ardından gelen kötü haber ağır basıyordu:

> Ama Çarlık ve feodalizme karşı devrimin tek gerçek ve savaşan gücünü temsil eden işçi sınıfıydı. Sanayiciler işçilerden ve aynı zamanda köylülerden korkuyorlardı. İşçi sınıfının ve kısmen köylülüğün arzularına ve taleplerine karşı koyabilmek amacıyla Çarlık rejimiyle barışmaya hazır ve istekli olduklarını açıkça ilan ediyorlardı.[13]

Angelica Balabanoff Sosyalist Enternasyonal'de çok saygı gören bir şahsiyetti; çeşitli Avrupa ülkelerinde faaliyet göstermiş bir Rus devrimcisiydi ve Çar'ın devrilmesinden sonra Rusya'ya döndüğünde Lenin'le yakın mesai yapacak, ama 1920'li yılların başında açık sözlü bir eleştirel yaklaşımla ondan kopacaktı. 1938'de yayınlanan anılarında şöyle diyordu:

> Çoğu Marksist gibi ben de sosyal devrimin yüksek derecede sanayileşmiş, öncü ülkelerden birinde başlayacağını bekleyecek tarzda yetiştirilmiştim; öte yandan, Lenin'in Rusya'daki olaylara ilişkin analizi bana

12 Raphael Abramovitch, *The Soviet Revolution* (New York: International Universities Press, 1962), s. 210, 214, 216; Julius Martov, "Dictatorship of the Minority", in Irving Howe (ed.), *Essential Works of Socialism* (New York: Bantam Books, 1971), s. 261, 262. Menşeviklerin 1903-21 dönemi üzerine bir inceleme ve yazılarından kısa bölümler Abraham Ascher (der.), *The Mensheviks in the Russian Revolution* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1976)'da bulunabilir. Ayrıca Ziva Galili'nin mükemmel çalışması *The Menshevik Leaders in the Russian Revolution: Social Realities and Political Strategies* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989)'a bakınız. André Liebich, *From the Other Shore: Russian Social Democracy After 1921* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1998), 1917 sonrası Menşevizminin vazgeçilmez bir entelektüel tarihidir.

13 Simon Liberman, *Building Lenin's Russia* (Chicago: University of Chicago Press, 1945), s. 55–56.

neredeyse ütopik görünüyordu. Daha sonra, Rusya'ya dönüşümü takiben, bu analizi bütünüyle kabul edecektim. O zamandan beri şundan hiç kuşku duymadım: Eğer devrimciler (aralarında Menşeviklerin birçoğu ve Sol Sosyalist Devrimciler de olmak üzere) köylüleri, işçileri ve askerleri Rusya'da geniş kapsamlı bir Sosyalist devrimin gerekli olduğuna ikna edememiş olsalardı, Çarlık ya da ona benzer bir istibdat rejimi yeniden tesis edilmiş olurdu.[14]

Tabii Liberman ve Balabanoff Lenin'in perspektiflerine ve politikalarına (Lenin'in hedeflerine, aklına ve de kişiliğinin olumlu yönlerine ilginç ve gayet açık bir saygı göstermekle birlikte) kendi eleştirilerini yöneltiyorlardı. Onların eleştirileri, Lenin'in o dehşet verici iç savaş döneminde Sovyet rejiminin otoriter yozlaşmasına yaptığını düşündükleri katkıya yönelmişti. İnsan Lenin'in bu sosyalist eleştiricileri hakkında ne düşünürse düşünsün, bunlarda işçilerin ve ezilenlerin çıkarlarını nasıl ileri taşımak gerektiği konusunda gayet pratik yönelişli bir kaygı mevcuttur ve bu eleştirilerine belirli bir yön verir ve ışık tutar.

Lenin'in en büyük sosyalist eleştiricisi olan, parlak devrimci Marksist Rosa Luxemburg'un özellikle 1918'de yazdığı "Rus Devrimi"nde dile getirdiği derin gözlemler içeren eleştirisi açısından bu, bütünüyle doğrudur. (Luxemburg bu metni, kendisi Alman Komünist Partisi'nin kuruluşuna girişmeden birkaç ay önce kaleme almış, Almanya'da işçi devrimini ileri taşıma konusundaki başarısız çabasının ardından öldürülmüştür.) "Yalnızca önderlik etmeyi, yani işleri ileri taşımayı bilen bir parti, fırtınalı zamanlarda destek kazanır" dedikten sonra ekliyordu: "Bir parti, tarihsel bir anda, cesaret, devrimci uzak görüşlülük ve tutarlılık adına ne verebilirse, Lenin, Trotskiy ve öteki yoldaşlar bunu fazlasıyla yapmışlardır." Ama muhalefet partilerine yönelik otoriter politikalara sert bir tepki veriyor, "özgürlük daima ve sadece farklı düşünenin özgürlüğüdür" iddiasını ileri sürdükten sonra, "yaratıcı gücü yalnızca engellenmemiş, kıpır kıpır hayat gün yüzüne çıkarır" diyor, "bütün hatalı girişimleri" de bunun "düzelteceğini" belirtiyordu. Emekçi kitlelerin toplum üzerindeki kontrollerini "sınırsız basın ve toplanma özgürlüğü" ve "fikirlerin özgür mücadelesi" temelinde genel seçimler aracılığıyla sürdürmesinin gerekliliğine değindikten sonra Luxemburg dramatik bir açılım yapıyordu:

> Sosyalist demokrasi ancak vaat edilmiş topraklarda, sosyalist ekonominin temelleri yaratıldıktan sonra başlayacak bir şey değildir; bu olana kadar bir avuç sosyalist diktatörü sadık biçimde desteklemiş olan değerli halkımıza bir Noel hediyesi gibi gelmez. Sosyalist demokrasi sınıf hâkimiyetinin yıkılmasının,

14 Angelica Balabanoff, *My Life as a Rebel* (Bloomington: Indiana University Press, 1973), s. 144.

sosyalist partinin iktidara el koymasının ilk demleri ile eşzamanlı olarak başlar. Proletarya diktatörlüğü [yani işçi sınıfının politik hâkimiyeti] ile aynı şeydir.

Bu söylenenler sadece Marx ile değil, aynı zamanda Lenin'in kendisinin kısa süre önce ifade ettiği görüşlerle tutarlıdır. Luxemburg yeni Sovyet rejimini başlangıçtaki geniş sovyet demokrasisinin bütün dünyadan yalıtılma ve yabancı işgalinin etkisi altında çökmüş olması dolayısıyla suçlamıyordu: "Lenin ve arkadaşlarının bu koşullar altında en halis demokrasiyi, en örnek diktatörlüğü ve serpilip gelişen bir sosyalist ekonomiyi el çabukluğuyla yaratmalarını beklemek, insanüstü bir şey talep etmek olurdu." Özgürlüğün ve demokrasinin kurallarını sert biçimde kısıtlayan olağanüstü önlemler anlaşılabilir ve savunulabilirdi. "Tehlike ancak zorunluluğu bir erdem olarak sunduklarında, bu ölümcül koşulların onlara dayattığı bütün taktikleri bütüncül bir teorik sistem halinde dondurmaya ve bunları uluslararası proletaryaya sosyalist taktiklerin bir örneği olarak tavsiye etmeye yöneldiklerinde doğuyor." Lenin, Trotskiy ve diğerlerinin muhalefeti ve muhalifleri şeytan gibi gösterme ve Rus Komünist Partisi'nin iktidar tekelini "proletarya diktatörlüğü" olarak yüceltme yolundaki güçlenen eğilimine karşı Luxemburg ciddi bir uyarı yapıyordu: "Uğruna mücadele ettikleri ve acılar çektikleri uluslararası sosyalizme iyilik yapmış olmuyorlar; Rusya'da zorunluluk ve baskı altında benimsenen bütün çarpıklıkları, uluslararası sosyalizmin ambarına bunlar yeni keşiflermişçesine yerleştirmek istiyorlar." Aslında, buna ek olarak denebilir ki, bu yalnızca uluslararası sosyalizme iyilik yapmamak değildi; aynı zamanda, (Balananoff ve Liberman gibi daha uzun yaşayacak eleştiricilerin ileri sürdüğü gibi) kuşatılmış Sovyet Cumhuriyeti'nde, daha sonra Stalinizm olarak anılacak şeyin billurlaşmasına katkıda bulunacak bir politik kültürün yerleşmesine katkıda bulunuyordu.[15]

akademik eleştiriler

Luxemburg'a ve klasik Menşevik eleştiriye karşıt olarak (ama elbette Menşeviklerin anti-Leninist sunumundan etkilenerek) 1940'lı yıllarda Lenin'in yö-

15 Rosa Luxemburg, "The Russian Revolution", Mary-Alice Waters (der.), *Rosa Luxemburg Speaks* (New York: Pathfinder Press, 1970) içinde, s. 374–75, 389–90, 391, 393–95. *The Rosa Luxemburg Reader* (New York: Monthly Review Press, 2005) başlığıyla derledikleri değerli antolojide, Peter Hudis ve Kevin Anderson anti-komünist Bertram D. Wolfe'u izleyerek Luxemburg'un (Rus sosyalist hareketi içindeki hizip çatışmalarına katıldığı) Birinci Dünya Savaşı öncesinde Lenin'e yönelttiği eleştirilerle daha sonraki bu eleştirisi arasında güçlü bir bağlantı olduğunu ileri sürerler. Wolfe'un bu konudaki ana iddiaları Rosa Luxemburg, *The Russian Revolution and Leninism or Marxism?* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1961)'daki "Giriş" yazısında s. 11-16 ve 22'de yer alır. Bu yorum bence olgular tarafından doğrulanmamaktadır. Bkz. "Luxemburg and Lenin on Organization" başlıklı yazım, Paul Le Blanc (ed.), *Rosa Luxemburg, Reflections and Writings* (Amherst, NY: Humanity Books, 1999) içinde.

nelişine daha derin gibi görünen bir eleştiri yöneltilmeye başladı. Bu eleştiri 1950'li yıllarda ve sonrasında, ta yirmi birinci yüzyılın başına kadar serpilip gelişecekti. Bu eleştiri çoğu yönüyle liberal, hatta kalıntı düzeyinde ılımlı sosyalist yaklaşımlarla tutarlıydı, ama daha önceki Menşeviklerden farklı olarak sosyalist bir işçi sınıfı hareketi kurmaya eğilimi olmayan araştırmacı ve ideologlar tarafından geliştirilmişti. Bunlar daha ziyade ABD'nin SSCB ile küresel çaptaki güç mücadelesinin bir parçası olarak yönlendirdiği Soğuk Savaş antikomünizminin oldukça rahat entelektüel kovuklarında yaşamaya yatkındılar. Söz konusu eleştiri, Soğuk Savaş'ın sonundan bu yana devrimci politik faaliyete ilgi duymayan akademisyenler ve aydınlar arasında varlığını sürdürmüştür. Bu da birçoğunun Lenin'in "örgüt sorunu" konusundaki düşüncesini kavrama, açıklama ve çarpıtma tarzlarını hiç kuşkusuz etkilemiştir.

Lars Lih'in son dönemde Lenin'in "ders kitabı yorumu" olarak nitelediği yaklaşım, 1902 tarihli *Ne Yapmalı?* broşüründeki, belirli bir pasajın hatırı sayılır ölçüde çarpık bir yorumuna dayanır. Bu pasaj şu cümleyle açılır: "İşçiler arasında Sosyal Demokrat bir bilinç gelişmiş olamayacağını söyledik. Bu bilincin onlara dışarıdan taşınması gerekir."[16] Bu Lenin'in insanı şaşkına çevirecek derecede küstah ve zararlı seçkinciliğinin klasik ifadesi olarak gösterilir. Çok kapsamlı, eksiksiz, harikulâde bir çalışma olan *Lenin Rediscovered* (2006) başlıklı kitabında Lih, söz konusu pasajı bağlamına yerleştirmiş ve açıklamıştır:

> Lenin 1890'lı yılların Rusyasında iki büyük gücün birbirine doğru nasıl yaklaştığının öyküsünü anlatmaktadır. Bu güçlerden biri –Sosyal Demokrasiden etkilenen devrimci aydınlar– [*Ne yapmalı?*'nın] ilk bölüm[ün]de ele alınmıştı; dolayısıyla, Lenin şimdi öteki güçten, yani 1890'lı yılların ortasının grev hareketinden söz edecektir. Grev hareketini betimler, kararlılıkları dolayısıyla işçilere övgüler yöneltir ve bu dönemde işçilerin henüz inanmış Sosyal Demokratlar haline gelmemiş olduğunu ileri sürer. Kısaca hisse, iki gücün birbirine ihtiyacı olduğu ve durdurulamaz bir güçle birbirlerine doğru hareket etmekte olduklarıdır (...)[17]

Oysa, komünizm karşıtı araştırmacıların "ders kitabı yorumu"ndan çok farklı bir anlayış yayılır. 1962'de yayınlanan ve Soğuk Savaş'ın el kitaplarından biri olan *The Nature of Communism*'de, Robert V. Daniels'ın, Lenin'in broşürünün "partinin ne olması ve ne yapması gerektiği konusunda belirgin biçimde yeni bir anlayış"ı yansıttığını söylediğini görüyoruz. Sınıf mücadelesine yönelik bir kitlesel işçi partisi yerine, Lenin'in partisi "devrimci bir kitle hareketinin geliştirilmesine adanmış, sıkı biçimde organize edilmiş ve disiplinli

16 Lars T. Lih, *Lenin Rediscovered: "What Is To Be Done?" in Context* (Leiden, Hollanda: Brill, 2006), s. 375.

17 Ibid., s. 645.

bir 'profesyonel devrimciler' örgütü olacaktı" "Kitlelerin, kendi başlarına bırakıldıklarında devrimci olmayacağı" varsayımı üzerinde yükselen Leninizm, iddiaya göre, "işçi sınıfı hareketi[nin] ancak, Marksizmin rehberliğinde işçilere doğru sosyalist zihniyeti aşılayan bilinçli aydınların önderliği aracılığıyla devrimcileştirilebileceği"ni ileri sürüyordu. A. J. Polan, 1984 tarihli *Lenin and the End of Politics* kitabında, Lenin'in 1902 çalışmasının "devrimci partinin halkın bilinciyle savaşarak onlara bilimsel ve devrimci politika vermesinin gerekli olduğu iddiasında bulunur" diyerek meseleyi daha da özlü biçimde özetlemiştir.[18]

Adam Ulam, etkili çalışması *The Bolsheviks*'te (1965) Lenin'e şunu söyletir: "Sosyalist bilinç işçiler arasında var olamaz." Bu, Lenin'in, (sosyalist düşünceler düşünmekten aciz) cahil işçileri sosyalist bir devrimde yönetmek için sadece kendisi gibi aydınların uygun olduğunu düşündüğü anlayışını desteklemek için kullanılır...artık bu nasıl olacaksa. Bu tutarsızlık, Lih'in Lenin'in iddiasını yeniden şekillendirmesi ile açıklığa kavuşur: "1890'lı yılların ortalarının kahramanca grevlerini yapan işçilerin henüz sosyalist bilinci yoktu ve bu onlardan beklenemezdi." Bu on dokuzuncu yüzyılda olup biten hakkında bir gözlemdir. Oysa Ulam Lenin'e genel olarak işçiler hakkında muazzam bir genelleme yaptırtır. Bu tuhaf kavrayış başka birçoklarının yapıtında da boy gösterir: Örneğin, Alfred G. Meyer, *Leninism* (1956) başlıklı daha eski bir çalışmada Lenin'in "genellikle hâkim fikrinin proletaryanın bilinçli *olmadığı* ve *olamayacağı*" olduğunu belirtir; James D. White ise çok daha yakın bir tarihte, Lenin, *The Practice and Theory of Revolution*'da (2001) aynı noktayı tekrarlayarak, Lenin'e göre "sosyalist bilincin *daima* işçi sınıfının dışında kaldığını, çünkü bu sınıfın *asla* dar maddi sınıf çıkarlarının ötesini göremeyeceğini" ileri sürer.[19]

Bütün bunlar çok anlamsızdır. Lenin'in yazılarında ve yaşam öyküsünde ve Bolşeviklerin tarihinde bunları yalanlayan çok fazla şey vardır. Mantıksal olarak da, Lenin'in şayet işçi sınıfının oluşturduğu çoğunluğun sosyalist olmaktan aciz olduğuna inansaydı, çalışmalarını ve hayatını sosyalizm (yani toplumun politik ve ekonomik yaşamının halk tarafından yönetilmesi) uğruna mücadeleye adaması pek de beklenemezdi. Ne de, şayet Lenin'in fikirleri ve örgütü kendilerine bu kadar tepeden bakıyor olsaydı, aklı başında, duyarlı işçilerin Lenin'in partisine nasıl olup da kitleler halinde katıldığını (çünkü durum

18 Robert V. Daniels, *The Nature of Communism* (New York: Vintage Books, 1962), s. 19–20; A.J. Polan, *Lenin and the End of Politics* (London: Metheun, 1984), s. 9.

19 Adam B. Ulam, *The Bolsheviks* (New York: Macmillan Co., 1965), s. 179; Alfred G. Meyer, *Leninism* (New York: Frederick A. Praeger, 1962), s. 29; James D. White, *Lenin, The Practice and Theory of Revolution* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2001), s. 60, vurgular sonradan; Lih, *Lenin Rediscovered*, s. 647–48.

tam da buydu) açıklamak mümkün olurdu. İnsan, Soğuk Savaş ideologlarının Lenin'e atfettiği ideoloji temelinde, devrim yapmaya muktedir bir kitlesel işçi partisi inşa edemez (Lenin'in Bolşevikleri ise zaman içinde tam da böyle bir parti haline gelmiştir). Sosyalist eleştiricilerden farklı olarak, akademik eleştiriciler Lenin'in perspektiflerinin işçilerin kurtuluşu ve zulme dayalı kapitalist toplumun aşılması mücadelesinde anlamlı olup olmadığını belirlemekten ziyade Lenin'e olumsuz özellikler atfetmekle uğraşırlar. Elbette eleştirilerine rengini veren ve analizlerindeki eksiklerin kaynağını açıklayan da budur.

1970'li ve 80'li yıllarda, işçi hareketini ciddiye alan, Lenin'i ve partisini bağlamına yerleştiren ve "Leninizm"in anlamına (hem olumlu hem de eleştirel yönde) önemli ışık tutan dikkat çekici sayıda sosyal tarihçinin ciddi bir dizi çalışması gündeme geldi.[20]

Ancak, 1991'de SSCB'nin çöküşüyle birlikte, Rus Devrimi'nin tarih yazımında, yalnızca Soğuk Savaş yorumlarını canlandırmakla kalmayan, aynı zamanda, Richard Pipes'ın *The Russian Revolution* (1991) kitabında olduğu gibi haşin bir muhafazakârlık dozu taşıyan bir tepkisellik hissedilmeye başladı. Peter Kenez'in de belirttiği gibi, Pipes'ın kitabında, genç yaşından ölümüne kadar "kibirli, anti-sosyal, zalim bir yaratık" olarak betimlenen Lenin "başroldeki kötü adam"dır. Gerçekten de, Kenez'in söylediği gibi, "yazar devrimcilere karşı öyle bir nefret duymaktadır ki bir tarihçi olmaktan çıkar, devrimcileri suçlayan bir savcıya dönüşür" Pipes'ın halkın çoğunluğu hakkındaki görüşü klasik muhafazakâr bakışın damgasını taşır: Ronald Suny'nin yerinde özetiyle, "'hayal edilebilecek her türden öfkenin, hasetin, hıncın' yönettiği, en sonunda bunlar sayesinde kendilerini tutan 'dehşet ve korku engeli'ni parçalayan irrasyonel yaratıklar"dır bu insanlar. Tabii Lenin ve öteki devrimci aydınlar tarafından manipüle edilmekten başka şansları yoktur. Pipes, çoğu Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası araştırmacısının hatırı sayılır derecede sağına düşen bir yaklaşım sunmaktadır. Ama bu yaklaşım, dünyanın daha iyi bir yönde nasıl değiştirilebileceğinin kavranması ya da Bolşeviklerin bu yöndeki çabalarında başarılarının ve başarısızlıklarının ne olduğunun anlaşılması bakımından hiçbir yarar sağlamaz.[21]

20 Bu konudaki klasik inceleme hâlâ şu kaynaktır: Ronald G. Suny, "Toward a Social History of the October Revolution", *American Historical Review*, Cilt 99, no. 1, Şubat 1983. Şu kaynakta da örnekler bulunabilir: Daniel H. Kaiser (ed.), *The Workers' Revolution in Russia, 1917: The View From Below* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987).

21 Richard Pipes, *The Russian Revolution* (New York: Alfred A. Knopf, 1990), s. 26; Peter Kenez, "The Prosecution of Soviet History: A Critique of Richard Pipes", *"The Russian Revolution"*, *The Russian Review*, Cilt 50, no. 3, Temmuz 1991, s. 346, 348; Ronald Grigor Suny, "Revision and Retreat in the Historiography of 1917: Social History and Its Critics", *The Russian Review*, Cilt 53, no. 2, Nisan 1994, s. 171.

Radikal aktivistlerin eleştirileri

Yirminci yüzyıl sonu ve yirmi birinci yüzyıl başının radikal aktivistleri tarafından ileri sürülen bir dizi Leninizm eleştirisi de vardır. İlginçtir ki, bunların birçoğu yukarıda değindiğimiz eleştirilerin bazılarının ya da tamamının eleştirel olmayan bir tarzda kabulünü içerir. Bu eleştirilerin arasında yüzeysel, bilgisiz ve (akademik eleştirilerde ve Soğuk Savaş ideologlarında da görüldüğü gibi) pek de tutarlı olmayan yaklaşımlara rastlamak vakayı adiyedendir.

Ne var ki, çağdaş aktivistlerin beslendiği başka kimi entelektüel akımlar daha tutarlı ve derinlemesine eleştiriler yaparlar; bunun önde gelen bir örneği anarşizmdir. Lenin'i birinci elden tanıklık temelinde en çarpıcı biçimde eleştirenlerden biri Aleksandır Berkman'ın dokunaklı anılarını anlattığı *The Bolshevik Myth*'tir (1925); Rus Devrimi'nin en seçkin tarihçilerinden biri ise, *The Russian Anarchists* ve *Kronstadt 1921* (ciddi tarihçiliği saptırmak yerine ilerleten, anarşizm yanlısı bir kitap) başlıklı çalışmaları okunması zorunlu kaynaklar olan Pavel Avriç'tir. Ne var ki, bu eleştirilerin en ses getirici nitelikteki unsurları iç savaş döneminin felâketlerine ve bunu izleyen otoriter uygulamalara odaklanır ve Balabanoff ve Liberman, hatta Victor Serge gibi Bolşevizm yanlısı seslerin önemli eleştirileriyle kesişir. Eleştirinin bu hedefleri Leninizmin tarihinin daha ileri evrelerinin ayrılmaz parçaları olmakla birlikte, erken tarihinin bir parçası değildir. Hatta şu da iddia edilebilir: 1917 sonrası dönemin sorunlarının eleştirisi, Lenin'in düşüncesinin, bu girişin ilerideki sayfalarında ele alınacak temelleriyle de pek tutarsız değildir.[22]

Anarşist perspektiflerle bir ölçüde örtüşen bir başka meydan okuma, Lenin'in yönelişinin daha temel boyutlarını sorgular: (a) işçi sınıfının devrimci mücadeleyi ileri taşımak bakımından belirleyici bir güç olduğuna ilişkin Marksist görüşü; (b) işçilerin (ya da herhangi bir devrimci gücün) devlet iktidarını ele geçirmesi gerektiği anlayışını. Bunların yerine, ilkeli aktivistler halkın çeşitli ezilmiş kesimleriyle birleşerek kapitalist "küreselleşme"nin çeşitli boyutlarını geriletmeli ve birbiriyle bağ kurarak gittikçe daha iyi bir dünya yaratacak olan "özgür mekânlar", kurtarılmış bölgeler, özgürlük ve dayanışma vahaları yaratmalıdır. Ne var ki, bunun sonuçta Lenin'inkinden daha etkili ve kalıcı bir yöneliş olacağı hiç de açık değildir.[23]

22 Alexander Berkman, *The Bolshevik Myth, Diary 1920–1922* (New York: Boni and Liveright, 1925); Paul Avrich, *The Russian Anarchists* (New York: W.W. Norton, 1978); Paul Avrich, *Kronstadt 1921* (New York: W.W. Norton, 1974). Anarşizmin sınırlarına değinen bir kaynak: Le Blanc, *Marx, Lenin and the Revolutionary Experience*, s. 199–219.

23 Bu doğrultuda bakış açıları geliştiren önemli çalışmalardan bazıları şunlardır: Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2. basım (Londra: Verso, 2001); John Holloway, *Change the World Without Taking Power*, 2. basım (Londra: Pluto Press, 2005); Michael Hardt and Antonio Negri, *Empire* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2001).

Lenin'in düşüncesinin önemli boyutları gibi görünen birtakım başka noktaları hedef alan bir eleştiri de, bir zamanlar Leninist gelenekle özdeşleşen şu ya da bu örgüte mensup olmuş bazı aktivistlerce ileri sürülmüştür. Bunlar arasında en ilginç olanlardan biri, yıllarca önce sosyalist-feminist tarihçi ve aktivist Sheila Rowbotham tarafından dile getirilmişti: Rowbotham Leninist parti ile, parti üyelerinin içinde çalıştıkları geniş toplumsal hareketler ve parti dışı örgütler (sendikalar, mahalle örgütleri, kadının kurtuluşu grupları, savaş karşıtı koalisyonlar vb.) arasındaki ilişki konusunda sert bir eleştiri yapıyordu:

> Tekil üye, özerk bir gruba aidiyet ile [Leninist] örgüt arasında bölünmüş bir bağlılık yaşayacaktır. Teori partinin daha önemli olması gerektiğini söylemektedir. Seçenekler, ya örgütten ayrılmaktır (içeriden bakıldığında bu sosyalist politikayı bırakmak gibi görünür), ya merkezi [yani Leninist örgütün önderliğini] görmezlikten gelmektir (bu durumda demokratik merkeziyetçiliğin işe yaramadığı ortaya çıkmıştır), ya da çizgiyi sineye çekmektir [yani özerk gruba zarar verecek olsa bile Leninist örgütün çizgisini]. Öyleyse, söz konusu sosyalist ne kadar sekter olmayan biri olsa da, karşısında çok çıplak seçenekler ve başka insanların öz faaliyetini geliştirmeye destek olmaktansa parti disiplinini kabul etmeyi onaylayan bir politik ideoloji vardır.

Rowbotham ekler: "Eğer ileri düzeyde bir merkeziyetçiliği kabul eder ve kendinizi her şeyin üzerinde merkezi bir görev olarak iktidarı ele geçirme üzerinde yoğunlaşan [devrimci] profesyoneller olarak tanımlarsanız, [daha geniş özerk gruptaki] insanların çoğunun öz faaliyetinin ve özgüveninin gelişmesini zorunlu olarak azaltırsınız."[24]

Leninist olduğunu iddia eden şu ya da bu grubun üyelerinin, daha geniş bir Leninist olmayan örgütün aleyhine manipülasyona başvurmasının bol bol örneği olduğu elbette doğrudur, ama bir "Leninist manipülasyon tunç kanunu" olduğu da doğru değildir. Aslında, tam ters yönde davranışın, yani açık, dürüst, yaratıcı, ilkeli Leninistlerin sendikaların, toplumsal hareketlerin vb. inşasına katılmasının da örnekleri vardır.

1930'lu yılların ABD işçi mücadelelerinden tanıklıklar, Rowbotham'ın ileri sürdüğü teze karşı örnekler sunmaktadır. Flint'teki Büyük İşgal ve Grev'de ortaya çıkan ve United Auto Workers sendikasının kurulmasına (1937) katkıda bulunan Women's Emergency Brigade'in bir militanı aradan yıllar geçtikten sonra şöyle diyor: "Bir Sosyalist Parti, bir de Komünist Parti vardı, ör-

24 Bu pasaj şu kaynaktan alınmıştır: Paul Le Blanc, *Lenin and the Revolutionary Party* (Amherst, New York: Humanity Books, 1993), s. 353–54; Rowbotham'ın bu görüşleri şu yazıda dile getirilmiştir: "The Women's Movement and Organizing for Socialism", Sheila Rowbotham, *Dreams and Dilemmas, Collected Writings* (London: Virago, 1983) içinde, s. 316–38.

gütlenmemize destek olduklarını biliyorum. Her ne kadar ben hiçbir zaman bir partiye üye olmadıysam da, şayet onların bize verdiği eğitim ve pratik bilgi olmasa, işi başaramazdık." Benzer bir şey, daha sonra 1934 Minneapolis Genel Grevi'nin önderlerinden biri olacak olan Farrell Dobbs tarafından, kamyoncular sendikasının (Teamsters) bir şubesinin örgütlenmesine katkıda bulunan Trotskist Dunne kardeşler için söylenmiştir: "Grant ve Miles'ın grev sırasındaki davranış tarzları beni çok etkilemişti. Ne yapılacağını biliyor görünüyor ve gerekeni yapacak cesareti buluyorlardı. (...) Kendi kendime düşündüm, eğer bir komünist örgüte katılırsam, onların bildiği şeylerden bazılarını ben de öğrenebilirdim." Olaydaki Dunne kardeşlerin en büyüğü, örgütçü ve grev önderi Vincent Raymond Dunne gayet olağan bir şeymiş gibi şunu söylüyordu: "Politikamız güçlü sendikalar kurmak ve inşa etmekti, ki işçilerin söyleyecek bir şeyi olsun, bugünkü düzenin sosyalist bir topluma dönüştürülmesine yardım edebilsinler." Gazeteci ve görgü tanığı Charles Rumford'ın belirttiği gibi, belki 400, belki 500 Minneapolis işçisi Ray Dunne'ı kişisel olarak tanıyor, "dürüst, zeki, kendini düşünmeyen bir adam ve kamyon şoförleri sendikası için mükemmel bir örgütçü olarak görüyorlardı. Bir Kızıl olduğunu her zaman bilmişlerdi; bunda yeni bir şey yoktu." Bu tür olumlu deneyimler başka bağlamlarda da bulunabilir; bu elbette daha sorunlu deneyimlerin önemini ortadan kaldırmaz. Mesele şudur ki, bu tür sorunlar Leninist örgütsel şemanın otomatik sonuçları değildir.[25]

25 Women's Emergency Brigade'in mensubundan yapılan alıntı şu belgesel filmdendir: Lorraine Gray ve Lyn Goldfarb, *With Babies and Banners: Story of the Women's Emergency Brigade* (The Women's Labor History Film Project/New Day Films, 1978); buna ek olarak şu kaynağa bakılabilir: Sol Dollinger ve Genora Johnson Dollinger, *Not Automatic: Women and the Left in the Forging of the Auto Workers' Union* (New York: Monthly Review Press, 2000); Farrell Dobbs, *Teamster Rebellion* (New York: Monad/Pathfinder, 1972), s. 24–25; V.R. Dunne ve Walker alıntıları için bkz. Paul Le Blanc, *A Short History of the U.S. Working Class: From Colonial Times to the Twenty-First Century* (Amherst, NY: Humanity Books, 1999), s. 85. Ayrıca bkz. Paul Le Blanc, "Revolutionary Vanguards in the United States During the 1930s", John Hinshaw ve Paul Le Blanc (der.), *U.S. Labor in the Twentieth Century: Studies in Working-Class Struggle and Insurgency* (Amherst, New York: Humanity Books, 2000) içinde; Alan Wald, "African Americans, Culture, and Communism: National Liberation and Socialism", Paul Le Blanc (der.), *Black Liberation and the American Dream: The Struggle for Racial and Economic Justice* (Amherst, New York: Humanity Books, 2003) içinde; Fred Halstead, *Out Now: A Participant's Account of the American Movement Against the Vietnam War* (New York: Monad/Pathfinder Press, 1978).

Leninist Örgütsel Şema ve Demokratik Merkeziyetçilik

Soğuk Savaş dönemi akademisyenlerinin Lenin'in örgütsel görüşleri konusundaki saplantılarından (ve çarpıtmalarından) söz etmiştik. Ama bunların incelemeleri daha sonraki eleştirilerde bu önemli konuda tartışmanın çerçevesini o kadar etkilemiştir ki, giriş yazımızın bu alt bölümünü onların yarattığı mistifikasyonları biraz daha deşerek (ve açıklığa kavuşturarak) kapatmak yararlı olabilir.

Alfred G. Meyer'ın 1956 tarihli etkili çalışması *Leninism*'de izah ettiği gibi, her ne kadar "Lenin 'demokrasi' sözcüğünü ağzından düşürmese ve bu demokratik gelenekleri terk etmediğini göstermeye çok meraklı olsa da", aslında "her tür tartışma onun için kuşku yaratıcıydı, çünkü hem bir zaman kaybıydı, hem de partinin eylemde birliğini tehdit edebilirdi" Robert V. Daniels *The Nature of Communism*'de (1962) bu fikre katıldığını ortaya koyuyordu: Demokratik görünme arzusuna rağmen, Lenin'in tercihi, "devrimci partiyi disiplinli, komplocu bir seçkinler grubu" olarak görmekti. "Lenin'in sorunu çözmek için bulduğu formül ünlüdür" demektedir Meyer. "Bu, 'demokratik merkeziyetçilik' ilkesidir'; bu, "partiyi, üst düzey yöneticilerinin ona dayattığı önderliğe özgürce, bilinçli tarzda ve memnuniyetle tâbi olan, gerçekten kolektivist bir örgüt olarak" düşünmek demektir. Daniels da aynı fikirdedir: "Lenin kendini demokratik kaygılarla kısıtlamaz; örtülü olarak demokratik olmaktan çok daha fazla merkeziyetçilik olan 'demokratik merkeziyetçilik', onun ideal olan ile pratik olanı birleştirmek için bulduğu formüldür."[26]

Bu yorum, yirmi birinci yüzyılda dahi yetenekli ve saygı gören araştırmacıların üniversite ve yüksek okullarda okutulmak üzere hazırladığı kitaplarda hâlâ yankısını bulmakta (ve doğal olarak öğrenci aktivistleri de etkilemektedir). Michael Kort'un *The Soviet Colossus*'ta (2006) yazdığına göre, "Lenin'in profesyonel devrimcileri komplocu, merkezileşmiş, hiyerarşik bir ağ halinde örgütlenecekti" ve "parti işçi sınıfına ne yapılacağını dikte edecek, partinin merkez komitesi partiyi yönetecekti"; bu yönetici organ "Lenin'in ilk kez 1905'te kullandığı 'demokratik merkeziyetçiliğe'" uygun olarak yönetilecekti; ne var ki, bu ilkenin "demokratik olmaktan çok daha fazla merkeziyetçi olduğu" ortaya çıkacaktı. John Gooding, *Socialism in Russia* kitabında (2002) "işçiler etkili bir devrimci güç olamayacağı için" diye yazıyor; Lenin devrimci partinin "küçük, disiplinli, komplocu ve hiyerarşik olmasını" savunuyordu; "profesyonel ve bütünüyle adanmış Marksist devrimcilerden oluşan bir seçkin güç." Kısa-

26 Meyer, *Leninism*, s. 92–93, 96; Daniels, *The Nature of Communism*, s. 88.

cası, "hâkim bir parti pasif bir işçi sınıfına önderlik edecekti" David Marples ise *Lenin's Revolution*'da (2000) meseleyi şöyle ifade ediyor: "Gerekli olan 'demokratik merkeziyetçilik' sistemiydi; burada önemli kararlar, merkez komitesi aracılığıyla hareket eden, adanmış ve deneyimli devrimcilerden oluşmuş, küçük bir parti tarafından alınacaktı"; "bir azınlık partisinin işçiler üzerindeki yönetimi en nihayetinde bir diktatörlüğe yol açacaktı."[27]

Bu bir efsanedir. Lenin'in görüşleri, bu araştırmacıların ona atfettiği görüşler değildir.

Akademisyenleri (özellikle Soğuk savaş sırasında yazanları) rahatlatacak şey şuydu: O dönemde "Leninizm"in en etkili örneği Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin öncülüğündeki dünya Komünist hareketi idi. Bu hareket, 1920'li yılların sonundan 1950'li yılların başına kadar Yosif Stalin ve düşünce arkadaşları tarafından gülünç şekilde dönüştürülmüş olan bir ideolojiye sahipti. Stalin'e göre, Lenin'in örgüte yaklaşımı şunları kapsıyordu:

> (a) Parti, öteki proleter örgütlenmeleriyle (sendikalar, kooperatifler, devlet kuruluşları) karşılaştırıldığında proletaryanın sınıf örgütlenmesinin daha yüksek bir biçimidir. Üstelik işlevi bu örgütlenmelerin çalışmalarını genelleştirmek ve yönlendirmektir; (b) proletarya diktatörlüğü, ancak partinin bunun yönetici gücü olması yoluyla gerçekleştirilebilir; (c) proletarya diktatörlüğü ancak tek bir parti, yani Komünist Parti tarafından yönetilirse tam bir proletarya diktatörlüğü olabilir; (d) Partide çelik bir disiplin olmaksızın proletarya diktatörlüğünün sömürücüleri ezme ve sınıf toplumunu sosyalist topluma dönüştürme görevleri yerine getirilemez.[28]

Stalinist şemada "demokratik merkeziyetçiliğin" yeri, üyelerin fikirlerini ve bilgiyi merkezi önderliğe "demokratik" biçimde aktarmasını, ondan sonra da önderliğin kararlarının nasıl yerine getirileceğini "demokratik" olarak tartışmasını içeriyordu. Bu, Stalin'in sözcülerinden biri olan V. G. Sorin'in 1930'lu yıllarda yazdığı şu satırlarda dile geliyordu: "Parti önderler tarafından yönetilir. Eğer parti işçi sınıfının öncüsü ise, önderler de bu öncünün ileri karakoludur." Sorin şunu vurguluyordu:

> Komünist Parti'nin ayırt edici niteliği en katı disiplini uygulamasıdır; bütün parti üyeleri, Parti örgütlerinden gelen bütün talimatlara koşulsuz ve tam olarak uyarlar. Sağlam, hiç gevşemeyen bir disiplin, yalnızca

27 Michael Kort, *The Soviet Colossus, History and Aftermath*, 6. edisyon (Armonk, New York: M.E. Sharpe, 2006), s. 64, 65, 66; John Gooding, *Socialism in Russia: Lenin and his Legacy, 1890–1991* (New York: Palgrave Macmillan, 2002), s. 37; David R. Marples, *Lenin's Revolution: Russia, 1917–1921* (Harlow, Britanya: Longman, 2000), s. 9.

28 Joseph Stalin, "Interview With the First American Labor Delegation in Russia", *What is Leninism?* (New York: International Publishers, 1926) içinde, s. 46.

yeraltı çalışması ve Çarlığa karşı mücadele döneminde değil, yalnızca iç savaş döneminde değil, barışçıl dönemlerde de gereklidir.

Sorin şu sonucu çıkarıyordu: "Disiplin ne kadar katıysa, parti o kadar güçlü, kapitalistler için o kadar tehlikelidir."[29]

Bu, sözcüğün orijinal anlamının tersidir. Terim, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) içinde, Lenin'in "öncücü" Bolşeviklerinin icadı değildi. Aslında, *demokratik merkeziyetçilik* terimi Rus sosyalist hareketine devrimci 1905 yılında, RSDİP Rus işçi sınıfı içinde bir kitle tabanı kazanır ve Menşevikler ve Bolşevikler birbirlerine yaklaşırken, Lenin'in hizip karşıtları olan Menşevikler tarafından sokulmuştu.

Menşeviklerin kabul ettiği bir karar, "RSDİP'in demokratik merkeziyetçilik ilkesine göre örgütlenmesi" gerektiğini, "örgütün bütününü ilgilendiren eylemler hakkında (...) örgütün bütün üyelerince karar verilmesi" gerektiğini, "daha alt düzeydeki örgütlerin [örneğin bir il ya da ilçe örgütü] kararlarının, daha üst düzeydeki örgütlerin [örneğin bir parti kongresi ya da konferansı] kararlarına aykırı düştüğü takdirde uygulanmaması" gerektiğini öngörüyordu. Bolşeviklerin, hemen hemen bir ay sonra kabul ettiği bir karar ise "demokratik merkeziyetçilik ilkesinin tartışılmaz olduğunu kabul ediyor" "seçim ilkesinin yaygın biçimde uygulanması" çağrısı yapıyor, "seçilmiş merkezlere ideolojik ve pratik önderlik verilirken, aynı zamanda bunlar geri çağırılmaya tâbidir, eylemleri yaygın biçimde duyurulur, bu faaliyetler dolayısıyla [üyelere karşı] kesin biçimde hesap verir durumda olmaları gerekir" diyordu.[30]

Lenin bu ilkeyi "tartışma özgürlüğü, eylem birliği" olarak özetliyordu. Lenin'e göre, devrimci parti "birlik halinde olmalıdır; ama bu birleşik örgütlerde parti sorunları üzerine yaygın biçimde ve özgürce tartışma açılabilmeli, özgür yoldaşça eleştiri yapılabilmeli, Parti hayatındaki olaylar değerlendirilebilmelidir." 1906'da vurguladığı gibi, bu, "bütün azınlıklar ve partiye sadık her türlü muhalefet için güvenceler" içermeli, "bütün parti yöneticilerinin seçimle işbaşına gelmeleri, Partiye hesap verir olmaları ve geriye çağrılabilir olmaları kabul edilmeli"dir. Lenin "demokratik merkeziyetçilik ilkesi ve yerel parti örgütleri için özerklik, belirli bir *eylemde* birliği bozmadıkça, genel ve eksiksiz bir *eleştirme özgürlüğünü* içerir" Yine de, partiye, programına ve tüzüğüne önemli

29 Alıntı şu kaynakta bulunabilir: Le Blanc, *Lenin and the Revolutionary Party*, s. 5; bkz. V. Sorin, "Lenin's Teachings About the Party", *The Party Organizer*, Mayıs, Haziran ve Temmuz 1931.

30 Alıntı için bkz. Le Blanc, *Lenin and the Revolutionary Party*, 128–29.

derecede bir sadakatin bu tür bir yerel özerklik ve eleştiri özgürlüğünün çerçevesini (ve tahditlerini) oluşturacağı beklentisi mevcuttu.[31]

Lenin'in devrimci bir işçi sınıfı partisi konusundaki (*Lenin and the Revolutionary Party* başlıklı kitabımızda ayrıntılı olarak tartışılan ve kapsamlı biçimde belgelendirilen) örgütsel görüşleri, aşağıdaki sekiz nokta temelinde özetlenebilir:

1. İşçilerin partisi, her şeyden önce, devrimci Marksist bir programa dayanmalı ve bu programı sosyalizm mücadelesini ileri taşıyacak biçimde gerçekliğe uygulama amacıyla var olmalıdır.

2. Partinin üyeleri temel programa katılan, programı kolektif olarak geliştiren ve uygulayan ve bir bütün olarak örgütü kolektif olarak kontrol eden aktivistler olmalıdır.

3. Parti mümkün olduğu ölçüde (örneğin Çarlık baskısı veri iken) açık ve demokratik biçimde işlemeli, seçim ilkesi en tepeden en aşağıya kadar uygulanmalıdır.

4. Partinin en yüksek karar organı, her bir yerel parti örgütünce demokratik olarak seçilmiş delegelerden oluşan *parti kongresidir*. Kongre en az iki yılda bir toplanmalı, kongre öncesinde parti üyelerinin önemli kabul ettiği bütün meseleler üzerinde bütün parti çapında (yazılı tartışma bültenleri ve özel toplantılar aracılığıyla) eksiksiz bir tartışma düzenlenmelidir.

5. Kongreler arasında, kongre tarafından seçilen ve ona hesap verecek bir *merkez komitesi*, parti programı ve kongre kararları doğrultusunda partinin çalışmalarının tutarlılığını ve koordinasyonunu sağlamalıdır. Merkez komitesi, örgütün haftalık, hatta günlük işleyişini yönetmek için (bir politik komite ve örgütsel büro türünden) kendisine bağlı birtakım ara organlar oluşturabilir. Bu yönetici organlar bütün yerel birimleri ve üyeleri partinin deneyimlerinden, faaliyetlerinden ve kararlarından haberdar etmekle sorumludurlar; üyeler ve yerel birimler de yönetici organları kendi deneyimlerinden ve faaliyetlerinden haberdar etmekle sorumludurlar.

6. Devrimci programın genel çerçevesi içinde teorik, programatik, taktik ve pratik meselelerde gölge farkları olacağı kabul edilir. Bunlar, özellikle parti kongreleri öncesinde, açıkça ele alınmalı ve tartışılmalıdır. Zamana, yere ve koşullara bağlı olarak, bu tür farklılıklar kamu önünde de ifade edilebilir. Bütün üyeler bu tartışma sürecine katılmaya teşvik edilmeli ve görüşlerini par-

31 Lenin, "Report on the Unity Congress of the RSDLP" ve "Freedom to Criticize and Unity of Action", *Collected Works*, Cilt 10 (Moskova: Progress Publishers, 1962), s. 380, 442–43; Lenin, "Social Democrats and the Duma Elections", *Collected Works*, Cilt 11 (Moskova: Progress Publishers, 1962), s. 434.

tinin bütününe sunma olanağına sahip olmalıdır. Bazen kimi üyelerin partinin benimsemesi gerektiğine inandığı şu ya da bu görüş çevresinde ya da hatta bir bütün olarak bir platform etrafında gruplaşmalar oluşabilir. Bu, partinin sağlığı ve büyümesi için büyük önem taşıyan ve hep devam eden politik bakımdan berraklaşma ve programatik gelişme çabası açısından bir zemin sunar.

7. Bütün meseleler üzerinde demokratik bir oylama temelinde karar verilmelidir (çoğunluk yönetimi); bir kez karar verildikten sonra, azınlığın parti içinde sadakatle çalışması, özellikle de üzerinde karar alınmış olan spesifik eylemleri baltalamaması beklenir. Bir bütün olarak örgüt, kabul edilen ve pratikte sınanan politikaların başarısı, kısmi başarısı veya başarısızlığından ders çıkartır.

8. Partinin yerel birimleri, parti programı ve partinin bütününün kararlarının çizdiği çerçeve içinde hareket etmeli, ama o çerçeve içinde yerel üyelerin özerk ve demokratik kontrolü altında hareket etmelidir.

Hep birlikte alındığında, bu noktalar devrimci öncü örgütün, Lenin'in geliştirdiği biçimiyle demokratik merkeziyetçilik ilkesine göre işleyiş tarzına işaret eder. Bu sekiz nokta, aynı zamanda, Bolşeviklerin 1920'li yılların başına kadar nasıl çalıştığını da ortaya koyar.[32]

Şimdi geriye Leninist yönelişin pratikte hangi bağlamlarda zafere ulaştığını ve hangi bağlamlarda yenilgiye uğrayıp çarpıtıldığını araştırmak ve bunun aradan onlarca yıl geçtikten sonra ne açıdan hâlâ önemli olabileceğinin üzerinde düşünmek kalıyor.

Onun Çağı, Bizim Çağımız

> Lenin'i yeniden okuyun (dikkatli olun).
>
> *C. Wright Mills*[33]

Lenin için "yirminci yüzyıl totalitarizminin mimarı" da denmiştir, "kitle terörünün, hatta Avrupa kıtası üzerinde tarihin ilk toplama kamplarının başlatıcısı" da; "yalnızca kendi halefi olan Stalin için değil, Mao, Hitler, Pol Pot için de bir

32 Le Blanc, *Lenin and the Revolutionary Party*, s. 127–41. Bu meselelerin derinlemesine tartışıldığı iki kaynak için ayrıca bkz. "Vanguard Parties" and "The Leninist Theory of Organization" Ernest Mandel, *Revolutionary Marxism and Social Reality in the 20th Century, Collected Essays*, der. Steve Bloom (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1994) içinde.

33 C. Wright Mills, "The New Left", *Power, Politics and People: Collected Essays* içinde, der. Irving L. Horowitz (New York: Ballantine Books, 1963), s. 259. Bu bölümün bazı kısımları şu çalışmamızdan yararlanılarak yazılmıştır: Le Blanc, *Marx, Lenin, and the Revolutionary Experience*.

model oluştur"duğu bile söylenmiştir.[34] Bunlar ağır suçlamalardır; zamanımızı bu adamın yazdıklarını okuyarak geçirmeyi isteyip istemediğimize karar vermeden önce, bu suçlamalarla hesaplaşmalıyız.

Aslında, bu suçlamaların sahteliğini kanıtlamak için, Leninist olmayanların yeterince tanıklığı mevcuttur. Lenin'in politik hasımlarından ikisi, David Dallin ve Boris Nicolaevsky 1947 tarihli *Forced Labor in Soviet Russia* başlıklı klasik kitaplarında şöyle yazıyorlar: "Komünist Parti iktidara çağlar boyu devam etmiş bir devrimci hareketin büyük mirasçısı olarak gelmişti. Bu harekette yüce idealler ve insancıl amaçlar insanları fedakârlığa ve bu politik davaya adanmışlığa götüren ilham kaynağı uyarıcılardı." *The Origins of Totalitarianism*'de Hannah Arendt "Lenin'in en büyük yenilgisini" 1917 devrimini izleyen korkunç iç savaş döneminde işçi sınıfının demokratik konseylerinin (sovyetler) hayatiyeti yıkıma uğrayınca (Lenin sovyetlere yeni devrimci rejim için merkezi önem atfediyordu) ve iktidarın doruğu parti bürokrasisinin eline geçince yaşadığını belirtir.[35]

Lenin'in ilk toplama kamplarını kurdurmuş olması meselesine gelince, Arendt kanıtlamıştır ki, tam tersine, Bolşevizm karşıtlığında hiç kusur işlememiş olan Avrupa emperyalistleri, Afrika ve Asya'daki sömürgelerden zenginlik hortumlama türünden kapsamlı bir "uygarlaştırıcı" misyonla uğraşırken, 1917'den çok önce, beyaz olmayan halklar arasında imparatorluklarını savunmak amacıyla ilk toplama kamplarını kurmuşlardı: "Bu kamplar birçok bakımdan totaliter yönetimin başlangıç aşamalarındaki toplama kamplarına tekabül ediyordu; suçu kanıtlanamayan ve hukukun normal işleyişi içinde mahkûm edilemeyecek olan 'zanlılar' için kullanılıyordu bunlar." Arendt, aralarında Rosa Luxemburg'un *Sermaye Birikimi* kitabı da olmak üzere (Arendt'in kaydettiği gibi "parlak içgörüye sahip" bir çalışmadır bu) zengin bir yelpazeye yayılan birtakım kaynaklardan yararlanarak, birçok Soğuk Savaş anti-komünistinin teslim etmeye yanaşmadığı bir şeyi kanıtlamıştır: İleri kapitalist güçlerin emperyalizmi, yirminci yüzyıl "totalitarizm"inin otoriterliğinden ve insanlık dışı doğasından önemli ölçüde sorumludur. Daha yakın tarihte yapılan çalışmalar, emperyalizmin daha modern, sömürgecilik dışı yöntemlere başvuran çeşitlemelerinin günümüze kadar süregiden gaddarlığını mebzul miktarda belgelemiştir. Lenin emperyalizmin farklı biçimlerinin en keskin analistlerin-

34 David Remnick, "Vladimir Ilyich Lenin", *Time/CBS News People of the Century: One Hundred Men and Women Who Shaped the Last One Hundred Years* (New York: Simon and Schuster, 1999), s. 50.

35 David Dallin ve Boris Nicolaevsky, *Forced Labor in Soviet Russia* (New Haven, Connecticutt: Yale University Press, 1947), s. 154; Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (New York: Meridian Books, 1958), s. 318.

den ve muhaliflerinden biriydi; dünyanın her köşesinde emperyalizme karşı verilen ulusal kurtuluş mücadelelerinin önemini vurgulamış, bunlara destek vermişti.[36]

Benzer biçimde, Dallin ve Nicolaevsky kanıtlamışlardır ki, Rusya'da devletin sistematik olarak desteklediği çalışma kamplarını Lenin'in icat ettiği iddiası doğru değildir. Bunlar, Lenin'in doğmasından yıllar önce, onun ölümüne düşman olduğu Çarlık monarşisi tarafından kurulmuş ve yürütülmüştü. Ne de Lenin döneminde işlerin nitel olarak kötüye gittiği doğrudur. Dallin ve Nicolaevsky, Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde kamp mahkûmlarının sayısı azami 30 bin iken 1917'ye gelindiğinde, devrimden *önce*, bu sayının 50 bine fırlamış olduğunu kaydederler. Lenin'in rejimi koşullarında kamplar var olmaya devam edecekti. İnsan bu konuda kuşkusuz eleştirilerde bulunabilir, ama bazılarının iddia ettiği gibi muazzam bir artış olmamıştır. Robert Conquest'in *The Great Terror* başlıklı kitabına göre, 1928 kadar ileri bir tarihte kamplardaki insan sayısı 30 bindi.[37]

Lenin'in adı iç savaş döneminde yaşanan ve daha sonra "Kızıl Terör" olarak bilinen uygulamayla ilişkilendirilebilir. Bu konuda Lenin'in davasına sempatiyle bakan bir dizi devrimci de sert eleştiriler yapmışlardır. Ama bir gerçek yadsınamaz: Anti-Komünist araştırmacı Robert Conquest'in işaret ettiği gibi, "Lenin'in Terörü, savaş ve şiddet yıllarının, toplumun ve yönetimin çöküşünün, fırtına içinde zar zor ayakta duran, kontrolü elden kaçırmamak ve ayakta kalmak isteyen yöneticilerin umutsuz eylemlerinin ürünüydü. Stalin ise, tersine, genel koşulların sakin olduğu bir zamanda bütün kontrolü eline geçirdi. (...) Stalin'in yeni bir acılar döngüsü başlatması soğukkanlılıkla, tümüyle kasıtlı biçimde ve hiçbir kışkırtma olmaksızın oldu." Gulag'ın nüfusunu, Conquest'e göre, 1930'a gelindiğinde 600 bine yükselten ve ertesi yıllarda milyonlara ulaştıran şey Stalin'in 1930'lu yılların başına denk gelen habis "yukarıdan devrim"i (yani toprağın zorla kolektifleştirilmesi ve hızlı sanayileşme) idi. Yeni bulgular, Conquest'in 7 milyonluk rakamının aşağıya doğru gözden geçirilerek daha ziyade 1 ila 2 milyon civarında bir yere indirilmesi gerektiğini gösterse bile,

36 Arendt, *Origins of Totalitarianism*, s. 440, 148, 123–302; Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital* (Londra: Routledge, Kegan and Paul, 1953). Lenin'in biraz Luxemburg'a benzeyen biraz da farklı olan analizini daha yakın dönemin gerçekliğine uygulayan bazı kaynaklar şunlardır: Harry Magdoff, *Imperialism: From the Colonial Age to the Present* (New York: Monthly Review Press, 1978), John Rees, *Imperialism and Resistance* (Londra: Routledge, 2006) ve John Bellamy Foster, *Naked Imperialism: The U.S. Pursuit of Global Dominance* (New York: Monthly Review Press, 2006). Lenin'in *Emperyalizm. Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* başlıklı çalışmasından kilit önem taşıyan bazı bölümler ve bu konuyla yakından bağlantılı ulusal kurtuluş konusunda yazılar bu antolojide okunabilir.

37 Dallin ve Nicolaevsky, *Forced Labor in Soviet Russia*, s. 191; Robert Conquest, *The Great Terror: A Reassessment* (Oxford: Oxford University Press, 1990), s. 311.

ortaya çıkardığı toplam tablo farklı eğilimlerden ciddi araştırmacılar tarafından genel olarak kabul görmektedir. Conquest'in ve birçok başka yazarın belgelendirdiği gibi, 1930'lu yılların kampları 1920'li yıllarda ve 1917'den önce olduğundan çok daha gaddar ve ölümcül hale gelmişti.[38]

Stalin ve Stalinistler, Lenin'i ve Leninistleri bu kanlı rejimle ilişkilendirmeye çalışmışlar, anti-komünistler de ta günümüze kadar bu girişimi memnuniyetle desteklemişlerdir. Oysa gerçeklik bu "yukarıdan devrim" esnasında son önemli muhaliflerden biri olan, eski bir Bolşevik ve bir zamanlar Nikolay Buharin'in izleyicisi olmuş olan Mikhail N. Riutin tarafından belagatle ifade edilmiştir. Riutin şöyle diyordu: "Lenin'in ana yoldaş grubu önde gelen görevlerden alınmış durumda; kimileri de hapiste veya sürgünde; kimileri teslim oldu, kimileri de demoralize ve aşağılanmış halde sefil bir yaşam sürdürüyorlar; nihayet, kimileri, yani bütünüyle yozlaşmış olanlar, diktatörün sadık bendelerine dönüşmüş durumdalar." Ona göre, "partinin ve proletarya diktatörlüğünün en habis düşmanı, en habis karşı devrimci ve provokatör partiyi ve sosyalist inşayı mahvetme işini Stalin'in yaptığından daha iyi yapamazdı." Ve hiç kuşkusuz Stalinizmin yöntemleri, adına "sosyalizm" denen, milyonlarca insanın nefret ettiği, ayakta kalma kapasitesi olmayan bir şey yarattı.[39]

Günümüzde Lenin'i kötülemeye çalışanların ısrarla söylediklerinin tersine, Lenin'in gerçekte kim olduğunu ve aslında ne düşündüğünü anlayabilmek için bu gülünç ve kanlı bürokratik despotizmi ve onun anti-Leninist Leninizmini bir kenara bırakmalıyız. Bunu yaparsak, günümüz açısından, ona atfedilen kısır karikatürlerden çok daha kalıcı, çok daha yararlı fikirler keşfedeceğiz.

Lenin ve Marksizm

Lenin'in, Karl Marx'ın fikirlerini izlemek bir yana, Adam Ulam'ın etkili tarihsel anlatımını içeren *The Bolsheviks*'te söylediği gibi, "Marksizmin bilimsel doktrininin devrimci bir inançla takviye edilmesi ve [dönüştürmeye çalıştığı] Sosyal Demokrat Parti'nin ise askeri bir düzene sahip olması gerektiği"ne inandığı sık

38 Conquest, *The Great Terror*, s. 251. Stalin dönemindeki kamplar ile ilgili yeni araştırmalar ve gözden geçirilmiş sayılar ve başka meseleler için bkz. Moshe Lewin, *Russia, USSR, Russia: The Drive and Drift of a Superstate* (New York: The New Press, 1995) ve Oleg V. Khlevniuk, *The History of the Gulag: From Collectivization to the Great Terror* (New Haven, Connecticutt: Yale University Press, 2004).

39 Vladimir Brovkin, *Russia After Lenin: Politics, Culture, and Society 1921– 1929* (Londra: Routledge, 1998), s. 209; Robert W. Thurston, *Life and Terror in Stalin's Russia* (New Haven, Connecticutt: Yale University Press, 1996), s. 13. "Stalin ve Proletarya Diktatörlüğünün Krizi" başlığını taşıyan Riutin Platform'undan bazı pasajlar için bkz. J. Arch Getty and Oleg V. Naumov, *The Road to Terror: Stalin and the Self-Destruction of the Bolsheviks, 1932–1939* (New Haven, Connecticutt: Yale University Press, 1999), s. 54–58.

sık söylenmiştir. Bundan dolayı Lenin'in "Marksistleri (...) devrimci bir ateşle ve komplocu bir disiplinle" doldurmak istediği ve "Lenin'in çalışma arkadaşlarından çoğunun onun Marksizminde yeni bir şey olduğunu hissetmeye" daha 1902'den itibaren başladığı söylenir.[40]

Oysa, Neil Harding'in keskin bir eleştirellikle yazılmış *Leninism* kitabında vurguladığı gibi, "Leninizmin nesebinin sağlam biçimde Rus ve Avrupa Marksist geleneklerinde yattığını ve kendi başına bir ideoloji olarak Leninizmin 1914'e kadar var olmadığını" söyleyen araştırmacılar çok daha doğru bir noktaya parmak basmış olurlar. Harding şunu da ekler: "Leninizmin tutkusu ve davaya bağlılığı (...) Marx'ın bütün temel noktalarda haklı olduğu konusundaki ısrarından kaynaklanıyordu." Eğer Lenin'in düşüncesinin güncelliklerini kavramayı gerçekten istiyorsak, bu, üzerine dikkatle eğilmeye değer bir noktadır. Bunun anlamı, her şeyden önce, Karl Marx'ın, Lenin'in bakış açısının merkezinde bulunabilecek olan görüşlerinin asli yönlerini gözden geçirmenin anlamlı olduğudur.[41]

Marx, devrimci değişimin olanaklı ve gerekli olduğunu ileri sürmüştü. Buna yol açan, kapitalizmin kendi doğasıdır. Teknolojinin ve üretkenliğin (kapitalist gelişmenin dinamikleri sayesinde) ilerlemesi, gezegenimizin farklı bölgelerini birbirine yaklaştırmış ve insana yaraşır, yaratıcı, özgür bir varoluşu ve anlamlı bir öz gelişmeyi her bir birey açısından olanaklı hale getirecek yeterlilikte bir toplumsal zenginlik ya da ekonomik fazla yaratmıştır. Oysa kapitalizmin, *birikim sürecinden* (yani kapitalistlerin hep daha fazla kâr etme ihtiyacından) kaynaklanan dinamik-

40 Ulam, *The Bolsheviks*, s. 177, 181. Belki de Marksizmi ve sosyalizmi post-Komünist dönemdeki güçlü "elveda Lenin" dürtüsünden sakınmak amacıyla, 1991'den bu yana birçok Marx araştırmacısı için Marx ile Lenin arasında bir uçurum olduğunu ısrarla belirtmek artan ölçüde moda haline gelmiştir. Bu pozisyon, eskiden "Batı Marksizmi" adı verilen ekolü çağrıştırmaktadır –her ne kadar bu ekolün "kurucuları"ndan ikisi, György Lukács ve Antonio Gramsci'nin bu tavrı reddedeceği ortada ise de.

41 Neil Harding, *Leninism* (Durham, North Carolina: Duke University Press, 1996), s. 17–18, 272. Lenin'in bakış açısının Marx'ınki ile uyumlu olduğu ve köklü biçimde demokratik bir düşünür olduğu görüşü, son zamanlarda Sebastien Budgen, Alex Callinicos, Stathis Kovelakis, Paul Le Blanc, Lars T. Lih, Kevin Murphy, August M. Nimtz, Jr., Bryan Palmer, John Rees, Slavoj Žižek vb. birçok araştırmacının incelemeleri tarafından desteklenmiştir. Bu yaklaşım aynı zamanda bazı daha eski çalışmalarda da sunulmuştur. Örneğin: David Riazanov, *Karl Marx and Friedrich Engels* (New York: Monthly Review Press, 1974); Sidney Hook, *Towards the Understanding of Karl Marx, A Revolutionary Interpretation* (New York: John Day Co., 1933); Leo Huberman, *Man's Worldly Goods* (New York: Monthly Review Press, 1963); Edmund Wilson, *To the Finland Station* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1972); Christopher Hill, *Lenin and the Russian Revolution* (New York: Viking/Penguin, 1978); Ernst Fischer ve Franz Marek, *The Essential Lenin* (New York: Seabury Press, 1972); E.H. Carr, *The Russian Revolution, From Lenin to Stalin* (New York: The Free Press, 1979); ve Ernest Mandel, *The Place of Marxism in History* (Atlantic Highlands, New Jersey: Humanities Press, 1994).

leri insan özgürlüğü ve onuru açısından öylesine yıkıcıdır ki, başka bir ekonomik yaşam biçimine geçmek gereklidir. Üstelik, kapitalist gelişmenin doğal eğilimi dünyanın gittikçe daha çok sayıda sektöründe bir işçi sınıfı çoğunluğu yaratmaktır; işçi sınıfının doğası ise sosyalist bir geleceği hem olanaklı hem de gerekli hale getirmektedir: *olanaklı*, çünkü kapitalizmin işleyişi için hayati önemi olan bir çoğunluk sınıf, teknolojiye ve ekonominin kaynaklarına el koyarak sosyalist bir gelecek kurabilir; *gerekli*, çünkü işçi sınıfından oluşan çoğunluğun ve genel olarak insanlığın onurunu, özgürlüğünü ve hayatta kalmasını güvence altına almak için sosyalizmin ekonomik demokrasisine ihtiyaç vardır.

Marx'a göre, devrimciler sosyalizmin olanaklılığını ve gerekliliğini yaratan kapitalist gerçeklik konusunda berrak bir kavrayış geliştirir ve özellikle büyüyen işçi sınıfı saflarından insanların bu gerçekliği anlamasına yardım ederlerse, işçi sınıfı çoğunluğunu bu bakış açısına kazanmak mümkün olacaktır. İşçi sınıfı içinde sosyalist bir çoğunluk yaratma yolundaki bu sürecin önemli bir yönü, işçilerin işçi sınıfının durumunu iyileştirmeyi amaçlayan (daha iyi bir ekonomik durum, demokratik hakların genişlemesi vb. konusunda) ciddi mücadeleler çevresinde örgütlenmesine destek olmaktır. Bu, yalnızca işçilere onları canlandıracak ilerlemeler getirmekle kalmayacak, ayrıca güçleri ve değişim sağlama kapasiteleri konusunda bir duygu edinmelerini olanaklı kılacak, örgütlenme ve sınıf mücadele deneyimleri ise onlara gelecekte daha etkili mücadeleler verme yeteneği sağlayacaktır.

Kendi çıkarlarını ilerletebilmek için işçi sınıfının kendisini yalnızca bir ekonomik hareket olarak örgütlemesi yetmez, bir politik hareket olarak örgütlemesi de gerekir. Ve de çeşitli liberal, muhafazakâr ve melez partilerde örgütlenmiş kapitalistlerden ve öteki üst sınıf unsurlarından politik olarak bağımsız olması gerekir. İşçiler, sendikalarını, reformlar uğruna çalışan örgütlerini ve politik partilerini politik iktidarı elde etmek için kullanmalıdırlar. Politik iktidarı ele geçirmeyi başardıklarında (yeni iktidar, kapitalist politikacıların geliştirdiği yapılardan çok daha radikal biçimde demokratik bir tarzda örgütlenmek zorunda kalacaktır), bu bir işçi sınıfı devrimi olduğu anlamına gelecektir; işçiler bu devrimci iktidarı kapitalist ekonomiden sosyalist ekonomiye geçiş için kullanmaya başlamalıdırlar. Bütün bu süreç içinde, işçiler bütün emekçi halkla (özellikle de köylülerle vb.) ve kurtuluşları işçi sınıfının politik programının parçası olması gereken bütün ezilenlerle ittifaka girmelidir.

Kapitalizm küresel bir sistem olduğu için, işçi sınıfının daha iyi bir hayat ve sosyalizm uğruna verdiği mücadele de küresel olmalıdır. Sosyalizmin gelişmesi de ancak küresel bir ölçekte başarılabilir. Kapitalizmin doğasında içkin olan küresel ve sömürücü yayılmacılık *Komünist Manifesto*'da berrak biçimde

sergilenmiştir. Bütün ülkelerin işçileri, daha iyi bir geleceği yaratmak için çok boyutlu bir uluslararası harekette birleşmek zorunda kalacaklardır.

Marx örgüt meselesine büyük bir ciddiyetle yaklaşıyordu. *Komünist Manifesto*'ya göre, komünistler işçi sınıfı hareketinin en ileri ve kararlı kesimidir, onları ileri itmeye çaba gösterirler. Bunun nedeni, komünistlerin işçi sınıfı içinde teorik bakımdan kafası en berrak unsur olması, "proleter hareketinin yürüyüş hattı, koşulları ve nihai genel sonuçları" bakımından kesin bir kavrayışa sahip olmasıdır. Bu rolü oynayabilmek için işçi sınıfı aktivistlerinden oluşan, demokratik, birleştirici, etkili örgütlere ihtiyaç vardır. İşçi sınıfını mücadeleleri içinde doğal ve kendiliğinden bir tarzda harekete geçiren radikal içgörüler ve militan yükselişler vardır; ama bu tür içgörüleri bir araya getirerek tutarlı bir sınıf bilincine doğru derinleştirmek ve bu tür yükselişleri sürdürmek ve sosyalizme götürebilecek tutarlı bir sınıf mücadelesine doğru genişletmek için epeyce ciddi çalışma yapmak gerekir.[42]

Lenin'in Zaferi

Lenin, klasik Marksizme bağlı olanlar arasında güçlü bir yönelişi oluşturma bakımından öteki çoğu yirminci yüzyıl Marksistinden daha fazla şey başarmıştır. Ciddi düşünce sahibi sosyalistler açısından, György Lukács'ın onun düşüncesinin çekirdeği olarak vurguladığı şeyden, yani "devrimin güncelliği"ne olan derin inancından dolayı önemlidir. Kendine sosyalist diyen nicelerinin aksine, kapitalist statükoyu, varlığımızın sağlam ve sarsılmaz zemini olarak görmez. Onun başlangıç noktası tam tersidir: Kapitalizmin süregiden gelişmesi işçi sınıfı devriminin temelini yaratmaktadır. Bunun anlamı, devrimin her verili anda patlak vermeye hazır durumda olduğu değil, her kişinin ve her şeyin temel sorun olan devrim mücadelesini ileri taşıma pratik sorunu ile ilişkisi içinde görülebileceği ve görülmesi gerektiğidir. Lenin gibi bir Marksist için bunun ifade ettiği anlam, Lukács'ın ifade ettiği gibi, devrimci Marksizmini kullanarak "ister politik ister ekonomik olsun, ister teoriyle ister taktikle, ister ajitasyonla ister örgütlenmeyle ilgili olsun, günün gündeminde olan bütün meseleler için sağlam yol gösterici hatlar çizmektir".[43]

42 Yukarıdaki özet büyük ölçüde şu kaynağa dayanmaktadır: Michael D. Yates, "Interview with Paul Le Blanc", *MRzine*, 28 Ağustos 2006 (http://mrzine.monthlyreview.org/yates.280806.html). Bu yaklaşıma ilişkin bazı yararlı kaynaklar: Ernst Fischer ve Franz Marek, *How to Read Karl Marx* (New York: Monthly Review Press, 1996); Hal Draper, *Karl Marx's Theory of Revolution*, 6 cilt (New York: Monthly Review Press, 1977–); August M. Nimitz, Jr., *Marx and Engels: Their Contribution to the Democratic Breakthrough* (Albany: State University of New York, 2000); ve Paul Le Blanc, *From Marx to Gramsci, A Reader in Revolutionary Marxist Politics* (Amherst, NY: Humanity Books, 1996).

43 Georg Lukács, *Lenin: A Study on the Unity of His Thought* (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1971), s. 9–13.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) Bolşevik kanadının önderi kimliğiyle, Lenin, işçi sınıfının sosyalist devriminin geri, ezici şekilde tarımsal, Çarların ve toprak sahibi aristokrasinin monarşik istibdadının boyunduruğu ve kırbacı altında inleyen büyük ölçüde köylü ülkesi Rusya'da mümkün olmadığı yolundaki "Ortodoks Marksist" anlayışı savunmaya eğilimliydi. Rusya'da yaşanan 1905 ayaklanması döneminde, "günümüzün sosyal ve ekonomik düzeni altında, Rusya'daki bu demokratik devrim, burjuvazinin hâkimiyetini zayıflatmak bir yana güçlendirecek" ve "burjuvazinin ilk kez bir sınıf olarak yönetmesini olanaklı kılacaktır" argümanını ileri sürmekle RSDİP'in Menşevik hizbiyle aynı fikri savunmuş (ve başına buyruk devrimci Lev Trotskiy ile anlaşmazlığını sürdürmüştür). Bu, Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'da betimlediği türden bir kapitalist gelişme ve sınai modernizasyon açısından zemin yaratacaktır. Aynı zamanda, Lenin ve RSDİP'in başka üyeleri "demokratik devrim[in] (...) yeni bir sınıf ittifakının yolunu temizlemekte" olduğu ve işçi sınıfı için "burjuva toplumunda politik özgürlük ve demokratik cumhuriyet uğruna verilecek mücadele[nin], burjuva sistemini devirecek olan sosyal devrim için mücadelenin gerekli aşamalarından yalnızca biri" olduğu konusunda ısrarlıydılar.[44]

1905'te (ve daha sonra daha da fazla) Lenin'in Bolşeviklerini birçok Menşevikten ayıran, Lenin'in Çarlığı devirmek için bir işçi-kapitalist ittifakı peşinde olmayışıydı. Lenin, işçi sınıfını sömürenlerden bu sınıfın çıkarlarını ileri doğru taşımalarının beklenemeyeceğini vurguluyordu. Burjuva liberallerinin (örneğin Avrupa'daki devrimci kalkışmalar sırasında yapmış oldukları gibi) ancak monarşi ve gericilikle "sefil bir anlaşma" yapması beklenebilirdi. Lenin'in belirttiği gibi: "Yalnızca proletarya demokrasi yolunda tutarlı bir mücadele verebilir. Proletarya demokrasi yolundaki mücadelesini, ancak köylü kitleleri onun verdiği mücadeleye katıldıklarında zafere ulaştırabilir."[45] Lenin'e göre, bu devrimci ittifak devrimci bir işçi-köylü rejimiyle taçlandırılmalıdır (onun kullandığı terim "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" idi); bu rejim eski Çarlık düzeninin en tutarlı biçimde yıkılmasını sağlayacaktır. Ondan sonra iş sanayileşen bir kapitalist ekonomi üzerinde yükselen bir burjuva cumhuriyetine devredilecek, bu da gittikçe genişleyen bir demokrasi yönünde bastırabilecek olan bir işçi sınıfı çoğunluğunun büyümesini ve bu sınıfın mücadelelerinin, en sonunda, sınai bolluğa dayalı bir sosyalist düzende doruğuna ulaşmasını sağlayacaktır.

Birinci Dünya Savaşı'nın emperyalist katliamı ile birlikte, dünyanın her kö-

44 Lenin, alıntı Le Blanc, *Lenin and the Revolutionary Party*, s. 103–4'ten.
45 Ibid., s. 104.

şesinden sosyalist partilerin üyesi olduğu Sosyalist Enternasyonal'in (ya da İkinci Enternasyonal'in) öteki partilerinin çoğu gibi, sözde "Ortodoks" Almanya Sosyal Demokrat Partisi de (Lenin, bu partinin normlarını Rus koşullarına uyarladığını sanıyordu), savaş faaliyetlerine teslim olacaktı. Savaş döneminde yaşanan bu ihanet, Lenin'in de kendi Marksizmini yeniden değerlendirerek gözden geçirmesine yol açtı. Bu dönemde, "Felsefe Defterleri"nde, Hegel'in diyalektik düşüncesine daha ciddi bir biçimde eğildi. Bunun, Lenin'in emperyalizm analizine belirleyici biçimde katkıda bulunduğu, milliyetçiliğin karmaşık dinamiği (ve ezilen ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı) konusundaki bakış açısını keskinleştirdiği, devlet ve devrim meselelerinde perspektifini derinleştirdiği ileri sürülmüştür.[46] Aynı zamanda, devrimci demokrasiye bağlılığını ve onun sınıf mücadelesi ve sosyalizm yolunda mücadele ile kopartılamaz bağını çarpıcı biçimde derinleştirmiştir. Lev Trotskiy'in 1906 yılında biçimlendirdiği sürekli devrim teorisini hatırlatan bir biçimde, Lenin reform uğruna mücadelelerle devrimci stratejiyi bütünleştiren ve bununla bağlantılı biçimde demokratik mücadelelerin sosyalist devrime doğru akışını kavramlaştıran bir yaklaşımı dile getirmeye başlar. Aynı zamanda, Birinci Dünya Savaşı'nın korkunç katliamının ve kırımının dünya çapında halk kitlelerinde kendilerini bu felâkete sürüklemiş olan liderlere ve sisteme karşı güçlü bir tepki yaratmakta olduğunu görmüştür; bu tepki ise bir dizi ülkede devrimci yükselişlerin beklenebileceği bir bağlam yaratacaktır.[47]

Bu öngörü, bazı açılardan Lenin'in tahmin ettiğinden bile daha doğru çıkacaktı. Savaş sona ermeden önce, Şubat/Mart 1917, asker ve denizcilerin de destek verdiği işçilerin kitlesel bir ayaklanmasıyla Çarlığın devrilmesine tanık oluyordu; bu, sahneyi, yeni oluşan iki güç merkezinin karmakarışık bir dansına hazırlayacaktı: bir yanda, işçiler ve müttefikleri tarafından kurulan, bir demokratik konseyler (sovyetler) ağı; bir yanda, kapitalizm yanlısı politikacılardan oluşan, ılımlı sosyalist müttefiklerinin de katıldığı bir Geçici Hükümet.

46 Bkz. Michael Löwy, "From the Great Logic of Hegel to the Finland Station in Petrograd", *Critique*, no. 6, Bahar 1976; yeniden basım: Michael Löwy, *On Changing the World: Essays in Political Philosophy, From Karl Marx to Walter Benjamin* (Atlantic Highlands, New Jersey: Humanities Press, 1992); Kevin Anderson, *Lenin, Hegel, and Western Marxism, A Critical Study* (Urbana: University of Illinois Press, 1995); ve John Rees, *The Algebra of Revolution: The Dialectic and the Classical Marxist Tradition* (Londra: Routledge, 1998), s. 170–71, 184–92. *Reminiscences of Lenin* (New York: International Publishers, 1970) başlıklı anılarında (s. 328–30) hayat arkadaşı Nadejda Krupskaya, bu dönemin Lenin'in düşüncesinin gelişiminde ne kadar belirleyici olduğunu anlatır.

47 Lenin'in Marx ve Engels, Luxemburg, Trotskiy ve Gramsci ile ortak zemini ve karşılıklı ilişkisinin ele alınışı için bkz. Le Blanc, *From Marx to Gramsci*, Son dönemde Trotskiy'in görüşlerinin araştırmaya dayanan, içgörü sağlayan bir tarzda ele alındığı ve Lenin'in de bir ölçüde tartışıldığı bir kaynak için bkz. Bill Dunn ve Hugo Radice (der.), *100 Years of Permanent Revolution, Results and Prospects* (Londra: Pluto Press, 2006).

Bu bağlamda Lenin bitmemiş teorik senfonisini besteliyordu: *Devlet ve Devrim*. Bu yapıt, her şeyden önce, Marksist araştırma literatürüne parlak bir katkı oluşturuyordu. Ama Lenin, Marx ve Engels'in bir kazıyla ortaya çıkardığı gerçek görüşlerini temel alarak, hükümetin "halkın iktidarı"nın doğrudan ve gerçekten bir dışavurumu olduğu bir işçi devleti vizyonunu, Atina demokrasisinin modern Marksist bir versiyonunu ortaya koyuyordu.[48] Bu, Lenin'in 1917 boyunca yazmış olduğu inanılmaz, köklü biçimde demokratik dışa açık yazılarla ve polemikleriyle uyum içindedir.

Lenin ve yoldaşları "bütün iktidar sovyetlere" talebini hiç yorulmadan ileri sürecekler, bunun sonucunda Ekim/Kasım ayında ikinci bir devrim bu sloganın gerçekliğe dönüşmesini sağlayacaktı. Sovyetlerin iktidarı ele geçirmesi, gerçekte, sadece Bolşeviklerin değil, aynı zamanda Sol Sosyalist Devrimcilerin, anarşistlerin, hatta bazı Menşeviklerin, bağımsız devrimcilerle birlikte, işçiler ve onların ordu içindeki müttefikleri (Trotskiy'in belirttiği gibi, bunlar "üniformalı köylüler"di) arasında yaydıkları çok boyutlu ayaklanmaların ürünüydü. Kentler ve kasabalardaki ayaklanmaları köylerdeki huzursuzluk destekliyor, Rus İmparatorluğu ölçeğinde ezilen milliyetlerin radikalizmi tamamlıyordu.[49] Geçici Hükümet'in devrilmesinden sonra, Lenin Rusya'nın her yerindeki emekçi kitlelere şöyle sesleniyordu:

> Yoldaşlar, işçiler, askerler, köylüler –bütün emekçiler! Her yörede iktidarı derhal elinize alın. (...) Yavaş yavaş, köylülerin çoğunluğunun rızasını sağlayarak, kararlı biçimde, tereddüde düşmeksizin Sosyalizmin zaferine doğru ilerleyeceğiz; bu, en uygar ülkelerin işçi sınıfının ileri bölüklerini güçlendirecek ve halklara kalıcı bir barış getirerek onları her türden kölelikten, her türden sömürüden kurtaracaktır.[50]

Bolşeviklerin yeni bir despotizm kurma niyetinde olduğu türü efsanelere karşıt olarak, yeni rejim köklü biçimde demokratikti. Menşevik Simon Liber-

48 Lenin'in bu yapıtının ele alındığı bir çalışma için bkz. Ralph Miliband, "Lenin's *The State and Revolution*", in *Class Power and State Power, Political Essays* (Londra: Verso, 1983), s. 154–66. Marksistlerin Atina demokrasisini idealize etmesi konusunda bkz. Richard N. Hunt, *The Political Ideas of Marx and Engels*, cilt I (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1974), s. 82–84, ve cilt II (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1984), s. 253–56; ayrıca C.L.R. James, *Any Cook Can Govern* (Detroit: Bewick, 1988).

49 Bkz. örneğin: John Reed, *Ten Days that Shook the World* (New York: International Publishers, 1926); Leon Trotsky, *History of the Russian Revolution*, (New York: Simon and Schuster, 1936); Alexander Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd* (New York: W.W. Norton, 1976). Son dönemdeki araştırmaları bir araya getirerek ortamın mükemmel bir tablosunu çizen bir kaynak için bkz. Rex A. Wade, *The Russian Revolution 1917* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000). Benim olaylar konusundaki özetim "The Russian Revolutions of 1917" *The Encarta On-Line Encyclopedia*'da bulunabilir.

50 Alıntı, Reed, *Ten Days that Shook the World*, s. 363–64'ten.

man daha sonra şunları söyleyecekti: "[Sovyet hükümeti] işe, cephede idam cezasını kaldırarak başladı (cephe gerisinde idam cezası Kasım devriminden önce bile fiilen kalkmıştı). Türlü türlü politik eğilimden muhalefet gazeteleri yayınlanmaya devam ediyor, Lenin'in hükümetini sabah akşam eleştiriyordu. Muhalefet partileri varlıklarını sürdürüyor, az çok daha önceki gibi çalışıyordu." Göreceğiz ki, yakın bir gelecekte işler çarpıcı biçimde değişecekti; ama Liberman şunu da belirtiyordu: "Kasım devriminden iki ay sonra Çeka, yani Sovyet gizli polisi (...) ilk kurulduğunda, siyasi suçları soruşturma yetkisiyle donatılmıştı, ama cezalandırma yetkisi yoktu."[51] Tabii, birkaç ay içinde olayların tırmanması Çeka'nın "siyasi suç" olarak gördüğü şeylerin kapsamını çarpıcı biçimde genişletecek, örgüt "soruşturma yapma"nın çok ötesine geçecekti.

Lenin'in önderi olduğu yeni devrimci rejimin ayakta kalabilip kalamayacağı hiç de açık değildi. Üstelik, Bolşeviklerin yönettiği rejim her gün korkunç hatalar yapıyordu. Lenin Liberman'a şöyle demişti: "Elbette hata yapıyoruz. Hatası olmayan devrim olamaz. Ama hatalarımızdan öğreniyoruz ve hatadan döndüğümüzde mutlu oluyoruz. (...) Hükümetimiz uzun süre ayakta kalmayabilir, ama bu kararnameler tarihin bir parçası haline gelecek. Geleceğin devrimcileri bunlardan öğrenecek. (...)" 1871'de yaşanan bir işçi ayaklanmasının ürünü olan kısa süreli Paris Komünü'ne değinerek eklemişti: "Biz kendimiz, Paris Komünü'nün kararnamelerini gözümüzün önünde bir model olarak tutuyoruz."[52]

Lenin ve yoldaşları, devrimin ayakta kalmasının ve başarısının anahtarlarından birinin devrimin Avrupa'ya ve daha da öteye yayılması olduğuna inanıyorlardı. Kimileri bunu bütünüyle gerçek dışı bir beklenti gibi görüp küçümsemişlerdir. Ama daha sonra muhafazakârlaşan Amerikalı Komünist Bertram D. Wolfe'un yaşlı bir Komünizm karşıtı olduğu bir dönemde bile 1919 yılına ilişkin anılarından heyecanı söküp atamadığı anılarını hatırlatmakta yarar var:

> Topyekûn savaş ile sözümona topyekûn barış arasında bir ara dönem olan o yıl boyunca, Amerika'da her boydan ve soydan radikal siyasi hareket muazzam fırsatlarla karşı karşıya gibi görünüyordu. Milyonlarca asker terhis ediliyordu; cephede hayatlarını tehlikeye atmış olanlar arasından yüz binlerce insan memlekette kendilerini bekleyen bir iş olmadığını keşfediyordu. Avrupa kargaşa içindeydi: Taçlar yuvarlanıyor, eski imparatorluklar devriliyordu; Rusya'da, Almanya'da, Avusturya-Macaristan'da doğası henüz tanımlanmamış olan devrimler vardı, sonra Macaristan'ın kendisinde bir Komünist devrim, Bavyera'da ise bir başkası; askerler silahlarını cepheden memleketlerine götürüyor ve

51 Liberman, *Building Lenin's Russia*, s. 4–5.
52 Ibid., s. 7–8.

ne istediklerini bildikleri ölçüde isteklerini dayatıyorlardı. Tarihimizde görülmemiş bir grev dalgası Amerika'yı kasıp kavuruyordu: Tersanelerin kapanmasına yönelik protestolar Seattle Genel Grevi'ni tetikliyordu; Lawrence Tekstil Grevi; ülke çapındaki kömür madeni grevi; insanı hayretler içinde bırakan Boston polis grevi; 350 bin işçinin katıldığı büyük çelik grevi; birçok sektörde ücretlerini hayat pahalılığına yetecek düzeye çıkartmaya çalışan işçiler ile işçi hareketinin savaş sırasında elde ettiği kazanımları ortadan kaldırmak ve sendikalılık zorunluluğunu kaldırmak veya yeniden kaldırmak isteyen işverenler arasındaki savaşlar. [1930'lu yılların] Büyük Depresyonuna kadar işçi hareketi bir daha böyle militanlık sergilemeyecekti.[53]

İşte böyle bir enerjiyi başarılı devrimlere kanalize etmek içindir ki Lenin ve onun gibi düşünenler, bütün ülkelerde devrimci partiler örgütlemek ve bunları desteklemek amacıyla 1919'da Komünist Enternasyonal'i (ya da Üçüncü Enternasyonal'i) kuracaklardı. Ama sonuçlar Lenin'in umutlarıyla tutarlı olmadı. Her ne kadar yeni kurulmuş düzinelerce Komünist partisi orak-çekiçli bayrak altında mücadeleye milyonlarca işçi, köylü ve başka türden insanı cezbetmiş olsa da, bunların bazıları birden fazla ülkenin tarihine kahramanca sayfalar yazmış olsa da, başka topraklarda yaşanan yükselişler sosyalist ilerleme konusunda devrimci Rusya'nın yanına yeni partnerler getirmiyordu. Sanayileşmiş kapitalist ülkeler, en başta da Almanya, devrimci sarsıntılar yaşamakla birlikte kapitalist ülkeler olarak kalacaktı.[54]

Aynen Lenin'in ölümüne kadar başka hiçbir kalıcı devrim yaşanmadığı gibi, köklü olarak demokratik sovyet devleti de birkaç aydan fazla dayanamayacaktı.

53 Bertram D. Wolfe, *A Life in Two Centuries: An Autobiography* (New York: Stein and Day, 1981), s. 228–29. Devrimin uluslararası yayılması konusundaki beklentilerde belirleyici bir unsur Almanya idi. Bu beklenti gerçek olanaklara yaslanıyordu. Bu olanaklar da, bunların neden gerçekleşmediği ve böylece Hitler'in iktidara yükselişinin yolunun nasıl açıldığı da şu kaynakla belgelenmiştir: Pierre Broué, *The German Revolution 1917–1923* (Leiden/Boston: Brill, 2005).

54 Bu gerçeklerin fırça darbeleriyle tasviri için bkz. Alfred Rosmer, *Moscow Under Lenin* (New York: Monthly Review Press, 1972) ve Helmut Gruber, *International Communism in the Era of Lenin, A Documentary History* (Greenwich, Connecticutt: Fawcett, 1967). Daha derinlemesine ayrıntı ve inanılmaz derecede zengin bir bilgi birikimi için John Ridell vd.'nin editörlüğünü yaptığı, birçok ciltten oluşan ve bitmemiş projeye bakılabilir: *Lenin's Struggle for a Revolutionary International, Documents: 1907–1916, The Preparatory Years* (New York: Monad Press, 1984); *German Revolution and the Debate on Soviet Power: Documents, 1918–1919: Preparing the Founding Congress* (New York: Monad Press, 1986); *Founding the Communist International: Proceedings and Documents of the First Congress, March 1919* (New York: Monad Press, 1988); *Workers of the World and Oppressed Peoples Unite: Proceedings and Documents of the Second Congress of the Communist International, 1920*, 2 cilt (New York: Monad Press, 1991); ve Leon Trotsky, *First Five Years of the Communist International*, 2 cilt (New York: Pathfinder Press, 1997).

Lenin'in trajedisi

Elbette, yeni Sovyet cumhuriyetinin karşı karşıya kaldığı felâket koşullar ve güçlü iç ve dış düşmanların kaçınılmaz biçimde yoğunlaştırdığı korkunç güçlükler demokratik bir düzen için gerekli önkoşulların hepsini yıkıma uğratıyordu. Ralph Miliband'a göre, "Devrimin ve iç savaşın koşulları Lenin'in Sovyetlere ilişkin inancını bütünüyle hayali hale getirmişti. Koşullar daha lehte olsaydı bile, Sovyetlerin, onun hiç olmazsa bazı beklentilerini karşılayıp karşılayamayacağı ucu açık bir sorudur."[55]

Fransız ve Rus devrimlerinde şiddet ve terör üzerine yaptığı önemli karşılaştırmalı çalışmada (kitabın başlığı *The Furies*'dir) Arno Mayer devrim ile karşı devrimin diyalektiğini özetler. Lenin ve Bolşeviklerin kanlı şiddetini kınamakla yetinen birçok insandan farklı olarak Meyer, Bolşeviklerin düşmanlarının hiç de daha az kanlı olmayan şiddetini denklemin önemli bir unsuru olarak görür. Ona göre, Bolşevikler "krizin devasa niteliğine hazırlıklı değildiler" ve bu krizin "yalnızca onların kışkırtmadığı dehşeti onları hazırlıksız yakaladı" Aynı zamanda şu düşünceleri de belirtir: "Denebilir ki, nihayetinde geride bıraktığı maliyetler ve gaddarlıklar açısından, iç savaşı yürütme konusundaki bu kararlılık, Rus Devrimi'nin doğum sancıları esnasında Bolşevik yönetiminin ilk günahı ya da temel lâneti oldu."[56]

Özellikle 1915-1917 arasındaki dönemde, Lenin'in Marksizminin harikulâde özelliği, devrimci strateji ile devrimin hedeflerinin birliğiydi: Canlı ve tavizsiz bir işçi sınıfı militanlığı, isyankâr bir ruh ve radikal demokrasi, bunların her ikisine de damgasını vuruyordu. Bu, devrimci Marksist geleneğin en seçkin temsilcilerinin üretmiş olduğu büyük anlatı ve analiz senfonilerinin iyi bir örneğidir. Lenin'in zaferi buydu ve bu, Bolşevik Devrimi'nde doruğuna ulaşmıştı.

Lenin'in trajedisi ise bunun 1918'de pratik içinde çökmüş olmasıydı. Yalnızca devrimi bitap düşüren kanlı şiddetten dolayı da değil; soyut vizyonlar somut gerçeklikler düzeyine indirildiğinde "işçi demokrasisi" denen yalın çözüm sorunlu hale geldiği için. 1918 ve sonrasının kaotik gerçekliklerinin orta yerinde, fabrikalardaki ve mahallelerdeki işçi komiteleri ve konseyleri, bir ülkenin ekonomisini yönetmek, ülke çapında yeterli sosyal hizmetleri geliştirmek, tutarlı bir dış politika oluşturmak, hatta tek bir fabrikayı yönetmek için karar verecek ve uygulayacak yeterli enformasyon ve bilgiye, beceriye, pratik deneyime, kaynağa sahip değildi. Birinci Dünya Savaşı'nın olağanüstü yıkıcılığı, devrime karşı çeşitli

55 Ralph Miliband, *Marxism and Politics* (Oxford: Oxford University Press, 1977), s. 141.

56 Arno J. Mayer, *The Furies: Violence and Terror in the French and Russian Revolutions* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2000), s. 230.

soluk aldırmayan dış askeri müdahale, ekonomik abluka ve iç savaşın dehşeti bağlamında bu daha da geçerliydi.

Rusya'nın iç savaşının askeri çarpışmaları ve şiddeti en az bir milyon insanın hayatına mal oldu; birkaç milyon insan da hastalık, açlık ve soğuktan öldü. Bu, büyük ölçüde, Britanya, Fransa ve Birleşik Amerika'nın Amiral Kolçak'ın ve General Denikin'in karşı devrimci ordularına yaptığı büyük ölçekli yardımın ve dünyanın kapitalist güçlerinin uyguladığı ekonomik ambargonun sonucuydu. Britanya'nın Savaş Bakanı sıfatıyla Winston Churchill, Bolşeviklere karşı Müttefiklerin müdahalesinin eşgüdümünde merkezi bir rol üstlenmişti. Birkaç yıl sonra, bir yandan devrimci rejimin yıkılmasında uğranılan başarısızlık konusunda hayıflanırken, bir yandan da çabalarının boşa gitmediğini ileri sürüyordu: "1919 yılının tamamı boyunca Bolşevikler Kolçak ve Denikin'le çatışmalarına yoğunlaşmak zorunda kaldılar. Enerjileri iç mücadeleye dönmüştü. Rusya'nın batı sınırlarında yer alan bir sıra yeni özgürleşmiş ülke için paha biçilmez önemde bir soluk alma süresi sağlanmış oldu." Ve vurgulu biçimde şunu belirtiyordu: "1920'nin sonuna gelindiğinde, Avrupa'yı Bolşevik mikrobundan koruyacak bir 'Kordon Saniter', hastalığa düşman olan ve yıkımına karşı deneyim yoluyla bağışıklık kazanmış, kendi bünyeleri zinde, yaşayan ulusal organizmalarca oluşturulmuştu."[57]

Churchill'in söylemeyi ihmal ettiği, kendisinin o kadar takdir ettiği (ve hükümetinin kurulmasına destek olduğu) o "zinde" anti-Komünist rejimlerin, aslında (aynen Rusya'daki karşı devrimci ordular gibi) büyük insan hakları ihlâlleri, işçi örgütlerinin bastırılması, yer yer de sistematik ve kanlı bir anti-Semitizm konusunda en ufak bir kaygı duymayan, şiddete dayalı sağcı diktatörlükler olduğu idi. Her ne kadar Churchill anti-Semitik politikaları hoş karşılamasa da, geri kalan her şeyi memnuniyetle kucaklaması, takdirle andığı İtalya'nın faşist diktatörü "Mussolini'nin uzak görüşlü gerçekçiliği" ile Komünizm'in "insana yakışmayan doktrini ve insanı aşan despotizmi"ni karşılaştıran biri için hiç de şaşırtıcı değildir.[58]

Karşı devrimci müdahale, saldırı ve ekonomik çöküntü karşısında, (örgütlerinin adını Rus Komünist Partisi olarak değiştirmiş olan) Bolşevikler bir tek parti diktatörlüğü kuracaklardı. İfade, basın, toplantı ve örgütlenme özgürlükleri, kafa karışıklığını yayma olanağı sağlayacağı, süper devrimci ama uygulanma şansı olmayan seçenekler öne süreceği veya karşı devrim kışkırtıcılığı yapabileceği gerekçesiyle, bastırıldı. Bu, Menşeviklerin, anarşistlerin, Sol Sosya-

57 Ronald G. Suny, *The Soviet Experiment: Russia, the USSR, and the Successor States* (New York: Oxford University Press, 1998), s. 56–95; Churchill, *The Aftermath*, s. 288.

58 Arno J. Mayer, *Why Did the Heavens Not Darken? The "Final Solution" in History* (New York: Pantheon Books, 1988), s. 64–89; Churchill, *The Aftermath*, s. 487.

list Devrimcilerin, Sağ Sosyalist Devrimcilerin, liberallerin, rahiplerin ve nice başkalarının bastırılması demekti. Yalnızca Komünist Parti'nin diktatörlüğüne tahammül edilebilirdi.

"Proletarya diktatörlüğü" (yani işçi sınıfı iktidarı) ile Komünistlerin politik tekeli arasındaki bu özdeşleşme, 1918'in başlarından itibaren adım adım artan bir ivme kazanıyordu, ama bu gelişmenin mantığı en berrak biçimde Lenin'in 1921'de "Ayni Vergi" konusundaki yorumunda kodlaştırılmıştı. Lenin, her şeyden önce, şöyle der: "Bolşevikler, büyük güçlüklerle ve müthiş mücadeleler içinde yönetme kapasitesine sahip bir proleter öncüsü yetiştirmişlerdir; proletarya diktatörlüğünü yaratmış ve başarıyla savunmuşlardır." Sonra siyaset sahnesinde üç unsurun var olduğunu belirtir: "Tek devrimci sınıfın çelikleşmiş ve kıvamına ulaşmış öncüsü [yani işçi sınıfından gelen Komünistler]; yalpalayan küçük burjuva unsur [yani işçiler, köylüler ve aydınlar arasında Bolşeviklerin solcu hasımları: Menşevikler, Sosyalist Devrimciler, anarşistler]; yurtdışında günlerini bekleyen, dünya burjuvazisi tarafından desteklenen Milyukovlar, yani kapitalistler ve toprak sahipleri." Lenin, "yalpalayan küçük burjuva unsur"u burjuvazinin diktatörlüğüne veya proletaryanın diktatörlüğüne seçenek olabilecek tutarlı ve pratik bir yol önerebilmekten aciz olarak görür. Niyetleri ne olursa olsun, Bolşevizmin solcu eleştiricileri ve hasımları işçi sınıfı iktidarını koruma mücadelesinin altını oyma tehdidi yaratan bir kafa karışıklığını yayıyor, birliğin bozulmasına yol açmaktadır. "Yıkım, zaruret, hayatın koşullarının güçlüğü, yalpalama doğurur: Bir gün burjuvaziden yana, ertesi gün proletaryadan yana. Yalnızca çelikleşmiş olan öncü bu yalpalamaya karşı direnebilir ve onu yenilgiye uğratabilir."[59]

Bu, var olan duruma ilişkin önemli bir hakikat içeriyordu –ama aynı zamanda korkunç çelişkiler, suistimaller ve suçlar içeren gaddar politikaların savunusu gibi de duruyordu. Sol Sosyalist Devrimcilerin kahraman önderi, bir zamanlar Bolşeviklerin müttefiki olmuş olan Maria Spiridonova Bolşeviklerin bir hapishanesinden bir açık mektup yazarak bu ahlâki felâketi resmediyordu: "Partinizin önünde büyük görevler vardı ve başta bunlara gayet güzel el attı. Yan yana yürüdüğümüz Ekim Devrimi, mutlaka kazanacaktı, çünkü temelleri ve şiarları ayağını tarihsel gerçekliğe basıyordu ve emekçi kitlelerce sağlam biçimde destekleniyordu." Ama 1918 Kasımına gelindiğinde bütün bunlar değişmişti:

> Devrimimizin bütün manevi başarılarını proletarya adına ayaklar altına aldınız. Çeka'nın il örgütleri ve Bütün Rusya örgütünün yaptıkları yeri

59 V.I. Lenin, "The Tax in Kind", *Collected Works*, Cilt 32 (Moskova: Progress Publishers, 1965), s. 360, 361. Pavel Milyukov, Meşrutiyetçi Demokratların (Kadet'lerin) kapitalizm yanlısı bir lideriydi, Geçici Hükümet'te görev yapmıştı, sürgünde ise sovyet hükümetini düşürmek için iç savaşı destekliyordu.

göğü sardı. İnsanların ruhlarının ve bedenlerinin kana susamışçasına hiçe sayılması, işkence ve hainlik ve bunun üzerine –cinayet, sonsuz cinayet, sorgusuz sualsiz, yalnızca ihbara dayalı, suçun kanıtlanmasını hiç beklemeden işlenen cinayet.[60]

Bu, Bolşevik davasının taraftarlarınca da, bunlar Bolşevikleri savunurken dahi teslim ediliyordu. Amerikalı bir gazeteci, Albert Rhys Williams, ilk elden tanık olarak 1921 tarihli klasik çalışması *Through the Russian Revolution*'da şöyle yazıyordu:

> "Baskılar, despotizm, şiddet" diye haykırıyor düşmanlar. "İfade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü, toplantı özgürlüğünü yok ettiler. Sert biçimde uygulanan bir mecburi askerlik ve zorunlu çalışma getirdiler. Devlet yönetiminde beceriksiz, sanayide verimsiz çalışıyorlar. Sovyetleri Komünist Partisine tâbi kıldılar. Komünist ideallerini alçalttılar, programlarını ve yönünü değiştirdiler, kapitalistlerle uzlaştılar."
>
> Bu suçlamaların bazıları abartılmış iddialar. Birçoğu izah edilebilir nitelikte. Ama hepsini yok sayamazsınız. Sovyetin dostlarının içi bunlar dolayısıyla kan ağlıyor. Düşmanları dünyayı titremeye ve onları protesto etmeye çağırıyor. (...)
>
> Bir yandan ülke dışında yeni "uygarlık düşmanları" ilan edilen Bolşeviklere karşı nefret günbegün yükselirken, bir yandan da aynı Bolşevikler Rusya'da uygarlığı tam bir çöküşten kurtarmak için yırtınıyorlardı.[61]

Ne var ki, gerçeklere daha da yakından bakan Bolşevik taraftarlarınca teşhis edilen kilit bir sorun, bir yandan Devrim'in yapılış amaçlarıyla tutarlı olmayan bir yönde hareket ederken, bir yandan da (şimdi Komünist adını almış olan) Bolşevikleri kendi içinde eriten bir bürokrasinin yükselişiydi. "Proleter devletinin elindeki ekonomik güç, komünizme geçişi sağlamak bakımından tümüyle yetersizdir" diyordu Lenin 1922'de, ama ekliyordu:

> eksik olan, idari görevler yapan Komünistler katmanı içinde kültürdür. Moskova'yı ele alıp sorumlu konumdaki 4.700 Komünisti ve o koskoca bürokratik aygıtı, o devasa yığını düşünürsek, şu soruyu sormamız gerekir: Kim kimi yönetiyor? İnsanın dürüst biçimde Komünistlerin o

60 Isaac Steinberg, *Spiridonova, Revolutionary Terrorist* (Freeport, New York: Books for Libraries Press, 1971), s. 235–6. Ayrıntılı belgeler için bkz. George Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police* (Oxford: Clarendon Press, 1981). Eleştirel bir Bolşevik bakış açısı için bkz. Victor Serge, *Memoirs of a Revolutionary* (Londra: Writers and Readers, 1984) ve harikulâde romanı *Conquered City* (Londra: Writers and Readers, 1978). Ayrıca Kızıl Süvari'de görev yapmış birinin yazdığı çarpıcı bir anlatım için bkz. Isaac Babel, *Collected Stories* içinde (New York: Meridian Press, 1971).

61 Albert Rhys Williams, *Through the Russian Revolution* (New York: Monthly Review Press, 1967), s. 276–77, 278.

yığını yönetiyor olduğunu söyleyebileceğinden çok kuşku duyarım. Açıkçası, yönetmiyorlar, yönetiliyorlar.[62]

Victor Serge daha sonra şunları hatırlatacaktı:

> "Totalitarizm" henüz bir sözcük olarak yoktu; ama bir gerçeklik olarak, biz farkında olmasak bile, üzerimizde ağır bir baskı yapmaya başlamıştı. Politika tekeli, Çeka [gizli polis], Kızıl Ordu varken, hayalimizdeki "Komün-Devlet"ten geri kalan şey bir teorik mitti. Savaş, karşı devrime karşı alınan iç tedbirler ve (bürokratik bir tayınlama aygıtı yaratmış olan) açlık, Sovyet demokrasisini boğazlamıştı. Nasıl ve ne zaman canlanabilirdi? Parti, kendi otoritesindeki en ufak bir gevşemenin gericiliğin önünü açacağı kesin bilgisiyle yaşadığında.[63]

Lenin'in ömrünün son birkaç yılı, kendisini, 1890'lı yıllardan 1917'ye kadar izlediği politik güzergâhtan çok uzaklara fırlatan birçok şey içeriyor gibidir. Ama kendisine yol gösteren devrimci demokratik yönelişi hiçbir zaman reddetmemiştir. Çelişkilere rağmen (bunlar kendisi çelişik olan gerçeklikten kaynaklanıyordu), kökleri politik özgürlük içinde olan bir sosyalizm hedefine sadık kalmıştır. Stalin'in etkisini kırmak ve ortadan kaldırmak amacıyla gösterdiği gecikmiş çabanın da temelinde bu vardır –her ne kadar bu insanlıktan çıkmış, patolojik kişi sorunun kaynağı olmaktan çok uzak olsa da. Lenin aynı zamanda hükümete, özellikle de devletin işleyişi üzerinde denetim amacıyla daha fazla sayıda işçi ve köylü sokmaya çabalıyordu, ama son tahlilde bu, büyümekte olan bürokrasiye bir başka katman eklemekten başka bir işe yaramamış gibi görünüyor. Lenin'in kendisinin de teslim ettiği gibi, sosyalist demokrasi anlayışıyla kurulmuş, ama bürokratik bir diktatörlüğe doğru evrilmekte olan bu rejimin zorlukları, ancak devrimin yayılması sayesinde daha fazla sanayileşmiş ülkelerin sosyalizmin yörüngesine sokulmasıyla ve böylece sosyalist toplumun ekonomik ve kültürel gelişmesi yolunda bir maddi temel hazırlanmasıyla mümkün olacaktır.

Ne var ki, başka sosyalist devrimlerin tıkanmasıyla büyüyen çelişkiler Rusya'yı başa çıkılamaz bir durumla karşı karşıya bırakacaktı. Kimileri, tek olumlu çözümün önemli derecede daha demokratik bir alanın açılması yoluyla sağlanabileceğini iddia etmişlerdir. Oysa çelişkiler devlet ve parti için-

62 V.I. Lenin, "Political Report of the Central Committee of the R.C.P. (B.) March 27 [1922]", *Collected Works*, Cilt 33 (Moskova: Progress Publishers, 1965), s. 288.

63 Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s. 132–3. Yararlı bir eleştirel tarama için bkz. S.A.Smith, *The Russian Revolution, A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2002). 1917'nin "aşağıdan devrim"i ile daha sonraki Stalinist "tepeden devrim" arasındaki nitel farkı vurgulayan orijinal bir çalışma Kevin Murphy'nin *Revolution and Counterrevolution: Class Struggle in a Moscow Metal Factory*'sidir (New York: Berghahn Books, 2005).

deki, Stalin'in önderliğiyle özdeşleşen yeni katmanlar (ve bunun yanı sıra eski katmanlar içindeki yozlaşmış unsurlar) tarafından çözülecekti; bunlar temel bir değer olarak demokrasiden uzaklaşmaya gittikçe daha istekliydi. (Aynı zamanda, buna yatkın olmayan yoldaşlarından ve başkalarından uzaklaşmaya da yöneliyorlardı.) Öte yandan, bu yükselen bürokratik katman Marksizmin düşük ayarlı bir çeşitlemesini kullanmaya devam ediyordu. 1924'ten itibaren de artık kendisi hayatta olmayan Lenin sembolünü, inşa etmekte oldukları yeni düzenin haklılığını sağlamak için mükemmelen kullanıyorlardı. Bu düzen, 1917 zaferinin belirli yönlerini hem genişletiyor hem de bunların altını ölümcül biçimde oyuyordu; nihai olarak da kalıcı olmadığı ortaya çıkacaktı. Moshe Lewin "1924 'Bolşevizm'in sonunu [oluşturur]" der ve ekler:

> Birkaç yıl daha, farklı eski Bolşevik grupları, birbirinin ardı sıra, şu ya da bu yöntemle işlerin gelişme seyrini düzeltme çabası içinde artçı eylemlerine girişecekti. Ama onların, kökleri Rus ve Avrupa Sosyal Demokrasisinde yatan politik gelenek ve örgütlenmeleri, bu oluşumu tümüyle farklı bir kalıba döken yeni üye kitlesi ve yeni örgütsel yapılar tarafından hızla bir kenara itildi. Partinin bir aygıta dönüşme süreci (kariyer yapıları, disiplin, mertebeler, bütün politik hakların yok edilmesi) 1924-28 muhalefetlerinin gözünde tam bir skandaldı. Ama onların eski partisi ölmüştü. Eski adlar ve ideolojiler insanı aldatmamalı: Akışkan bir politik bağlamda isimler içerikten daha uzun yaşar.[64]

1924'te Stalinist diktatörlüğün ne ölçüde kaçınılmaz olduğu konusunda birtakım sorular sorulabilir. Kavrayışı yüksek bir siyaset felsefecisi olan Hannah Arendt klasik kitabı *The Origins of Totalitarianism*'de şöyle söylüyor:

> Lenin'in, iç savaşın patlak vermesiyle birlikte, başlangıçta Sovyetlerde yoğunlaştırmayı hedeflediği iktidarın kesin biçimde parti bürokrasisinin eline geçmesiyle birlikte en büyük yenilgisine uğramış olduğuna hiç kuşku yoktur; ama devrimin seyri açısından ne kadar trajik olursa olsun, bu gelişme dahi totalitarizmle sonuçlanmaya mahkûm değildi.

1920'li yılların başında çeşitli karşı etki yaratan eğilimleri gözden geçirdikten sonra Arendt şu sonuca ulaşır:

> Lenin'in [1924'te] ölümü sırasında yollar hâlâ açıktı. İşçilerin, köylülerin ve [Yeni Ekonomi Politikası'nın ertesinde] orta sınıfların oluşumunun, Avrupa kapitalizminin özelliği olan sınıf mücadelesine ille de yol açması gerekmezdi. Tarım gene kolektif, kooperatiflere dayalı veya özel temel-

64 Moshe Lewin, *The Soviet Century* (London: Verso, 2005), s. 308. Leninistler arasında Lenin'i, 1921'de demokratik bir alan açacağına diktatörlüğü daha da sıkılaştırdığı için eleştiren önde gelen biri Ernest Mandel'dir. Örnek olarak, benim kitabım *Lenin and the Revolutionary Party*'ye yazdığı "Giriş"e bakılabilir (s. xxiv–xxxii).

lerde geliştirilebilirdi. Ülkenin ekonomisi hâlâ sosyalist, devlet kapitalizmi veya serbest ticaret türü bir gelişme örüntüsü izleyebilirdi. Bunların hiçbiri ülkenin yeni yapısını otomatik olarak ortadan kaldırmazdı.[65]

Bunlar ciddi tarihçilerin hâlâ içinden çıkmaya çalıştıkları meseleler; masada epeyce farklı yorum mevcut ve daha çok çalışma yapılması gerekiyor. Bu kitabın sunmayı hedeflediği, Lenin'in politik düşüncesinin bir taramasıdır: Bu düşüncenin farklı damarlarına ilişkin bir fikir oluşturmayı mümkün kılan ve teorisinin ve pratiğinin, hayatının son yıllarının korkunç karmaşıklığı dolayısıyla ağır biçimde yıpranmış olan derinden demokratik yönelişine hakkını vermeyi amaçlayan bir tarama.

Lenin'in Düşüncesinin Temelleri

İnsan son tahlilde Lenin'in bütünsel yönelişini ister kabul etsin ister red, sosyolog C. Wright Mills'in bir zamanlar Marx için değinmiş olduğu nokta Lenin için de geçerlidir: "Bugün onun yapıtını incelemek ve ondan sonra bizim kaygılarımıza geri dönmek, yararlı fikir ve çözümler sayesinde bu kaygılarla başa çıkmada şansımızı yükseltmektir."[66]

En erken yazılarından bazılarında görebileceğimiz gibi, Lenin'in yola çıkış noktası, sosyalist teori ile pratiğin işçi sınıfı ve işçi hareketiyle *zorunlu bir karşılıklı ilişki* içinde olduğuna dair bir inançtır. Ona göre, bütün insanların ihtiyaçlarının karşılanması için toplumun ekonominin sahibi olduğu ve onu demokratik olarak kontrol ettiği bir ekonomik sistem olan sosyalizm hedefini kucaklamaksızın, işçi sınıfı gerçek çıkarlarını yeterince savunamaz ve kendisine uygulanan zulmü yenilgiye uğratamaz. Bütün bunlardan ayrılamayacak olan temel bir anlayış, *işçi sınıfının olduğu haliyle* kavranmasıdır; bu da işçi sınıfının deneyiminin ve bilincinin çeşitliliğini ve eşitsizliğini kavramayı gerektirir.

Bunun anlamı, işçi sınıfının farklı kesimleri ve katmanlarıyla ciddi yöntemlerle ilişki kurmayı hedefleyen pratik bir devrimci yaklaşımın geliştirilmesidir. Bu, aynı zamanda, çeşitli işçilere, işçi gruplarına, kesimlerine veya katmanlarına yaklaşırken ve ilişki kurarken farklı yaklaşım ve hedeflerin gerekli olduğunun

65 Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, s. 318–19. Arendt'in görüşleri son dönemde yapılan baştan aşağı anti-Leninist bir çalışma tarafından desteklenmektedir: Vladimir Brovkin, *Russia After Lenin*, s. 222. Ayrıca, aşağıdaki değerli kitaplardaki araştırmalar da Arendt'i doğrular: Diane P. Koenker, William G. Rosenberg ve Ronald Grigor Suny (der.), *Party, State, and Society in the Russian Civil War: Explorations in Social History* (Bloomington: Indiana University Press, 1989); Sheila Fitzpatrick, Alexander Rabinowitch ve Richard Stites (der.), *Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society* (Bloomington: Indiana University Press, 1991); R.W. Davies (der.), *From Tsarism to the New Economic Policy* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991).

66 C. Wright Mills, *The Marxists* (New York: Dell Publishing Co., 1961), s. 35.

kavranmasını gerekli kılar. Öte yandan, bu, işçi sınıfı deneyiminin çeşitliliğinin birbirine bağlanması ve en önemlisi çeşitli türden pratik mücadelelerin başlatılması veya desteklenmesi amacıyla eğitim ve ajitasyon malzemesinin farklı biçimlerinin düşünceli biçimde kullanılması ve farklı türde konuşma ve tartışma geliştirilmesi demektir. İşçi sınıfının daha "ileri" ya da öncü katmanları, ("Ekonomizm" ve "saf ve dar sendikalizm" doğrultusunda) dar ve sınırlı hedeflere yönelik olarak değil, sınıfı bir bütün olarak kendi kolektif çıkarları için mücadeleye çekme potansiyeline sahip genişlemeye yatkın bir dayanışma ve ortak dava duygusu uğruna seferber edilmelidir. Bu merkezi yöneliş Lenin'in bu kitapta söyleyeceği hemen hemen her şeyin temelidir. Bu yazılarda bulunabilecek bir dizi başka kilit perspektifin temelidir:

- İşçi sınıfının politik ve sosyal mücadelelerde politik bağımsızlığının gerekliliği ve eğer bu mücadeleler zafere ulaşacaksa sınıfın hâkimiyetinin (ya da hegemonyasının) gerekliliği yolunda bir anlayış;
- Sosyalistlerin ve işçi sınıfının zulüm altındaki herkesin mücadelesine desteğinin gerekliliği yolunda bir anlayış;
- Pratik, demokratik ve devrimci bir tutarlı örgüt anlayışı;
- Farklı politik güçlerin ortak hedefler uğruna birlikte çalışabileceği, buna karşılık devrimci örgütlerin kapitalist statükoya etkili devrimci perspektiflerle yaklaşma yeteneklerini ortadan kaldırmayan birleşik cephe taktiğinin geliştirilmesi;
- Marksist teorinin kullanımında entelektüel ve pratik bir ciddiyet (ve dogmatizme ve sekterliğe kapılmama);
- Reform mücadelelerini devrimci strateji ile bütünleştiren bir yaklaşım;
- Demokratik mücadelelerin sosyalist devrime akış tarzının dikkate şayan bir kavrayışı;
- İşçi-köylü ittifakına bağlılık;
- Emperyalizm ve milliyetçiliğin derin bir analizi;
- Zinde bir devrimci enternasyonalist yaklaşım.

Devrimci aktivistler dünyanın her yanında kuşaklar boyunca bu fikirlerde değerli olan pek çok şey bulmuşlardır. Industrial Workers of the World (IWW) gibi o kadar Amerika'ya has bir örgütün içinden gelen James P. Cannon daha ileride Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Devrimi'nin ardından "Rus Bolşevikleri"nin Amerikalı solcu aktivistler üzerindeki güçlü etkisini şöyle hatırlıyordu: "Rusların o erken aşamada uyguladıkları güç idari değil ideolojikti. Genç Amerikalı

komünistlerin düşünüşünü emir yoluyla değil açıklamalar yoluyla değiştirip yeniden biçimlendiriyorlardı; bunun etkisi berraklaştırıcı ve aydınlatıcıydı ve Amerika'daki hareket için bütünüyle yararlıydı." IWW önderi "Big Bill" olarak bilinen Haywood, Max Eastman'la yaptığı bir görüşmede Leninist partinin, Amerikan radikalizminin kilit içgörüleriyle tutarlı olduğunu belirtiyordu: "Hatırlıyor musun, bütün ihtiyacımız olanın elli bin gerçek IWW olduğunu, bir de onlara destek olacak bir milyon üye olduğunu söyler dururdum? Şimdi yani bu benzer bir fikir değil mi? Hiç olmazsa önemli olanın *bilenlerden* oluşan bir örgüt olduğunu hep fark etmişim."[67]

1917 Rus Devrimi'nden bu yana, "bilenlerin" devrimci örgütünü yaratma yolunda Lenin'in örneğinden esinlenmiş sayısız çaba görülmüştür. Bu çabalardan bazıları çeşitli ülkelerin işçi hareketi ve işçi sınıfı mücadeleleri tarihinde ilham verici sayfaların yazılmasına katkıda bulunmuştur, ama birçoğu da dünya Komünist hareketinde Stalinizmin daha sonraki etkisi dolayısıyla olumsuz etkilenmiş ve ölümcül biçimde yaralanmıştır.

Ancak, gerçek şudur ki, Leninist parti olmaya heves edenlerin anti-Stalinist versiyonları bile (Tariq Ali'nin "oyuncak Bolşevik partileri" dediği türden partiler) sık sık 1917'nin devrimci demokratik Bolşeviklerinden bütünüyle farklı ve daha geri olmuşlardır. Bu da bizi Lenin'in fikirlerinin kullanımı ve suistimali konusunda birtakım sonuç önermelerine getiriyor.

DIKKATLI OLUN

Ayakları yere basan, dürüst bir solcu akademisyen olan C. Wright Mills, 1960 yılında yazdığı "Yeni Sola Mektup"ta bir tavsiyede bulunuyordu: "Lenin'i yeniden okuyun (dikkatli olun)."[68] Bu, farklı biçimlerde yorumlanabilir, ama dikkatli olmanın bir boyutu "Lenin'in Leninizmi" ile bizim karşı karşıya olduğumuz, bazı bakımlardan onun karşılaştığı durumdan nitel bakımdan farklı olan bir bağlam içindeki dolaysız olanaklar arasındaki derin farklılık konusunda açık olmakla ilgilidir. Lenin'den ve onun döneminden gelen metinleri, bizim çok farklı gerçekliğimize aktarmak ciddi politik kafa karışıklığına yol açabilir.

Lenin'in Bolşevikleri çok özgül bir bağlamda ortaya çıkmıştı. Geniş bir küresel işçi sınıfı oluşumunun, gelişmekte olan bir işçi hareketinin ve evrimleşmekte

67 James P. Cannon, *The First Ten Years of American Communism* (New York: Lyle Stuart, 1962), s. 304, 317–18. Bu gerçeklik üzerine son dönemde yapılmış olağanüstü bir araştırmacılık örneği Bryan Palmer'ın son derecede değerli çalışmasıdır: *James P. Cannon and the Origins of the American Revolutionary Left* (Urbana: University of Illinois Press, 2007).

68 Mills, *Power, Politics and People: Collected Essays*, s. 259.

olan bir işçi-radikal altkültürünün birer parçasıydı bu hareket. Leninist partinin bir tür çeşitlemesini bu bağlam dışında kopyalamaya çalışmak, ne Bolşeviklerin Rusya'nın o erken aşamasında çalıştığı gibi, ne de Komünistlerin ilk başta, 1920'li ve 1930'lu yıllarda çalıştığı gibi çalışamayacak bir şey yaratmak demek olur. 1950'li yıllarda, onlarca yıl boyunca Lenin'in fikirlerini ABD gerçekliğine uygulama çabasını sürdürdükten sonra James P. Cannon şöyle diyordu:

> Bilinçli sosyalistler işçi sınıfının içgüdüsel ve kendiliğinden hareketi içinde bir "maya" gibi hareket etmeliler. (...) Maya hamurun kabarmasına ve sonunda bir ekmek somunu haline gelmesine yardım edebilir, ama kendisi asla bir somun ekmek olamaz. (...) Küçük bir devrimci partinin, dolaylı ya da dolaysız biçimde, sınıf mücadelesi içindeki işçilerin gerçek hareketinin dışında ve ondan ayrı olarak kendine ait bir dünya yaratma yolundaki her eğilimi sekterdir.[69]

Bu, Lenin'in kendisinin *"Sol" Komünizm. Bir Çocukluk Hastalığı* başlıklı kitabından bu kitaba alınan pasajda söyledikleriyle tam tamına uyuşur. 1950'li yıllardan günümüze (2008) Lenin'den etkilenmiş birçok aktivistin deneyimi Leninist parti yaratma çabalarının gereğinden fazla sıklıkla sektlerin inşası yönünde yozlaştığını, iyi niyetli aktivistlerin işçi sınıfından ayrı ve farklı, kendilerine özgü bir dünyada hapsolduğunu gösteriyor.

Eğer "Lenin'in Leninizmi"ne benzer bir şey ortaya çıkacaksa, işçi sınıfının, belirli bir sınıf bilincini besleyecek bir altkültürle haşır neşir bir katmanının var olması gerekir. Gerçekten devrimci bir öncü örgüt, bu tür bir gerçeklikten soyutlanmış biçimde var olamaz. Ancak o geniş öncü katmanın ve altkültürün oluşumu dolayımıyladır ki etkili bir devrimci öncü partinin olanaklı hale geldiği bir ortam yeniden yaratılabilir: Bolşevik partisinin, aynı zamanda 1917 sonrası dönemin güç dersleri üzerinde düşünmeye de hazır bir yirmi birinci yüzyıl versiyonu.[70]

Bununla yakın bir perspektifi, hem Britanya hem de Birleşik Amerika işçi hareketinde deneyimler yaşamış olan Sheila Cohen son dönemde ileri sürmüştür. Bu perspektif,

> işçi sınıfının, sınıfın bütün kesimlerinde ve her koşul altında süregiden, tartışma götürmez gerçekliğinden yola çıkar. [İşçi] hareket[in]de kalıcı bir yükseliş arayışı içinde olan [devrimciler], o gerçekliğe ve onun rahatsız edici uzantılarına sırt çevireceklerine, işçilerin karşı karşıya

69 James P. Cannon, "Engels and Lenin on the Party" [V.R. Dunne'a mektup, 14 Ocak 1955], *Bulletin in Defense of Marxism*, no. 19, Haziran 1985, s. 29–30.

70 Bu paragraf ve ondan önceki üç paragraf Le Blanc, *Marx, Lenin, and the Revolutionary Experience*, s. 150–1, and Le Blanc, *Lenin and the Revolutionary Party*, s. 344, 348–49'a yaslanmaktadır.

olduğu somut koşullardan, bu koşullar karşısında inşa ettikleri örgütlenme ve direnişten, bu yapılarda mevcut olan doğrudan demokrasi ve sınıf mücadelesi politikasından, taban direnişinin o "kaleleri"nden yola çıkmalıdır. Bu yaklaşım, radikal aydınlarla işyeri aktivistleri arasındaki "aşılamaz uçurum"un yerine iki tarafın birbirini karşılıklı olarak güçlendirdiği bir birliği savunurken, işçi sınıfının içinde sınıf bilinçli bir önderlik kurma konusundaki hayati ihtiyaç üzerinde odaklaşır. Bu önderlik belki de bir sonraki yükseliş için hazır olacaktır. Bu koşullar altında, işçilerin kendi iktidarlarını yeniden ele geçirmesi için gerekli olan bağımsız ve birleşik eylemle geçmek için daha donanımlı olması belki de mümkün olacaktır.[71]

Buna benzer görüşler, emperyalizmin günümüzdeki saldırısı olan "küreselleşme"ye karşı küresel adalet hareketinin sivri ucunda yer alan Güney Afrika'da işçi sınıfından gelen bir mahalle aktivisti olan Trevor Ngwane tarafından da ifade ediliyor. "Küreselleşme hareketinin içinde kimileri işçi sınıfının bittiğini, şimdi değişimin öncü gücünün toplumsal hareketler, hatta 'sivil toplum'un kendisi olduğunu söylüyorlar" diyor Ngwane. "Ama dürüst olalım: Bu toplumsal hareketlerin bir bölümü bir ofisten ve şuradan ya da buradan gelmiş büyük bir bağıştan ibaret. Çalıştaylar düzenleyebilirler, insanlara para vererek katılmalarını sağlayabilirler, güzel bir yemek yedirirler ve iyi bir rapor yazabilirler. Ama sahada hiçbir şey inşa etmezler." "Sivil toplum" soyutlamasını daha da sorunlu bulur Ngwane: bu kavram, "iş dünyasını ve özel kamu hizmetleri için ihalelere katılan STK'ları" da kapsar.[72]

Ngwane küresel adalet hareketinin (örneğin Dünya Sosyal Forumu'nun), çeşitli ülkelerden kendisi gibi aktivistleri arasında diyalogu, bilgi paylaşımını ve çabaların koordinasyonunu sağlayan yönlerini benimsemekte, ama "işçi sınıfı[nın] (...) solun her türlü alternatif stratejisinin kilit bir unsuru olmaya devam ettiğini" vurgulamaktadır. İşçilerin çoğunluğu sendikalı değildir; işçilerin karşılaştıkları sorunlar da işyerinin çok ötesine taşar. Bu, sınıf mücadelesini sendikal mücadeleden daha geniş bir şey olarak görmeyi gerekli kılar. Ngwane şunu da ekler: "Bu noktada işsizlik oranının yüksekliği gerçek bir sorundur. Bu, işçileri çok daha temkinli hale getirmektedir. Hem işi olanları hem de işsizleri örgütleyerek sermayenin böl-yönet taktikleriyle başa çıkabilmeliyiz." Bir işçi mahallesi aktivisti olarak şunu vurgular: "Sonunda en temel meselelere eğilmek zorunda kaldık: Halkın karşılaştığı ve bizi en çok birleştiren sorunlar nelerdir? Soweto'da bu sorun elektriktir. Başka bir yörede su olabilir.

71 Sheila Cohen, *Ramparts of Resistance: Why Workers Lost Their Power and How to Get It Back* (Londra: Pluto Press, 2006), s. 221.

72 Trevor Ngwane, "Sparks in the Township", Tom Mertes (der.), *A Movement of Movements: Is Another World Really Possible?* içinde (Londra: Verso, 2004), s. 132–3.

Pratik olarak örgütlenmek, insanlarla konuşmak, kapı kapı dolaşmak, halkla bağlar kurmak gerektiğini öğrendik." Ama Ngwane'ye göre, bütün bunlar "siyasi iktidar meselesi"yle ve nihai olarak "devlet iktidarını hedeflemek"le zorunlu olarak bağlantı içindedir. Yerel taban örgütlenmesine ilişkin tartışmasını şu gözlemle bitirir: "Hareketi bir vizyonla inşa etmeniz gerekir. İlk günden başlayarak elektrik kesintilerinin özelleştirmenin sonucu olduğuna işaret ettik. Özelleştirme (...) küresel sermayenin taleplerini yansıtır. (...) Eğer daha büyük meselede başarıya ulaşamazsak, bu somut mücadelede de nihai bir başarıya ulaşamayız." Sonra esas meseleye geri döner: "Ama yine de tarihi ileri götürmenin yolu, halka günbegün sorun olan şeylerle doğrudan doğruya uğraşmaktır."[73]

Ngwane ile Cohen'in ileri sürdüğü görüş, Lenin'in hayat arkadaşı Nadejda Krupskaya'nın uzun yıllar önce, bazı yoldaşlarının devrimci mücadelenin "yalnızca reformlar" uğruna mücadeleyi dışladığı yolundaki görüşleri karşısında ileri sürmüş olduğu şeylerle tutarlıdır. Krupskaya'ya göre, bu tür bir görüş "yanlıştır", çünkü "her tür pratik çalışmadan vazgeçmek, kitleleri gerçek hayatın sorunları üzerinden örgütlemek yerine kenarda durup beklemek anlamına gelir" Krupskaya Bolşeviklerin yaşanmış tarihine değinerek Cohen ve Ngwane'nin işaret ettikleri bağıntıları vurgular: "1905 Devrimi öncesinde, Bolşevikler her tür yasal olanaktan yararlanarak kitleleri en olumsuz koşullar altında bile ileri taşımayı becerebildiklerini kanıtlamışlardı. Çay servisi ve havalandırma kampanyası ile başlayarak ülke çapında silahlı ayaklanmaya kadar kitlelere adım adım önderlik ettiler." Pratik meselelerle ilke sorunları, işçilerin ve ezilenlerin gerçek mücadeleleriyle devrim hedefi arasındaki etkileşim burada Bolşevizmin tam merkezindedir: "Kendini en olumsuz koşullara uyarlayabilmek, aynı zamanda öne çıkarak yüksek ilkelere dayanan pozisyonunu savunabilmek: Leninizmin gelenekleri işte bunlardı."[74]

Yalnızca yirmi birinci yüzyılda dünyayı değiştirmek isteyen aktivistler açısından değil, Rusya'nın ve 1917 devriminin tarihini inceleyen araştırmacılar açısından da, "Lenin'in Leninizmi" konusunda doğru bir kavrayışa ulaşmak için bu dinamikleri anlayabilmek gerekir. Hiçbir araştırmacı, yirminci yüzyılın en büyük devrimcilerinden birinin ne düşünmüş ve ne yapmış olduğunu gerçek anlamıyla kavramadan yüzyılın tarihini anlamayı ümit etmemelidir. Geleceğin umudunu, Leninist deneyimin olumlu (ve olumsuz) derslerini yirmi birinci yüzyılın mücadelelerinde kullanmayı becerebilenlerde bulabiliriz.

73 Ibid., s. 133, 134. Dünya Sosyal Forumu konusunda Ngwane'nin sözlerini içeren kitabın yanı sıra bkz. José Corrêa Leite, *The World Social Forum: Strategies of Resistance* (Chicago: Haymarket Books, 2005).

74 Krupskaya, *Reminiscences of Lenin*, s. 167.

Bu kitap, insanlık tarihindeki en büyük devrimci teorisyenlerden ve örgütçülerden biri olduğu genel olarak kabul gören V. İ. Lenin'in eserlerinden bölümleri bir araya getiriyor. Yakınlarının sevgiyle "İlyiç" olarak hitap ettikleri, dünyanın ise "Lenin" kod adıyla tanıdığı Vladimir İlyiç Ulyanov, Rus sosyalist hareketinin Bolşevik kanadının önderiydi. Bu kanat 1917'de bir devrimle iktidara geçtikten sonra, Lenin adı tüm dünyada dalga dalga yayıldı. Batılı kapitalist çevrelerde adı nefretle anılan, gaddarlığın ve baskının uygulayıcısı olarak damgalanan Lenin, on milyonlarca işçinin ve yoksulun gözünde ise bir kurtarıcıydı. Ne var ki, 1991 yılında Sovyetler Birliği çözüldükten sonra köpürtülen anti-komünist dalgada, en büyük hedeflerden biri de Lenin'in adı ve eseri oldu. Sol ve akademik çevrelerde de bu kampanyanın etkileri görüldü. Oynadığı tarihsel rolün kabul edildiği durumlarda bile, teorisyenliği ihmal edilebilir bir eylemci olarak takdim edildi. Bu derleme, Lenin'in, eşsiz bir taktisyen ve örgütçü olmanın yanında büyük bir teorisyen olarak önemini vurguluyor, düşüncelerinin günümüz dünyası için de aydınlatıcı olduğu kanaatini paylaşıyor. Lenin'in 1895-1923 yılları arasında yazdığı kitap ve makalelerden Paul Le Blanc tarafından özenle derlenen bu kitap, Sungur Savran'ın çevirisiyle sunuluyor.

Yordam Kitap

